RES GESTAE

DIVI AVGVSTI

EX MONVMENTIS ANCYRANO ET APOLLONIENSI

EDIDIT

TH. MOMMSEN.

ACCEDVNT TABVLAE TRES.

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXV.

CONSPECTVS.

Indicem rerum a se gestarum eum quem edimus Augustus eo consilio scriptum reliquit, ut post mortem publice proponeretur in perpetuum; quam ob rem testamento cavit, ut incideretur *in aheneis tabulis, quae ante mausoleum statuerentur* (Sueton. Aug. 101; v. p. 3). Paruerunt ut oportebat ei legi heredes tabulasque proposuerunt ante mausoleum Augusti, *l'Austa* dictum medio aevo, situm in Campo Martio ad viam quae nunc est Ripettae (Becker topogr. urbis Romae p. 639). Nam exemplar, quod hodie superest Ancyrae, in ipsa praescriptione dicitur descriptum ex *duabus aheneis pilis, quae sunt Romae positae.* Nec pugnant, sicut visum est Lipsio (ad Taciti ann. 1, 11), cum tabulis aheneis Suetonii pilae aheneae exemplaris Ancyrani; nam prope accedit ad tabulae speciem pila quadrata, cuius postica ad murum applicata sit, latus utrumque brevius a scriptura vacet. Multo minus quod mausoleum illud ex lapide factum est obstat quominus ante id pilae aheneae statutae fuerint, quamquam aliter iudicavit Zumptius (mon. Ancyr. p. 38).

Indice ita publice proposito, quem et auctoritas et brevitas commendaret, non mirum est usos esse rerum scriptores, quorum inter eos qui extant notitiam eius habuerunt Velleius et Suetonius. Nam Velleius, cuius aetate tabulae Romae propositae sunt, principium certe memoria invenitur tenuisse (v. p. 4); Suetonius autem cum pluribus locis (quos composuit Lehmannus *Claudius und Nero* 1, 50 sq.) aperte ex indice pendet, tum ipsam eius inscriptionem memorat (v. infra p. 3). Libelli forma num index publice editus sit, potest dubitari; et Velleius quidem Suetoniusque fieri potest ut eum legerint in ipso aere neque grammatici eum citant. At cum iidem citent testamentum (Charisius p. 105 Keil.), probabile est indicem quoque hominibus doctis aetatis posterioris in manibus fuisse. Ad nos pervenit non codicibus propagatus, sed per exemplaria tam ipsius quam interpretationis Graecae, quae publico consilio in lapide incidi iusserunt res publicae duae Graecae, Galatiae provinciae utraque, Ancyrana et Apolloniensis. Quae monumenti insignis publica propositio quodammodo coniuncta est cum eorum oppidorum Caesareorum sive Augusteorum aedificatione, de quibus

Caesareis in universum videndus est Marinius (Arv. p. 383 sq.). Nam postquam a. 725 Augustus indulsit Asianis, ut sibi et urbi Romae aedem dedicarent Pergami, et Bithynis, ut Nicomediae (Dio 51, 20; Tacit. ann. 4, 37), deinde consuetudine invalescente Ancyra quoque Galatiae metropolis suum sibi fecit Σεβαστεῖον (nam hoc ipso nomine appellatur in titulo C. I. Gr. n. 4039: ὅπου τὸ Σεβαστῆόν ἐστιν καὶ ἡ πανήγυρις γείνεται καὶ ὁ ἱππόδρομος)*), id est aedem divi Augusti et urbis Romae, sicut monstrat titulus modo citatus in anta eius adhuc prostans sic incipiens:

Γαλατῶν [τ]ὸ [κοινὸν]
[ἱε]ρασάμενον
θεῷ Σεβαστῷ
καὶ θεᾷ Ῥώμῃ

quibus subicitur ludorum laterculus ad aedem eam certis intervallis, fortasse quinto quoque anno editorum. Aedem dedicatam esse putarim non imperante Augusto, sed post mortem eius sub Tiberio, propter duas causas, primum quod in ludis secundis laterculi modo memorati mentio fit Iuliae Augustae, quo nomine Livia appellari coepta est post mortem demum mariti, deinde quod eius aedis parietes ipso hoc de quo agimus indice rerum gestarum divi Augusti ita implentur, ut eum non tam facto operi postea inscriptum esse credideris, quam statim in ipso opere faciendo incisum. — Similis omnino fuit aedes altera, quam hoc indice conscriptam fuisse constat, Apolloniensium. Nam legitur ibi supra indicem titulus qui sequitur (C. I. Gr. n. 3971) non ad indicem ullo modo pertinens, sed ipsius aedis:

. . . . καὶ ἰδίους θεοὺς Σεβαστοὺς καὶ τοὺς [π]αῖδας αὐτ[ῶ]ν . . . . . .
[καὶ θεᾷ Ῥώμῃ] κ[α]ὶ Τιβερίῳ Καίσαρι θεῷ Σεβαστῷ

Sic restituit Franzius, nisi quod abieci intrusa v. 2 post Καίσαρι verba θεοῦ Σεβαστοῦ υἱῷ et principio v. 2, ubi traditur ΑΝΗΚΩΙΤΙΒΕΡΙΩΙ, Caroli

*) Apud Iosephum (ant. 16, 6, 2) in decreti Augusti verbis: ἐν ἐπισημοτάτῳ τόπῳ γενηθέντι μοι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἀσίας ἐν Ἀργύρῃ recte monuit Chishullus p. 166 cavendum esse ab emendatione Scaligerana hodie recepta ἐν Ἀγκύρῃ; expectandum certe id quod Petitus restituere ausus est ἐν Περγάμῳ (Tac. ann. 4, 37 al.). Decretum pertinere ad Asiam provinciam eo magis constat, quod in eo nominatur C. Marcius Censorinus (v. C. I. Gr. n. 2698 *b* et infra p. 123). Ceterum insigne decretum in Augusti honorem factum a Lesbiis, quod Mytilenis repertum nuperrime edidit Conzius (*Reise auf der Insel Lesbos* tab. VII), aedis quoque illius Pergamenae meminit sic: ἀναθεῖναι δὲ δέλτο[ν . . . . . ἐν τῷ ναῷ τῷ κατεσκ]ευασμένῳ (. . . ΕΥΑΣΟΜΕΝΩ traditur) α[ὐ]τῷ ὑπὸ τῆς Ἀσίας ἐν Περγάμῳ κα[ὶ ἐν] . . . . ῳ καὶ Ἀκτίῳ καὶ Βρεντεσίῳ καὶ Ταρρά[κ]ωνι καὶ Μα[σσαλίᾳ? . . . . καὶ Ἀ]ντιοχ[εί]ᾳ πρὸς τῇ Δάφνῃ. Apparet Mytilenaeos decreti sui exempla proponi iussisse maxime in portibus, in quibus frequentissime versarentur.

Keilii admisi emendationem non recte impugnatam a Franzio (in ed. mon. Ancyr. p. 102); nam minime verum est in Tiberio expectari praenomen imperatoris. Apparet ex titulo aedem Apolloniensem et ipsam fuisse ex genere Augusteorum et eam quoque dedicatam esse imperante Tiberio; neque absimile veri eodem tempore, quo Galatarum commune in sua metropoli ut Augusteum fieret decrevit, etiam Pisidas Galatis in provinciarum divisione adiunctos decrevisse, ut Augusteum fieret Apolloniae. Aliquam utriusque aedificationis coniunctionem etiam hoc prodit, quod eandem interpretationem Graecam uterque populus in Augusteo suo inscripsit.

Iam videamus, duo exempla quinam reppererint et descripserint et quibus subsidiis haec editio adornata sit. Subsidia autem intellego, quae ad tituli crisin faciant, nam qui commentarium ex editis libris repetiverint quique in eo interpretando illustrandoque versati sint, eos non recenseo. Laterculum huiusce generis scriptionum qui requirit, reperiet apud E. Eggerum *examen critique des historiens d'Auguste* p. 412 sq.

I. MONVMENTVM ANCYRANVM.

Aedes Romae et Augusti Ancyrae adhuc superstes medio aevo in ecclesiam Christianam conversa fuit (Tournefort 3, 316; Texier 1, 173), pertinuit autem inde a saeculo xv pertinetque hodie ad moscheam Hadschi Beiram, per aliquod tempus coemeterii loco a Turcis usurpata. Describunt eam praesertim Tournefort (*voyage du Levant* 3, 315 ed. Lugdun. 1717); Kinneir (*journey through Asia minor* Londini 1818 p. 70); Gul. Hamilton (*researches in Asia minor* Londini 1842 1, 420); Texier (*description de l'Asie mineure* Parisiis 1839 sq. 1 p. 172 sq.), ex quibus Tournefortius in tabella una et Texierius in tabulis sex (64—69) aedificii formam depinxerunt. Nos aedificio describendo non immoramur, cum quod ea res provinciae nostrae fines egreditur neque pertinet ad ipsam inscriptionem recte tractandam, tum quod nondum prodiit tota quae a duobus viris optime de eo monumento meritis Georgio Perrot et Edmundo Guillaume cum summa cura facta est aedificii descriptio et delineatio. Quam admodum diversam futuram esse a Texieriana apparet ex iis quae narrantur in ephemeridibus *Bull. dell' Instituto* 1861 p. 195 et *Comptes rendus de l'Acad.* 1862 p. 77. Sufficiet adnotavisse in parietibus aedis olim hexastyli, quae tota facta est ex marmore albo, legi indicem tam Latine quam Graece, et Latine quidem intus in vestibulo iuxta portam, per quam a via in id ingredimur, sex paginis bipertitum, ut tres paginae priores sint in anta ingredienti a laeva, e regione in anta ad dextram tres posteriores, Graece autem extrinsecus in muro cellae paginis novendecim iuxta positis. Sub paginis Graecis decima et undecima duo versus adsunt adscripti anno mundi /φ\c, id est opinor 6535 sive Christi 1042/3, quos utpote nullo modo pertinentes ad commentarium Augusti in hac editione non repetivi. Ex saxis, in quibus titulus incisus est, nullum periit, quamquam superficies eorum multis locis damnum passa est, maxime in compagibus *); quae cava, facta superficie dissoluta et decidente,

*) De causis, propter quas titulus multis locis hiat, ita exponit Tournefortius 3, 315: *Les encoignures du vestibule sont alternativement d'une seule pièce à angle rentrant en manière d'équerre, dont les côtés ont trois ou quatre pieds de long. Ces pierres d'ailleurs sont attachées ensemble par des crampons de cuivre, comme il parait par les trous où ils étaient*

etiam tabulae demonstrant. Exempli Latini paginae laterculi prioris cum titulum praescriptum habeant, octo versibus breviores sunt quam posterioris; praeterea paginarum tertiae et sextae ima pars vacua remansit. Versus habet in universum 285 (46+46+42+54+54+43) praeter praescriptionem. Exempli Graeci paginae habent versus undevicesima semiplena undecim, quinta viginti duas, prima secunda tertia quarta sexta vicenos ternos, reliquae (nisi quod nona latet) vicenos quaternos; praescriptio uno versu comprehensa pervenit a prima pagina ad septimam decimam. Fiunt versus exempli Graeci omnes excepta inscriptione, computata etiam nona pagina, 436, ut in universum versus Latinus respondeat Graeco versui uni semis, pagina Graeca versibus Latinis sedecim. Elementa habent versus Latini plus minus sexagena, Graeci inter tricena et quadragena.

enchassés. —— *L'inscription, outre les lettres effacées, est pleine de grands trous semblables à ceux qu'auraient pû faire de boulets de canon; et ces trous que les paysans ont fait pour arracher les crampons, ont emporté la moitié des caractères.* Texier 1, 172: *Ces murs sont construits en gros quartiers de marbre, reliés par des crampons de bronze, comme on peut s'en assurer dans les parties brisées.* At testis longe maioris auctoritatis Hamilton haec refutat causamque damni aliunde repetit sic (1, 420): *Tournefort and Chishull supposed that the holes which have injured the inscriptions were caused by the natives, in order to obtain the metal pins. This is not the case: in the first place no such pins have been used; and, secondly, the holes are not so deep as would have been necessary for the object. On the contrary, the decay appears to have been caused by the circumstance of no cement having been used in the construction of the building, a common practice in many of the most beautiful of the ancient edifices. In order to make the joints between the two courses perfectly close and smooth, which could not be done if the surfaces were in the least convex, or even perfectly level, if left rough, the ancients appear to have made them slightly concave: the consequence of this was, that the outer edges, and particularly the angles, became the only points of contact; thus the whole weight of the superincumbent mass was thrown upon a few points or lines only of the stone, instead of bearing equally upon the whole surface. The necessary effect of this practice, whether the weight was thrown on the edge, or upon a single point in any part of the surface, as must almost always be the case when the stones are not bedded in cement, must equally be to split or break the blocks. This has happened even in the Parthenon, notwithstanding the extraordinary, and at first sight unnecessary, degree to which the inner surfaces of the marble blocks are smoothed and polished. The bad effects of such a mode of building are but too evident in the Temple of Augustus, where the angles of almost every stone have been crushed, and the cracks radiating in all directions have caused the outer surface of the marble to exfoliate; this appears to have been the sole, or at least the main, cause of the injury which the inscription received.*

A. PARS LATINA.

Exemplum Latinum cum ab eo die, quo incisum est, ad hunc publice prostiterit loco evidentissimo, insignis monumenti notitia percrebuit ab eo ipso tempore, quo restitutis litteris viri docti primum Ancyram pervenerunt. Qui fuerunt legati duo ab imperatore Germaniae Ferdinando II a. 1555 ad imperatorem Turcarum Solimanum Vindobona Amasiam missi Augerius Gislenius Busbequius Batavus et Antonius Wrantzius sive Verantius episcopus Agriae cum comitibus suis *). Exempla horum iussu excepta non plena et multis locis corrupta cum minime satisfacerent, ab eo inde tempore homines docti expetere coeperunt, ut integrum et perfectum apographum pararetur, cumque Daniel Cossonius exemplum sibi comparasset nisi bonum, certe Busbequiano praeferendum, Paullus Lucas iussu Ludovici XIV tum Galliae regis ob id ipsum missus Ancyram imperite quidem, sed cum fide et diligentia summaque propositi constantia primus monumentum totum descripsit. At Lucae exemplum quamquam multa addidit emendavitque, tamen nequaquam tale fuit, quale expetendum erat in titulo qui inter Latinos omnibus consentientibus primum locum obtinet. Nec sine causa mirabuntur posteri omnium nationum viros doctos per annos plus trecentos frustra laboravisse, ut paucae paginae Latinae in Asia minore publice prostantes recte describerentur. Anno demum 1861 quod tot regum generationes aut ignorantia sua aut incuria facere neglexerant, in se suscepit Napoleo III Gallorum imperator perficique iussit bene coepta olim auspiciis Ludovici XIV. Ita iussu illius, cura autem et diligentia Georgii Perrot et Edmundi Guillaume bonis litteris trium saeculorum debitum tandem aliquando exsolutum est habuimusque praeter Graecum expletum, de quo infra dicetur, partis Latinae exemplum integrum et probum. Quamquam exemplis antiquiori bus non omnino carere possumus, maxime propter locos et minores aliquot et duos maiores 5, 34—48 et 6, 1—6, quos qui olim descripserunt minus imperfectos viderunt quam cernuntur hodie, lapide interim imminuto superficie dissiliente. Itaque iam recensebimus singula exempla, quorum quidem copia nobis fuit.

*) Ita de titulo Busbequius ipse (legationis Turcicae epistulae quattuor. Francofurti 1595. 8. p. 65): *Ancyram*, inquit, *venimus mansione a Constantinopoli XIX.... Hic pulcherrimam vidimus inscriptionem et tabularum illarum, quibus indicem rerum a se gestarum complexus est Augustus, exemplum. Id quatenus legi potuit, per nostros homines transcribendum curavimus. Extat incisum aedificii, quod olim fortasse praetorium fuerit, diruti et tecto carentis marmoreis parietibus, ita ut dimidia pars intrantibus ad dextram, dimidia ad sinistram occurrat. Suprema capita fere integra sunt, media lacunis laborare incipiunt, infima vero clavarum et securium ictibus ita lacerata, ut legi non possint, quod sane rei literariae non mediocre damnum est a doctis merito deplorandum idque eo magis, quod urbem illam ab Asiae communitate Augusto dicatam fuisse constet.* Praeterea videatur de hoc itinere C. I. L. II p. 4 quaeque exposuit Kiepert in actis menstruis acad. Berol. 1863 p. 307 sq.

I. BVSBEQVIANA EXEMPLA.

Busbequianum exemplum ita exceptum esse, ut ex Busbequii comitibus alii aliam paginam describerent, efficitur ex adnotatione Belsi (v. mox) ad paginam tertiam: '*nota D. Durnschuame, hanc 3. lineam* (*paginam* intellege) *me ipsum laboriose descripsisse, cum alii aliis distributim ageremus officium.* Unde non mirum est diversos descriptores rem perfecisse successu admodum diverso: nam pagina tertia exhibetur integra, quarta integra propemodum (v. 1—30. 38. 40—54), ut de hac adeo adscribat Belsus: *nota hac serie nec verbum, nedum versum desiderari*, reliquarum partes exiguae tantum et fere disiectae (1, 1—4. 2, 1—14. 5, 1—3. 6, 1. 9. 13). Novi autem apographi ita coniuncta opera Busbequianorum effecti exempla scripta editave haec:

1) Belsi in sylloge ad Dornschwammum missa (cod. Guelf. Aug. fol. 77, 1), de qua diximus in C. I. L. II p. 4, f. 353—357 ubi praescribitur: *Ancire in Galatia maximum palatium fuit Augusti, ubi in introitu ex utraque parte res geste Augusti incise fuerunt, quae non omnia legi potuerunt quaeque etiam (legere) prohibebamur ob concursum barbarorum.* Exemplum foede corrupit librarius imperitissimus.

2) cod. Vindob. bibl. Caes. n. 8219 (hist. prof. n. 330; Chmel 2, 31) exempla tria continet primum quadratis litteris scriptum plenum, alterum item quadratis, quod non procedit ultra *quadragiens* 2, 4, tertium minusculis litteris scriptum finiens in *circiter* 4, 42. Praescribitur '*Ancyrae in suburbio*'.

3) cod. Vatic. 6217 f. 280. 293—295. Vidi tantum, non descripsi.

4) Andreae Schotti, qui acceptum a Busbequio primus edidit cum Aurelio Victore (Antverpiae 1579) schol. p. 69 sq.

5) Lipsii in auctario (1588) p. 19—22, cui misit primum ipse Busbequius (v. Lipsii epist. ad Clusium postrid. id. Ian. a. 1588 edita in opp. epp. cent. 2 n. 24), deinde Carolus Clusius una cum epistula scripta Viennae Austriae XI k. Apr. 1587 (edita in syllogae Burmannianae vol. 1 p. 311; cui respondit Lipsius epistula modo citata). Clusius adscripsit Busbequium Vindobonae morantem a se rogatum omnes schedarum fasciculos evolvisse, ut Ancyranarum tabularum exemplum reperiret, nec tamen invenisse mutuo datum amico cuidam neque ab eo redditum. Secutum se esse exemplum exhibitum sibi a. 1576 a Fausto Verantio Antonii Verantii, qui cum Busbequio iter illud susceperat, nepote, vidisse praeterea alterum apud Sambucum, item tertium nobilium quorundam Germanorum qui adierant Ancyram a. 1586 exemplumque tituli obtulerant Leunclavio minus

integrum Verantiano: 'corrumpuntur enim (ita Clusius) quotidie tabularum characteres Turcarum militum insolentia, praesertim cum Christianos eas inscriptiones excipere conspiciunt, quod binis illis nobilibus Germanis accidit.' At hae nugae sunt; nam ex iis quae de exemplo Germanorum illorum Clusius affert, apparet eos non lapidem descripsisse, sed exemplum et ipsum Busbequianum obtulisse Leunclavio. — Gruterus 230—233 in ed. 1 expressit Lipsium.

6) Leunclavii in pandectis hist. Turc. (Francofurti 1588) p. 205 sq. item acceptum refert Carolo Clusio et per hunc Antonio Verantio.

7) Cod. Leidensis Burmannianus Q 6 idem exemplum exhibet 'ab Ant. Augustino v. c. nonnihil instauratum'. Speciminis loco apposui locum ex pagina prima: *r[em] q. [publ.] M. [Antonii] factioni[bus] oppressam in libertatem vindicavi, [petere] decretis honorificis ordinem [summum permisi]*.

Exempla Busbequiana versuum ordinem non retinent (nisi quod Belsum in pagina tertia versus distinxisse lineis rectis et subnotatio docet et quas ex lineis illis relinquere placuit librario) videnturque minusculis excepta esse; certe Belsus '*nota,* inquit, *omnia haec utrimque maiusculis fuisse exarata litteris et ubique punctulis intersertis post verba.* o *vero ubique parva,* T *autem ubique magna fuere.*' Ex simili nota procedit quod in exemplo Clusiano littera o semper est forma minuta, I perpetuo lineam excedit, denique litterae capitum primae quaeque exhibentur maiores. Horum exemplorum cum hodie utilitas sit perparva, discedant autem magnopere a melioribus postea factis, placuit unum ex iis, quod reliquis paullo praestat (ita 3, 29. 30 solum cum Belsiano servat vocabula MESSALLA CONSVLIBVS), scilicet codicis Vindobonensis primum (nobis *V*), hoc loco integrum exhibere adiecta varia lectione, quae quidem aliquam utilitatem haberet, exempli eiusdem codicis tertii (nobis *v*), quod cum multis locis peccet, tamen hic illic et ipsum solum verum servavit. Redegimus id ad antiquam versuum formam, ut facilius compararetur. In variam lectionem infra propositam inde non intuli nisi quae utilia viderentur.

EXEMPLVM BVSBEQVIANVM.

rerum gestarum diui augusti quibus orbem terrarum imperio populi romani subiecit et impensarum quas in rem publicam populumque romanum fecit incisarum in duabus ahaeneis pilis quae sunt romae[1]) positae exemplar subiectum

1, 1 annos undeuiginti natus exercitum priuato consilio et priuata impensa
comparaui terque m . . . . factionis oppressam
in libertatem uindicaui . . . . decretis honorificis[2])
ordinem suum . . . .
. . . .

2, 1 patriciorum numerum auxi consul quintum iussu populi et senatus sena
tum ter legi et in consulatu sexto censum populi collega[3]) m agrippa egi
lustrum post annum alterum et quadragesimum[4]) feci[5]) quo lustro ciui
um romanorum censita sunt capita quadragiens centum millia et sexa
ginta tria . . . . cum nuper lustrum
solus feci[6]) censorum . . . . sinio[7]) cos quo lustro censa sunt
ciuium romanorum . . . . quadragens centum millia et ducen
ta triginta tria . . . . in consulatu fi . . . . cum nuperime lustrum
cum lega tiberio . . . . sext. pompeio et sext. apuleio cos
quo lustro . . . . rom capitum quadragens
centum mil . . . . iginta et septem mil
legip no . . . . exempla maiorum exolescentia
iam ex nos . . . . multarum rerum exempla imi
tanda . . . .
. . . .

3, 1 honoris mei causa[8]) senatus populusque romanus annum quintum et deci
mum agentis consulis designauit[9]) ut cum magistratum inirent post quin
quennium[10]) ex eo die duo deducti[11]) in eorumue interessent consiliis
publicis decreuit senatus equites autem romani uniuersi principem
. . . . hastis argenteis donatum ap
pellauerunt
libri romani uiritim . . . . cenos numeraui ex testamento patris
mei et nomini[12]) meo . . . . dringenos ex bellorum manubiis consul
quintum dedi iterum autem in consulatu decimo ex patrimonio
meo bis quadringenos congiari uiritim iterum aere merui[13]) et consul
undecumum[14]) duodecim frumentationes frumento priuatim columpio
emensus[15]) sum et tribunicia potestate duodecimum quadringenos

[1]) romaeae *V* [2]) in *ins. v* [3]) conlega *v* [4]) quadragensimum *v* [5]) *ins. intra parentheses* legi *V* [6]) *ins. intra parentheses* legi *V* [7]) co *ante* sinio *expunctum V* [8]) caussa *v* [9]) disignavit *v* [10]) et *ins. v* [11]) . . . *ins. v* [12]) nomine *v* [13]) aerum erui *v* [14]) undecimum *v* [15]) coempto dimensus *v*

nummos tertium uiritim dedi quali mea congiaria frumenti . . . . num nunquam minus quinquaginta et ducenta 3, 15 . . . . sia duodeuigintesimum consul trecentis et uiginti millibus plebis urbanae sexagenos denarios uiritim dedi et quinis militum meorum consul quintum ex manibiis uiritim millia nummum singula dedi acceperunt id triumphale congiarium in colonias hominum circiter centum et uiginti millia consul tertium decimum sexagenos denarios plebi quae tum frumentum publicum acce . . . . . dedi ea millia hominum paullo [16]) plura quam ducenta fuerunt . . . . agris quos in consulatu meo quarto et postea consulibus marco [17]) et cn. lentulo augure adsignaui militibus solui municipiis pa . . . . ertium circiter sexgens īm itineris emit quam romanis prae . . . . . numeraui et . . . . quod pro agris prouincialibus solui . . . . unus et solus omnium qui deduxerunt colonias militum in prouintis [18]) ad memoriam aetatis meae feci postea nerone et cn. pisone consulibus itemque . . gantissimo et d. lelio consulibus . . . . messalla consulibus et l. caninio et q. fabricio consulibus . . . . quos eme ritis stipendiis in sua municipia . . . . . . praem . . . . persolui quam . . . . . in sest . . . . mili . . . . impendi

quater . . . . aui aerarium ita ut sestertium millia . . . . quingenta dedi [19]) . . . . . raui aerario detuli . . . . quod ex consilio . . . . militibus quin . . . . meruissent HS mil . . . . o detuli

. . . . cn. p. lentulo . . . ules fuerunt cum d . . cerent . . . . centum millibus hominum . . . . o fru

desiderantur quinque lineae

4, 1 curiam et contines [20]) et calchidicum templumque apollinis in palatio cum porticibus aedem diui iulii lupercal porticum ad circum flaminium quem sum appellari passus ex nomine eius qui priorem eodem in solo fecerat octauiani puluinar ad circum maximum aedes in capitolio iouis feretrii [21]) et iouis tonantis aedem quirinis [22]) aedes mundo [23]) et iunonis . . . . et iouis libertatis in auentino aedem larum in summa sacra uia aedem deum penatium in uelia aedem iuuentatis aedem matris magdelae in palatio feci sertorium [24]) et pompeium theatrum utrumque opus impensa grandi refeci

[16]) paulo *v* [17]) c. *ins. v* [18]) prouinciis *v* [19]) DED V, deo *v* [20]) continens *v*
[21]) feretri *v* [22]) quirini *v* [23]) mundine *v* [24]) certorum

sine ulla inscriptione nominis mei riuos aquarum compluribus locis uetustate labentes refeci et aquam quae maria appellatur duplicaui fonte nouo in riuum eius immisso forum iulium et basilicam quae fuit inter aedem castoris et aedem saturni caepta profligata opera a patre meo perfeci et eandem basilicam consumatam in . . . ampliatam [25]) eius solo sub titulo . . . . nominis filiorum . . . . uiuus non perfecissem perfeci [26]) ab haeredibus [27]) . . . . uirgine exemplum [28]) deum in urbe consu . . . . feci fluuio praetermisso quod temp . . . . et . . . . ultoris templum quorumque augustum et templum apollinis in solo magnam partem . . . . empto feci quod suo nomine m marcelli ueneri . . . . manibus in capitolio et in aede diui iulii et in aede apollinis et in ae de ueste et in templo martis uictoris consecraui quae mihi consti terunt [29]) circiter millenis auri coronarii [30]) pondo triginta quin que millium municipiis et coloniis [31]) italiae conferentibus ac triumphos meos quintum consul remisi et postea quotienscunque imperator m . . . . auri coronarium non accepi decernentibus municipiis . . . . quae ante [32]) decreueram . . . . tempus defuncta rum africanarum meo nomine aut filiorum meorum et nepotum in cir co . . . . aut in foro [33]) aut in amphitheatris popul . . . . . . quibus confecta sunt bestiarum circiter trium millium et quingenta naualis praelii spectaculum popul . . . . liberum in quo loco nunc nemus est caesarum cauato . . . . longitudine mille et octingentos pedes in latitudine pedes ducenti in quo tri ginta rostrate naues triremesque plurimae . . . . rumores inter se conflixerunt . . . . runt praeter remiges millia . . . . circiter . . . . in templis omnium ciuitatium p . . . . et asiae uictor orna menta reposui quae spoliatis templis . . . . priuatim possederat statuae . . . . quadragenis argenteis steterunt in urbe ac circiter quas ipse sustuli ex qua de pecunia dona aurea in aedem apollinis meo nomi ne et filiorum quae mihi statuerunt honorem habuerunt posui

25) ampliato *Bels.* 26) perfici *v* 27) heredibus *v* 28) templa *v* 29) HS *ins. v* 30) coronari *v* 31) colonis *v* 32) antea *v* 33) in circo aueniоro aut in foro *v*

5, 1 mare pacaui a praedonibus . . . . domibus . . .
suis . . . . . . contra rem . . . .
domini . . . .
. . . .
6, 1 regis parthorum . . . .
9 a me gentes . . . . thorum et medorum . . . .
13 in consulatu . . . .
. . . .

II. COSSONIANVM EXEMPLVM.

Daniel Cosson mercator natione Batavus Leida oriundus, per multos annos Smyrnae degens ibique a. 1689 interfectus a piratis, tituli Ancyrani comparavit sibi exemplum, quod a quo exceptum sit, ignoratur; ipse enim non adiit Ancyram (v. Gronovius libro mox citando p. 35). Id inter schedia eius post obitum repertum edidit Iacobus Gronovius in ***memoria Cossoniana*** sive ***Danielis Cossonii vita*** (Lugduni Bat. 1695. 4. pp. 159) p. 57—68. Alterum apographum repperi Hagae inter schedas Cuperi, hoc maxime praestans Gronoviano, quod ibi separantur versus a Gronovio continuati. In varia lectione alterius utrius exempli naevos singulares et ex altero exemplo emendandos plerumque omisi. Exemplum Cossonianum quamquam minime bonum tamen praestat Busbequiano; nam et quae in hoc extant, in Cossoniano habentur ad lapidem emendata, et adiciuntur partes hae 1, 5—27. 4, 30—33. 5, 29—47.

III. TOVRNEFORTIANVM EXEMPLVM.

Ios. Pitton de Tournefort dum iussu regis Ludovici XIV orientem peragrat, a. 1701 Ancyram adiit indeque rettulit commentarii huiusce exemplum ita factum, certe si Chishullio (ant. Asiat. p. 171) vera de eo rettulit ipse, ut versiculi versiculis, lacunae lacunis, mutilata verba mutilatis responderent. Quod ipse non edidit, sed eodem anno exeunte Smyrnae Chishullio tradidit typis si videretur aliquando evulgandum (Chishull l. c.); unde de eo constat unius Chishullii testimonio, sed duplici. Nam primum Chishullius post viginti septem annos in commentario edendo adhibuit exemplum illud Tournefortianum, neque tamen solum, sed praeterea aliis quoque exemplis usus est neque ullam variam lectionem adnotavit. Ita cum non satis constaret, quid quo auctore posuisset, incidi in exemplum memoriae Cossonianae Iac. Gronovii, quod fuit olim Spanhemii, nunc est in bibliotheca regia Berolinensi (Ph 6917), in quo monumenti Ancyrani exemplo Cossoniano adscriptae sunt '***additiones et emendationes***

ad hoc marmor ex observationibus collectis ex illius apographo ante paucos annos ad ipsum marmor descripto a cl. medico Gallo Tourneboeuf (sic) *et exhibito Smyrnae Hughio rectori rev., a quo easdem sum nactus mense Septembri MDCCVIII.*' Quae collatis iis, quae de eodem exemplo refert Spanhemius (de usu et praest. numism. vol. 2. Amstelaed. 1717 p. 362), apparet verba esse non Spanhemii, sed Chishullii, qui antequam monumentum ederet, Londini exemplum scriptum Tournefortianum exhibuit Spanhemio eique describendi eius copiam fecit; nec dubitari potest quin Tourneboeufii nomine designetur Tournefortius, quamquam et in nomine erratum est et Chishullius hoc quidem loco exemplum se accepisse scribit per Hughium a. 1708, cum in libro edito narret ipsum Tournefortium id sibi dedisse a. 1701. — Exemplum Chishullii apud Spanhemium, de quo satis certum iudicium ferri potest, quamquam qui id excepit quibusdam locis primus verum invenit (ut 4, 52 XXC) duosque locos maiores 2. 21—32. 5, 50—54 primus adiecit a prioribus neglectos, tamen longe inferius est Lucasiano. Nam ut mittamus versuum ad lapidem divisionis apud Spanhemium certe vestigium nullum reperiri, quisquis id excepit, non tam lapidem denuo descripsit quam emendavit exemplum Cossonianum et id quidem quibusdam locis ex coniectura magis quam ex lapide: ita 4, 23 NITESCIT aperte descendit ex Cossoniano NITESSIT, cum in lapide sit MEI · ESSET. Quare huiusce exempli auctoritas exigua est, utilitas hodie vix ulla. — Chishullianum alterum, id est ab ipso editum, secundum ea quae diximus credideris conflatum ex Tournefortiano scripto editisque aliorum, itaque plane abiciendum esse, cum extent exempla, ex quibus hausit. At re explorata secus esse comperi. Nam quamvis pleraque quo auctore in editione Chishullius posuerit facile intellegatur, tamen restant quaedam apud eum, quae neque in ullo quattuor exemplorum Busbequii Cossonii Lucae Spanhemiano redeunt nec recte coniecturae neglegentiaeve tribui possunt. Non dico locos, quales sunt 1, 23, ubi PERSEDI Chishullius edidit recte, cum Spanhemius habeat PERSEM omnino ex errore inter describendum commisso, et 3, 15. 4, 17, ubi verae Chishullii lectiones CONSVL · XII et DVO · ET etiam coniectura reperiri potuerunt. At principium tabulae sextae cum ita exhibeatur apud Chishullium:

A|RTAXA
ET · TIM . . . . O|RVM
PART|HORVM
IN · ITAL|IAM · NON
SVORVM · P|IGNORA
FIDEM ·|ME · PRIN

ea quae sunt ante lineolam cursivis litteris expressa nec Tournefortius Spanhemianus habet nec Lucas; denique ne recentiorum quidem quis-

quam vidit; attamen ita comparata sunt et ita conveniunt cum interpretatione Graeca post Chishullium demum reperta, ut ex supplemento nullo modo repeti possint. Quam ob rem hoc certe loco Chishullius adhibuit exemplum hodie ignotum, in quo pagina sexta summa magis integra repraesentabatur quam viderunt eam Lucas quique post Lucam eam descripserunt. Iam cum ex supra probatis effici videatur Chishullium duo scripta exempla monumenti Ancyrani accepisse, alterum Smyrnae morantem a. 1701 a Tournefortio, alterum reducem ex itinere a. 1708 Tournefortianum et ipsum ab Hughio, crediderim Hughium exemplum Tournefortianum repraesentasse non plenum, Spanhemio autem a Chishullio copiam factam esse exempli Tournefortiani secundi minus integri. Velim autem si qui in Britannia talia curant in eam rem inquirant et si fieri potest de subsidiis Chishullianis certiora aliquando doceant. Hoc usu didici in tituli lectione constituenda a Chishullio quatenus fieri potest abstinendum esse, cum proprii testis locum raro obtineat, plerumque pendeat ex apographo aliunde noto, denique traditam lectionem coniecturis supplementisve tacitus subinde immutarit.

IV. PAVLI LVCAE EXEMPLVM.

Paulus Lucas a. 1705 per dies viginti Sept. 1 ad Sept. 21 huic titulo describendo vacavisse se scribit in itinere mox citando (vol. 1 c. 15. 16): *L'on a déjà cette inscription dans quelques auteurs. Mais quand ma curiosité ne m'auroit pas porté à en faire la vérification, je n'aurois pu m'en dispenser, puisque c'étoit un des articles des instructions que Monseigneur de Pont-chartrain m'avoit données. Elle se trouve dans Angoura sur deux grandes murailles devant le portique d'un ancien temple, et proche d'une mosquée, que l'on nomme la mosquée d'Agibairam. Pour venir à mes fins, chose qui n'étoit pas des plus faciles, je liai amitié avec celui qui dessert la mosquée, et je donnai des remèdes à un de ses parens, que j'eus le bonheur de guérir. Cet homme me crut après un grand médecin; c'étoit déjà un acheminement. Ainsi un jour en me promenant avec lui auprès de l'inscription, je lui dis que j'en avois lu les premiers mots; qu'elle contenoit quelques remarques sur l'ancienne médecine, que j'y pourrois trouver quelques bons remèdes pour sa santé, s'il vouloit me la laisser copier. D'abord il me fit l'entreprise très-difficile, et me dit, comme font la plupart des ignorants de tout ce qu'ils n'entendent point, que ces caractères étoient pleins de mystères; qu'il n'étoit pas permis même d'y vouloir pénétrer; d'ailleurs qu'ils enseignoient où il y avoit des trésors; et que, quoique des gens du lieu n'en recherchassent point la possession, il ne laisseroit pas d'être coupable de haute trahison, s'il les découvroit à un étranger. Je ne manquai pas de bonnes*

raisons pour le détromper: mais il fit comme dans les disputes, il fut convaincu de sa simplicité sans se rendre; et ce fut l'argent que je lui donnai plutôt que mes raisonnemens qui eut la force de le persuader. Quand il se fut déterminé à me laisser prendre l'inscription, il m'assigna les heures qu'il crut les plus propres pour la copier sans être vu: nous choisîmes donc les intervalles que les Turcs ne viennent point à la prière; autrement je n'aurois pu en venir à mon honneur, et toute son autorité n'auroit de rien servi contre la canaille. Je commençai à prendre cette belle inscription le premier Septembre, et je n'eus guère d'autre occupation jusqu'à ce que je l'eusse finie. Post alia: *Le 21. j'achevai de copier l'inscription Latine. On peut dire, sans craindre de se tromper, qu'elle est infiniment plus exacte qu'on ne l'a pas encore donnée. Ceux qui se donneront la peine de la conférer avec les imprimées, en seront aussi-tôt convaincus.* Ipsam inscriptionem edidit in itineris eius enarratione (*voyage du Sieur Paul Lucas fait dans la Grèce, l'Asie mineure, la Macédoine et l'Afrique.* Parisiis 1712. 8.) vol. 2 in tabula adiecta ad p. 393. Collegio capucinorum fratrum quod Smyrnae est tum praepositus Ierotheus a. 1706 narravit Sherardo (sicut refert Chishull ant. Asiat. p. 171) exemplum a mercatore Gallo le Favre Ancyrae per aliquot annos commorato nitide descriptum Lucam ab eius vidua emisse idque pro suo venditavisse; quapropter Lucae exemplum non raro dicitur Fabrianum. Equidem tamen magis fidem habuerim Lucae, quem veridicum hominem esse repperi, quam incertis rumoribus Smyrnensium relatis a Chishullio iniquo Lucae obtrectatore. — Exemplum Lucae inter antiquiora unum plenum est, cum vere contineat sex paginas universas a capite ad calcem indefessa industria exceptas, et omnium eorum longe utilissimum. Neque paginas separavit neque distinxit capita, sed versuum divisionem raro neglexit et quod maximum est, nullo loco supplementa obtrusit, sed quos sibi visus est videre ductus eos simpliciter repraesentavit. Quid quod etiam litterarum deperditarum numerum punctis positis satis accurate plerumque indicavit. Quare ubi antiqui excitandi sunt, redeundum est fere ad Lucam.

V. MORDTMANNIANVM EXEMPLVM.

Mordtmannus Hamburgensis Constantinopoli degens inde academiae nostrae iussu mense Octobri a. 1859 Angoram profectus est, maxime ut Graecae versionis partem etiamtum latentem si fieri posset detegeret, deinde partis Latinae et apographum et ectypum charta madida factum ut pararet; nam in condendo novo corpore inscriptionum Latinarum ut monumento Ancyrano explendo et restituendo ante omnia opera daretur, academia decrerat. Sed res nobis cessit non ex voto. Graeca quae latebant ut re-

tegerentur, domini loci non permiserunt; ectypum fieri posse is cui ea res mandata erat negavit, causatus ita inscriptionem ipsam pessum datum iri. Misit idem quod exceperat exemplum, quo quamquam complures locos recte ex lapide emendavit, tamen totam rem nequaquam peregit ea qua par erat cura et simplicitate; nam aliis locis neque iis paucis, deceptus maxime supplementis Zumptianis, ea sibi videre visus est in lapide quae proposuerat editor Berolinensis; cuius culpae luculentum exemplum praebet caput 5, 24—34. Quare invitus quidem, sed necessario hoc exemplum ita adhibui, ut ei soli fidem non haberem nisi in re evidenti.

VI. PERROTIANVM EXEMPLVM.

Tandem aliquando quae nos frustra temptaramus perfecerunt, sicut supra monui, Georgius Perrot et Edmundus Guillaume, qui iussu imperatoris Gallorum Napoleonis III Galatiam et Bithyniam a. 1861 peragrarunt. Ectypa quidem fieri posse et ipsi negarunt, sed summa cura inscriptionem repraesentarunt tabulis delineatis ad formam magnitudinemque archetypi exemplaris, quae tabulae iam prostant Parisiis in museo Napoleoniano *). Easdem tabulas mox forma minore ediderunt in splendido itinerario (*exploration archéologique de la Galatie et la Bithynie.* Parisiis 1862. fol.), ubi Latina exhibentur tabulis duabus n. 25. 26 iisque aliquanto ante quam publici iuris fierent usus sum beneficio Perroti. Hoc exemplum ita perfectum est etiam in indicandis hiatuum spatiis iustis, ut paucissimis locis exceptis prae eo reliqua omnia recte neglegas, idque ego ubivis quam fieri potuit accuratissime secutus sum.

*) Cf. *Comptes rendus de l'Académie des inscriptions* 1861 p. 243: *Un estampage général est impossible: 1° pour l'inscription latine, à cause des trous profonds qui y sont pratiqués en plusieurs endroits, au point que la surface se dérobe et s'enfonce à plusieurs centimètres de profondeur; 2° pour l'inscription grecque, à cause des poutres que nous sommes obligés de laisser dressées contre le mur afin de contenir le toit de la maison. Mais nous rapporterons, outre des parties estampées, qui donneront la forme des caractères, quelque chose qui permettra de mesurer et de remplir les vides avec une exactitude presque mathématique. M. Guillaume a eu la patience de mettre à l'échelle, pierre par pierre, en indiquant les moindres cassures, avec leur vraie largeur, toutes les surfaces qui portent des inscriptions, c'est-à-dire les deux faces du pronaos et le mur extérieur de la cella. Sur ces feuilles, je mettrai à leur place les deux inscriptions le compas à la main. Ce sera comme un état actuel, une vraie photographie de l'inscription.* Cf. ibidem 1862 p. 63.

Exempla quae habemus quas monumenti partes complectantur, apparebit ex laterculo subiecto:

Tabula	Busbequiani 1555.	Cosson ante a. 1689.	Tournefort 1701.	Lucas 1705.	Mordtmann 1859.	Perrot 1861.
I	1—4	1—27		1—31	int.	int.
II	1—14	1—13	adi. 21—32	int.	int.	int.
III	int.	int.		int.	int.	int.
IV	1—30. 38. 40—54	1—33. 40—54		int.	int.	int.
V	1—3	29—47	adi. 50—54	int.	int.	int.
VI	1. 9. 13	—		int.	int.	int.

Praeterea monumento Ancyrano describendo operam dederunt hi:

1) ***Rostan*** Massiliensis secundum ea quae scribit Sainte-Croix in commentariis academiae Parisinae (***hist. de l'académie des inscriptions*** vol. 47 a. 1809 p. 91. 93) titulum descripsit non consultis exemplis editis, sed successu tam infelici, ut in pagina secunda finiret in v. 28, reliqua dicens vetustate exesa. Bonum factum igitur, quod hoc exemplum ineditum mansit. Idem scribit partem se descripsisse versionis Graecae, sed schedas periisse.

2) ***Kinneir*** Anglus in itinerario (1818) p. 70 narrat septem se dies huic titulo describendo impendisse. Quod exemplum pariter latet.

3) ***Hamilton*** (1, 421) item narrat duos dies se dedisse titulo Latino describendo, quem non edidit.

4) ***Texier*** (***Asie mineure*** 1, 177 sq.) scribit contulisse se cum lapide exempla edita eaque se deprehendisse pro eo tempore quo excepta essent satis emendata esse. Ipsum monumentum tam Graecum quam Latinum ita proponit, ut ex editis recensuerat Eggerus.

5) ***Barth*** a. 1858 Ancyram adiit ibique descripsit partem monumenti 5, 10—30, quo specimine ipsius beneficio usus sum.

B. PARS GRAECA.

Exempli Graeci primus quod sciam meminit Tournefort (*voyage* 3, 317) his verbis: ***on trouve plusieurs inscriptions Grecques dans les cheminées de quelques maisons de particuliers, où elles sont couvertes de suie; ces maisons sont adossées à la maîtresse muraille à droite.*** Item Lucas in itinere supra citato (vol. 1 c. 16) postquam rettulit dedicationem aedis Romae et Augusti (supra p. VI) sic pergit: ***il y a une suite ou une autre inscription sur l'épaisseur de la muraille, mais qu'on ne sauroit prendre à présent, parce qu'il y a une maison appuyée dessus: si l'on croyoit qu'elle en valût la peine, comme cela pourroit bien être, pour*** 50 ***ou*** 60 ***piastres on pourroit mettre à bas ce qui la couvre; je n'en parle qu'après m'en être informé.*** Primus qui quaedam inde ediderit ***Pocockius*** est (inscr. p. 6. 7), qui descripsit partem paginarum 15. 16, sic narrans in itinerario (2, 2, 88): ***On the outside of the eastern wall I saw part of it cut in Greek and part might be on the west side; I have reason to believe, that is was in about twenty columns. I copied part of it: the letters appear to have been gilt on a ground of vermilion; some houses are built against the other parts of it. The title of the Greek inscription appears to have been in one line on the east side: which is a good reason to suppose, that the whole Greek inscription was on that side, because the Latin begins on the west side.*** Egit de Pocockianis his Sainte-Croix in commentariis acad. Paris. vol. 47 (1809) p. 93 sq. Plene ut legi possent quae ex Graecis supersunt, parietes ad murum illum applicati diruendi erant, quod nostro demum saeculo successit partim Hamiltono a. 1836 (***researches in Asia minor.*** Londini 1842 vol. 1 p. 421 cf. inscr. 2, 416 n. 102), partim Perroto a. 1861 (cf. itin. l. c. tab. 27. 28. 29 et cum ipsius de praeclaro hoc invento narratio nondum prodierit, quae ex epistulis eius referuntur in ephemeridibus ***comptes rendus de l'Académie des inscriptions*** a. 1861 p. 241. 275. a. 1862 p. 63 et ***Bull. dell' instituto archeologico*** 1861 p. 193 sq.). Et ex octo quidem primis paginis quae supersunt primus et adhuc solus descripsit Perrot; nona adhuc latet; earum quattuor quae sequuntur particulas excepit Hamilton, relegit deinde et explevit Perrotus; extremas sex habemus ab solo Hamiltono, nisi quod paginarum quintae decimae et sextae decimae partem etiam Pocockius edidit, duodevicensimae et undevicensimae partem descriptam habui a Mordtmanno. Eadem quae Mordtmannus vidit, etiam Texierius (1, 177) scribit se descripsisse neque tamen exemplum suum edidit.

Parietes autem ab Hamiltono Perrotove ad tempus deiectos incolae mox restituerunt; neque facile occasio offeretur tituli Graeci denuo examinandi. — Repetiverunt et emendarunt Hamiltoniana Eggerus in Latini sermonis vetustioris reliquiis selectis (Parisiis 1843 p. 384 sq.) et Franzius primum in Gerhardi diario archaeologico a. 1843 p. 17—26, deinde in C. I. Gr. vol. 3 n. 4040, tertium in editione monumenti Ancyrani, quam cum Zumptio curavit. Perrotus quae adiecit, nunc primum tractantur.

II. MONVMENTVM APOLLONIENSE.

Apolloniae in Pisidia, hodie Oluburlu, non repertae sunt nisi interpretationis Graecae particulae et quidem paginarum quattuor partes summae, quas monumenti integri secundam tertiam quartam quintam fuisse, totas intercidisse paginas primam sextam septimam cum intellexisset Franzius, iam confirmavit Graeca pars monumenti Ancyrani nuper expleta. Universas reliquias descripsit Arundell (*discoveries in Asia minor*. Londini 1834 vol. 2 p. 426 coll. vol. 1 p. 241); paginam tertiam et quartae partem habet etiam Hamilton (*researches in Asia minor* vol. 2 p. 491 n. 455). Tractavit fragmenta Franzius ter (*Monatsberichte der Berliner Akademie* a. 1839 p. 102 sq. et C. I. Gr. vol. 3 n. 3971 et in editione huiusce monumenti, quam cum Zumptio curavit, p. 101 sq.). Singulae paginae cum integrae fuerunt, sexagenis circiter versibus exempli Graeci Ancyrani respondebant habebantque ipsae versus supra quinquagenos. Hodie postquam hoc explevit Perrotus, fragmentorum Apolloniensium utilitas exigua est. Respondet autem initium paginae secundae Apolloniensis Ancyranae 3, 12; tertiae Apolloniensis Ancyranae 6, 5; quartae Apolloniensis Ancyranae 8, 17; quintae Apolloniensis Ancyranae 11, 10.

Cum in inscriptionum Latinarum sylloge iussu academiae Berolinensis paranda ad Asiaticarum provinciarum inscriptiones Latinas recensendas devenissem indicemque rerum ab Augusto gestarum iteratis curis retractandum mihi esse intellegerem, allatis interim beneficio Perroti subsidiis novis iisque optimis, emendata parte Latina, Graeca vero etiam expleta, his ita uti visum est, ut indicis eius editio commentario instructa separatim prodiret, ipsi corpori textus tantummodo cum adnotatione critica insereretur. Nam cum ipsum monumentum ita comparatum sit, ut recte et plene vix adhiberi posse videatur nisi illustratum commentario perpetuo, eius generis adnotatio corporis quod paro rationibus non satis convenit. Praeterea erunt, qui eiusmodi monumentum ad libelli formam prope accedens et tam philologo quam historico utilissimum comparare sibi velint, cum praeterea non inquirant data opera in inscriptiones Latinas. Similis autem editio, quam ante annos viginti curarunt duo viri docti Iohannes Franzius et Aug. Gul. Zumptius (*Caesaris Augusti index rerum a se gestarum sive monumentum Ancyranum.* Berolini 1845. 4. pp. 120), moti Graecae versionis parte paullo ante ab Hamiltono reperta, iam non sufficit, postquam tabulae Perrotianae omnem partem operis denuo fundaverunt et in perpetuum stabiliverunt. Opus autem sic institui.

I. Primum recensui exemplum Latinum subiecta integra varietate exemplorum eorum, quorum copia mihi fuit, nisi quod exempli Busbequiani supra p. XIII—XVI repraesentati hic non admisi nisi scripturae varietatem potiorem; neque ubi reliquos testes appello, comprehenditur Busbequius. Hiatus dimensus ad tabulam Perrotianam quot in singulis elementa videantur periisse sedulo adnotavi; a supplementis autem in hac quidem recensione abstinui. Titulus ipse scriptus est emendatissime et qualem vix expectasses in provincia et longinqua et Graeca; scribae quadratariive errores vix certo deprehendi praeter *et* 2, 2 male insertum. Apographorum varietatis non ignoro et taedium ingens esse et utilitatem perparvam, cum standum sit fere exemplo Perrotiano; displicentque sane mihi quam maxime si qui obstrepunt auribus nostris mendarum concla-

matione ex ipso archetypo sublatarum lectione curiosiore, quod genus errorum equidem censeo paucis exceptis tradendum esse tacitae oblivioni perpetuisque tenebris. At negari non potest quaedam inter paleas has reperiri frugis bonae, maxime in locis hodie imminutis, ut 5, 34—48, quem locum explent Cosson et Lucas, et 6, 1—6, quem pleniorem reliquis habet Chishullius (p. XVII), alibi quoque hic illic litterulam reperiri, maxime apud Lucam, quae ex ipso lapide veniat et apud Perrotum aut non sit aut aliter repraesentetur. Praeterea quod defendi potest in monumento tantae auctoritatis tantaeque nobilitatis non verendum est ne transferatur ad titulos plebeios nec nisi numerum facientes. Quid quod potest aliquando quaeri, in hoc monumento quid legere potuerint Lipsius et Niebuhrius. Quam ob rem scripturae varietatem integram addidi, sed ut facilius distingueretur lectio Perrotiana, quaecumque in textu posui in Perrotiano exemplo aut omissa aut aliter ibi scripta distinxi litteris minoribus. Praeterea tabularum Perrotianarum duarum, quae proponunt exemplum Latinum, repetitionem lithographicam libello addidi.

II. Graecam interpretationem tam Ancyranam quam Apolloniensem ita apposui, ut singula quatenus fieri potest Latinis suis responderent. Eandem esse interpretationem iam patet; quid quod in capite XXI incipiente vocabulum *ναὸν* omissum est in utroque exemplo (v. p. 60), cum praeterea pars Graeca non minus propter emendationem laudanda sit quam Latina. Varia lectio in Graecis fere nulla est, cum longe pleraque habeamus a teste singulari aut Hamiltono aut Perroto; sed cum uterque cum fide et diligentia officio functus sit, de lectione nihilo minus fere constat. Tabulas Perrotianas in Graecis satis visum est repetere typis.

III. Sequuntur exempla Latinum et Graecum quantum fieri potuit suppleta, adiecta lectionis varietate selecta, maxime indicatis locis iis, ubi tradita lectio immutata est coniectura. Supplementa quae priores excogitaverunt quaeque coniectura reposuerunt, eorum haud pauca iam ab oculatioribus descriptoribus in ipso lapide deprehensa sunt, longe plura aut Latino exemplo expleto et emendato aut accedente interpretatione Graeca sponte conciderunt; denique ea quoque ex olim repertis, quae ad sententiam vera essent vel certe probabilia, per universum commentarium retractanda erant propter hiatuum ambitum nunc demum accurate exploratum. Ex hisce priorum vel inventis vel commentis ea quae iam inutilia forent et supervacanea, item aut novis subsidiis eversa aut etiam sua natura perversa plerumque silentio magis praeterii quam refutavi, cum praesertim iusta pugna non sit inter priores editores necessario insistentes exemplis admodum imperfectis et eum qui hodie ad hasce tabulas accedit instructus exemplo Perrotiano et interpretatione fere integra. Ubi tamen in locis difficilioribus ex prioribus quendam verum vel vidisse vel intervidisse deprehendebam,

ibi nomen eius ut par erat adscripsi; contra tacite recepi supplementa vulgaria, id est ea quae non qui inveniat laudandus sit, sed reprehendendus qui non inveniat. — Graeca ea maxime quae adinvenit Perrotus (nam in Hamiltonianis Franzius iam pleraque recte ordinavit) mea causa constituit Kirchhoffius amicus et collega, cuius esse omnia paullo magis exquisita et repertu difficiliora, tam ea, quibus nomen eius adscripsi quam ubi non est adscriptum, scito qui haec leget. Ex interpretatione quantum profecerimus, non opus est demonstrare; non solum explevit ea ingentem hiatum, qui intercepit tabulae primae versus sedecim postremos fere totos, sed etiam aliis locis plurimis in parte Latina male habitis opem tulit. Ipsa tamen nec satis Graeca est neque scripta ab homine rerum perito, nempe eo, qui puerili errore in Latinis 2, 17 vocabulum quod est ***quattuor*** non ad collegia rettulerit, sed ad sacerdotes itaque sententiam plane perverterit (v. p. 27). Praeterea passim quaedam omisit, maxime quae difficile visum est proprie vertere topographica (ita Lat. 2, 29 ***iuxta aedem Honoris et Virtutis;*** Lat. 4, 20 pontium nomina; Lat. 6, 33 ***pulvinar***), sed etiam solo brevitatis studio quaedam contraxit (v. inscr. et Lat. 5, 1), alia casu praeteriit, ut Artaxiae nomen 5, 25; in verbis autem iuris publici Romanorum reddendis apertum est saepe eum haesisse et propria reddidisse communibus sive sua culpa sive ipsa lingua deficiente. Contra nusquam de suo quicquam addidit; nam quod civicam coronam 6, 17 vertit τὸν δρύινον στέφανον τὸν διδόμενον ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πολιτῶν, non excedit officium interpretis potestque totidem verbis desumptum esse ex glossariis Graecolatinis aetatis Augustae. Similiter dictaturam expressit per αὐτεξούσιον ἀρχήν, Ianum per πύλην Ἐνυάλιον, triumphum ovationemque per θριαμβεύειν ἐφ' ἅρματος et ἐπὶ κέλητος, ipsis Latinis vocabulis praeter nomina propria perpetuo abstinens.

IV. Haec excipiunt scholia mea, quibus propter lectoris commodum textum utrumque suppletum eundem, de quo modo egi, denuo praeposui. In scholiis his eandem fere legem secutus sum, de qua supra exposui in supplementis, falsa et praetermissa ut corrigerentur et explerentur sine continua priorum exagitatione, ex iis autem quae vera et probabilia ii attulissent, recondita tantum et magis exquisita laudarentur nomine adiecto. Nam cum haec sit eiusmodi commentariorum ratio, ut non pauca interpres omittere non debeat nec adeo queat a quovis homine non rudi nullo negotio reperienda, talia quis primus attulerit nec quaesivi nec adnotavi. Est enim interpretis non solum suum cuique tribuere, sed etiam res omnium communes a propriis et eximiis secernere abhorretque omnino a studiis hisce liberalibus anxia auctoritatis quaestio etiam in iis, quae si qui sibi vindicet, pauperrimi ingenii se esse ipsa re confiteatur. Ceterum iudicium esto apud lectores aequos et prudentes, commentarius Augusti num iam plenius et certius intellegatur non solum propter nova sub-

sidia (nam hac quidem de re nemo ambiget), sed etiam mea cura, quam in eum impendi.

V. Denique praeter tractatum de P. Sulpicii Quirinii titulo Tiburtino, quem extra ordinem addidi, subieci indices quattuor pertinentes ad commentarium Augusti, conspectum rerum secundum capita eiusdem, ut quo ordine res gestas Augustus edidisset facilius perciperetur, qua de re quid ipse sentirem, ei indici praefationis loco adieci; conspectum rerum secundum ordinem temporum, quo puto adiutum iri rerum Romanarum futuros enarratores; indicem verborum partis Latinae, cui praemissae sunt observationes quaedam de monumenti orthographia; denique indicem rerum potiorum in scholiis pertractatarum.

Haec paravi, ut titulum inter Latinos primarium ita proponerem, ut res requirit subsidiaque permittunt. Iam eo perventum est, ut altera utra lingua monumentum habeamus integrum, id est nullo hiatu maiore interruptum, litterarum autem apicibus omnibus cum cura et fide exceptis. Verum est adhuc desiderari paginam unam ex Graecis monumenti Ancyrani, quam si cui contigerit aliquando ut in lucem proferat, eum probabile est et expleturum esse summam, quae intercidit in exemplo Latina 3, 32 et certiora prolaturum de capite XVIII omnium maxime obscuro, quo agitur de tesseris frumentariis. Praeterea sunt loci non pauci in monumento Ancyrano, quidam etiam in Apolloniensi, quos non sine fructu denuo examinabit vir gnarus et gnavus et in titulis legendis versatus; nam inscriptiones lectu difficiles hiantesque, qualis haec est, quamquam summa cura exceptas qui postquam restitutae sunt et cum cura pertractatae, deinde cum archetypo denuo contulit, adhuc operam nunquam perdidit. At in summa re commentarius Augusti iam prodit et integritati suae restitutus et lectionis in universum certae; et cum vota facimus ut qui post nos venient, quae adhuc supersunt lacera et corrupta, ea emendent et expleant, tamen pleraque certe nos occupavimus et iure nobis gratulamur propter egregium monumentum nostra aetate recuperatum communi opera Angli hominis et Galli, fortasse etiam aliqua mea hominis Germani.

RES GESTAE DIVI AVGVSTI

QVIBVS ORBEM TERRARVM IMPERIO POPVLI ROMANI SVBIECIT

ET IMPENSAE

QVAS IN REM PVBLICAM POPVLVMQVE ROMANVM FECIT.

LATINE ET GRAECE

CVM APPARATV CRITICO.

RERVM · GESTARVM · DIVI · AVG
SVBIECIT · ET INPENSARVM · QVAS ·
IN DVABVS · AHENEIS · PILIS · QVAE · SV / T · RO

1, 1	ANNOS · VNDEVIGINTI · NATVS · EXERCITVM · PRIVATO · CONSILIO · ET · PRIVATA · IMPENSA				cap. 1
2	COMPARAVI · PER · QVEM · REM · PVBLICAM · / / MINATIONE · FACTIONIS · OPPRESSAM				
3	IN · LIBERTATEM · VINDIC	19	ATVS · DECRETIS · HONORI // CIS · IN		
4	ORDINEM · SVVM	26	O · CONSVLIBV / / ON ////		
5	REM · LOCVM	32	ERIVM · MIHI · DEDIT		
6	RES · PVBLICA · N	26	PRO · PRAETORE · SIMVL · CVM		
7	CONSVLIBVS · IR	23	AVTEM · EODEM · ANNO · ME		
8	CONSVLEM · CVM	18	DISSET · ET · TRIVM · VIRVM · REI · PVBLI		
9	CAE · CONSTITVEND	16			
10	QVI · PARENTEM · MEVM	9	N /// S · IN · EXILIVM · EXPVLI · IVDICIIS · LEGI		cap. 2
11	TIMIS · VLTVS · EORVM	10	OSTEA · BELLVM · INFERENTIS · REI · PVBLICAE		
12	VICI N///L///				
13	/ RMA · TERRA · E / · MAR	12	NAQVE · TOTO · IN · ORBE · TERRARVM · S	6	cap. 3
14	VICTORQVE · OMNIBV	15	VS · CIVIBVS · PEPERCI / EXTE	7	
15	GENTES · QVIBVS · TVTO	8	VI · / / NSERVARE · QVAM · EXCIDERE · M	6	

Habent inscr. et v. 1—4 omnes, v. 5—15 Cosson Tournefort Lucas Mordtmann Perrot.

Indicis v. 2 INPENSARVM Perr. Mordtm., IMPENSARVM priores
3 SV/T Perr. Mordtm., SVNT priores

1, 1 PRIVATA] PRIVAT/ Mordtm. | IMPINSACV Luc.
2 MINATIONE Perr. Mordtm., INATIONE Coss. Luc., ///TINATIONE Tourn. (Sp. Ch.) | OPRESSAM Luc.
3 VINDIC Mordtm., VINDI Perr., VIN Luc., VINDICAVI Busb. Tourn. (Sp. Ch.), om. Coss. | ATVS Luc., TVS reliqui | HONORI//CISIN Luc. Coss. (CIS apud Tourn. deesse adnotat Spanh.), HONOR///CIS · IN Perr., HONOR///ICIN Mordtm., HONORIFICIS · IN Busb., HONORIFICIS *ornatus* IN Chish.
4 SVVM Busb. Luc., SV/A Perr., SVM Coss. Chish., SV Mordtm. | O ante CONSVLIBV om. Coss. Chish. | CONSVLIBVS Coss. Luc. Chish. | ƆN Perrot solus
5 REM] rel. et Spanh., TEM Coss. | PERIVM Coss., IMPERIVM Chish. | DEDIL Luc.
6 PVBLICA · N Perr., PVBLICA · V/// Tourn. (Sp. Ch.), PVBLICA rel. | IRO Perr. Mordtm. soli | PRAETORI Coss. Chish.
7 IR Perr. Luc. Chish., IRT Mordtm. (IR*tio* Zumptius), om. Coss.
8 CVM om. Luc. Chish. | ISSET Coss.
9 CONSTITVENI Perr., CONSTITVEND Mordtm., CONSTITVEN Coss., CONSTITVIN Luc., CONSTITVE Tourn. (Sp. Ch.)
10 PARENTEM · MEVM Perr. Mordtm., PARENTEM · NIV Luc., PARENTEM · *co*NIV*rati* Chish., PARENTVM Coss. | N/////S Mordtm., N////I Perr., NIAS Luc., NI//S Coss., om. Chish.

Μ Ε Θ Η Ρ Μ

1, ΕΤΩΝΔΕΚΑΕ ΝΕΛΩΝΤΟΣΤΡΑΤΕΥΜΑΕΜΗΙΓΝΩΜΗΙΚΑΙ cap. 1
ΕΜΩΙ ΙΗΤΟΙ ΙΟΥΤΑΚΟΙΝΑΠΡΑ
ΣΥΝΟ ΜΕΝΩΝΔΟΥΛΗΑΣ
ΟΙΣΗΣιιικΛΗΤΟΣΕΠΑΙΝΕΣΑΣΑ
ΙΡΟΣΚΑΤΕΛΕΞΕΤΗΙΒΟΥΛΗΙΓΑΙΩΙΠΑΝΣΑ
ΕΝΤΗΙΤΑΞΕΙΤΩΝΥΠΑΤ
ΟΣ ΛΕΥΕΙΝΔΟΥΣΑ ΩΥ ΙΟΙΕΛ Ι
Ι Τ Α Δ Η Μ ΟΣΙΑΠΡΑΓΜΑΤΑΜΗΤΙΙΑΑΡΗΙΕΜΟΙΜΕ
ΙΩΝΠΡΟΝΟΕΙΝΕΠΕΤΙΕΨΕΝΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓοΥ
ΜΟΣΤΩΙΑΥΤΩΙΕΝΙΑΥΤΩΙΑΜΦΟ ΙΩΝ
ΟΛΕΜΩΙΠΕΠΤΩ ΩΝΕΜΙ ΙΑ
ΑΙΤΗΝΤΩΝΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝΕΧΟΝ
ΤΗΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΤΩΝΑ ΜΟΣΙΩΝΠΡΑ
Α
ΕΞΩΡΙΣΑΚΡΙ cap. 2
ΑΥΤΩΝ ΤΟ
ΤΑ ΤΑΥΤΑ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΝΕ
ΙΔΙΑΙΣΕΝΕΙΚΗΣΑΠΑΡΑΤΑΞΕΙ
ΙΚΑΙΚΑΤΑΘΑΛΑΣΣΑΝΕΜΦΥ cap. 3
ΟΛΗΙΤΗΙΟΙΚΟΥΜΕΝΗΙΙΤΟΛ
ΗΣΑΣΤΕΠΑΝΤΩΝΕΦΕΙΣΑΜΗΝ
ΑΛΕΘΝΗΟΙCΑCΦΑΛΕΣΗΝΣΥΝ
ΑΛ ΗΕΞΕΚΟΨΑ'ΜΥΡΙΑΔΕΣ

Habet Perrot.

---

11 VLTVS EORVM Perr. Mordtm., VLTVS Luc. Chish., VET Coss., VET apud Tourn. deesse adnotat Spanh. | OSTEA Perr., OSTIA Luc., STEA Mordtm., POSTEA Coss. Chish. | BELLVM] BILIVM Luc., MEVM (sic ms. et idem ex Tourn. adnotat Spanh., MECVM ed.) Coss.

12 VICIN///L/// Perr., VICI sequente spatio vacuo Mordtm., reliqui versum habent non scriptum

13 RMA Perr., ARMA Coss. Chish., ELLA Mordtm., LIA Luc. | TERRA L MAR (exiguo post L spatio relicto) Perr., TERRA//////MAR Luc., TERRA·MAR Mordtm., TERRA· (TERRAE Coss. ed.) MARIQVE Coss. ms. Sp. Chish. | IN om. Coss. Chish. | extr. S Perr. Mordtm. soli

14 /ICIORQVE Luc. | OMNIBV////////VS Perr., OMNIBVS (OMNIB Tourn. teste Spanh.) //////VS Coss. Chish. Mordtm., OMNIBVS lacuna celata Luc. | EXTI Perr., EXTI Luc. Mordtm., ///EXIL Coss., *et in* EXIL*io* Chish.

15 VI·///NSERVARE Perr. Mordtm., SERVARE Luc., SERVARI Coss. Chish. | EXCIDERE] OCCIDERE Luc. M] rel. et Spanh., IN Coss.

1, 16	MILLIA · CIVIVM · ROMA	8	SACRAMENTO·MEO·FVERVNT·CIRCITER	6	
17	TA ⁄ EX QVIBVS · DEDV	8	AS·AVT·REMISI·IN·MVNICIPIA·SVA·STIPEN	6	
18	TIS · MILLIA · ALIQVANTO ·	7	AM·TRECENTA·ET·IIS·OMNIBVS·AGROS·A	6	
19	AVT·PECVNIAM·PRO · PR	9	ME · DEDI ⁄ NAVES·CEPI·SESCEN	7	
20	/ AS · SIQVAE · MINORE	8	EMES · FVERVNT ⁄		
21	//// VANS · TRIVMPHA	12	RVLIS · TRIVMPHOS · ET · APPELLA	9	cap.
22	// MEL · IMPERATOR	13	RIS · TRIVMPHOS · MIHI · SEN	10	
23	///// PERSEDI	16	VS · DEPOSVI ⁄ IN · CAPI	13	
24	QVOQVE · BELLO · NVNCV	11	TIS ⁄ OB · RES · A	14	
25	MEOS · AVSPICIS · MEIS · TERRA · MA //// Ē · PROSPERE · GESTAS · QV			14	
26	QVIENS · DECREVIT · SENATVS · SVPP //// NDVM · ESSE · DIS · IMMO			14	
27	/R·QVO/ · EX·SENATVS · CONSVLTO · /VPPLICATVM·EST·FVERE·BO			14	
28	//// DVCTI·SVNT· ANTE · CV	6	VM·REGES·AVT·RE/VM·LIB	14	
29	//// AM·TER·DECIENS	9	HAEC 28		
30	//// NICIAE · POTESTATIS				

Habent ad v. 27 Cosson Tournefort, omnia Lucas Mordtmann Perrot.

17 AS (ante AVT) Perr. Mordtm., S Luc. Chish., om. Coss.

18 ALIQVANTO Coss. Luc. Chish., ALIQVANT Perr. Mordtm. | AM] M Coss., om. Tourn. (Sp.) | ET om. Coss. | AGROS] rel. et Spanh., ACROS Luc., AGRO Coss.

19 PROPR Coss., PROEPR Luc., PROP Perr. Mordtm. Tourn. (Sp. Chish.) | ME] rel. et Spanh., AE Luc., om. Coss. | DEDI] DEDIVE Spanh. | SESCEM Luc.

20 MINORE////////EMES Perr., MINORI////////EMES Mordtm. Luc. Chish., MINORES·TRIREMES Coss.

21 ///VANS] RAM Spanh., BIS·OVANS Chish. | VRVLIS Mordtm.

22 IMPERATO Luc. Chish. | SEN Perr., SE Mordtm. Chish., //SE Spanh., S Luc., om. Coss.

23 PERSEDI Perr. Mordtm. Tourn. (Chish., PERSEM Spanh. errore calami opinor), PER Coss., om. Luc. | VS om. Luc. | post DEPOSVI virgulam transversam habet Mordtm., spatium Perr. | IN] //I Luc. | CAPIT Mordtm. Luc., CAPITOLIO Coss. Chish.

24 VOQVE Perr., VOQVE rel. | BELIO Luc. | NVNCV Perr., NVNC Mordtm. Coss. Chish., om. Luc. | OB·RES·A]OPRESSA Luc.

25 AEOS Perr., EOS Luc., TOS Mordtm. Chish., OS Coss., IS Spanh. | MEIS om. in lac. Coss. | TERRA·M////E Perr. Coss., TERRA·MA////E Mordtm., TERRA Luc., TERRA·MARIQVE Chish. | PROSPERE] SPERE Luc. | QV] QVE Luc.

26 QVIENS] //QVIEM Tourn. (Sp. Chish.) | DECREVIT·SENATVS] ETCREVIT//NATVS Luc. | SVPP////IDVM Perr., SVPP////NDVM Mordtm., SVPI//NDVM Luc., SVP/////DVM Coss., SVPPLICANDVM Chish. | DIS·IMMO om. Coss.

27 R·QVO·EX·SENATVS Perr., R·QVO////SENATVS Mordtm. Luc., QVO *ex* SENATVS Chish., QVO SENATVS Coss. | /VPPLICATVM Perr., SVPPLICATVM Mordtm. Chish., DVPPLICATVM Luc., PVBLICATVM Coss. | FVERE·BO Mordtm., FVERE DO Perr., FVERE Coss., hic hanc paginam finiens, IVDEO Luc., IN DEO*rum* Chish.

H N E Y M E N

2, ΡΩΜΑΙΩΝ ΙΝ ΤΟΝΟΡΚΟΝΤΟΝΕΜΟΝ
Γ Ι ΕΝΓ Ο ΞΩΝΚΑΤΗΓΑΓΟΝΕΙΣ
ΥΙ ΙΔΙΑΣΙΙΠ Κ
ΞΣΤΡΑΤΙ Σ
Ο ΤΙ
ΔΙΣ ΑΡΜΑΤΟΣΙΙΙΟ cap. 4
ΑΤΩΡΤΙΙΣ
ΨΗ
ΩΝ
ΕΨΧ
ΟΥΣ
Ι
Ι
ΞΝΤΑ ΦΙΣΑ Ο Ι
ΣΔ ΥΓΣΟΑ ΕΡΑΙΟΥΝΑΥ
ΝΟΝΤΟΟΚΤΑΚΟΣΙΑΙΕΝΕΝΗ
ΒΟΙΣ ΕΜΟΥΛΙ
ΛΕΓ Ι ΔΕΣ ΗΣΑΝ
ΕΝΝΕΑ ΝΔΕΧ ΝΟΤΕ ΤΑΕΓΡΑΦΟΝ
ΚΑΙΗΜΗΙ ΞΔΟΙ Ρ ΙΚΗΣ

Habet Perrot.

28 DVCTI·SVNT·ANTE·QVAR Mordtm., VO////NT ANTE CV Perr., VO Luc. Chish. | REGES Perr., REGIS Mordtm., REC/// Luc. Chish. | RE/VM·LIB Mordtm., RE/VM·LII Perr., R Luc. Chish.

29 HAEC Perr. Mordtm. soli | P sub littera tertia vocabuli REgVM versus praecedentis Mordtm.

30 NICIAE·POTESTATIS Perr. Mordtm., AE·POTES Luc. Chish.

1, 31	9	M·ET·ABSENT	43			cap. 5
32	4	LI /// LAR	47			
33	9	ENVRI	44			
34	10	S////V·ET·PE//C	17	MVNIV	11	
35	18	CON	17	NNVVM I	11	
36						cap. 6
37			41	ET·CN I	13	
38				IV'		
39						
40						
41						
42						cap. 7
43						
44				IR		
45				M MORI		
46				TVI		

Habent v. 31 Perrot Lucas Mordtmann, v. 32—37 Mordtmann et Perrot, reliqua solus Perrot.

31 M·ET·ABSENT Perr. Mordtm., MEIA Luc. Chish. hic finientes
32 LI//LAR Perr., EMPLAR Mordtm.
33 ENVRI Mordtm., NVRI Perr.
34 S////VE/ PE//C Perr., V·ET·PE Mordtm.
35 CON Perr., SOM Mordtm. NNVVM·I Perr., VM·ANNVVM Mordtm.
37 ET·CNI Perr., ET·ON Mordtm.
44. 45. 46 in his Perrotus errarit necesse est, cum quod est TVI incidat fere in locum ubi fuit TITIVS, quod est M MORI in locum ubi fuit *quindecimviru*M *sac*RI*s faciundis*.

Α Ι Υ Π Ε Γ Ρ

3, 1 ΕΞΟΥΣΙΑΣ
2 ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΝΜΟΙΑΡΧΗΝΚΑΙΑΠΟΝΤΙΚΑΙΠΑΡΟΝΤΙ cap. 5
3 ΔΙΔΟΜΕΝΗΝΥΠΟΤΕΤΟΥΔΗΜΟΥΚΑΙΤΗΣΣΥΝΚΛΗΤοΥ
4 ΩΙ ΡΚΕΛΛΩΙΚΑΙΛΕΥΚΙΩΙΑΡΡΟΥΝΤΙΩΙΥΠΑΤΟΙΣ
5 ΕΞΑΜΗΝ·ΟΥΠΑΡΗΤΗΣΑΜΗΝΕΝΤΗΙΜΕΓΙΣΤΗΙ
6 ΟΥΣΠΑ ΕΙΤΗΝΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝΤΗΣΑΓΟΡΑΣΗΝΟΥ
7 ΑΩΣΗΝΩ Ι ΑΙΣΗΜΕΡΑΙ ΡΟΝΤ-
8 ΦΟΒΟΥΚΑΙΚ ΝΟΥΤΑΙΣΕΜΑΙΣΔΑΠΑΝΑΙΣΤΟΝΔΗΜοΝ
9 ΕΛΕΥΘΕΡΩΣ ΤΑΤΕΙΑΝΤΕΜΟΙΤΟΤΕΔΙΔΟΜΕΝΗΝΚΑΙ
10 ΕΝΙΑΥΣΙΟΝΚΑ ΒΙΟΥΚΕΔΕΞΑΜΗΝ
11 ΥΠΑΤΟΙΣΜΑΡΚΩΙΟΥΙΝΟΥΚΙΩΙΚΑΙΚΟΙΝΤΩ ΡΙΤ cap. 6
12 ΚΑΙΜΕΤΑΤ ΤΑΙ ΛΙΩΙΚΑΙΝΑΙΩΙΛ Ν ΛΟΙΣΚΑΙ
13 ΤΟΤΟΝΠΑ ΒΙΩΙΜΑΞΙΜΩΙΚΑΙΚΟΙΝ
14 ΩΝΙ ΤΗΣ ΤΟΥΚΑΙΤΟΥ ΩΝ
15 ΙΩΝΟ ΝΤΩΝΙΗ ΙΙΙΣ
16 ΤΟ Ιc ΙΚΑΙΤΩΝ ΓΙΣΤΗΙ
17 ΟΤΟΝΗΘΩΙΑΙ ΟΥΔΕ
18 Μ Π Τ Ρ ΗΔΙΔΟΜΕΝΗΝΑΝΕΔΕ
19 Ξ ΗΝ ΟΤΕΔΙΕΜΟΥΗΣΥΝΚΛΗΤΟΣΟΙ
20 ΚΟΝ ΜΕΙΣ ΟΥΛΕΤΟΤΗΣΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣΕΞοΥ
21 ΣΙΑΣΩΝΕΤΕΑ ΑΙΤΑΥΤΗΣΑΥΤΗΣΤΗΣΑΡΧΗΣ
22 ΣΥΝ ΡΧΟΝΤΑ ΟΣΑΠΟΤΗΣΣΥΝΚΛΗΤΟΥΠ
23 ΤΑΚΙΣΑΙΤΗΣΑΣ ΑΒΟΝ

Α Φ Ι Ζ Α Ν

4, 1 Τ ΩΝΑΝΔΡΩΝΕΓΕΝΟΜΗΓ ΗΜΟΣΙΩΝΠΡΑΓΜΑΤΩΝ cap. 7
2 ΚΑΤΟΡΘΩΤΗΣΣΥΝΕΧΕΣΙΝΕΤΕΣΙΝΔΕΚΑ·ΠΡΩΤΟΝ
3 ΑΞΙΩΜΑΤΟΣΤΟΠΟΝΕΣΧΟΝΤΗΣΣΥΝΚΛΗΤΟΥΑΧΡΙ
4 ΤΑΥΤΗΣΤΗΣΗΜΕΡΑΣΗΣΤΑΥΤΑΕΓΡΑΦΟΝΕΠΙΕΤΗΤΕΣ
5 ΣΑΡΑΚΟΝΤΑ·ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ·ΑΥΓΟΥΡΤΩΝΔΕΚΑΠΕΝΤΕΑΝ
6 ΔΡΩΝΤΩΝΙΕΡΟΠΟΙΩΝ·ΤΩΝΕΠΤΑΑΝΔΡΩΝΙΕΡΟΠΟΙ
7 ΩΝ ΛΦΟΣΑΡΟΥΑΛΙΣΕΤΑΙΡΟΣΤΙΤΙΟΣΦΗΤΙΑΛΙΣ

Habet Perrot.

APOLL.:

2, 1 ΟΙΣΚΑΙΤΡΙΤΟΑΠΝΥΚΛΩΙΦΛΒΙΩΙΜΑΞΙΜΩΙ
2 ΝΚΛΗΤΟΥΚΑΙΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΡΩΜΑΙ
3 ΤΗΣΤΩΝΤΕΝΟΜΩΝΙΑΠΩΝΤΡΟ
4 ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΩΝΑΡΧΗΝΟΥΔΕ
5 ΕΝΗΝΑΝΕΔΕΞΑΜΗΝΑΛΕΤΟΤΕ
6 ΣΘΑΙΕΡ

Habet Arundell.

VSTI · QVIBVS · ORBEM · TERR
IN REM·PVBLICAM·POPVLVMQVE R
MAE·POSITAE·EXEMPLAR SVB/ECTVM·

2, 1 PATRICIORVM · NVMERVM·AVXI · CONSVL· QVINTVM· IVSSV· POPVLI · ET·SENATVS ⁄ SENA cap
2 TVM·TER·LEGI·ET·IN·CONSVLATV·SEXTO·CENSVM·POPVLI·CONLEGA·M·AGRIPPA·EGI ⁄
3 LVSTRVM·POST·ANNVM·ALTERVM·ET· QVADRAGENSIMVM· FECI ⁄ QVO · LVSTRO · cIVI
4 VM · ROMANORVM · CENSA · SVNT · CAPITA · QVADRAGIENS · CENTVM · MILLIA · ET · SEXA

5	GINTA · TRIA · MILLIA	9	M · CONSVLARI · CVM · IMPERIO · LVSTRVM
6	SOLVS·FECI·C·CENSORIN	5	ASINIO · COS· ⁄ QVO · LVSTRO · CENSA · SVNT
7	cIVIVM · ROMANORV	6	QVADRAGIENS · CENTVM · MILLIA · ET · DVCEN
8	TA·TRIGINTA·TRIA·M	12	M · CONSVLARI · CVM · IMPERIO · LVSTRVM
9	CONLEGA·TIB·CAE	16	⁄ SEX · POMPEIO · ET · SEX · APPVLEIO · COS
10	QVO·LVSTRO·CE	18	MANORVM · CAPITVM · QVADRAGIENS
11	CENTVM · MILL	18	IGINTA · ET · SEPTEM · MILLIA ⁄
12	LEGIBVS·NOVI	19	XEMPLA · MAIORVM · EXOLESCENTIA
13	IAM·EX·NOST	21	MVLTARVM · RER ///// MPLA · IMI
14	TANDA · POS		

Habent ad v. 13 Cosson Tournefort, omnia Busbequius Lucas Mordtmann Perrot.

Indicis v. 2 SVB/ECTVM Perr., SVBIECTVM priores

2, 1 PATRITIORVM] Luc. Chish. | POPVLI] PO// Luc.
2 CONLE/A Perr., COLLEGA Coss.
3 ET usque ad 4 CAPITA om. Coss., suppl. Spanh. | QVADRAGENSIMVM] QVADRAGENSEM Spanh. | FECI] //FEC/ Luc., ΓEC/ sequente spatio vacuo Perr.
4 QVADRAGENS Coss., em. Spanh.
4. 5 SEXAGINTA Busb. Coss. Chish., SEXA|GENTA Perr., SEXA| /INTA Mordtm., SOXA//////A Luc.
5 TRIA] IRIA Luc. | M·CONSVLARI om. Coss. | Per versus 5—13 pars lapidis natura corrupta est et ideo a quadratario omissa
6 SOLVS·FECI] /////FECI Coss., //LVS·FECI Spanh., *censumque* SOLVS·FECI Chish. | C·CENSORIN Perr., ECESORIM Luc., CENSORIN Mordtm. Chish., CENSORI Spanh., CENSO Coss., CENSORVM Busb. | ASINIO Luc. Chish. Mordtm., SINIO Perr. Coss. Busb. | COS] rel. et Coss. ms. et Spanh., EOS Coss. ed.
7 ROMANORVM Coss. Luc. Chish.
8 TRIA·M] TRIA/A Luc. | M ante CONSVLARI om. Coss., add. Spanh.
9 COLLEGA Coss., em. Spanh. | CAE] CA Coss. Luc. Chish. | APVLEIO Luc.
10 CE Perr. Luc., CEN Mordtm., ET Coss. Chish. | QVADRAGENS Coss. ed., em. Spanh.
11 MILL Mordtm., MILI Perr., MI Luc. Chish., om. Coss. | IGINTA Perr. Busb. Chish., GINTA reliqui
12 caput novum indicant Chish. Mordtm. refragantibus Perroto et versione Graeca. | NOVI] NO Coss. | XEMPLA] TEMPLA Coss.

4, 8 ΤΩΝΠΑΤΡΙΚΙΩΝΤΟΝΑΡΙΘΜΟΝΕΥΞΗΣΑΠΕΜΠΤΟΝ cap. 8
9 ΥΠΑΤ \ΤΗΙΤΟΥΤΕΔΗΜΟΥΚΑΙΤΗΣΣΥΝΚΛΗ
10 ΤΟΥ ΚΛΗΤΟΝΤΡΙΣΕΠΕΛΕΞΑΕΚΤΟΝΥΠΑ
11 ΤΟΣΤΗΝΑΠΟΤΕΙΜΗΣΙΝΤΟΥΔΗΜΟΥΣΥΝΑΡΧΟΝ
12 ΤΑΕ ΩΝΜΑΡΚΟΝΑΓΡΙΠΠΑΝΕΛΑΒΟΝΗΤΙΣΑΠΟ
13 ΣΙΣΜΕΤΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΝΕΝΙΑΥ
14 Ν ΝΗΙΑΠΟΤΕΙΜΗΣΕΙΡΩΜΑΙΩΝ
15
16
17 ΗΙΕΞ
18 ΓΑΙΩΙ
19 ΕΙ ΑΙ ΜΑΙ
20 ΩΝΤΕΤ ΡΙΣ
21 ΧΙΛΙΟΙΚ
22 ΣΞΙΣΕΛΛ
23 ΚΑΙΣΑΡΑΤΟΝ ΟΝΜΟ

Π Ρ Α Ξ Ε Ι Σ

5, 1 ΣΕΞΤΩΙΑΠΠΟΥΛΗΙΩΙΥΠΑΤΟΙΣΕΝΗΙΑΠΟΤΕΙΜΗΣΕΙ
2 ΕΤΕΙΜΗΣΑΝΤΟΡΩΜΑΙΩΝΤΕΤΡΑΚΟΣΙΑΙΕΝΕΝΗΚΟΝΤΑ
3 ΤΡΕΙΣΜΥΡΙΑΔΕΣΚΑΙΕΠΤΑΚΙΣΧΕΙΛΙΟΙ·ΕΙΣΑΓΑΓΟΝΚΑΙ
4 ΝΟΥΣΝΟΜΟΥΣΠΟΛΛΑΗΔΗΤΩΝΑΡΧΑΙΩΝΕΘΩΝΚΑ
5 ΤΑΛΥΟΜΕΝΑΔΙΟΡΘΩΣΑΜΗΝΚΑΙΑΥΤΟΣΠΟΛΛΩΝ
6 ΠΡΑΓΜΑΤΩΝΜΕΙΜΗΜΑΕΜΑΥΤΟΝΤΟΙΣΜΕΤΕΠΕΙ
7 ΤΑΠΑΡΕΔΩΚΑ

Habet Perrot.

13 IAM] //AM Spanh. | NOST] NOS Coss. Luc. Chish. | MVLTARVM] AVITARVM Coss. Chish. | RERVM Coss. Luc. Chish. Busb. | MPLA Perr. Mordtm., MPIA Luc., EXEMPLA Coss. Chish. Busb. | IMI] INI Spanh.

14 TANDA·POS Perr., TANDA/OS Mordtm., TANDA Luc. Chish. Busb., om. Coss.; reliquam huius paginae partem nec apud Tournefortium repperit Spanhemius nisi inde a v. 21

2, 15	37	VLES·ET·SACERDOTES 6	ca
16	35	VOTIS·S /// E·FECERVNT·VIVO	
17	30	M · QVATTVOR · AMPLISSIMA · COLLE	
18	30	M · ETIAM · ET · MVNICIPALEM · VNIVER	
19	28	APVD · OMNIA · PVLVINARIA · PRO · VALE	
20			
21	26	VSVM·EST·IN·SALIARE·CARMEN·ET·SACRO·SAN	ca
22	26	O // VIVEREM·TRIBVNICIA·POTESTAS·MIHI	
23	26	EX·MAXIMVS·N /// EREM·IN·VIVI / O /// E	
24	23	DOTIVM·DEFERENTE·MIHI·QVOD·PATER·MEVS	
25	23	SACERDOTIVM·ALIQVOD·POST·ANNOS·EO·MOR	
26	26	IO /// OCCVPAVERAT CVNCTA·EX·ITALIA	
27	27	VDINE · QVANTA · ROMAE · NVN 6	
28	26	SVLPICIO · C ·VALGIO · CONSVLIBVS	
29	26	DES·HONORIS·ET·VIRTVTIS·AD·PORTAM //	ca
30	27	NATVS·CONSACRAVIT·IN·QVA·PONTI //	
31	26	NIVERSARIVM · SACRIFICIVM · FACERE	

Habent v. 21—31 Tournefort, omnia Lucas Mordtmann Perrot.

15 VLES Perr. Mordtm., VTES Luc., ATVS Chish.

16 VOIIS Perr., V//TIS Luc. Chish., IS Mordtm. | S////E·FECERVNT·VIVO Perr., ////////EFEC///// Luc. Chish., S////ETPONT Mordtm.

17 in. M Perr. Mordtm. soli | AMPEISSIMA COLIE Luc.

18 M·ETIAM Perr., MPEIAM Luc. Chish., M/IA/// Mordtm. | ET·MVNICIPALEM VNIVER Perr., ET·MVNICIMI////MVNI Luc., ET·MVNICIPI///M·VNI Chish., ETS/////////M·VNIVE// Mordtm.

19 APVD om. Mordtm. | OMINIATVININARIA Luc.

20 v. vacuum non adnotant Luc. Chish.

21 VSVM Luc. Tourn. (Sp. Chish.), SVM Perr., LVSVM Mordtm. | ESIINSAIIARE Luc., EST·INS///ARE Spanh.

22 O//VIVEREM Perr., VO////TREA// Luc., VO//EREA/// Chish., TEREA Mordtm., om. Tourn. (Spanh.) | TRIBVNITIA Spanh.

23 EX·MAXIMVS Mordtm., 'X·MAX'MVS Perr., MVS Luc. Chish., om. Tourn. (Spanh.) | ///FRFM·INV' ' O' 'LE Perr., INTERIN///IVI/////ONIE Mordtm., /NFITEREM IN Luc., ///ITER·M·IN Chish., om. Tourn. (Spanh.)

24 DOTIVM Perr. Luc. Tourn. (Spanh.), RDOTIVM Mordtm., SACERDOTIVM Chish. | DEFERENTES Spanh. | PATER·MEVS Luc. Chish., PATERNVS Spanh., PATER·ME/ Perr. Mordtm.

25 ALIQVOT Spanh.

26 IO Perr. solus | OCCVPAVERAT Perr., CVIAVIRAT Luc., OCVRAVERAT Mordtm., ////VRAVERAT Tourn. (Sp. Chish.) | CVNCTA] CVM IA Luc.

27 VDINE Perr. Tourn. (Sp. Chish.), TVDINE Mordtm., VDIN Luc. | NVN om. Tourn. (Sp.)

28 SVLPICIO Perr., T·SVLPICIO Mordtm., CIO Luc., ICIO Tourn. (Sp. Chish.) | C·] E Luc. | CONSVLIBV/ Perr., CONSVLIBVS Luc. Chish., CONSVLIB// Mordtm., CONSVLE Tourn. (Sp.)

5, 8 ΕΥΧΑΣΥΠΕΡΤΗΣΕΜΗΣΣΩΤΗΡΙΑΣΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙΝ cap. 9
9 ΔΙΑΤΩΝΥΠΑΤΟΝΚΑΙΙΕΡΕΟΝΚΑΘΕΚΑΣΤΗΝΠΕΝ
10 ΤΕΤΗΡΙΔΑΕΨΗΦΙΣΑΤΟΗΣΥΝΚΑΗΤΟΣΕΚΤΟΥ
11 ΤΩΝΤΩΝΕΥΧΩΝΠΛΕΙΣΤΑΚΙΣΕΓΕΝΟΝΤΟΘΕΑΙ
12 ΤΟΤΕΜΕΝΕΚΤΗΣΣΥΝΑΡΧΙΑΣΤΩΝΤΕΣΣΑΡΩΝΙΕΡΕ
13 ΩΝΤΟΤΕΔΕΥΠΟΤΩΝΥΠΑΤΩΝΚΑΙΚΑΤΙΔΙΑΝΔΕΚΑΙ
14 ΚΑΤΑΠΟΛΕΙΣΣΥΝΠΑΝΤΕΣΟΙΠΟΛΕΙΤΑΙΟΜΟΘΥΜΑ
15 Δ ΧΩΣΕΘΥΣΑΝΥΠΕΡΤΗΣΕΜΗΣΣΩΤΗΡΙΑΣ
16 ΤΩ Λ ΥΣΥΝΚΛΗΤΟΥΔΟΓΜΑΤΙΕΝΠΕΡΙΕΛΗ cap. 10
17 ΦΘΗΕΙΣ ΣΣΑΛΙΩΝΥΜΝΟΥΣΚΑΙΙΝΑΙΕΡΟΣΩΙ
18 ΔΙΔ ΤΗΝΔΗΜΑΡΧΙΚΗΝΕΧΩΙΕΞΟΥ ΣΙΑΝ
19 Ν ΥΡΩΘΗ ΑΡΧΙΕΡΩΣΥΝΗΝΗΝ ΟΠΑΤΗΡ
20 ΜΟΥ ΗΚΕΙΤΟΥΔΗΜΟΥΜΟΙΚΑΤΑΦ ΕΡΟΝΤΟΣ
21 ΕΙΣΤΟΝΤΟΥΖΩΝΤΟΣΤΟΠΟΝΟΥΠ ΡΟΣΕΔΕΞΑ
22 ΜΗΝΤ/ ΝΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝΜΕΤΑΤ ΙΝΑΣΕΝΙΑΥΤΟΥΣ

Τ Ε Κ Α Ι Δ

6, 1 ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΟΣΤΟΥΠΡΟΚΑΤΕΙΛΗΦΟΤΟΣΑΥ
2 ΤΗΝΕΝΠΟΛΕΙΤΙΚΑΙΣΤΑΡΑΧΑΙΣΑΝΕΙΛΗΦΑΕΙΣ
3 ΤΑΕΜΑΑΪΧΑΙΡΕΣΙΑΕΞΟΛΗΣΤΗΣΙΤΑΛΙΑΣΤΟΣΟΥ
4 ΤΟΥΠΛΗΘΟΥΣΣΥΝΕΛΗΛΥΘΟΤΟΣΟΣΌΝΟΥΔΕΙΣ
5 ΕΝΠΡΟΣΘΕΝΙΣΤΟΡΗΣΕΠΙΡΩΜΗΣΓΕΓΟΝΕΝΑΙΠΟ
6 ΠΛΙΩΙΣΟΥΛΠΙΚΙΩΙΚΑΙΓΑΙΩΙΟΥΑΛΓΙΩΙΥΠΑΤΟΙΣ
7 ΒΩΜΟΝΤΥΧΗΣΣΩΤΗΡΙΟΥΥΠΕΡΤΗΣΕΜΗΣΕΠΑΝΟΔΟΥ cap. 11
8 ΠΡΟΣΤΗΙΚΑΠΗΝΗΙΠΥΛΗΙΗΣΥΝΚΛΗΤΟΣΑΦΙΕΡΩΣΕΝ
9 ΠΡΟΣΩΙΤΟΥΣΙΕΡΕΙΣΚΑΙΤΑΣΙΕΡΕΙΑΣΕΝΙΑΥΣΙΟΝΘΥ
10 ΣΙΑΝΠΟΙΕΙΝΕΚΕΛΕΥΣΕΝΕΝΕΚΕΙΝΗΙΤΗΙΗΜ ΡΑΙ

Habet Perrot.

APOLL.:

3, 1	ΘΕΝΙΣΤΟΡΗΣΕΝΕΠΙΡΩΜΗΣ	ΓΕΓΟΝΕΝΑΙΠΟΠΛΙΩΣΟΥΛΠΙΚΙΩΚΑΙΓΑΙΩΙ
2	ΟΥΑΛΓΙΩΙΥΠΑΤΟΙΣ	
3	ΒΩΜΟΝΤΥΧΗΣΣΩΤΗΡ	ΥΠΕΡΤΗΣΕΜΗΣΕΠΑΝΟΔΟΥΠΡΟΣ
4	ΚΑΠΗΝΗΠΥΛΗΗΣΥΝΚ	ΙΕΡΩΣΕΝΠΡΟΣΩΤΟΥΣΙΕΡΕ
5	ΤΑΣΙΕΡΕΙΑΣΑΝΙ//ΤΟΚ	ΟΙΕΙΝΕΚΕΛΕΥΣΕΝΕΝΕΝΕΚ
6	Ν/////////Σ	ΚΩ

Habent Arundell et Hamilton.

1 ΕΓΟΝΕΝΑΙ Ar., ΓΕΓΟΝΕΝ/ Ham. | ΓΑΙΩ Ham.
2 ΟΥΑΛΓΑΙΩΙ Ham.
3 ΠΕΡ pro ΥΠΕΡ Ar.
4 ΚΑΠΗΝΝ Ar., ΝΑΙΤΗΝΗ Ham. | Η ante ΣΥΝΚ om. Ar. | in ΙΕΡΩΣ finit. Ham.

---

29 DES] DIS Chish., om. Tourn. (Sp.) | PORTAM Perr. Mordtm., POTAM Luc., ///ORIAM Tourn. (Sp. Chish.)
30 LATVS Tourn. (Sp.) | PONTI Perr. Mordtm., PONIT Luc., PON Tourn. (Sp. Chish.)
31 VNIVERSARIVM Luc., *a*NNIVERSARIVM Chish., VERSARIVM Perr. Mordtm. Tourn. (Sp.)

2, 32		28	RITIO·ET	9	IN·VRBEM·EX	
33		52			IAVIT	
34		27	E·PARS I	15	VNO///M	cap.
35		26	ET·PRINCIP/B	8	NIAM·MIHI	
36	M	25	HONOS/////ↃC	7	NEMINI·PRAE	
37	TER	19	X////ANIA·GAL	14	OVINCIS·PROSP	
38	RE	19	IB·NI//NE·P·QVI	17	ÁRAM	
39	8 ST	12	REDI/V·MEO·CO	16	AD·CAM	
40		21	GISTRATV́S·ET·S/C	20	ΙΛ	
41		23	IVM·FACER///////			
42	////// QVIRII	13	VSSVM·ESSE	21		cap.
43	//// ER·TOTVM·I	9	PVLI·ROMA	16	SI///NAV/	
44	///// PAX·CVM·PI	9	NASCER/R	11	BIS·OMNINO·CLAVSVM	
45	// ISSE·PRODATVR·M	6	AE·TER·ME·PRIN	8	VDENDVM·ESSE·C//SVI/	
46	///IO/MEOS·QVOS·IVV	6	IHI·ERIPVIT·FO	7	IVM·ET·LVCIVM·CAESARES	cap.

Habent v. 32 Tournefort, omnia Lucas Mordtmann Perrot.

32 PITIOIT Perr., TIO·ET Mordtm., R//////T Luc. Chish., om. Tourn. (Sp.) | IN VRBE Tourn. (Sp.), hic finiens

33 IAVIT Perr., AVIT Luc. Chish., AVI Mordtm.

34 ETARSI Perr., ETARSI Mordtm., PARS Luc. Chish. | NNO//A Perr., NVNC//M Mordtm., om. Luc. Chish.

35 ET·PRINCIP/B Perr., ET·PRIN///B Mordtm., ET·PRIN Luc. Chish. | NIAM·MIHI Perr., IVM·MIHI Mordtm., A MIHI Luc. Chish.

36 in. M Perr. solus | IONO Perr., ONOS Luc. Chish., HONOS Mordtm. | ↃC Perr. solus | NEMINI·PRAE Perr., S////I·PRAE Mordtm., RAE Luc. Chish.

37 TER Perr. solus | X////ANIA·GA Perr., G///ANIA·GA Mordtm., NIA·GAL Luc. Chish. | *pr*OVINCIIS Chish. | PROSP Perr. Mordtm., PROS Luc. Chish.

38 RE Perr. solus | IBNI Perr., N Mordtm., om. Luc. Chish. | NE·P·QVI Perr. Mordtm., NEP·QV Luc. Chish.

39 ST Perr. solus | REDITV Chish. | CO Perr. Luc. Chish., CON Mordtm. | AD EAM Chish.

40 GISTRATV́S·ET·S/C Perr., GISTRATVS·ET·C Mordtm., MAGISTRATVS·ET·S/C Luc., MAGISTRATVS·ET·SAC Chish. | ΙΛ Perr. solus

41 IVM·ΓACER Perr., IVM·EX Mordtm., IVMI//C/P Luc., IVM//C//P Chish.

42 QVER·II Perr., QVIA Mordtm., om. Luc. Chish. | CVSSVM Luc. Chish. | ESSE Perr., ESS reliqui

43 ER·TOTVM·I Perr. Luc. Chish., ET·TOTVM Mordtm. | POPVLI·ROMAN Luc., POPVLI·ROMANI Chish. | SI///NAV Perr. solus

44 PAX·CVM·PE Perr., PAX·CVM·P Mordtm., AX·CVM·PI Luc., *p*AX·CVM*que* Chish. | O//NASCEF//R Luc., NASCER Perr., NASCI Mordtm., *ianum qui*R*inum* Chish. | BIS Luc. Chish., PIS Perr., S Mordtm. | CLAVSVM rel., C//// Mordtm.

6, 11 ΕΝΗΙΥΠΑΤΟΙΣΚΟΙΝΤΩΙΛΟΥΚΡΗΤΙΩΙΚΑΙΜΑΡΚΩΙ
12 ΟΥΙΝΟΥΚΙΩΙΕΚΣΥΡΙΑΣΕΙΣΡΩΜΗΝΕΠΑΝΕΛΗΛΥ
13 ΘΕΙΝ ΤΗΝΤΕΗΜΕΡΑΝΕΚΤΗΣΗΜΕΤΕΡΑΣΕΠΩΝΥ
14 ΜΙΑΣΠΡΟΣΗΓΟΡΕΥΣΕΝΑΥΓΟΥΣΤΑΛΙΑ
15 ΔΟΓΜΑΤΙ ΛΗΤΟΥΟΙΤΑΣΜΕΓΙΣΤΑΣΑΡΧΑΣΑΡ cap. 12
16 ΞΑΝΤΕ ΝΜΕΡΕΙΣΤΡΑΤΗΓΩΝΚΑΙΔΗΜΑΡΧΩΝ
17 ΜΕΤΛΥΠΑΤΟΥΚΟΙΝΤΟΥΛΟΥΚΡΗΤΙΟΥΕΠΕΜΦΘΗ
18 ΣΑΝΜΟΙΥΠΑΝΤΗΣΟΝΤΕΣΜΕΧΡΙΚΑΜΠΑΝΙΑΣΗΤΙΣ
19 ΤΕΙΜΗΜΕΧΡΙΤΟΥΤΟΥΟΥΔΕΕΝΙΕΙΜΗΕΜΟΙΕΨΗΦΙΣ
20 ΘΗ ΟΤΕΕΞΙΣΠΑΝΙΑΣΚΑΙΓΑΛΑΤΙΑΣΤΩΝΕΝΤΑΥ
21 ΤΑΙΣΤΑΙΣΕΠΑΡΧΕΙΑΙΣΠΡΑΓΜΑΤΩΝΚΑΤΑΤΑΣΕΥ
22 ΧΑΣΤΕΛΕΣΘΕΝΤΩΝΕΙΣΡΩΜΗΝΕΠΑΝΗΛΘΟΝ
23 ΤΙΒΕΡΙΩΙ ᵓΩΝΙΚΑΙΠΟΠΛΙΩΙΚΟΙΝΤΙΛΙΩΙΥΠΑΤΟΙΣ

Ω Ρ Ε Α Ι Σ Ε

7, 1 ΒΩΜΟΝΕ ΡΗΝΗΣΣΕΒΑΣΤΗΣΥΠΕΡΤΗΣΕΜΗΣΕΠΑΝΟ
2 ΔΟΥΑΦΙΕΡΩΘΗΝΑΙΕΨΗΦΙΣΑΤΟΗΣΥΚΛΗΤΟΣΕΝΠΕ
3 ΔΙΩΙΑΡΕΩΣΠΡΟΣΩΙΤΟΥΣΤΕΕΝΤΑΙΣΑΡΧΑΙΣΚΑΙΤΟΥΣ
4 ΙΕΡΕΙΣΤΑΣΤΕΙΕΡΕΙΑΣΕΝΙΑΥΣΙΟΥΣΘΥΣΙΑΣΕΚΕΛΕΥΣΕΠΟΙΕΙΝ
5 ΠΥΛΗΝΕΝΥ ΑΙΟΝΗΝΚΕΚΑΙΣΘΑΙΟΙΠΑΤΕΡΕΣΗΜΩΝΗΘΕΛΙΣΑΝ cap. 13
6 ΕΙΡΗΝΕΥΟΜΕΝΗΣΤΗΣΥΠΟΡΩΜΑΟΙΣΠΑΣΗΣΓΗΣΤΕ
7 ΚΑΙΘΑΛΑΣΣΗΣΠΡΟΜΕΝΕΜΟΥΕΞΟΥΗΠΟΛΙΣΕΚΤΙΣΘΗ
8 ΤΩΙΠΑΝΤΙΑΙΩΝΙΔΙΣΜΟΝΟΝΚΕΚΛΕΙΣΘΑΙΟΜΟΛΟΓΕΙ
9 ΤΑΙΕΠΙΔΕΕΜΟΥΗΓΕΜΟΝΟΣΤΡΙΣΗΣΥΝΚΛΗΤΟΣΕΨΗ
10 ΦΙΣΑΤΟΚΛΕΙΣΘΗΝΑΙ
11 ΥΙΟΥΣΜΟΥΓΑΙΟΝΚΑΙΛΕΥΚΙΟΝΚΑΙΣΑΡΑΣΟΥΣΝΕΑΝΙΑΣΑ cap. 14
12 ΝΗΡΠΑΣΕΝΗΤΥΧΗΕΙΣΤΗΝΕΜΗΝΤΕΙΜΗΝΗΤΕΣΥΝΚΛΗ

Habet Perrot.

45 ISSE·PRODATVR·Λ Perr., PRODATVR·Λ Mordtm., SE·PRODATVR·M Luc., SE·PRODATVR·EVM Chish. | AE·TER·ME Perr. Mordtm. Luc., PER·ME Chish. | PRIN Perr., PRINCIPEM Luc. Chish., om. Mordtm. | VDENDVM·ESSE·C//SVI Perr., LADENDVM·ESSE Luc., *c*LAVDENDVM·ESSE Chish., NDV Mordtm.

46 IO/·MEOS·QVOS·IVV Perr., IO//MEOS QVO IVV Luc., *fil*IO*s*·MEOS·QVOS·SIN*istra* Chish., MEOS·QVOS·NV Mordtm. | IHI Luc., HI Perr. Mordtm., MIHI Chish. | FO///////IVM·ET·LVCIVM·CAES Perr., EORVM·CAIVM·ET·LVCIVM·CAESARES Luc. Chish., VCEV (ex *l*VCIV*m*) rel. om. Mordtm.

A / / / · IMPERIO · POPVLI · ROM
O / / NVM · FECIT · INCISARVM ·

3, 1 HONORIS · MEI · CAVSSA · SENATVS · POPVLVSQVE · ROMANVS · ANNVM · QVINTVM · ET · DECI
2 MVM · AGENTIS · CONSVLIS · DESIGNAVIT · VT · / VM · MAGISTRATVM · INIRENT · POST · QVIN
3 QVENNIVM · ET · EX · EO · DIE · QVÓ · DEDVCTI · SVNT · IN · FORVM · VT · INTER · ESSENT · CONSILIIS
4 PVBLICIS · DECREVIT · SENATVS ⁄ EQVITES · AVTEM · ROMANI · VNIVERSI · PRINCIPEM
5 IVENTVTIS · VTR / MQV / / / RVM · PARM / / / T · HASTIS · ARGENTEIS · DONATVM · AP
6 PELLAVERVNT
7 PLEBEI · ROMANAE · VIRITIM · HS · TRECENOS · NVMERAVI · EX · TESTAMENTO · PATRIS
8 MEI · ET · NOMINE · MEO · HS · QVADRINGENOS · EX · BELLORVM · MANIBIIS · CONSVL
9 QVINTVM · DEDI · ITERVM · AVTEM · IN · CONSVLATV · DECIMO · EX · / ATRIMONIO
10 MEO · HS · QVADRINGENOS · CONGIARI · VIRITIM · PERNVMER / VI ⁄ ET · CONSVL
11 VNDECIMVM · DVODECIM · FRVMENTATIONES · FRVMENTO · PR / VATIM · COEMPTO
12 EMENSVS · SVM ⁄ ET · TRIBVNICIA · POTESTATE · DVODECIMVM · QVADRINGENOS
13 NVMMOS · TERTIVM · VIRITIM · DEDI · QVAE · MEA · CONGIARIA · P / RVENERVNT
14 / / / / / / NVM · MILLIA · NVNQVAM · MINVS · QVINQVAGIN / A · ET · DVCENTA ⁄
15 TRIBV / / / IAE · POTESTATIS · DVODEVICENSIMVM · CONSVL · XII · TRECENTIS · ET
16 VIGINT / · MILLIBVS · PLEBIS · VRBANAE · SEXAGENOS · DENARIOS · VIRITIM · DEDI ⁄

Habent Busbequius Cosson Tournefort Lucas Mordtmann Perrot.

Indicis v. 1 TERRA/// Perr. Mordtm., TERRARVM priores
2 R///NVM Perr., RO///VM Mordtm., ROMANVM priores

3, 1 CAVSA Coss. Chish. | Q/E Perr. solus

2 CONSVLIS Perr. Busb. Coss. Luc., CONSVLES Mordtm. Chish. | D/SIGNAVIT Perr. solus | VT/VM Perr., VT · EVM Mordtm. Chish., VT · CVM Busb., VTRVM Coss., VSVM Luc.

3 DEDVCTI/VNT Perr., DEDVCERVNT Coss., em. Spanh. | EORVM Luc. | INTER·ISSENT Perr. solus | CONSILIS Luc. Chish.

4 PVBLICVS Coss., em. Spanh. | DECRAVIT Luc. | SENA/VS Perr. solus | /VTEM Perr. solus

5 IVENTVTIS Perr., IVVENTVTIS Mordtm. Coss. Chish., ////TNTIS Luc. | VTR/MQV///RVM Perr., VTR////QV////RVM Luc. Chish., VTRVMQVE//RVM Mordtm., ROMANORVM Coss., om. in hiatu Tournefort (cf. Spanhemius de usu et praest. 2, 362) | PARM///T Perr. Mordtm. Coss. ms. (in ed. est PARM///T///T), PAR///T Luc. Chish., ///T/// (PARM omisso) Spanh.

7 ROM/////ANAE Luc. | VIRITIA//SIX RECENOS Luc., VIRILIA (VIRITIM em. Spanh.) TRECENOS Coss., VIRITIM/S · TRECENOS Chish.

8 HS om. Coss. Luc. Chish. | /VADRINGENOS Perr. solus, QVADRIGENOS Luc. | MANIBLIS Luc.

9 /ATRIMONIO Perr. Mordtm., PATRIMONIO reliqui

7, 13 ΤΟΣΚΑΙΟΔΗΜΟΣΤΩΝΡΩΜΑΙΩΝΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑΕΤΕΙΣ
14 ΟΝΤΑΣΥΠΑΤΟΥΣΑΠΕΔΕΙΞΕΝΙΝΑΜΕΤΑΠΕΝΤΕΕΤΗ
15 ΕΙΣΤΗΝΥΠΑΤΟΝΑΡΧΗΝΕΙΣΕΛΘΩΣΙΝΚΑΙΑΦΗΣΑΝ
16 ΗΜΕΡΛΣ ΥΠ Τ ΙΙ ΙΛΙ ΤΕΧΩ
17 ΣΙΝΤΗΣΣΥ ΚΛΙΙΙΟΥL ΙΠΠΕΙΣΔΕΡΩ
18 ΜΑΙΩΝΣ ΛΝΤΕΣΗΓΕΜΟΝΛΝΕΟΤΗΤΟΣΕΚΑΤΕ
19 ΡΟΝΑΥΤΩΝ ϽΣΗ ΟΡΕ ΣΑΝΑΣΠΙΣΙΝ ΑΡΓΥΡΕΑΙΣ
20 ΚΑΙΔΟΡΑΣΙΝ ΕΙΜΗΣΑΝ
21 ΔΗΜΩΙΡΩΜΑ ΝΚΑΤΑΝΔΡΑΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑΠΕΝΤΕ cap. 15
22 ΔΗΝΑΡΙΑΕΚΑΣΤΩΙΗΡΙΘΜΗΣΑΚΑΤΑΔΙΑ
23 ΘΗΚΗΝΤΟΥΠΑΤΡΟΣΜΟΥΚΑΙΤΩΙΕΜΩΙΟΝΟΜΑΤΙ
24 ΕΚΛΑΦΥΡΟΝ Ͻ ΜΟΥΑΝΑΕΚΑΤΟΝΔΗΝΑΡΙΑ

Β Α Σ Τ Ο Υ

8, 1 ΠΕΜΠΤΟΝΥΠΑΤϽΣΕΔΩΚΑ ΔΛΙΝΤΕΞΙ Ν
2 ΥΠΑΤΕΥΩΝΕΚΤΗΣΕΜΙΙΣΥΠΑΡΞΕΩΣΑΝΑΔΗΝΑ
3 ΡΙΑΕΚΑΤΟΝΗΡΙΘΜΗΣΑΚΑΙΕΝΔΕΚΑΤΟΝΥΠΑΤΟΣ
4 ΔΩΔΕΚΑΣΕΙΤΟΜΕΤΡΗΣΕΙΣΕΚΤΟΥΕΜΟΥΒΙΟΥΑΠΕ
5 ΜΕΤΡΗΣΑΚΑΙΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣΕΞΟΥΣΙΑΣΤΟΔΩΔΕ
6 ΚΑΤΟΝΕΚΑΤΟΝΔΗΝΑΡΙΑΚΑΤΑΝΔΡΑΕΔΩΚΑΑΙΤΙ
7 ΝΕΣΕΜΛΙΕΠΙΔΟΣΕΙΣΟΥΔΕΠΟΤΕΗΣΣΟΝΗΛϿ
8 ΑΝΛΡΑΣΜΥΡΙΑΔΩΝΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΕΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣΕ
9 ΞΟΥΣΙΑΣΟΚΤΩΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝΥΠ Τ Δ
10 ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΤΗΣ ΝΤΑΣΙ ΟΧΛΟΥΠΟΛΕΙΤΙ Ι
11 ΝΤΑΔΗΝΑΡΙΑΙ ΛΤ ΙΛ Υ ΙΑ ΟΙΚΟΙΣΣΤΡΑ

Habet Perrot.

---

10 HS Perr. Mordtm., IIS Coss. Chish., om. Luc. | QVADRIGENOS Luc. et Coss. ed. (non ms.), em. Spanh. | PERNVMERAVI Mordtm. Chish., TFRNVMER/VI Perr., PERNVMERVI Luc., TER·NVMERAVI Coss., ITERVMAERVMERVI Busb.

11 PR/VATIM Perr., PR//ATIM Luc., PRIVATIM rel. | COEMPTO Perr. Mordtm. Tourn. (Sp. Chish.), COLMEIO Luc., COLLIPIO Coss.

12 virgulam post SVM notat Mordtm. | TRIBVNITIA Luc. Coss. Chish. | QVADRIGENOS Luc.

13 P/RVENERVNT Perr., PERVENERVNT rel.

14 in. AD Mordtm. solus (*ad homi*NVM Zumpt) | NVM Perr. Mordtm. Busb., IVM Luc. Tourn. (Sp. Chish.), VM' Coss. | QVINQVAGIN/A Perr., QVINQVAGENTA Luc., QVINQVAGINTA rel.

15 TRIBV///IAE Perr., //////IAE Mordtm., TRIBVNITIAE Chish., om. Luc. Coss. | DVODEVICINSIMVM Luc. Chish., DVODECIMVM Coss., om. Tourn. (Sp.) | CONSVL·XII Perr. Mordtm. Chish., CONSVLAT//// Spanh., CONSVLATV (CONSVLATIS ed.) Coss., CONSVL// Luc.

16 VIGINT/ Perr., VIGINI// Luc., VIGINTI rel. | PLEBIS] PLEBEI Tourn. (Spanh. Chish.)

3, 17 IN · COLON/S · MILITVM · MEORVM · CONSVL · QVINTVM · EX · MANIBIIS · VIRITIM

18 MILLIA · NVMMVM · SINGVLA · DEDI · ACCEPERVNT · ID · TRIVMPHALE · CONGIARIVM

19 IN·COLO/IS·HOMINVM·CIRCITER · CENTVM · ET · VIGINTI · MILLIA ⁄ CONSVL · TER

20 TIVM · DECIMVM · SEXAGENOS·DENARIOS · PLEBEI · QVAE·TVM·FRVMENTVM·PVBLICVM

21 ACCIPIEBA / · DEDI · EA·MILLIA · HOMINVM · PAVLO · PLVRA·QVAM · DVCENTA · FVERVNT

22 PECVNIA ///// AGRIS · QVOS·IN · CONSVLATV·MEO · QVARTO·ET·POSTEA·CONSVLIBVS cap.

23 M · CR /////T · CN · LENTVLO · AVGVRE·ADSIGNAVI·MILITIBVS · SOLVI ·MVNICIPIS·EA

24 /V ////// ERTIVM · CIRCITER · SEXSIENS · MILLIENS · FVIT · QVAM /// COLLAIICIS

25 PRAED /// VMERAVI · ET · CI / CITER·BIS·MILLIENS·ET · SESCENTIENS·QVOD·PRO·AGRIS

26 PROVIN / IALIBVS · SOLVI ⁄ ID · PRIMVS · ET · SOLVS·OMNIVM · QVI · / EDVXERVNT

27 COLONIAS · MILITVM · IN · ITALIA · AVT · IN · PROVINCIS · AD·MEMOR / AM · AETATIS

28 MEAE·FECI·ET·POSTEA·TI·NERONE·ET·CN·PISONE·CONSVLIBVS·ITEM / VE·C·ANTISTIO

Habent Busbequius Cosson Tournefort Lucas Mordtmann Perrot.

17 totum et 18 usque ad DEDI defuisse apud Tourn. notat Spanh.

17 IN COLON/S Perr., //OLON/S Mordtm., //O//NS Luc., ET·QVINIS Busb., ET·CVOIVIS Chish., om. Coss. | MILITVM] MILLIVM Coss. | EX·MANIBIIS·CONSVL·QVINTVM Coss. | MANIBLIS Luc.

18 MILLIA//VMMVM Luc. | SINGVLIS Coss.

19 COLO/IS Perr., COLO//S Mordtm., CO///S Luc. Chish., //O///S Coss., COLONIAS Busb.

20 TIVM] //VM Luc. | DEC/MVM Perr. | QVARTVM Luc.

21 ACCIPIEP·/ Perr., ACEI///// Luc., ACCEPIT Mordtm., ACCEPERVNT Coss. Chish. | EA·MILLIA] FAMILIA Coss. | PAVLLO Mordtm. solus

22 PECVNIAM Chish.

23 M·CR////T Perr., M·C///// Mordtm., MARCO·C Busb., om. reliqui | LENTVLE Coss. ed. (non ms.), em. Spanh. | MILLITIBVS Coss. ed. (non ms.), em. Spanh. | MVNICIPIIS PA Coss.

24 /V//////ERTIVM Perr., ///////TERTIVM Mordtm., ///T/VM (///R/VM ed.) Coss., ////////R//VM Luc., SESTERTIVM Chish. | SIRCITER Coss. ed. (non ms.), em. Spanh. | SEX///SIENS Luc., SEX Spanh., om. Coss. | MILLENS Coss. | FVIT] IVLII Luc. | ///COLLAIICIS Perr., ///OIIAIICIS Leonardi qui Mordtmanni iussu locum denuo inspexit, ///COEPADICIS Mordtm. ipse, //COLLA/// Luc., //OLIANVS// Coss., *ex* COLLATIONIBVS *pro* Chish., ROMANIS Busb.

25 NVMERAVI Coss. Chish. | CI/CITER Perr., C//CITIR Luc., SIRCITER Coss. ed., CIRCITER Mordtm. Coss. (ms.) Spanh. Chish. | MILLIENS Mordtm. Luc. Chish., MILL//NS Perr., MILLENS Coss. | SEXCENTIENS Mordtm. | ACRIS Luc.

26 PROVIN/IALIBVS Perr., PROVM////LIBVS Luc., PROVINCIALIBVS rel. | ID·PRIMVS] D//PRIMVS Luc.; defuisse apud Tourn. adnotat Spanh. | ET·/OLVS Perr., ET·SOLVS Mordtm. Busb. Chish., ET////S Luc., //DIVS Coss., om. Tourn. (Sp.)· | QVI] QVE Coss. | DEDVXERVNT Busb· Chish.

27 MILLIVM Luc. | IN·ITALIA·AVT·IN defuisse apud Tourn. scribit Spanh. | PROVINCIIS Luc. Coss. Chish. | MEMOR/AM Perr., MEMORAM Luc., MEMORIAM rel. | ALLATIS Luc.

28 MEAF Luc. | FECI] FELICI Coss., ETCI Luc. | TI·NERONE·ET Perr. Mordtm., NERONI·ET Luc., //NERONI// Coss., *ti*·NERONI·ET Chish. | PISONI Luc. Coss. Chish. | /VE Perr. Tourn. (Spanh.), QVE Mordtm. Chish., VC Coss., ///RE Luc. | C·ANTISTIO] GENTIS//// Luc., C·ANTRITIO Spanh.

8, 12 ΤΙΩΤΩΝΕΜΩΝΠΕΜΠΤΟΝΥΠΑΤΟΣ ΛΑΙ ΩΝΚΑΤΑ
13 ΑΝΔΡΑΑΝΑΔΙΑΚΟΣΙΑΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΔΗΝΑΡΙΑΕΔ
14 ΕΛΑΒΟΝΤΑΥΤΗΝΤΗΝΔΩΡΕΑΝΕΝΤΑΙΣΑΠΟΙΚΙΑΙΣΑΝ
15 ΘΡΩΠΩΝΜΥΡΙΑΔΕΣ⁻Λ ΙΟΝΔΩΔΕΚΑ ΠΑΤΟΣ
16 ΚΑΙΔΕΚΑΤΟΝΑΝΑΕΞΗΚΟΝΤΑΔΗΝΑΡΙΑΤΩΣΕΙΤΟΜΕΓΡ
17 ΜΕΝΩΙΔΗΜΩΙ Α
18 L ΙΔΟΙΙΥ ΙΙΙΧ Ν
19 ΧΡΗΜΑΤΑΕΝ Π∠ Ν ΙΙ Η ΑΝ cap. 16
20 ΥΠΑΤΟΙΣΜΑΡΚΩΙΚΡΑΣΣΩΙ Υ Ο ΤΑ⌐ ΟΥ
21 ΝΕΑΙΣΠΟΛΕΣΙ
22 ΤΟΙΣΣΤΡΑΤΙΩ⁻/ ΚΙ Λ ΝΤΟΒΝΠ< Α
23 ΜΕΝΜΥΡΙΑΠΙΕΝΤΑΧΙΣΧΙΛΙΑΙ ΑΔΕΣ ΝΔ ΠΑΙ
24 ΧΕΙΤ ΩΝΑΓΡΩΝΜΥΡΙΑΔFΣ ΙΑΙΠΕΝ

Habet Perrot.

APOLL.:

4, 1 ΣΕΙΤΟΜΕΤΡΟΥΜΕΝΩΔΗΜΩΕΔΩΚΑ | ΕΤΟΣΑΡΙΘΜΟΣΠΛΕΙΩΙ
2 ΕΙΚΟΣΙΜΥΡΙΑΔΩΝΥΠΗΡΧΕΝ |
3 ΧΡΗΜΑΤΑΑΕΝΥΠΑΤΕΙΑΤΕΤΑΡΤΗΕΜΗΚΑ | ΜΕΤΑΤΑΥΤΑΥΠΑΤΟΙΣΜΑΡ
4 ΙΩΚΡΑΣΣΩΚΑΙΝΑΙΩΛΕΝΤΑΩΑΥΤΟΥ | ΤΑΙΣΠΟΛΕΣΙΝΗΡΙΘΜΗΣΑ
5 /// ΠΕΡΑΤΡΩΝΟΥΣΕΝΕΡΙΣΑΤΟΙΣ//Υ//Α | ΤΑΙΣΚΕΦΑΛΑΙΟΥΕΓΟΝΕΝ
6 ///ΘΕΝ/// Λ /// ΕΝΜΥΡΕ | ΕΥΕΛ /// ΙΑΔΕΣ

Habent Arundell totam, priores partes v. 1—4 Hamilton.

1 ΜΕΤΡΟΥΜΕΜΩ Ar., ΜΕΤΡΟΥΜΕΝΕ Ham. | ΕΔΩΚ Ham.
3 //ΗΜΑΤΑ Ham. | Α post *χρήματα* habet uterque | ΕΜΗ Ham., ΣΜΗ Ar.
4 ΙΩ Ham., /Ω Ar. | ΝΑΙΩ Ar., /ΑΙΩ Ham. | ΑΥΤΟΥ Ham., ΑΚΤΟΥ Ar.

3, 29 ET·D·LAELIO·COS·ET·C·CALVISIO·ET·L·PASIENO·CONSVLIBVS·ETN//////M·MESSALLA
30 CONSVLIBVS · ET · L · CANINIO · ET · Q · FABRICIO · CO///II 8 OS·EME
31 RITEIS · STIPENDIS · IN · SVA · MVNICIP 8 I · PRAEM/////VMERATO
32 PER · SOLVI · QVAM · IN · REM · SESTE//// (9 IIII 13
33 IMPENDI
34 QVATER · PECVNIA · MEA · IVVI · AERARIVM · ITA · VT · SESTERTIVM · MILLIENS · ET cap.
35 QVINGENTIENS · AD · EOS · QVI · PRAERANT · AERARIO · DETVLERIM · ET · M · LEP///
36 ET · L · AR/VNTIO · COS · I//ERARIVM · MILITARE · QVOD · EX · CONSILIO///
37 CO 6 VM · EST · EX/// PRAEMIA · DARENTVR · MILITIBVS · QVI · VI//N/
38 9 STI 6 EMERVISSENT HS · MILLIENS · ET · SEPTING/NTI
39 7 I 6 VI/// EO · DETVLI
40 11 O/O · CN · ET · P · LENTVLI · C///VLES · FVERVNT · CVM · DEF/CERENT cap.
41 12 CENTVM · MILLIBVS · H///NVM//////OPIBVS///TO · FRV
42 12 'M IA ST III— AT
4, 1 CVRIAM · ET · CONTINENS · EI · CHALCIDICVM · TEMPLVMQVE · APOLLINIS · IN cap.
2 PALATIO · CVM · PORTICIBVS · AEDEM · DIVI · IVLI · LVPERCAL · PORTICVM · AD · CIR
3 CVM · FLAMINIVM · QVAM · SVM · APPELLARI · PASSVS · EX · NOMINE · EIVS · QVI · PRI
4 OREM · EODEM IN · SOLO · FECERAT · OCTAVIAM · PVLVINAR · AD · CIRCVM · MAXIMVM

Habent Busbequius Cosson Tournefort Lucas Mordtmann Perrot.

29 LAETIO Luc., IAELIO Coss. ed. (non ms.), em. Spanh. | COS·] CONSVLIBVS Coss. | ET] ETI Luc. | L·] I Coss. Luc. | CONSVLIBVS] COS· Coss. | ET·N//////M·MESSALLA Perr. Coss., ET////M·MESSALLA Mordtm., IH//////MESSALIA Luc., ET *lentulo et* MESSALINO Chish.

30 FABRITIO Coss. | CO///II/// Perr., CONSVLIBVS Mordtm. Chish., om. Luc. Coss. | OS·EME Perr. Luc. Chish., VOS·EME Mordtm., OS///EMP// Coss.

31 STIPENDIIS Coss. | MVNICIP Perr. Coss. (ed., MVNICIPIA ms.) Chish., MVNICIPIA·R Mordtm., MVNICIS Luc. | I·PRAEM Perr., PRAEMIA Mordtm., PRAEM Busb. Chish., IRA Luc., om. Coss. | VMERATO Perr. Mordtm., MERATO Coss., *num*ERATO Chish., PRATO Luc.

32 TER SOLVI Coss. | SEST Perr., SEST reliqui | IIII Perr., MILLI Mordtm., MILI Busb., MILL Chish., om. Luc. Coss.

33 IMPENDI] MPENI Luc., om. Coss.

34 //CVNIA Perr. solus | MILLIEN/ET Perr., MILLIA/// Luc.

35 QVING/VT//S Perr., QVINGENTIENS Mordtm., QVINGI////S Luc., QVINQVIENS Coss. Chish. | QVI] OLVI Coss., VT Luc. | PRAEERANT Chish. Mordtm. | M·LEP/// Perr. Mordtm., MIL/// Luc., IN/// Coss., M·*aemilio* Chish.

36 L·AR VTIO Perr., IAR//VNI//O Luc., AR//// Coss., L·ARVNTIO Chish. Mordtm. | I//ERARIVM Perr. Luc., IN·AERARIVM Chish. Mordtm., AERARIVM Coss. | MILLIARE Luc.

37 CO////VM EST EX Perr., CO///TVMESEX Luc., CO*nstitu*TVM·EST·EX Chish., CONS///TVM·EST EX Mordtm., om. Coss. | O ante PRAEMIA Mordtm. solus | MILLITIBVS Luc. | V post VI Perr. solus

38 STI Perr. solus | HS om. Luc. | SEPTING/NTI Perr., SEPTIN//NTI Luc., SEPTINGENTI rel.

39 I/////VI///EO Perr., NE·MEO Mordtm., EO Luc. Coss. Chish. | DETVL/// Luc.

40. 41 transponit Coss.

Ε Λ Ι Π Ε

10, 1		ΕΞΕΩΣΕΔΩΚΑ	
2		ΤΟΠΛΗΣΙΟΝΑΥΤΩΙΧΑΛΚΙΔΙΚΟΝ	cap. 19
3	ΤΕΑ	ΩΝΟΣΕΝΠΑΛΑΤΙΩΙΣΥΝΣΤΟΑΙΣ	
4	ϽΕΟ	ΟΥΠΑΝΟΣΙΕΡΟΝΣΤΟΑΝΠΡΟΣΙΠ	
5	ΜΩ	ΟΣΑΓΟΡΕΥΟΜΕΝΩΙΦΛΑΜΙΝΙΩΙΗΝ	
6	ΟΣΑΓ	ΛΙΕΞΟΝΟΜΑΤΟΣΕΚΕΙΝΟΥΟΚΤΑ	
7		ΙΙΝΑΝΕΣΤΗΣΕΝΝΑΟΝΠΡΟΣΤΩΙ	

Habent Perrot et Hamilton.

Post hiatum 1 ΕΞ, 2 ΤΟ, 4 ΟΥ, 5 ΟΣ non habet Perrot; contra 3—6 fragmenta priora separata, item 6 ΛΙΕΞ, 7 quae sunt ante ΠΡΟΣΤΩΙ non vidit Hamilton.
5 ΟΣΑΓΟΡΕΥΟΝΙΕΝΩΙ Ham. 6 ΕΚΤΙΝΟΥ Ham.

---

40 O/O Perr., O Mordtm. Luc. Chish., om. Coss. | CN·ET·P·LENTVLI·C Perr., CN·ET·P·LENTVLI Coss., CN·ET·P·LENTVL Mordtm., CN//P LENTVIE Luc., CN·ET·P·LENTVLVS Chish. | DΓ¬/CERENT Perr., DEFICERENT Mordtm., D//CERENT Luc. Chish., //CERINT Coss.

41 H////NVM///////RIBVS////TOIRV Perr., HOMINVM·EX·//OPIBVS·///TO·FRV Mordtm., H///NVI////////IBVS///O//RV// Luc., HOMINVM//////·O·FRV Busb., HOMINVM////I-BVS////O·FRV/// Chish., om. Coss.

42 VM ST ET Mordtm., om. Busb. Coss. Luc. Chish.; 'desiderantur quinque lineae' Busb. At harum quattuor scriptas non fuisse ostendit tabula Perrotiana flagitatque item ratio intercedens inter Graeca et Latina; nam Graeca pagina quae desideratur recte respondet versibus Latinis sedecim 3, 26—41, contra si fuissent Latini versus viginti, eos una pagina Graeca recipere non potuisset, duae autem Latinis istis non satis explerentur

1 EI CHALCIDICVM] ET CALCIDIVM Coss., ET·CALCIDICVM Spanh. | QVE] SIVE Coss., em. Spanh. | APPOLLINIS Coss. ed., em. Spanh.

2 IVLII·LVPERCAR Coss. (LVPERCAL em. Spanh.)

3 APIELLARI Luc.

4 OCTAVIANI Coss.

4, 5 AEDES · IN · CAPITOLIO · IOVIS · FERETRI · ET · IOVIS · TONANTIS · AEDEM · QVIRINI
6 AEDES · MINERVAE · ET · IVNONIS · REGINAE ET · IOVIS · LIBERTATIS · IN · AVENTINO
7 AEDEM · LARVM · IN · SVMMA · SACRA · VIA · AEDEM · DEVM · PENATIVM · IN · VELIA
8 AEDEM · IVVENTATIS · AEDEM · MATRIS · MAGNAE · IN · PALATIO · FECI ·
9 CAPITOLIVM ET · POMPEIVM · THEATRVM · VTRVMQVE · OPVS · IMPENSA GRANDI · REFECI
10 SINE VLLA · INSCRIPTIONE NOMINIS · MEI · ⁄ RIVOS · AQVARVM · COMPLVRIBVS · LOCIS
11 VETVSTATE LABENTES · REFECI · ET · AQVAM · QVAE · MARCIA · APPELLATVR · DVPLICAVI
12 FONTE · NOVO · IN · RIVVM · EIVS · INMISSO ⁄ FORVM · IVLIVM · ET · BASILICAM
13 QVAE · FVIT · INTER · AEDEM · CASTORIS · ET · AEDEM · SATVRNI COEPTA · PROFLIGATA
14 QVE · OPERA · A · PATRE · MEO · PERFECI · ET · EANDEM · BASILICAM · CONSVMP /// IN
15 CENDIO · AMPLIATO · EIVS · SOLO · SVB · TITVLO · NOMINIS · FILIORVM · M 9 N
16 COHAVI · ET · SI · VIVVS · NON · PERFECISSEM · PERFICI · AB · HEREDIB 11
17 DVO · ET · OCTOGINTA · TEMPLA · DEVM · IN · VRBE · CONSVL · SEXT 17
18 SENATVS · REFECI · NVLLO · PRAETERMISSO · QVOD // TEMP 18
19 CO /// L · SEPTIMVM · VIAM · FLAMINIA / MAI //// ARI 18
20 O:/ / I // PRAETER · MV / VIVM · ET · MINV / IVM /////

Habent Busbequius Cosson Tournefort Lucas Mordtmann Perrot.

5 AEDEM] AEDES Spanh.
7 PENNATIVM Coss., PENNATVM em. Spanh. | VELIA] VILLA Coss.
8 IVVENTVTIS Coss. — Virgulam post IVVENTATIS ponit Mordtm.
10 MEI om. Mordtm. | COMPLVRIBVS] IN PLVRIBVS Coss., em. Spanh. | LOCIO Luc.
11 MARTIA Coss.
12 FONTE · NOVO] PONTE · NOVO Luc. Spanh., CEN/// Coss. | IMMISSO Chish. Mordtm.
13 FVIT] IVLI Coss., em. Spanh. | CAEPTA Coss.
14 QVE] QVAE Coss., em. Spanh. | CONSVMP///IN Perr., CONSVM/////N Luc., CONSVMATAM · IN Busb., CONSVMPTAM · IN Coss. Mordtm. Chish.
15 SOLIO Coss. | A ///////N Perr. Mordtm., /////////N Luc., //////IN Tourn. (Sp. Chish.), om. Coss.
16 COHAVI Perr. Mordtm. Chish., CO//IAVI Luc., NAVI Coss., OCTAVI Spanh. | PERFECI Coss., em. Spanh. | HEREDIB Perr., HERDIB Luc., HEREDIBVS Tourn. (Sp. Chish.) Mordtm., HEREDITA Coss.
17 DVO · ET Perr. Mordtm. Chish., QVO · ET Luc., ET Spanh., VINTI Coss. | ST Perr., SEXT Mordtm. (CONSVL *sextum* Zumpt), om. reliqui
18 SENATVS Perr. Mordtm., SBIVATVS Luc., om. Coss. Chish. | QVOD] QVOS Coss., em. Spanh. | TEMI Perr., TEMP Mordtm. Chish. Coss., TEM Luc.
19 CO////SEPTIMVM VIAM · FLAMINIA / MAI ////ARI Perr., ////L · SEP///VM · VIAM · FLAMINIAM ///////ARI Mordtm., ////////////////MV//M///IRVMINEAA//////BI/////////////// Luc. Chish., totum v. om. Coss.
20 sic Perr., /////PRAETER//VIVM · ET · MINV/IVM ⁄ Mordtm. in fine post virgulam spatium adesse vacuum testatus, //////PRAETER/////IVME/LINV//LVM Luc. Chish., totum v. om. Coss.

10, 8 ΩΙ ΝΑΟΥΣΕΝΚΑΠΙΤΩΛΙΩΙ
9 ΔΙΟΣΤΡΟΠΑΙΟ ΚΑΙΔΙΟΣΒΡΟΝΤΗΣΙΟΥ ΝΑΟΝ
10 ΕΙΝ ΝΑ ΝΑΣΚΑΙΗΡΑΣΒΑΣΙΛΙΔΟΣΚΑΙ
11 ΑΟΥΕΝΤΙΝΩΙΗΡΩΟΝΠΡΟΣΤΗΙ
12 ΟΕΟ ΚΙΔΙΩΝΕΝΟΥΕΛΙΑΙΝΑΟΝΝΕΟ
13 ΘΕΩΝΕΝΠΑΛΑΤΙΩΙΕΠΟΗΣΑ
14 ΜΠΗΙΟΥΘΕΑΤΡΟΝΕΚΑΤΕΡΟΝ cap. 20
15 ΣΙΝΜΕΓΙΣΤΟΙΣΕΠΕΣΚΕΥΑΣΑΑ
16 ΙΟΥΟΝΟΜΑΤΟΣ'ΑΓΩΓΟΥΣΥ
17 ΤΟΠΟΙΣΤΗΙΠΑΛΑΙΟΤΗΤΙΟΛΙΣ
18 ΑΚΑΙΥΔΩΡΤΟΚΑΛΟΥΜΕΝΟΝ
19 ΑΠΗΓΗΝΝΕΑΝΕΙΣΤΟΡΕΙΘΡΟΝ
20 ΛΓΟΡΑΝΙΟΥΛΙΑΝΚΑΙΒΑΣΙ
21 ΟΥΤΕΝΑΟΥΤΩΝΔΙΟΣΚΟ
22 ΊΕΛΗΜΕΝΑΕΡΓΑΥΠΟΤΟΥ
23 ΙΤΗΝΑΥΤΗΝΒΑΣΙΛΙΚΗΝ
24 ΕΛΛΦΕΙΝΙΙ ΙΙΣΕΞΕΠΙ

Ν Ε Π Ι / Ω

11, 1 ΓΡΑΦΗΣΟΝΟΜΑΤΟΣΤΩΝΕΜΩΝ ΙΩΝΥ
2 ΚΑΙΕΙΜΗΑΥΤΟΣΤΕΤΕΛΕΙΩΚΙ ΕΛΕ
3 ΤΩΝΕΜΩΝΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝΕΠΕΤΑΞΑ ∠ Λ
4 ΗΚΟΝΤΑΝΑΟΥΣΕΝΤΗΙΠΟ ΟΝΥΙ
5 ΤΙΣΥΝΚΑΗΤΟΥΕΠΕΣΚΕΥΑ ΔΕΝΛΙ ΙΛ
6 ΕΚΕΙΝΩΙΤΩΙΧΡΟΝΩΙΕΠΙΣΚΕΥ ΔΕΙ Ο Π
7 ˙ΟΝΟΔΟΝ
8 Ι ΡΑΣΤΕΤΑΣΕΝΑΥΤΗΙΠΑΣΑΣΕΞΩΔΥΕΙΝ ΩΝΜΓ
9 ΕΙ ΔΕΟΜΕΝΟΝΕ ΙΣΚΕ ΗΣΕΠΟΙΗΣΑ

Habent Perrot omnia, Hamilton 11 inscr. et 1—5.

In inscr. ΝΕΠΝΕΠΙ/Ω Ham.
11, 1 ΓΑΦΗΣ Ham. | ΟΝΟΜΑΤΟΣ Perr. | extr. Υ om. Ham.
2 in ΤΕΤΕΛΕΙΩ finit. Ham.
3 ΕΜΟΝΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ Perr. | in ΝΟΜΩΝ finit Ham.
4 ΕΝΤΗΝΟ rel. om. Ham.
5 ΣΥΝΚΑΗΤΟΥ Perr., Σ/ΝΚΛΗΤΟΥ Ham. — in ΕΠΕΣΚΕΥ finit Ham.

4, 21 IN · PRIVATO · SOLO · MARTIS · VLTORIS · TEMPLVM / ORVMQVE · AVGVSTVM ///// cap.
22 BIIS · FECI · THEATRVM·AD·AEDE·APOLLINIS · IN·SOLO·MAGNA·EX·PARTE·A·P/I/ATIS
23 EMPTO · FECI · QVOD · SVB·NOMINE · M·MARCELL / GENERI · MEI · ESSET ⁄ DON ////
24 MANIBIIS · IN · CAPITOLIO · ET·IN · AEDE · DIVI · IVLI · ET · IN · AEDE·APOLLINIS·ET· IN · AE
25 DE·VESTAE · ET· IN · TEMPLO · MARTIS · VLTORIS · CONSACRAVI · QVAE · MIHI · CONSTI
26 TERVNT· ~~HS~~ · CIRCITER · MILLIENS ⁄ AVRI · CORONARI · PONDO·TRIGINTA · ET · QVIN
27 QVE · MILLIA·MVNICIPIIS · ET · COLONIS · ITALIAE · CONFERENTIBVS · AD · TRIVMPHOS
28 MEOS · QVINTVM· CONSVL· REMISI · ET· POSTEA· QVOTIENS·CVMQVE·IMPERATOR·A///I
29 LATVS · SVM · AVRVM · CORONARIVM · NON · ACCEPI · DECERNENTIBVS · MVNICIPII /
30 ET · COLON //// V //////// ADQVE·ANTEA· DECREVERANT
31 //R · MVNVS · GLADIATORIVM · DEDI · MEO · NOMINE · ET · QVINQVENS · FILIORVM · M // cap.
32 RVM · AVT · NEPOTVM · NOMINE · QVIBVS · MVNERIBVS / V / NAVERVNT · HOMI
33 NV / CI // ITER · DECEM · MILLIA ⁄ BIS // HLETARVM · VNDIQVE · ACCITORVM

Habent v. 21—30 Busbequius, omnia Cosson Tournefort Lucas Mordtmann Perrot.

21 IN Perr., om. reliqui | SOLO·MARTIS] S//IOM//T// Luc., SOLO/////MARTIS Coss. SOLO *dedicato* MARTIS Chish. | /ORVMQVE Perr., /RVMQVE Luc., FORVMQVE Coss. Chish. Mordtm., QVORVMQVE Busb. | AVGVSTVM · ET Chish.

22 BIIS·FECI·THEATRVM· Perr., ///FECI·THEATRVM Mordtm., THEATRVM Luc. Chish., om. Coss. | AD · AEDE Perr. Luc., AD · AEDEM Chish. Mordtm., om. Coss. | APPOLINI· SOLO · MAGNA reliqua huius v. parte omissa Coss. | AP/I/AII: Perr., A/// Mordtm. Luc. Chish.

23 EMPTO] //PRO Coss. | MARCELL/ Perr., MARCELI Luc., MARCELLI reliqui | GENERI · MEI · ESSET Perr. Mordtm., GENERI//IESSE// Luc., GENERISNITESSIT Coss. (NITESCIT em. Spanh.), GENERI · NITESCIT Chish. | DON Perr., DONA Mordtm. Chish., DOM Luc., //DEM// Coss.

24 MANIRIIS Luc. | IV/I Perr., IVLII Coss. | APPOLLINIS Coss., em. Spanh.

25 VESTAL Luc. | VITORIS Luc., VICTORIS Coss. Busb. | CONSERVAVI Coss., em. Spanh.

26 TERVNT · ~~HS~~] TVERVNT · IN Coss. | C/RONARI Luc. | PONDO in lac. om. Coss., ///DO Spanh. | TRIGINTA·ET·QVIN] TRIGENTA///// Luc.

27 CONFERANTIBVS Luc. | TRIVMPHO/ Perr.

28 QVOTIES Coss.

28. 29 AII/I‖LATVS Perr., A/‖//LLATVS Mordtm., ‖//ENTVS Luc., A//// Coss., AP‖PELLATVS Chish.

29 SVM · AV om. Coss. | MVNICIPIT Luc., MVNICIPIIS Chish. Mordtm., MVNICIP Coss.

30 ET · COLON//////V///////// Perr., ET · COLONIS//////// Mordtm., ETCO//N//SMQVESERILNE Luc., ET·CON*fereNtibus quae tunc* Chish., om. Coss.

31 //R · MVNVS Mordtm., //// /NV/ Perr., ///NVS Luc. Chish., om. Coss. | QVINQVENS Perr., QVIRIQVENS Luc., QVINQVIENS Coss. (QVIRIQVIENS Coss. ed.) Chish. Mordtm. | M// Perr., ME Mordtm., MEO Chish., om. Luc. Coss.

32 RVM · AVT Perr. Mordtm. Chish., RV//VT Luc., om. Coss. | ///NAVERVNT Perr. Coss., ///VSNAVERVNT Luc., PVGNAVERVNT Chish. Mordtm. | HC AI Perr., HOMI Mordtm., H// Luc. Chish., om. Coss.

11, 10 ΕΝΙΔΙΩΠΚΩΙΕΔΑΦΙ ΑΡΕΩΣΑΜΥΝΤΟΡΟΣΑΓΟΡΑΝΤΕΣΕ cap. 21
11 ΒΑΣΤΗΝΕΚΛΑΦΥΡ‹ ΝΕΠΟΗΣΑ ΘΕΑΤΡΟΝΠΡΟΣΤΩΙΑΠ\
12 ΛΩΝΟΣΝΑΩΙΕΠΙΕΛΑΦΟΥΣΕΚΠΛΕΙΣΤΟΥΜΕΡΟΥΣΑΓΟ
13 ΡΑΣΘΕΝΤΟΣΑΝΗΓΕΙΡΑ ΕΠΙΟΝΟΜΑΤΟΣΜΑ ΚΕΛΛΟΥ
14 ΤΟΥΓΑΜΒΡΟΥΜΟΥ/ ΝΑΘΕΜΑΤΑΕΚΛΑΦΥΡΩΝΕΝΚΑΠΙ —
15 ΤΩΛΙΩΙΚΑΙΝΑΩΙΙΟΥΛΙΩΙΚΑΙΝΑΩΙΑΠΟΛΛΩΝΟΣ
16 ΚΑΙΕΣΤΙΑΣΚΑΙΑ ⁻ΑΦΙΕΡΩΣΑΑΕΜΟΙΚΑΤΕΣΤΗ
17 ΕΝΙΥΣΜΥΡΙΑΔ Χ ΙΩΝΠΕΝΤΑΙ
18 ΕΙΣΧΡΥΣΟΥΝΣΤΕΦΑΝΟΝΛΕΙΤΡΩΝΤΡΙΣ
19 ΠΕΝΤΑΚΙΣΧΕΙΛΙΩΝΚΑΤΑΦΕΡΟΥΣΑΙΣΤΑ ΛΛΙ
20 ΑΙΠΟΛΕΙΤΕΙΑΙΣΚΑΙΑΠΟΙΚΙΑΙΣΣΥΝΕΧΩΡΗ \ΙΟ
21 ΠΤΟΝΥΠΑΤΕΥΩΝΚΑΙΥΣΤΕΡΟΝΟΣΑΚL ΟΚΡΑΤΩΡ
22 ΠΡΟΣΗ ΡΕΥΟΗΝΤΑΣΕΙΣΤΟΝΣΤΕΦΑΝΟ ΠΑ Ι Ι
23 ΑΙ/ ΚΕΛΛΡΟΝΨΗΦΙΣΟΜΕΝΩΝΤΩΝ. ΩΝ
24 ΚΑΙΑΠΟΙΚΙΩΝΜΕΤΑΤΗΣΑΥΤΗΣΠΡΟC Ο

/ Η Σ Ε Ν Κ .

12, 1 cap. 22
2 ΤΩΙΕΜΩΙΟΝΟΜΑΤΙΚΑΙ
3 ΟΙ ΕΝΑΙΣΜΟΝΟ
4 Ι ΔΙΣΑΟΛΗΤΩ Τ Ν

Habet Perrot; Hamilton non vidit nisi p. 12 inscriptionem.

Inscr. /ΙΣΕΝΚ Perrot

APOLL.:

5, 1 ΕΝΙΔΙΩΤΙΚΩΕΔΑΦΕΙΑΡΕΩΣΑΜΥΝΤΟΡΟΣΑΓΟΡΑΝΤΕΣΕΒΑΣΤΗΝΕΙ
2 ΝΣΑΘΕΑΤΡΟΝΠΡΟΣΤΩΙΑΠΟΛΛΩΝΟΣΝΑΙΩΙΕΠΙΕΔΑΛΦ//ΥΣΕΚΤ
3 ΡΟΥΣΑΓΟΡΑΣΘΕΝΤΟΣΑΝΝΤΕΡΑΕΠΙΟΝΟΜΑΤΙΜΑΡΚΕΛΛΟΥΤΟΥΓΑ
4 ΑΝΑΘΕΜΑΤΑΕΚΛΑΦΥΡΩΝΕΝΚΑΠΙΤΩΛΙΩΙΚΑ///ΩΙΟΥΛΙΩΙΚΑΙΓΑΩΑ
5 ΚΑΙΕΣΤΙΑΣΚΑ//Α//ΦΕΙΕΡΩΣΑΛΕΜΟΙ////ΕΤΝΕΝΕ////ΚΟ
6 ΩΝΠΕΝΤΑ///ΧΡΥΣΟΥΝΣΤΕΦΑ

Habet Arundell.

33 NV/CI//ITER Perr., NVM·CI///// Mordtm., om. Luc. Coss. Chish. | DECEM ex hoc versu solum habet Coss. | SIS///HLETARVM Perr., BI////ETARVM Mordtm., BIS//-H//ETARVM Luc., BIS *dedi* /ERARVM Chish. | ACCITOR/M Perr. Mordtm., ACCIN// Luc. Chish.

4, 34 SPEC 9 PVLO · PR 11 NOMINE · ET · TERTIVM · NEPOT // A · ET NO
35 MINE LV // S · FECI · ME 13 // QVATER ALIORVM · AVTEM · M ////// A
36 ////// VICEM · TER · ET · VICI 10 D / CONLEGIO · XV · VIRORVM · MAGI / T ////
37 I // II COI / LEG / M · AGRIPPA 14 S · C · FVRNIO · C · SILANO · COS ////
38 / ON ////// LVDOS · A 25 D · TEMPVS · DEINC ///
39 53 EST //
40 RVM · AFRICANARVM · MEO · NOMINE · AVT · FILIORVM · MEORVM · ET · NEPOTVM · IN · CI /
41 CO · AVT / N · FORO · AVT · IN · AMPHITHEATRIS · POPVL // EDI · SEXIENS · ET · VICIENS · QVIBVS
42 CONFECTA · SVNT · BESTIARVM · CIRCITER · TRIA //// IA · ET · QVINGENTAE /
43 NAVALIS · PROELI · SPECTACVLVM · POPVLO 11 ANS · TIBERIM · IN · QVO · LOCO
44 NVNC · NEMVS · EST · CAESARVM · CAVA 10 LONGITVDINEM · MILLE
45 ET · OCTINGENTOS · PEDES · IN · LATITVDINE 9 DVCENTI · IN · QVO · TRI
46 GINTA · ROSTRATAE · NAVES · TRIREMES 11 ES PLVRIS · AVTEM
47 MINORES · INTER · SE · CONFLIXERVNT 12 LASSIBVS · PVGNAVE
48 RVNT · PRAETER · REMIGES · MILLIA · HO 10 IA · CIRCITER /

Habent v. 38. 40—48 Busbequius, v. 40—48 Cosson Tournefort, omnia Lucas Mordtmann Perrot.

34—39 om. Coss., addens: '*hic desunt lineae septem integrae*'.

34 SPEC Perr., om. rel. | PVLO · PR Perr., VLO · PR Mordtm. Luc. Chish., *spectac*VLA · PRO*prio* Chish. | NEPO /////// om. rel. Luc. Chish., NEP //// om. rel. Mordtm.

35 MINE //// LV Perr., om. rel. | S · FECI Perr., S ETCI ME Luc., FECI · MEO · NOMINE Chish., om. Mordtm. | AVTEM //// CA Perr., AVTEM ///// MA Mordtm., AVTEM · M // Luc. Chish.

36 //// VICEM · TER · ET · VICI Perr., /// M · TER · ET · VICIENS Mordtm., ////////// M · TER · ET · VICIM Luc., *absenti*VM · TER · ET · VIGIENS Chish. | CONLEGIO Mordtm., SONE // GLO Luc., GIO Perr. Chish. | MAGI · T Perr., MAGI Luc. Chish. Mordtm.

37 I // II / COI / LEG // M · AGRIPPA Perr., /////// COLLEGIVM AGRIPPA Luc., COLLEGIVM · M · AGRIPPA Chish., ///// M · AGRIPPA Mordtm. | ///// S · C · FVRNIO Perr. Mordtm., /// VPQV // CI //// S · C · FVRNEO Luc., PER · QV*inde*CI*muiro*S · C · FVRNIO Chish. | C · SILANO] CILANO Luc.

38 / ON Perr., // N Luc. Chish., N Mordtm. | LVDOS A Perr., LVDOS Luc. Chish., E Mordtm. | D TEMPVS DEINC Perr., D · TEMPVS · DEINDE Luc. Chish., ID · TEMPVS · DE · AVC Mordtm., TEMPVS · DEFVNCTA Busb.

39 EST Perr., ONES · BEST Mordtm. (*uenationes bestia*RVM Zumpt), om. Luc. Chish.

40 AFFRICANARVM Coss., AFRICARVM Luc. | MEO] INEO Luc. | AVT] MET Luc., ET Chish., om. Mordtm. | FILIORVM Luc. Coss. Chish. Mordtm., FILIO // A Perr. | NEPO / VM Perr. | CI Perr. Luc., CIR Coss. Chish. Mordtm.

41 / N · RORO Perr., NIORO Luc., IN · FORO Coss. Chish. Mordtm. | AMPHITEATRIS Perr., ANPHITHEATRIS Coss. | POPVL // EDI Perr., POP /// DEDI Coss., // OB /// EDE Luc., POPVLO · DEDI Chish. Mordtm. | SEXIENS Perr. Chish., SEXCIENS Mordtm., SEXIE // T Luc., SEXENS Coss. | VIGIENS Coss. Chish.

42 CIRCITT / Perr. | TRIA · MILLIA Luc. Chish., TRIA ///// Mordtm., T ///// IA Perr., TRE /// Coss., TRIVM · MILLIVM Busb. | ET · QVINGENTAE Perr. Luc. Chish., // QVINGENTAE Mordtm., ET · QVINGENTA Coss.

12, 5 ΑΓΩΝΟ⁻Ϲ
6 ΑΡΓ \ ΙΟΝ ΠΙ \
7 ΔΙΣΜΟΥΤΕΤΙΑΙ
8 ΔΙΑΔΕΤΩΝΑΛΛΩΝΑΡΧΩΝ ΕΡ ΙΙΣΚΑΙΕΙΚΟΣΑΚΙΣ
9 ΥΠΕΡΤΩΝΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΕΧΩΝΣΥΝΑΡΧΟΝΤΑ
10 ΜΑΡΚΟΝΑΓΡΙ⁻ ΔΕΚΑΤΟΝΕΤΩΝΓΕΙΝο
11 ΙΙΝΑΣΟΝ ΚΛΑ ΡΙ> ΕΙΙΟΗΣΑΓΑΙΩΙ
12 ΦΟΥΡΝΙΩΙϹ ΛΑΝΩΙΥΠΑΤΟΙΣ ΠΑΤΟΣΤΡΙΣ
13 ΚΑΙΔΙ \ΤϹ ⁻ΟΣΕΠΟΗΣΑΑΣΜΕΤΕ
14 ΚΕΙΙΚ ΤΕΠΕΙΤΑΕΝΙΑΥΤΟΙΣ
15 Δ Ι ΟΙΕΠΟΗΣΑΝΟΙΥΠΑ
16 ·ΙΣΘΗΡΙΩΝΕ
17
18
19
20
21 Ν Α ΙL ΑΝΤΟΥΤΕ cap. 23
22 ΝΑΑΣΟΣΚΑΙΣΑ Ν
23 ΕΡΚΕ′ L ;Ι ΧΕΙΛΙΩΝΟΚΤΑΚΟ
24 ΣΙΟΝ ΤΟ ΛΑΤ ΣΧΙΛΙΩΝΔ ΑΚΟ ΩΝΙ Η

Ε Χ Α Ρ Α Γ

13, 1 ΤΑΝΔΥΣΕΜΒΟΛΑΕΧΟΥΣΑΤΡΙΗΡΕΙΣΗΔΙ
2 ΚΡΟ ΔΕΗΣΣΟΝΕΣΠΛΕΙΟΥΣΕΝΑΥΜΑΧΗΣΑΝ'
3 ΝΤ ΤΩΙΣΤΟΑΩΙΗLΩΝΙΣΑΝΤΟΕΞΩΤΩΝΕΡΡΤΩΝ
4 ΥΑΝΔΡΕΣΤ Σ Ι Ι

Habet Perrot; Hamilton non vidit nisi p. 13 inscriptionem.

Inscr. EXAPA Ham.

---

43 PRAELII Coss. | SPECTACLVM Mordtm. | POPV//////////NSTIBERIM Perr., POPVLO//// ANSEIBERIM Luc., POPVLO//////////TRANS·TIBERIM Mordtm., POPVLO·DEDI·TRANS·TIBERIM Tourn. (Sp. Chish.), POPVLO·DEDI////// Coss.

44 CAVA Perr. Coss. Chish., CAVATO Luc. (celato hiatu) Mordtm. | IONGITVDINEM Perr.;LONGITVDINEM·MILLE errore typographi minusculis Chish.

45 OCTINGENIOS Perr., OCTINGINTOS Luc., OCTINGENTOS Tourn. (Sp. Chish.) Mordtm., OCTOGENTOS Coss. | LATITVDINEM Mordtm. Tourn. (Sp. Chish.) | D//INTI Mordtm.

46 GENTA Luc. | ES ante PLVRIS om. Mordtm. | PLVRES Coss. Mordtm. | AVTEM] AVT·IN Coss.

47 CONFLEXERVNT Coss. ed. (non ms.), em. Spanh. | CLASSIBVS Coss. Chish. Mordtm. | PVGNAV/ Perr.

48 HC//////////:A Perr., H///////EA Luc., H//// Coss. Mordtm., *hominum trigin*TA Chish. | post CIRCITER paragraphi notam ponunt Perr. Coss. Chish., lacunam signat Mordtm.

4, 49 IN · TEMPLIS · OMNIVM · CIVITATIVM · P 15 ASIAE · VICTOR · ORNA cap.
50 MENTA·REPOSVI·QVAE·SPOLIATIS·TEM 8 CVM·QVO·BELLVM·GESSERAM
51 PRIVATIM · POSSEDERAT ⁄ STATVAE / / / / / PEDESTRES · ET·EQVESTRES·ET· IN
52 QVADRIGEIS · ARGENTEAE · STETERVNT · IN · VRBE · XXC · CIRCITER · QVAS · IPSE
53 SVSTVLI ·EX· QVE·EA · PECVNIA · DONA · AVREA · IN · AEDE · APOLLINIS · MEO · NOMI
54 NE · ET · ILLORVM · QVI · MIHI · STATVARVM · HONOREM · HABVERVNT· POSVI ⁄
5, 1 MARE · PACAVI · A · PRAEDONIBVS · EO · BELLO · SERVORVM · QVI · FVGERANT · A · DOMINIS cap.
2 SVIS·ET·ARMA·CONTRA·REM·PVBLICAM·CEPERANT·TRIGINTA·FERE·MILLIA·CAPTA
3 DOMINIS · AD · SVPPLICIVM · SVMENDVM · TRADIDI IVRAVIT · IN · MEA · VERBA · TOTA
4 ITALIA·SPONTE·SVA·ET·ME· P /// QVO·VICI·AD·ACTIVM·DVCEM·DEPOPOSCIT ⁄ IVRA
5 VERVNT · IN · EADEM · V' 9 NCIAE·GALLIAE·HISPANIAE·AFRICA·SICILIA·SAR
6 DINIA QVI 21 EADEM·VERBA·FVERVNT·SENATORES·PLVRES
7 QVAM · DCC · IN · I 20 A·CONSVLES·FACTI·SVNT·AD·EVM·DIEM
8 QVO · SCRIPTA · SV 24 CIRCITER·CLXX
9 OMNIVM · PROV 22 QVIBVS·FINITIMAE·FVERVNT· cap.
10 GENTES·QVAE·N 24 O·FINES·AVX/ GALLIAS·ET·HISPA
11 NIAS·PROVICIA 24 T·OCEANVS·A·GÁDIBVS·AD·OSTI
12 VM·ALBIS·FLVM 23 IONE·EA·QVAE·PROXIMA·EST· HA

Habent 4, 49–5, 8 Busbequius, 4, 49–54 Cosson, 4, 49–5, 1 Tournefort, omnia Lucas Mordtmann Perrot.

49 CIVITATVM Coss. | ///////ASIAE Luc. Coss., ////SIAE Perr., P/////ET·ASIAE Busb. Chish., om. Mordtm.

50 TEMP Coss. Chish. | CVM Perr. Coss., VM Luc., om. Chish. Mordtm.

51 PRIVTIM Luc. | POSSEDERAD Perr.; pro spatio vacuo quod sequitur lacuna est apud Luc. Coss. Chish. | STATVA////EDERTRES Luc., STATVAE·PEDESTRES celata lacuna Coss. Chish. | EQVESTRIS Luc. | ET·IN om. Mordtm.

52 QVADRIGEIS Perr. Mordtm. Coss. Chish., QVADRIGIS Luc., QVADRAGENIS Busb. | XXC Perr. Mordtm. Tourn. (Sp. Chish.), //XCE Luc., VXC Coss., AC Busb.

53 SVTVLI Luc. | QVE om. in hiatu Coss., suppl. Spanh. | APOL//NIS Perr., APPOLLINIS Coss.

54 NE·ET·ILLO om. Mordtm. | OVI Perr.

5, 1—28 om. Cosson; adnotat Spanh.: 'ex apographo meo utcunque mutilatos accipe: MARE PACAVI A PRE et c. alibi' (significat opinor Busbequiana) nec deinde quidquam adscripsit ante v. 37

1 PRAEDONIES EO RELIO Luc. | FVGIAANT Perr., FVGERANT Mordtm., EVGENIENT Luc., FVGISSENT Chish.

2 CEPERANT·TRIGINTA Perr., //TERNV TI///NIA Luc., TVLERVNT·*trigi*NTA Chish., TVLERANT·TRIGINTA Mordtm.

3 SVPPLICIVM·SVMENDVM·TRADIDI·IVRAVIT] SVPLICIVM SVME///M TRA//////VR//ET Luc.

4 ME P Perr. Mordtm., M Luc. Chish. | QVO·VICI·AD·ACTIVM Perr., CVO·VICI·AD·ACTIVM Mordtm., ////O VICI///C//// Luc., *pr*O·VICT*is du*C*ibus* Chish. | DVCEN·DEPOPOCIT S/IVRA Luc.

5 V' Perr., V Luc. Chish., VER Mordtm. | NCIAE·GALLIAE Perr., INCIAE·GALLIAE Mordtm., //LIAE Luc. Chish. | HISPANIAE·AFRICA] ////ANIAE A///CA Luc. Chish.

13, 5 Γ ΩΝΠΟΛΕΩ Τ Ϛ ΝΕ ‹ΗΣΑΣΤΑΑΝΑΘΕ cap. 24
6 Ο ΓΕΣ.,ΙΣ ιΕΡΟΣΥΛΗΣΑΣΟ
7 ¯ΠΟΛΙ ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣΠΕ
8 ΖΟΙ ΚΑΙ ΕΦΙΠΠΟ ΜΟΥ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΑΣΙΝΑΡΓΥΡΟΙΕΙΣΤΗΚΕΙ
9 ΣΑΝΕΝΤΗΙΠΟΛΕΙΕΝΓΥΣΟΓΔΟΗΚΟΝΤΑΟΥΣΑΥΤΟΣΗΡΑ
10 ΕΚΤΟΥΤΟΥΔΕΤΟΥΧΡΗΜΑΤΟΣΑΝΑΘΕΜΑΤΑΧΡΥΣΑΕΝ
11 ΤΩΙΝΑΩΙΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΟΣΤΩΙΤΕΕΜΩΙΟΝΟΜΑΤΙΚΑΙ
12 ΕΚΕΙΝΩΝΟΙΤΙΝΕΣΜΕΤΟΥΤΟΙΣΤΟΙΣΑΝΔΡΙΑΣΙΝΕΤΕΙΜΗ
13 ΣΑΝΑΝΕΘΗΚΑ
14 ΘΑΛΑΣΣ ΠΕΙΡΑΤ ΜΕΝΗΝΥΠΟΑΠΟΣΤΑΤΩΝΔΟΥ cap. 25
15 ΛΩΝ ΕΥΣΑΕΞΩΝΤΡΕΙΣΠΟΥΜΥΡΙΑΔΑΣΤΟΙΣ
16 ΛΓ ΕΙΣΚΟΛΑΣΙΝΠΑΡΕΔΩΚΑ ΩΜΟΣΕΝ
17 ΣΑΟΙ ΛΠΑΥΑΗΙΤΑΛΙΑΕΚΟΥΣΑΚΑ
18 ΕΠΑΚΤΙΩΙΕΝΕΙΚΗΣΑΗΓΕΜΟΝΑΕΞΗ
19 ΟΣΑΝΕΙΣ ΤΟΥΣ ¯ ΛΟΙΟ ΠΛ
20 ΧΕ ΙΑΙΣΠΑΝΙΑΛΙΒΥΗΣ ΛΩϹ
21 ΡΑ Υ
22 Λ ΟΝ
23 -- Ο Λ
24 Ν.ΑΤ _.¯

. . . .

14, 1 ΩΝΑΣΟΜΟΡΑ cap. 26
2 ΤΗΙΗΜΕΤΕΡΑΙ
3 ΓΑΛΑΤΙΑΣΚΑΙΙΣ
4 ΧΑΘΩΣΩΚΕ
5 ΣΤΟΜΑΤΟΣ
6 ΑΛΠΗΣΑΠΟ

Habent 13, 5—24 Perrot, 14, 1—6 Hamilton.

---

6 QVI Perr. Luc. Chish., QVI·V Mordtm. | VERINT·FVERVNT·SENATORES Perr., VE//////////////TORES Luc. Chish., EADEM·VERBA///VERVNT·SENATORES Mordtm., pendens fortasse in quibusdam magis ex supplementis Zumptianis, quae sunt: [*iura*]-*ue*[*runt in eadem uerba sena*]*tores*, quam ex lapide

7 DCC Perr. Mordtm. Chish., EDCC Luc. | INI Perr., INI Mordtm., IN Luc. Chish. | \ CONSVLES Perr., S·CONSVLES Mordtm., CONSVLIBVS Luc. Chish.

8 SVNT Luc. Chish. | GLXX Luc.

9 PROV Perr. Luc., PROVI Mordtm., PROVINCIARVM Chish. | VIBVS Luc.

10 O·FINES Perr. Luc. Chish., RO·FINES Mordtm. (*nostr*O Zumpt) | AVXI Chish. Mordtm.

11 PROVICIA Perr., PROVICIAS Mordtm., PROVINCIA Luc. Chish. | T·OCEANVS Perr. Luc. Chish., VIT·OCEANVS Mordtm. (*allui*T·OCEANVS Zumpt) | A GADIBVS Chish. Mordtm., AGADIRVS Luc., /GA'DIBVS Perr.

12 ELVM Luc., FLVMINIS Chish. | IONE Perr., ONE Luc. Chish., GIONE Mordtm. (*regi*ONE Zumpt) | PROXIMA Luc. Chish. Mordtm., /ROXIMA Perr.

DRIANO·MARI 22 NVLLI·GENTI·BELLO·PER·INIVRIAM
INLATO CLA 20 AB·OSTIO·RHENI·AD·SÓLIS·ORIENTIS·RE
GIONEM·VSQVE·AD 14 Λ·NAVIGAVIT·QVO·NEQVE·TERRA·NEQVE
MARI·QVISQVAM·ROMANVS·ANTE·ID·TEMPVS·ADIT·CIMBRIQVE·ET·CHARYDES
ET·SEMNONES·ET·EIVSDEM·TRACTVS·ALII·GERMANORVM·POPV//·PER·LEGATOS·AMICI
TIAM·MEAM·ET·POPVLI·ROMANI·PETIERVNT MEO·IVSSV·ET·AVSPICIO·DVCTI·SVNT
/// EXERCITVS·EODEM·FERE·TEMPORE·IN·AETHIOPIAM·ET·IN·AI//BIAM·QVAE·APPEL
//// EVD // MON 7 AEQVIETO // ꞋVM·CENIISVI /// QVE OI ////
CAESAE·SVNT·IN·\CILI // M //// /OI·I /// ATTI IN·/ ETHIOPIAM·VSQVE·AD·OPPI
DVM·NABATA·PERVENTV 7 PRO\ // A ////// O //// RABIAM·VSQVE
IN·FINES·SABAEORVM·PRO //// ET·EXERC // VS // OPPIDVM·MAPIBA ⁄
AEGYPTVM · IMPERIO · POPVLI // MANI·ADIECI ARMENIAM·MAIOREM·INTER
FECTO·REGE·EIVS·ARTAX //// M·POSSEM·FACERE·P // VINCIAM·MALVI·MAIORVM
NOSTRORVM·EXEMPLO·REGI // M·ID·TIGRANI·R / GIS·ARTAVASDIS·FILIO·NEPOTI·AV
TEM TIGRANIS·REGIS·PER·T /// RONEM·IRA /// OV //// MIHI·PRIVIGNVS·ERAT
ET·EANDEM·GENTEM·POSTEA///ISCENTEM·ET·REBELLANTEM·DC// \IT/ //I·PER·GAIVM

Habent Lucas Mordtmann Perrot.

13 MAR Luc. | NVLLI·GENTI Perr. Chish., NVLLI·GENIT/ Luc., I·NVLLI·GENTI Mordtm. (*composui* NVLLI Zumpt)
14 CLA Perr., C Luc. Chish., CLAS Mordtm. | AB OSLIO REIENI Luc. | /ÓLIS Perr., SOLIS reliqui
15 Λ (ante NAVIGAVIT) Perr., M Mordtm., Λ Luc. Chish. | NI/QVE Perr., N//QVE Luc. | NIQVI Luc.
16 ROMAN\S Perr., ROMANOS Luc., ROMANORVM Chish. Mordtm. | CIMB/I Perr., CIMBRI reliqui | CHARYDES Perr. Mordtm., CHARIIDES Luc. Chish.
17 TRACIVS ALLI Luc. | POPV// Perr. Luc., POPVLI Chish. Mordtm. | LEGATO Luc.
18 A/SPICIO Perr., AVSPICIO reliqui
19 AI//BIAM Perr., ARABIAM Mordtm., A///IAM Luc. Chish. | APPEL Perr. Mordtm., A Luc. Chish.
20—23 sic Perrot; apposui ut leguntur apud Mordtm. et Lucam:

20 { Mordtm.: /////IVD//M/D//////AEQVEETO//////EN//VL////V//////
{ Luc.: . . . .

21 { Mordtm.: /AESAE·SVNT·IN·ACIEM·ROM////CAPEDINI/ET·POP//VSQVE·AD·OCEA
{ Luc.: ///ESAE SVNT IN/ICILI//////////SOT TI////////IN//ETH /////VS ///////

22 { Mordtm.: DVM//NA/A/////NA//////PROXIMA/////M///O/I/ARABIAM·VSQVE
{ Luc.: DV//NI//B . . . .

23 { Mordtm.: INFINES·SABAEORVM/CO///N·EXERCITVM·AD//ID//////A
{ Luc.: ///NES//ABAE . . . .

Chishullus cum Luca consentit nisi quod 21 SICILI dat pro ICILI et SAT·TI pro SOT TI
24 ///PIVM/////////MAM AD///////NIAM //IORIM INI//R/// Luc. et sic, sed postremis in *ma*IOREM·INTER emendatis, Chish. | ROMANI Mordtm., qui in sequentibus pleraque supplementa Zumptiana protulit tanquam in lapide sibi visa

14, ΤΟΥΜΕΧΡΙΤΥΡ
ΚΑΟΥΔΕΜΙ
ΣΤΟΛΟΥ
ΝΟΥΩΣΠΡΟΣ
ΛΕΥΣΕΝΟΥΟΥ
ΑΙΩΝΤΙΕΠΡΟ
ΒΡΟΙΚΑΙΧΑ//
ΓΕΡΜΑΝΩΝ
ΔΗΜΟΥΡΩ
ΝΟΙΣΑΙΣΙ
ΑΡΑΒΙΑ
ΠΟ
ΑΞΕΙΚΑΙ
ΚΑΙΠΡΟ

Χ Α Λ Κ Α Ι Σ Σ

15, ΑΙΓΥΠΤΟΝΔΗΜΟΥ/ΩΜΑΙΩΝΗΓΕΜΟΝΙΑΙΠΡΟΣΕΘΗΚΑ cap. 27
ΑΡΜΕΝΙΑΝΤΗΝΜΕΙΖΟΝΑΑΝΑΙΡΕΘΕΝΤΟΣΤΟΥΒΑΣΙΛΕ
ΩΣΔΥΝΑΜΕΝΟΣΕΠΑΡΧΓΙΑΝΠΟΙΗΣΑΙΜΑΛΛΟΝΕΒΟΥ
ΛΗΘΗΝΚΑΤΑΤΑΠΑΤΙΙΑΗΜΩΝΕΘΗΒΑΣΙΛΕΙΑΝΤΙΓΡΑ
ΝΗΙΑΡΤ///ΑΣΔΟΥΥΙΩΙΥΙΩΝΩΙΔΕΤΙΓΡΑΝΟΥΒΑΣΙ
ΛΕΩΣΔ///ΔΙΑΤΙΒΕΡΙΟΥ///ΕΡΩ///ΝΟΣΟΣΤΟΤΕΜΟΥ
ΠΡΟΓΟΝΟΣΗΝΚΑΙΤΟΑΥΤΟLƆΝΟΣΑΦΙΣΤΑΜΕΝΟΝΚΑΙ
ΑΝΑΠΟΛΕΜΟΥΝΔΑΜΑΣΘΕΝΥΠΟΓΑΙΟΥΤΟΥΥΙΟΥ

Habent Hamilton omnia, Pococke p. 15 v. 1—8 non plenos, cuius v. 1. omisi.

---

25 FECIO·REGI·EIVS·ARTAXE////M·POSSE////////////MA rel. om. Luc. et sic, sed FECTO·REGE·EIVS·ARTAX*ia*, Chish. | ARTAXIA·CVM Mordtm. | PROVINCIAM Mordtm.

26 REGNVM Mordtm. | in ID versum finit Lucas | R/GIS Perr.; ///I Mordtm. | TI·AV om. Mordtm.

27 PER///RO//////MIE rel. om. Luc. et sic, sed abiecto MIE, Chish.; PER·TI·//RONEM·TRANSFERRE·QVI·TVM·PRIVIGNVS·ERAT Mordtm. ex Zumptio magis quam ex lapide

28 //N//M GENTEM POSTEA ///I//GENTEM/EF REBELLAN//M D//// PER GATVM Luc., *arme*NIAM·GENTEM·POSTEA·*Inquietam*·GENTEM·ET·REBELLANTEM·D*omitam* PER CAIVM Chish., (ET om.) EANDEM·GENTEM·POSTEA·////GENTEM (propter *insur*GENTEM Zumptii) ET·REBELLANTEM·DOMITAM·PER·GAIVM Mordtm.

FILIVM·MEVM·REGI·ARI/////ANI·REGIS·MEDORVM·ARTA//////FILIO //GEN
DAM·TRADIDI·ET·POST·E/// M///EM·FILIO·EIVS·ARTAVASDI·QVO ////RFECTO /////
NE·QVI·ERAT·EX·REGIO·GENERE·ARMENIORVM·ORIVNDVS·IN·ID·RE//// MISI PRO
VINCIAS·OMNIS·QVAE·TRANS·HADRIANVM·MARE·VERGVN/ /D·ORIEN//A·CYRE
NASQVE·IAM·EX·PARTE·MAGNA·REGIBVS·EAS·POSSIDENTIBVS·E///// SICILIAM·ET
SARDINIAM·OCCVPATAS·BELLO·SERVILI·RECIPERAVI ⁄
COLONIAS·IN·AFRICA·SICILIA /ACEDONIA·VTRAQVE·HISPANIA·ACH////STA///// cap.
GALLIA·NARBONENSI·PI//DIA·MILITVM·DEDVXI ⁄ ITALIA·AV//M 10 NI
AS·QVAE·VIVO·ME·CELEBERRIMAE·ET·FREQVENTISSIMAE·FVERVNT 15
DEDVCTAS·HABET
SIGNA·MILITARIA·COMPLVR//////IOS //CES·AMISSA·DEVICTI///ST 13 ERA// cap.
EX·HISPANIA·ET 12 ATEIS ⁄ PARTHOS·TRIVM·EXERCITVM·ROMAN/
RVM·SPOLIA·ET·SIGNA·RE///// MIHI·SVPPLICESQVE·AMICITIAM·POPVLI·ROMANI
PETERE COEGI ⁄ EA·AVTEM·SI//A·IN·PENETRALI·QVOD·EST·IN·TEMPLO·MARTIS·VLTORIS
REPOSVI

Habent Cosson Tournefort Lucas Mordtmann Perrot.

29 ARIO///ANI Mordtm., ARI///////A Luc., ARI Coss. (hic denuo incipiens) Chish. | REGIS·MEDORVM ARTAR/////FILIO//GEN Perrot, REGIS·MEDORVM ARTAVASDIS·FILIO·REGEN Mordtm. ex Zumptio, om. Luc. Coss. Chish.

30 E///M///EM Perr. Luc., EIVS·MORTEM Mordtm., EA/// Coss. | PILIO Luc. | QVO om. Coss. | ////RFECTO/// Perr., INTERFECTO Mordtm., om. Coss. Luc. Chish.

31 in. NE/ Mordtmann, quoniam supplerat *tigra*NE*m* Zumptius; NE· Luc. Chish., NI Perr., om. in lac. Coss. In lapide videtur esse NE errore lapicidae | GENERE·ARMENIORVM] GE//ERL//R/SENIORVM Luc. | RE Perr. Coss. Luc., REG Chish., REGN Mordtm. | MISI Perr. solus | PRO om. Luc.

32 OMNES Coss. | HADRIANVM] ETADRIANVM Luc., ADRIANVM Coss. | VIRGVM Luc., VERGV Coss., VERGVNT Chish. Mordtm. | D ORIEN Perr., om. rel. | MCYRE Perr. Mordtm., om. rel.

33 POSSIDENTIBVS·I'////SICILIAM·ET Perr., POSSIDENTIBVS·E Luc., POSSIDENTIBVS (reliquis omissis) Coss. Chish., POSSIDENTIBVS·ET·ANTEA·SICILIAM·ET Mordtmannus, Zumptium magis describens opinor quam lapidem

34 OCCVPATAS Coss. Luc. Chish., OCCV///AS Perr. Mordtm.

35 AFRICA·SICILIA Coss. Chish., MERICA·SICILIA Luc., AIRI Perr., AFRI Mordtm. | /ACEDONIA Perr., /////DONIA Luc. Mordtm. Chish., CALCIDONIA Coss. | ACH ////STA/// Perr., ACHAI///// Mordtm., //G//// Luc., om. Coss. Chish.

36 GALLIA NARBONENSI PI//DIA Luc., GALLIA NARBONENSI P///DIA Coss., GALLIA·NARBONENSI·PR*aeter praesi*DIA Chish., GALLIA·NARP Perr., GALLIA·NARB Mordtm. | post DEDVXI virgulam habet Coss., spatium Perr. | in AV finiunt v. Luc. Coss., in AVT*em* Chish., in AVTEM Mordtm.

37 AS·QVAE (QVE Coss., om. Spanh.) VIVO ME CELEBERRIMAE (OPLEBERRIMAE Luc.) Luc. Coss. Chish., AS·QVAE·VIV////////E Perr. Mordtm.

38 DEDVCTAS·HABET Luc. Coss. Chish., DEDVCTAS·HA Mordtm., DEDVCTAS·H Perr.

15, 9 ΜΟΥΒΑΣΙΛΕΙΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΕΙΒΑΣΙΛΕΩΣΜΗΔΩΝΑΡΤΑ
10 ΒΑΖΟΥΥΙΩΙΠΑΡΕΔΩΚΑΚΑΙΜΕΤΑΤΟΝΕΚΕΙΝΟΥΘΑΝΑ
11 ΤΟΝΤΩΙΥΙΩΙΑΥΤΟΥΑΡΤΑΟΥΑΖΔΗΟΥΑΝΑΙΡΕΘΕΝΤΟΣ
12 ΤΙΓΡΑΝΗΝΟΣΗΝΕΚΓΕΝΟΥΣΑΡΜΕΝΙΟΥΒΑΣΙΛΙΚΟΥΕΙΣ
13 ΤΗΝΒΑΣΙΛΕΙΑΝΕΠΕΜΨΑ ΕΠΑΡΧΕΙΑΣΑΠΑΣΑΣΟΣΑΙ
14 ΠΕΡΑΝΤΟΥΕΙΟΝΙΟΥΚΟΛΠΟΥΔΙΑΤΕΙΝΟΥΣΙΠΡΟΣΑΝΑ
15 ΤΟΛΑΣΚΑΙΚΥΡΗΝΗΝΕΚΜΕΙΣΖΟΝΟΣΜΕΡΟΥΣΥΠΟΒΑΣΙ
16 ΛΕΩΝΚΑΤΕΣΧΗΜΕΝΑΣΚΑΙΕΜΠΡΟΣΘΕΝΣΙΚΕΛΙΑΝΚΑΙΣΑΡ
17 ΔΩΙΠΡΟΚΑΤΕΙΛΗΜΕΝΑΣΠΟΛΕΜΩΙΔΟΥΛΙΚΩΙΑΝΕΛΑΒΟΝ
18 ΑΠΟΙΚΙΑΣΕΝΛΙΒΥΗΙΣΙΚΕΛΙΑΙΜΑΚΕΔΟΝΙΑΙΕΝΕΚΑΤΕ cap. 28
19 ΡΑΤΕΙΣΠΑΝΙΑΙΑΧΑΙΑΙΑΣΙΑΙΣΥΡΙΑΓΑΛΑΤΙΑΙΤΗΙΠΕ
20 ΡΙΝΑΡΒΩΝΑΠΙΣΙΔΙΑΙΣΤΡΑΤΙΩΤΙΩΝΚΑΤΗΓΑΓΟΝΙΤΑ
21 ΛΙΑΔΕΕΙΚΟΣΙΟΚΤΩΑΠΟΙΚΙΑΣΕΧΕΙΥΠΕΜΟΥΚΑΤΑΧΘΕΙ
22 ΣΑΣΑΙΕΜΟΥΠΕΡΙΟΝΤΟΣΤΙΑΗΟΥ//ΑΙΕΤΥΝΧΑΝΟΝ
23 ΣΗΜΕΑΣΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑΣ/////////ΟΑΛΛΩΝΗΓΕΜΟ cap. 29
24 ΝΩΝΑΠΟΒΕΒΛΗΜΕΝ//////////ΣΠΟΛΕΜΟΥΣ

Τ Η Λ Α Ι Σ Δ

16, 1 ΑΠΕΛΑΒΟΝ ΕΞΙΣΠΑΝΙΑΣΚΑΙΓΑΛΑΤΙΑΣΚΑΙΠΑΡΑ
2 ΔΑΛΜΑΤΩΝΠΑΡΘΟΥΣΤΡΙΩΝΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝΡΩΜΑΙ
3 ΩΝΣΚΥΛΑΚΑΙΣΗΜΕΑΣΑΠΟΔΟΥΝΑΙΕΜΟΙΙΚΕΤΑΣΤΕΦΙ
4 ΛΙΑΝΔΗΜΟΥΡΩΜΑΙΩΝΑΞΙΩΣΑΙΗΝΑΓΚΑΣΑΤΑΥΤΑΣ
5 ΔΕΤΑΣΣΗΜΕΙΑΣΕΝΤΩΙΑΡΕΩΣΤΟΥΑΜΥΝΤΟΡΟΣΝΑΟΥΑ
6 ΔΥΤΩΙΑΠΕΘΕΜΗΝ

Habent Hamilton omnia, Pocockius p. 15 v. 9. 10 et p. 16 v. 1—6 non plenos, cuius v. 1. omisi.

---

39 MILITARIA·COMPLVR (COMPIVR Luc.) Luc. Coss., MILITARIA·COMPLVRA Chish., MILITA Perr. Mordtm. | ꟷIOS///ES·AMIS// Perr., ///OS///CES AMISSA Luc., ////ES·AMISSA Coss. Chish., ALIOS·DVCES·AMISSA Mordtm. | DEVICTI] DEVICTIS Chish., DEVIATI DE QVOQV/ Spanhem. | ST Mordtm., om. rel. | RA Perr., ERAM Mordtm., om. reliqui

40 EX·HISPANIA·ET·S Luc., EX·HISPANIA·ET·GENT Coss., EX·HISPANIA·ET·GEN*tibus* Chish., EX·HIS Perr. Mordtm. | ATEIS Perr. Mordtm. Luc. Chish., ATH// Coss. | EXERCITVVM Chish. | ROMAI Perr., ROMANO Coss. Chish. Mordtm., om. Luc.

41 RVM·SPOLIA·ET·SIGNA·RE//// Luc. Coss., RVM·SPOLIA·ET·SIGNA *restituere* Chish., RVM·S Perr., RVM·SP Mordtm.

42 PETERE COEGI // EA AVTEM Coss., PETERE·COEGI·EA·AVTEM Chish., PETERE COEGI AVTEM Luc., PETERE Perr., PETERE·C Mordtm. | SI///A Luc., SIGNA Chish., SI Coss. (SI deesse apud Tourn. adnotavit Spanh.), ///A Perr., ///IA Mordtm. | QVOD·EST·IN] QVOD ET///// ET IN Luc., QVOD // Coss.

5, 44 PANNONIORVM · GENTES · QVA/ /NTE · ME · PRINCIPEM · POPVLI · ROMANI · EXERCITVS · NVN cap.
45 QVAM · ADET · DEVICTAS · PER · TI · //RONEM · QVI · TVM · ERAT · PRI///N////LEGATVS · MEVS
46 IMPERIO · POPVLI · ROMANI · S////CI · PROTVLIQVE · FINIS · IL 14 FLVMINIS
47 /AN///ITI QVOD / A /// V //////// RES //S · EXERCITVS · MEIS ///////// S · PRO //// A
48 TVSQVE 11 POS 9 VM · DVCTVS · I\ 18
49 GENTES · IM
50 AD · ME · EX · IN 53 cap.
51 APVD · QV //Q 16 M · NOSTRAM · AM 18
52 PER · LEGAT //B/ STARN 10 QVE · ET · SARMATARVM 17 M
53 TANAIM /// LTRA · REG 8 ORVMQVE · REX · ET · HIBER 18
54 AD · ME · SVPPLICES · CONFVG 6 EGES · PARTHORVM · TIRIDA 12 HRAT // cap.
6, 1 REGIS · PHRATI 7 MEDORVM 25 ARTAXA
2 RES ∕ BRITANN //// DVMNO · BELLA ////ET · TIM 20 ORVM
3 MAELO ∕ MAR/OMANORVM · SVEBOR 21 PARTHORVM
4 PHRATES · OROD //FILIVS · FILIOS · SVOS · NEPO 15 IN · ITALIAM · NON

Habent Cosson 5, 44–47, Tournefort (Chishull?) 5, 50. 52–54. 6, 1–4, omnia Lucas Mordtmann Perrot.

44 PANNONIORVM · GENTES · QVE///NTE Coss. (QVI ANTE em. Spanh.), PANNONIORVM · GENTES · QVAE · ANTE Luc., PANNONIORVM · GENTES · QVAS · ANTE Chish., PANNONIO — NTE Perr., PANNONIO — ANTE Mordtm. | EXERCI/VS Perr.

45 QVAM ADET DEVICTAS PER TI/////EM Luc., QVAM AD ///// DEVICTAS PER TI///VEM Coss., QVAM · ADIT · DEVICTAS · PER · TI · CAESAREM Chish., QVAM AD — \ONEM Perr. Mordtmann | ERAT · PRI///N /// LEGATVS · MIVS Perr., ERAT · PRIVIGNVS · ET · LEGATVS · MEVS Mordtm., ERAT · PR////VS Coss., FRATER Luc., PRAEERat *exercitib*VS Chish. | IMPERIO POPVLI ROMANI S////CI Luc., IMPERIO POPVLI ROMANI ////CI Coss., IMPERIO · POPVLI · ROMANI · SVBIECI Chish., IMPERIO PV — CI Perr., IMPERIO PO — ECI Mordtm. | PROTVLIQVE · FINIS · IL — FLVMINIS Perr., PROTVLIQVE · FINES · ILLYRICI — FLVMINIS// Mordtm., PROTVLIQVE////S/IL/////////FLVMINIS Luc., PROTVLIQVE — NVMINIS Coss., PROTVLIQVE · FINES *imperii ad istri* FLVMINIS Chish.

47 /AN///ITI Perr., PAM — Mordtm., ////////QVODA///V////// Luc. Chish., om. Coss. | RES//S EXERCITVS A LIS Perr., VS EXERCITVS //EIS ////////// SPRO///A//// Luc. Chish., EXERCITVS Coss. hic finiens, MAGNVS · EXERCITVS · MEIS — IS · PROFLIGA Mordtm. ex Zumptio magis quam ex lapide

48—54 post Cossoniana Tourn. teste Spanhemio habet tantum principia versuum 50 (AD ME EX IND). 52 (PER LEGA). 53 (TANAIM). 54 (AD ME SVPPLICES REGES PARTHORVM).

48 TVSQVE — VM · DVCTVS · I\ Perr., TVSQVE//////////POS/////////VCIVS Luc. Chish., TVSQVE rel. om. Mordtm.

49 GENTES · IN Perr., GENTES · I Luc. Chish. Mordtm.

50 IND Tourn. (Sp. Chish.) Mordtm.

51 QV Perr., QV///Q Luc. Chish., QVEM Mordtm. | \M · NOSTRAM · AM Perr., M NOSTRAM Luc. Chish., M · NOSTRAM · AMI Mordtm.

52 LEGA//// Luc. Tourn. (Sp. Chish.) | TARN Perr., TARNA Mordtm., B/CSTAR//N//// Luc., BASTARNARVM///N Chish. | QVE · ET · SARMATARVM Perr., E · ET · SARMATARVM Mordtm., ET · SAR//////RVM Luc. Chish.

16, 7 ΠΑΝΝΩΝΙΩΝΕΘΝΗΟΙΣΠΡΟΕΜΟΥΗΓΕΜΟΝΟΣΣΤΡΑΤΕΥ cap. 30
8 ΜΑΡΩΜΑΙΩΝΟΥΚΗΝΓΙΣΕΝΗΣΣΗΘΕΝΤΑΥΠΟΤΙΒΕΡΙΟΥ
9 ΝΕΡΩΝΟΣΟΣΤΟΤΕΜΟΥΗΝΠΡΟΓΟΝΟΣΚΑΙΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣ
10 ΗΓΕΜΟΝΙΑΙΔΗΜΟΥΡΩΜΑΙΩΝΥΠΕΤΑΞΑΤΑΤΕΙΛΛΥΡΙ
11 ΚΟΥΟΡΙΑΜΕΧΡΙΙΣΤΡΟΥΠΟΤΑΜΟΥΠΡΟΗΓΑΓΟΝΟΥΕΠΕΙ
12 ΤΑΔΕΔΑΚΩΝΔΙΑΒΑΣΑΠΟΛΛΗΔΥΝΑΜΙΣΕΜΟΙΣ /// ΣΟΙΩ
13 ΝΟΙΣΚΑΤΕΚΟΠΗΚΑΙΥΣΤΕΡΟΝΜΕΤΑΧΘΕΝΤΟΕΜΟΝΣΤΡΑ
14 ΤΕΥΜΑΠΕΡΑΝΙΣΤΡΟΥΤΑΔΑΚΩΝΕΘΝΗΠΡΟΣΤΑΓΜΑΤΑ
15 ΔΗΜΟΥΡΩΜΑΙΩΝΥΠΟΜΕΝΕΙΝΗΝΑΓΚΑΣΕΝ
16 ΠΡΟΣΕΜΕΕΞΙΝΔΙΑΣΒΑΣΙΛΕΩΝΠΡΕΣΒΕΙΑΙΠΟΛΛΑΚΙΣΑΠΕ cap. 31
17 ΣΑΤΛΗΣΑΝΟΥΔΕΠΟΤΕΠΡΟΤΟΥΤΟΥΧΡΟΝΟΥΟΦΘΕΙΣΑΙΠΑΡΑ
18 ΡΩΜΑΙΩΝΗΓΕΜΟΝΙΤΗΝΗΜΕΤΕΡΑΝΦΙΛΙΑΝΗΞΙΩΣΑΝ
19 ΔΙΑΠΡΕΣΒΕΩΝΒΑΣΤΑΡΝΑΙΚΑΙΣΚΥΘΑΙΚΑΙΣΑΡΜΑ
20 ΤΩΝΟΙΕΠΙΤΑΔΕΟΝΤΕΣΤΟΥΤΑΝΑΙΔΟΣΠΟΤΑΜΟΥΚΑΙ
21 ΟΙΠΕΡΑΝΔΕΒΑΣΙΛΕΙΣΚΑΙΑΛΒΑΝΩΝΔΕΚΑΙΙΒΗΡΩΝΚΑΙ
22 ΜΗΔΩΝΒΑΣΙΛΕΕΣ
23 ΠΡΟΣΕΜΕΙΚΕΤΑΙΚΑΤΕΦΥΓΟΝΒΑΣΙΛΕΙΣΠΑΡΘΩΝΜΕΝ cap. 32
24 ΤΕΙΡΙΔΑΤΗΣΚΑΙΜΕΤΕΠΕΙΤΑΦΡΑΑΤΗΣΒΑΣΙΛΕΩΣ

Υ Σ Ι . . . . .

17, 1 ΦΡΑ /////////// ΕΑΡΤΑ //////// ΗΣΑΔ ///
2 ΧΩΝ //////// ΝΩΝΔΟΜΙ // Ο / ΛΛΑΥΝΟΣ //
3 ΚΑΙΤ ///////// ΒΡΟΝ // ΑΙΛΩΝΜΑΡΚΟ ///
4 ΜΑ //////////////// ΣΕΜΕΡΑΣ // ΕΙΣ //
5 ΠΑΡΘΩΝΦΡΑ ///// ΥΙΟ //// ΟΥΣ ///// Ω //
6 ΝΟΥΣΤΕΠΑΝΤΑΣΕΠΕΜΨ/ /ΕΙΣΙΤΑ..ΙΑΝΟ// ΛΕΜΩΙ

Habent Hamilton omnia, Pocockius p. 16 v. 7—15 non plenos, cuius v. 1. fere omisi.

16, 8 ΗΝΤΙΓΕΝ Poc., ΗΓΓΙΣΕΝ Ham.

---

53 TANAIM//_TRA REC Perr., TANAIM//VLTRA REC Luc., TANAIM rel. om. Spanh., TANAIMQVE·VLTRA·REC Chish., TANAIMQVE ////TRA REG Mordtm. | ORVMQVE Perr., RVMQVE Mordtm., RVMO/// Luc. Chish.

54 SVPI///ES·CONFVC Perr., SVPLICIS·CONFV Luc., SVPPLICES rel. om. Spanh., SVPPLICES·CONFVGE Chish. Mordtm. | EGES Perr. Mordtm., GES Luc., REGES Tourn. (Sp. Chish.) | in PARTHORVM finit Tourn. (Sp.) | LRAT Perr., RAT Mordtm., om. Luc. Chish.

6, 1 PHRATIS Chish. Mordtm. | RTAXA Perr. Mordtm., RTA//CA Luc., ARTA Chish.

2 R-ES Perr., RES Luc., //RES Chish., //GES Mordtm. propter Zumptii *reg*ES | BRITAN///// Luc. | DVMNO·BELLA Perr. Mordtm., DVMNO////////BELLA Luc., DAMNO·BELLA Chish. | ET·TIM///ORVM Chish., RVM reliqui

3 MARCOMANORVM Mordtm. | SVEBOP Perr., SVEBOR Mordtm., SVEBOF Luc. Chish. | PARTHORVM Chish., HORVM reliqui

4 OR/// Luc., ORODIS Chish | FILIVS] FIITVS Perr. | IN·ITALIAM Chish., IAM reliqui

6, 5	BELLO·SVPERATV/ SED·AMICITIAM·NOSTRAM·PER	11	SVORVM·PIGNORA	
6	PETENS PLVRIMAEQVE·ALIAE·GENTES·EXPER	13	FIDEM·ME·PRIN	
7	CIPE·QVIBVS·ANTEA·CVM·POPVLO·ROMAN	18	LEGATIONVM	
8	ET·AMICITIAE·COMMERCIVM /			
9	Á·ME·GENTES·PARTHORVM·ET·MEDORVM	12	PRINCIPES·EARVM·GEN	cap
10	TIVM·REGES·PET/TOS·ACCEPERVNT·PAR	22	ATIS·FILIVM	
11	REGIS·ORODIS·NEPOTEM MEDI·AR	12	REGIS·ARTAVAZDIS·FI	
12	LIVM·REGIS·ARIOBARZANIS· NE/////			
13	IN·CONSVLATV·SEXTO·ET·SEPTIMO·P	18	A·EXSTINXERAM	cap
14	PER·CONSENSVM·VNIVERSORVM	17	IVM·REM·PVBLICAM	
15	EX·MEA·POTESTATE·IN·SENAT	19	RBITRIVM·TRANSTVLI	
16	QVO·PRO·MERITO·MEO·SENAT	20	LLATVS·SVM·ET·LAVREIS	
17	POSTES·AEDIVM·MEARVM·V	24	VE·C/VICA·SVPER	
18	IANVAM·MEAM·FIXA·EST	21	I//VRIA·IVLIA·POSI	
19	TVS·QVEM·MIHI·SENATVM	19	VM·D///VIRTVTIS·CLE	
20	//////// IVSTITI	24	EST·P////VS CLVPEI	
21	///C///////EM / POST·ID·TEM	32		
22	//ATIS·A/////IHILO·AMPLI	26	HI·QVO	
23	QVE·IN·MA///T///V CONLEGA////			

Habent Tournefort (Chishull?) v. 5. 6, omnia Lucas Mordtmann Perrot.

5 SVPERATVS Chish. | SVORVM·PIGNORA Chish., IGNORA reliqui

6 ALIAE] ANIAE Luc. | EXPER Perr., EXPE Luc. Chish., EX·P Mordtm. | FIDEM·ME·PRIN Chish., ME·PRIN reliqui

7 ROMAN Perr., ROMANO Luc. Chish., ROMA Mordtm. | LEGATIONVM Perr. Mordtm., EGATIONVM Chish., ECATIONVM Luc.

8 AMICITIAI /OMMERCIVM Perr., AMICITIA COMMERCIVM Luc., AMICITIAE·COMMERCIVM Chish. Mordtm.

9 MEDORVM Luc. Chish. Mordtm., MEDORV Perr.

10 REGES PET/TOS Perr., REGES PETITOS Mordtm., REGES PER EOS Luc., REGESQVE·PER·EOS Chish. | PAP Perr., PAR Mordtm., PA Luc. Chish. | ATIS·PIIIVM Perr., ATIS·FILIVM Mordtm., TIS FILIVM Luc. Chish.

11 MEDI AP Perr., MEDI AR Mordtm., MEDI A Luc. Chish. | REGIS] R// Luc. | ARTAVASDIS Chish. | II pro FI Perr.

12 NEP Chish. Mordtm.

13 SEPTIMO·P Perr., SEPTIMO·E Mordtm., SEPTIMO Luc. Chish. | EXTINXERAM Chish.

14 LVM Perr., IVM Luc. Chish., TAM Mordtm. propter *tradita*M Zumptii

15 SENATV Luc. Chish. | RB//RIVM Luc.

16 QVO] QVE Luc. | SENA Luc. Chish. | LLATVS·SVM Perr. Mordtm., L//V///SVM Luc., *appel*LAVIT *augus*TVM Chish.

17 VE·C/VICA SVPER Perr., VE///VICA SVPER Mordtm., VICA SV//R/// Luc., IVI/CA SV//R//// Chish.

18 FIXA·EST Mordtm., EIXALSI Perr., ETQVA//ST Luc. Chish. | I// /RIA·IVLIA·POSI Perr., RIA IVLIA POSI Mordtm., R IN LVLIA (VLIA Chish.) POSI Luc. Chish.

17, 7 /ΚΗΘΕΙΣΑΛΛΑΤΗΝΗΜ / / ΕΡΑΝΦΙΛΙΑΝΑΞΙΩΝΕΠΙΤΕ
8 ΚΝΩΝΕΝΕΧΥΡΟΙΣΠΛΕΙΣΤΑΤΕΑΛΛΑΕΘΝΗΠΕΙΡΑΝΕ / /
9 ΒΕΝΔΗΜΟΥΡΩΜΑΙΩΝΠΙΣΤΕΩΣΕΠΕΜΟΥΗΓΕΜΟΝ / Σ
10 ΟΙΣΤΟΠΡΙΝΟΥΔΕΜΙΑΗΝΠΡΟΣΔΗΜΟΝΡΩΜΑΙΩΝΠΡΕΣ
11 ΒΕΙΩΝΚΑΙΦΙΛΙΑΣΚΟΙΝΩΝΙΑ
12 ΠΑΡΕΜΟΥΕΘΝΗΠΑΡΘΩΝΚΑΙΜΗΔΩΝΔΙΑΠΡΕΣΒΕΩΝ / / / Ν cap. 33
13 ΠΑΡΑΥΤΟΙΣΠΡΩΤΩΝΒΑΣΙΛΕΙΣΑΙΤΗΣΑΜΕΝΟΙΕΛΑΒΟ /
14 ΠΑΡΘΟΙΟΥΟΝΩΝΗΝΒΑΣΙΛΕΩΣΦΡΑΤΟΥΥΙΟΝΒΑΣΙΛ / /
15 ΩΡΩΔΟΥΥΙΩΝΟΝΜΗΔΟΙΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΗΝΒ / / / ΕΩ /
16 ΑΡΤΑΒΑΖΟΥΥΙΟΝΒΑΣΙΛΕΩΣΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝ / / / / ΝΟΝ
17 ΕΝΥΠΑΤΕΙΑΙΕΚΤΗΙΚΑΙΕ/ΔΩΜΗΙΜ / / / ΜΟΥΣΕΝΦΥ cap. 34
18 ΜΟΥΣΣΖΒΕΣ / / / / / / ΟΥΣ / / ΤΑΤΑΣΕΥΧΑΣΤΩΝΕ
19 ΜΩΝΠΟΛΕΜΩΝΕΝΚ / / / ΗΣΓΕΝΟΜΕΝΟΣΠΑΝΤΩΝΤΩΝ
20 ΠΡΑΓΜΑΤΩΝΕΚΤΗΣΕΜΗΣ / / ΟΥΣΙΑΣΕΙΣΤΗΝΤΗΣΣΥΝ
21 ΚΛΗΤΟΥΚΑΙΤΟΥΔΗΜΟΥΤΩΝΡΩΜΑΙΩΝΜΕΤΗΝΕΓΚΑ
22 ΚΥΡΙΗΑΝ / / / ΗΣΑΙΤΙΑΣΔΟΓΜΑΤΙΣΥΝΚΛΗΤΟΥΣΕΒΑΣΤΟΣ
23 ΠΡΟ / / / / / / / / ΝΚΑΙΔΑΦΝΑΙΣΔΗΜΟΣΙΑΙΤΑΠΡΟΠΥ
24 / / / / / / / / / / / ΟΤΕΔΡΥΙΝΟΣΣΤΕΦΑΝΟΣΟΔΙΔΟΜΕΝΟΣ

18, 1 ΕΠΙΣΩΤΗΡΙΑΤΩΝΠΟΛΕΙΤΩΝΥΠΕΡ∠ / / / ΩΤΟΥΠΥΛΩ
2 ΝΟΣΤΗΣΕΜΗΣΟΙΚΙΑΣΑΝΕΤΕΘΗ ΟΙ / / ΟΝΤΕΧΡΥ
3 ΣΟΥΝΕΝΤΩΙΒΟ / / ΕΥΤΗΡΙΩΙΑΝΑΤΕ / / / ΝΥΠΟΤΕΤΗΣ
4 ΣΥΝΚΛΗΤΟΥΚΑΙΤΟΥΔΗΜΟΥΤΩΝΡΩ / ΑΙΩΝΔΙΑΤΗΣ
5 ΕΠΙΓΡΑΦΗΣΑΡΕΤΗΝΚΑΙΕΠΕΙΚΕΙΑΝΚΑΙ / / / ΚΑΙΟΣΥΝΗΝ
6 ΚΑΙΕΥΣΕΒΕΙΑΝΕΜΩΙΜΑΡΤΥΡΕΙ//ΑΞΙΩΝ/ΤΙΠΑΝΤΩΝ
7 ΔΙΗΝΕ/ΚΑΙΕΞΟΥΣΙΑΣΔΕΟΥΔΕΝΤΙΠΛΕΙΟΝΕΣΧΟΝ
8 ΤΩΝΣΥΝΑΡΞΑΝΤΩΝΜΟΙ

Habent Hamilton omnia, Mordtmann p. 18 singulorum versuum partes extremas.

18, 1 ΥΠΕΡ//ΩΤΟΥ Mordtm., ΥΠΕΡ∠///ΟΤΟΥ Ham.
2 ΟΙ//ΟΝ Ham., ΟΜ//ΟΝ Mordtm.
4 ΡΩ/ΑΙΩΝ Mordtm., ΡΩ///ΩΝ Ham.
5 ΚΑ//ΚΑΙΟΣΥΝΗΝ Mordtm.
6 ΑΞΙΩΝ/ΤΙ Mordtm., ΑΞΙΩΝΤΙ Ham.
7 Π/ΕΙΟΝ Mordtm.

---

19 TVS·QVEM·MIHI·SENATVM Perr., TVS·QVEM·MIHI·SENATV Mordtm., //VSQVEM/// ///SE (SC Chish.) //R Luc. Chish. | VM·D Perr. Mordtm., MD Luc., M·ET Chish. | VIRTVTI·CLE Mordtm.

20 IVSTITIAE Mordtm., IVSIIILV Perr., om. Luc. Chish. | ESTPO Mordtm. (EST P*osit*VS Zumpt)

21 sic Perr.; pro toto versu M/////POST·ID·TE Mordtm., POST//D Luc. Chish.

22 //ATISA/////IHILO·AMPLI Perr., PRAESTAREM///NIHILO·AMPLI Mordtm. secutus supplementa Zumptiana, ILO·AMPLIO Luc. Chish. | HIQVO Perr., VO Mordtm., om. Luc. Chish.

23 QVEIN////I////V/CONLEC/\ Perr., QVE·INMA/////T//V·CONLEG Mordtm., CONIEO Luc. Chish.

6, 24 TERTIVM · DEC/MVM · CONSVLATV 26 STER · ORDO cap
25 POPVLVSQ///ROMANVS · VNIVERSVS 18 ATRIAE · IDQVE
26 IN · VESTIBV// /EDIVM · MEARVM /NSCRIBEN 20 T·IN·FORO·AVG
27 SVB · QVADR///S · QVAE · MIHI // S · C · POS 22 PSI · HAEC
28 ANNVM · AGE/AM · SEPTVAGENS //////////
29 SVMMA · PECVN/AE · QVAM · DED 33 MIS ap
30 SIS·MILITIBVS·DENARIVM·SE//E//////////
31 OPERA·FECIT·NOVA·AEDEM·MARTI 33 ap
32 DIVI · IVLI QVIRINI · MINERVAE 33
33 LARVM · DEVM·PENATIVM · IVV 32 R
34 AD · CIRCVM · CVRIAM · CVM · CH 32 A/
35 IVLIAM·THEATRVM·MARCELLI 33 IBERIM
36 CAESARVM /
37 REFECIT·CAPITO 9 SQVE·AEDES//M 14 DVAS·TH///RVM·POM ap
38 PEI · AQV 13 AM · FLAMII///
39 IMPENSAR 13 ACV 19 GLADIATORVM · AT/ ap
40 30 ACI 8 IDC/VA 8 PI 10
41 29 RAE · MOTV · INCENDIOQVE · C/NSVM
42 PTIS · AMT 19 ORIBVSQVE · QVORVM · CENSVS · EXPLEVIT
43 IN//MER//////

Habent Lucas Mordtmann Perrot.

24 TERTIVM · DECIMVM · CONSVLAT Mordtm., //RTIVM DE//MVM CONSVLATVS Luc. Chish. | STER Perr. Chish., SIER Luc., ESTER Mordtm.

25 POPVLVSC// Perr., POPVLVS/// Luc. Chish., POPVLVSQVE Mordtm. | ATRIAE] RIAE Luc. Chish.

26 VISTIBV Luc. | MEA//VM Luc. | //NSCRIRIN Luc., *i*NSCRIBEN*dum* Chish., INSCRIBEN Mordtm. | T ante IN Perr. solus

27 SVB QVADR///S Perr., ///QVADR//S Luc., *sub* QVADR*igas* Chish., SVB · QVADRIGIS Mordtm. | PSI · HAEC Perr., SI · HAEC Chish. Mordtm., SI · HARC Luc.

28 ANNVM · AGE/\M Perr., //NVM AGE//M Luc. Chish., ANNVM · AGEREM Mordtm.

29 PECVNIAE Luc. Chish. Mordtm. | DED Perr., DEDI Luc. Chish., DEDIT Mordtm. | MIS Perr. solus

30 SIS Perr., //SIS Luc. Chish., SSIS Mordtm. | /ENARIVM SL/L Perr., DENARIVM SE Mordtm., DENARIVM · S Luc., NECESSARIVM Chish.

31 MARTI Perr., MARTIS Mordtm., MA Luc. Chish.

32 QVIRENE Luc. | MINERVA Luc. Chish.

33 PENNIIVM Luc. | in f. R Perr. solus

34 CVM · CH Mordtm., CVM · CI Perr., CVM · C Luc. Chish. | in f. A Perr. solus

35 THEATRVM] //ATRIVM// Luc., *the*ATRVM · M · Chish. | IBERIM Perr., TIBERIN Mordtm., om. Luc. Chish.

37 QVE AEDES//N Perr., SQVE A Luc. Chish., QVE rel. om. Mordtm. | DVASIII///RVM·POM Perr., DVAS · THEATRVM · POM Mordtm., VM · POM Luc. Chish.

38 AM · FLAMII Perr., AMINIAM Mordtm., AM//LA Luc., MA*rciam* LA Chish.

18, 9 ΤΡΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΗΝΥΠΑΤΕΙΑΝΑΓΟΝΤΟΣΜΟΥΗΤΕΣΥΝ cap. 35
10 ΚΛΗΤΟΣΚΑΙΤΟΙΠΠΙΚΟΝΤΑΓΜΑΟΤΕΣΥΝΠΑΣΔΗΜΟΣΤΩΝ
11 ΡΩΜΑΙΩΝΠΡΟΣΗΓΟΡΕΥΣΕΜΕΠΑΤΕΡΑΠΑΤΡΙΔΟΣΚΑΙΤΟΥΤΟ
12 ΕΠΙΤΟΥΠΡΟΠΥΛΟΥΤΗΣΟΙΚΙΑΣΜΟΥΚΑΙΕΝΤΩΙΒΟΥΛΕΥΤΗ
13 ΡΙΩΙΚΑΙΕΝΤΗΙΑΓΟΡΑΙΤΗΙΣΕΒΑΣΤΗΙΥΠΟΤΩΙΑΡΜΑΤΙΟΜΟΙ
14 ΔΟΓΜΑΤΙΣΥΝΚΛΗΤΟΥΑΝΕΤΕΘΗΕΠΙΓΡΑΦΗΝΑΙΕΨΗΦΙΣΑ
15 ΤΟ ΟΤΕΕΓΡΑΦΟΝΤΑΥΤΑΗΓΟΝΕΤΟΣΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΝ
16 ΕΚΤΟΝ
17 ΣΥΝΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣΗΡΙΘΜΗΜΕΝΟΥΧΡΗΜΑΤΟΣΕΙΣΤΟΑΙΡΑ app. 1
18 ΡΙΟΝΗΕΙΣΤΟΝΔΗΜΟΝΤΩΝΡ /////ΝΗΕΙΣΤΟΥΣΑΠΟΛΕ
19 ΛΥΜΕΝΟΥΣΣΤΡΑΤΙΩΤΑΣΕΞΜΥΡΙΑΔΕΣΜΥΡΙΑΔΩΝ
20 ΕΡΓΑΚΑΙΝΑΕΓΕΝΕΤΟΥΠΑΤΟΥΝΑΟΙΜΕΝΑΡΕΩΣΔΙΟΣ app. 2
21 ΒΡΟΝΤΗΣΙΟΥΚΑΙΤΡΟΠΑΙΟΦΕΡΟΥΠΑΝΟΣΑΠΟΛΛΩ
22 ΝΟΣΘΕΟΥΙΟΥΛΙΟΥΚΥΡΕΙΝΟΥΑ ///ΝΑΣΗΡΑΣΒΑΣΙΛΙ
23 ΔΟΣΔΙΟΣΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥΗΡΩ //// ΑΤΡΙΩΝΝΕ
24 ΟΤΗΤΟΣΜΗΤΡΟΣΘΕΩΝ ////// ΣΥΝΧΑΛΚΙ

19, 1 ΔΙΚΩΙΑΓΟΡΑΙΣΕΒΑΣΤΗΙΘΕΑΤΡΟΝΜΑΡΚΕΛΛ//////
2 ΛΙΚΗΙΟΥΛΙΑΑΛΣΟΣΚΑΙΣΑΡΩΝΣΤΟΑΙΕΝΠΑΛΛ/////
3 ΣΤΟΑΕΝΙΠΠΟΔΡΟΜΩΙΦΛΑΜΙΝΙΩΙΕΠΕΣΚΗ/ΑΣΟ/// app. 3
4 ΠΙΤΩΛΙΟΝΝΑΟΙΟΓΔΟΗΚΟΝΤΑΔΥΟΘΕ /ΟΝΠΟ//
5 ΠΗΙΟΥΟΔΟΣΦΛΑΜΙΝΙΑΑΓΩΓΟΙΥΔΑΤΩΝ ///ΑΝΑ//
6 ΕΙΣΘΕΑΣΚΑΙΜΟΝΟΜΑΧΟΥΣΚΑΙΑΘΛΗΤΑ //// ΝΑΥΜΑ app. 4
7 ΧΙΑΝΚΑΙΘΗΡΟΜΑΧΙΑΝΔΩΡΕΑΙΙ // ΑΠΟΙΚΙΑΙΣΠΟΛΕΣΙΝ
8 ΕΝΙΤΑΛΙΑΙΠΟΛΕΣΙΝΕΝΕΠΑΡΧΕΙ // ΣΣΕΙΣΜΩΙΚΑΙΕΝΠΥ
9 ΡΙΣΜΟΙΣΠΕΠΟΝΗΚΥΙΑΙΣΗΚΑΤΑΝΔΡΑΦΙΛΟΙΣΚ // ΣΥΝ
10 ΚΛΗΤΙΚΟΙΣΩΝΤΑΣΤΕΙΜΗΣΕΙΣΠΡΟΣΕΞΕΠΛΗΡΩΣΕΝΑ
11 ΠΕΙΡΟΝΠΛΗΘΟΣ

Habent Hamilton et minus plene Mordtmann, qui quas litteras omiserit, non adnotavi.

18, 10 ΙΩΝ pro ΤΩΝ Ham.
13 ΑΡΜΑΤΙ/ΜΟ/ Ham.
20 ΝΑΟ/ΜΕΝ Ham.
21 ΦΕΡΟΥ//ΙΑΝΟΣ Ham.
24 ΧΑLΚΙ Ham.
19, 2 ΙΟΥΛΙΛ Ham.
3 ΕΠΕΣΚΗ (om. ΑΣΟ) Ham., ΕΡΕ///ΑΣΟ Mordtm.
4 ΟΓΔΩΗΚΟΝΤΑ Ham. | ΘΕ//Ν Ham., Θ//ΟΝ Mordtm.
7 ΔΩΡΕΑ/// ΠΟΙΚΙΑΣ Mordtm.

---

39 IMPENSAR Perr. Mordtm., IMPENS/R Luc., IMPENSIS·R Chish. | ACV Perr. solus | AT Perr. Mordtm., A/// Luc., om. Chish.
40 ACI et DO reliquis omissis Mordtm.; versum punctis explet Luc., om. Chish.
41 INCENDIOVE C/NSVM Perr., INCENDIOQV/ //NSVM Luc., INCENDIOQVE·CONSVM Chish. Mordtm.
42 PTIS AMT Perr. solus | ORIBVSQVE Perr., IBVSQVE Mordtm., SVSQVE Luc., VSQVE Chish. CEN//S Luc.
43 habet Perr. solus

RES GESTAE DIVI AVGVSTI

QVIBVS ORBEM TERRARVM IMPERIO POPVLI ROMANI SVBIECIT

ET IMPENSAE

QVAS IN REM PVBLICAM POPVLVMQVE ROMANVM FECIT.

LATINE ET GRAECE

CVM SVPPLEMENTIS.

Rerum gestarum díví Augusti, quibus orbem terra[*rum*] ímperio populi Rom(ani) subiecit, et inpensarum, quas in rem publicam populumque R*o*[*ma*]num fecit, incísarum in dúabus aheneís pílís, quae su[*n*]t Romae positae, exemplar sub[*i*]ectum.

c.1 1, Annos undeviginti natus exercitum privato consilio et privata impensa comparavi, per quem rem publicam [*do*]minatione factionis oppressam in libertatem vindic[*avi. Propter quae sen*]atus decretís honori[*fi*]cís in ordinem suum [*me adlegit C. Pansa et A. Hirti*]o consulibu[*s*, *c*]on[*sula*]rem locum [*mihi tribuens. Eodemque tempore imp*]erium mihi dedit. Res publica, n[*e quid accideret*, *a senatu mihi*] pro praetore simul cum consulibus [*t*]r[*adita est tuenda. Populus*] autem eodem anno me consulem, cum [*consul uterque bello ceci*]disset, et trium virum rei publicae constituend[*ae in quinquennium creavit.*

c.2 Qui parentem meum [*occideru*]n[*t*, *eo*]s in exilium expulí iudiciis legitimís ultus eorum [*scelus et p*]ostea bellum inferentís reí publicae víci [*acie bis.*

c.3 *A*]rma terra e[*t*] mar[*i civilia exter*]naque toto in orbe terrarum s[*ustinui* victorque omnibu[*s superstitib*]us civibus peperci. s Exte[*rnas* gentes, quibus tuto [*parcere pot*]ui, [*co*]nservare quam excidere m[*alui.* Míllia civium Roma[*norum in*] sacramento meo fuerunt circiter ...... ta.s Ex quibus dedu[*xi in coloni*]as aut remísi in municipia sua stipen[*dis emeritis* millia aliquant*o* [*plus qu*]am trecenta et iís omnibus agros a [*me emptos* aut pecuniam pro pr[*aediis a*] me dedí. s Naves cepi sescen[*tas praeter e*]as, si quae minore[*s quam trir*]emes fuerunt. s

c.4 *Bis o*]vans triumpha[*vi, tris egi cur*]rulís triumphos et appella[*tus sum viciens se*]mel imperator. [*Cum deinde plu*]rís triumphos mihi sen[*atus decrevisset, iis su*]persedi [*et tantummodo laur*]us deposui, s in Capi[*tolio votis, quae* quoque bello nuncu[*param, reddi*]tís. s Ob res a[*ut a me aut per legatos* meos auspicís meis terra ma[*riqu*]e prospere gestas qu[*inquagiens? et quinquiens* decrevit senatus supp[*lica*]ndum esse dís immo[*rtalibus. Dies, pe*]r quo[*s*] ex senatus consulto [*s*]upplicatum est, fuere ᴅc[*cclxxxx. In triumphis*] *ducti sunt* ante cu[*rrum me*]um reges aut re[*g*]um lib[*eri* VIIII. *Consul fuer*]am ter deciens, [*cum scripsi*] haec, [*annumque trigesimum septimum tribu*]niciae potestatis [*agebam.*

1, 6 n[e] N/ *Perr.*, V/ *Tourn.*
7 [t]r[adita] IR *Perr. Luc.*, IRT *Mordtm.*, *omittunt reliqui*
10 [occideru]n[t eo]s N/////S *Mordtm.*, NI//S *Coss.*, NIAS *Luc.*, N////I *Perr.*
12 [acie bis] N///L/// *Perrot*, *omittunt reliqui*
13 [a]rma *sic Perr.*, ARMA *Coss.*, LIA *Luc.*, ELLA *Mordtm.*
25 qu[inquagiens] QVE *Lucas*, QV *reliqui*
27 quo[s] ex QVO·EX *Perr.*, QVO//// *Mordtm. Luc.* | ᴅc[CCLXXXX] ᴅO *Mordtm.*, DO *Perr.*
28 ducti sunt *sic Mordtm.*, VO////NT *Perr.*, VO Luc.

Μεθηρμηνευμέναι ὑπεγράφησαν πράξεις τε καὶ δωρεαὶ Σεβαστοῦ, [ἃς κατ]έλιπεν ἐπὶ [Ῥ]ώ[μ]ης ἐνκεχαραγ[μένας] χαλκαῖς στήλαις δυσί.

1, 1 Ἐτῶν δεκαε[ν]νέα ὢν τὸ στράτευμα ἐμῇ γνώμῃ καὶ
2 ἐμῷ [ἀναλώματ]ι ἡτοί[μασα· δ]ι' οὗ τὰ κοινὰ πρά-
3 γματα ἀπὸ τῆς τῶν] συνο[μοσα]μένων δουλήας
4 ἠλευθέρωσα. Ἐφ'] οἷς ἡ σύνκλητος ἐπαινέσασά
5 με ψηφίσμασι] προσκατέλεξε τῇ βουλῇ Γαΐῳ Πάνσα
6 καὶ Αὔλῳ Ἱρτίῳ ὑπάτοις,] ἐν τῇ τάξει τῶν ὑπατ[ικῶν
7 ἐμοὶ τ]ὸ σ[υμβου]λεύειν δοῦσα. [Ἡ δὲ α]ὐ[τὴ ἐ]μοὶ ἔδ[ωκεν ἀρ-
8 χὴν, κα]ὶ τὰ δημόσια πράγματα, μή τι [συμβ]ῇ, ἐμοὶ με-
9 τὰ τῶν ὑπάτ]ων προνοεῖν ἐπέτ[ρ]εψεν ἀντὶ στρατηγοῦ
10 ἡ σύνκλητος. Ὁ δὲ δῆ]μος τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ, ἀμφο[τέρ]ων
11 τῶν ὑπάτων τῷ π]ολέμῳ πεπτω[κότ]ων, ἐμ[ὲ ὕπ]α-
12 τον ἀπέδειξεν κ]αὶ τὴν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔχον-
13 τα ἐξουσίαν ἐπὶ] τῇ καταστάσει τῶν δ[η]μοσίων πρα-
14 γμ]άτ[ων ἐς πεντ]αε[τηρίδα].
15 Τοὺς ἀποκτείναντας τὸν πατέρα μου] ἐξώρισα κρί-
16 μασιν ἐννόμοις τιμωρησάμενος] αὐτῶν τὸ
17 ἀδίκημα καὶ με]τὰ ταῦτα αὐτοὺς πόλεμον ἐ-
18 πιφέροντας τῇ πατρ]ίδι [δ]ὶς ἐνείκησα παρατάξει.
19 Πολέμους καὶ κατὰ γῆ]ν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐμφυ-
20 λίους καὶ ὀθνείους ἐν] ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ [π]ολ-
21 εμῶν ἠνεσχόμην νεικ]ήσας τε πάντων ἐφεισάμην
22 τῶν ζώντων πολειτῶν. Τ]ὰ [δ'] ἔθνη, οἷς ἀσφαλὲς ἦν συν-
23 [γνώμην ἔχειν, ἔσωσα μ]ᾶλ[λον] ἢ ἐξέκοψα. § Μυριάδες
2, 1 Ῥωμαίων [πολειτῶν] ὑ[πὸ] τὸν ὅρκον τὸν ἐμὸν
2 ἐ]γ[ένοντο] ἐνγ[ὺς .....κ]ο[ντα· ἐ]ξ ὧν κατήγαγον εἰς
3 τὰς ἀποι]κί[ας ἢ ἀπέπεμψα εἰς τὰς] ἰδίας πό[λεις
4 . . . . στρατι.......ς
5 . . . .ο..τι .
6 . . . .
7 . . . .
8 . . . .
9 Δὶς [ἐπὶ κέλητος ἐθριάμβευσα, τρὶς ἐφ'] ἅρματος. [Π]ρο[σ-
10 ηγορεύθην ἅπαξ καὶ εἰκοσάκις αὐτοκρ]άτωρ. Τ[ῆ]ς
11 συνκλήτου] . . . . . . ψη[φισαμέ-
12 νης] . . . . ων
13 . . . . ε[ὐ]χ .
14 . . . . ους
15 . . . . ι .
16 . . . . ι .
17 . . . . π]εντά[κις ἐψη]φίσα[το ἡ
18 σύνκλητος τοῖς θεοῖς εὐ]χεσ[θ]α[ι. Ἡμ]έραι οὖν, [δι'
19 ὧν αὗται αἱ εὐχαὶ ἐγ[ί]νοντο, ὀκτακόσιαι ἐνενή-
20 κοντα ἦσαν. Ἐν τοῖς θριάμ]βοις [πρὸ τοῦ] ἐμοῦ [ἅρ-
21 ματος βασι]λεῖ[ς ἢ βασιλέων παῖ]δες [ἀπήχθ]ησαν
22 ἐννέα. [Ὑπάτευσα τρίτον κ]αὶ δέκ[ατο]ν, ὅτε [ταῦ]τα ἔγραφον,
23 καὶ ἤμη[ν τριακοστὸν καὶ ἕβ]δομ[ον δημαρχ]ικῆς
3, 1 ἐξουσίας.

1, 2 ἡτοί[μασα] commendatum a Bormanno recepimus, etsi ita in hiatu qui praecedit litterarum c. duodecim non supplentur nisi litterae novem

7 [α]ὐ[τὴ] ΣΥ traditur | [ἐ]μοὶ ἔδ[ωκεν] proposuit Bormannus; ΙΟΙΕΛ/Ι traditur

8 [συμβ]ῇ ΙΛΑΡΗΙ traditur

9 [ὑπά]των ΙΩΝ traditur

18 [δ]ὶς ΑΙΣ traditur

20 [π]ολ ΙΤΟΛ traditur. Recepimus πολ|εμῶν ad sententiam explendam; nam subesse aliud nescio quid inde intellegitur, quod in hoc titulo vocabula nisi ad syllabam non dividuntur

22 [τ]ὰ [δ'] ἔθνη ΑΛΕΘΝΗ traditur

2, 1. 2 supplevit Bormannus

3 πό[λεις] ΠϽ////Κ traditur

13 ε[ὐ]χ ΕΥΧ traditur

18 [θεοῖς εὐ]χεσ[θ]α[ι] ///ΣΔ////ΥΓΣΟΑ/ traditur | [δι'] ΑΥ traditur

21 [βασι]λεῖ[ς ἢ] ΛΕΓ/Ι traditur

23 [ἕβ]δομ[ον] //ΞΔΟΙ// traditur

c.5 *Dictatura*]m et absent[*i et praesenti mihi datam a senatu populoque M. Marce*]l[*lo et*] L. Ar[*runtio consulibus non accepi. Non recusavi in summa frumenti p*]enuri[*a curam annonae, qua non neglegenter facta meis sumptibu*]s [*me*]u et pe[*ri*]c[*ulo praesenti populu*]m univ[*ersum paucis diebus liberavi. Tum*] con[*sulatum mihi datum et a*]nnuum [*et perpetuum non accepi*].

c.6 *Consulibus M. Vinucio et Q. Lucretio et postea P.*] et Cn. L[*entulis et tertium Paullo Fabio Maximo et Q. Tuberone senatu populo*]qu[*e Romano consentientibus*] . . . .

c.7 *Trium virum fui rei publicae constituendae annis continuis decem; princeps senatus usque ad eum diem, quo die scr*]i[*psi haec, per annos quadraginta; pontifex, augur, quindecim viru*]m [*sac*]ri[*s faciundis, septem virum epulonum, frater arvalis, sodalis Ti*]t[*ius, fetialis.*

c.8 Patriciorum numerum auxi consul quintum iussu populi et senatus. s Senatum ter legi. et In consulatu sexto censum populi conlega M. Agrippa egí. s Lustrum post annum alterum et quadragensimum feci. s Quo lustro cívium Romanorum censa sunt capita quadragiens centum millia et sexaginta tria millia. [*Iteru*]m consularí cum imperio lustrum solus feci C. Censorin[*o et C.*] Asinio cos. s Quo lustro censa sunt cívium Romanoru[*m capita*] quadragiens centum millia et ducenta triginta tria m[*illia. Tertiu*]m consularí cum imperio lustrum conlega Tib. Cae[*sare filio meo feci*] s Sex. Pompeio et Sex. Appuleio cos. Quo lustro ce[*nsa sunt civium Ro*]manorum capitum quadragiens centum mill[*ia et nongenta tr*]iginta et septem millia. s

1, 34 et *sic Mordtm.*, EI *Perr.*
35 [a]nnuum [et] NNVVM·I *Perr.*, VM·ANNVVM *Mordtm.*
44 [scr]i[psi] IR *Perr.*
45 [sac]ri[s] MORI *Perr.*
46 [Ti]t[ius] TVI *Perr.*
2, 2 et *delendum; non est in Graecis*

Αὐτεξούσιόν μοι ἀρχὴν καὶ ἀπόντι καὶ παρόντι διδομένην ὑπό τε τοῦ δήμου καὶ τῆς συνκλήτου Μάρκ]ῳ [Μα]ρκέλλῳ καὶ Λευκίῳ Ἀρρουντίῳ ὑπάτοις οὐκ ἐδ]εξάμην. Οὐ παρῃτησάμην ἐν τῇ μεγίστῃ τοῦ σίτ]ου σπά[ν]ει τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀγορᾶς, ἣν οὐ ποησάμενος ἀμελ]ῶς [ἐ]ν [ὀλίγ]αις ἡμέραι[ς τοῦ πα]ρόντ(ος) φόβου καὶ κ[ινδύ]νου ταῖς ἐμαῖς δαπάναις τὸν δῆμον ἠ]λευθέρωσα. [Ὑ]πατείαν τέ μοι τότε διδομένην καὶ ἐνιαύσιον κα[ὶ διὰ] βίου οὐκ ἐδεξάμην.

Ὑπάτοις Μάρκῳ Οὐινουκίῳ καὶ Κοίντῳ [Λουκ]ρ[η]τ[ίῳ καὶ μετὰ τα[ῦ]τα Π[οπ]λίῳ καὶ [Γ]ναίῳ Λ[έ]ν[τ]λοις καὶ τρίτον Παύ[λ]λῳ Φ[α]βίῳ Μαξίμῳ καὶ Κοίν[τῳ Τουβέρ]ωνι τῆς [συ]νκλήτου καὶ τοῦ δήμου [τ]ῶν Ῥωμαίων ὁ[μολογο]ύντων [ἐπιμελ]ητὴς τῶν τε νόμων [κ]αὶ τῶν τρό[πων τῇ με]γίστῃ ἐξουσίᾳ ἐ]χειροτονήθ[η]ν. Ἀρχὴν οὐδεμ[ίαν] πα . . . . . τ . . ρ . . η διδομένην ἀνεδεξάμην· ἃ [δ]ὲ τότε δι' ἐμοῦ ἡ σύνκλητος οἰκον[ο]μεῖσθαι ἐ[β]ούλετο, τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας ὢν ἐτέ[λεσα. Κ]αὶ ταύτης αὐτῆς τῆς ἀρχῆς συν[ά]ρχοντα [αὐτ]ὸς ἀπὸ τῆς συνκλήτου π[εντάκις αἰτήσας [ἔλ]αβον.

Τ[ρι]ῶν ἀνδρῶν ἐγενόμη[ν δ]ημοσίων πραγμάτων κατορθωτὴς συνεχέσιν ἔτεσιν δέκα. Πρῶτον ἀξιώματος τόπον ἔσχον τῆς συνκλήτου ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας, ἧς ταῦτα ἔγραφον, ἐπὶ ἔτη τεσσαράκοντα. Ἀρχιερεύς, αὔγουρ, τῶν δεκαπέντε ἀνδρῶν τῶν ἱεροποιῶν, τῶν ἑπτὰ ἀνδρῶν ἱεροποιῶν, [ἀδε]λφὸς ἀρουᾶλις, ἑταῖρος Τίτιος, φητιᾶλις.

Τῶν πατρικίων τὸν ἀριθμὸν [η]ὔξησα πέμπτον ὕπατ[ος γνώμ]ῃ τοῦ τε δήμου καὶ τῆς συνκλήτου. [Τὴν σύν]κλητον τρὶς ἐπέλεξα. Ἕκτον ὕπατος τὴν ἀποτείμησιν τοῦ δήμου συνάρχοντα ἔ[χ]ων Μάρκον Ἀγρίππαν ἔλαβον, ἥτις ἀποτείμη]σις μετὰ [δεύτερον] τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν ἐγέ]ν[ετο· ἐ]ν ᾗ ἀποτειμήσει Ῥωμαί[ω]ν ἐτειμήσαντο] . . . . [Δεύτερον ὑπατικ]ῇ ἐξ[ουσίᾳ μόνος Γαίῳ Κηνσωρίνῳ καὶ Γαίῳ [Ἀσινίῳ ὑπάτοις τὴν ἀποτείμησιν ἔλαβον· ἐ[ν ᾗ] ἀπ[οτειμήσει ἐτειμήσαντο Ῥω]μαίων τετ[ρακόσιαι εἴκοσι τρεῖς μυριάδες τ]ρισχίλιοι. Κ[αὶ τρίτον ὑπατικῇ ἐξουσίᾳ τὰς ἀποτει]μήσεις ἔλα[βον, συνάρχοντα ἔχων Τιβέριον Καίσαρα τὸν [υ]ἱόν μο[υ], Σέξτῳ Πομπηίῳ καὶ Σέξτῳ Ἀππουληίῳ ὑπάτοις· ἐν ᾗ ἀποτειμήσει ἐτειμήσαντο Ῥωμαίων τετρακόσιαι ἐνενήκοντα τρεῖς μυριάδες καὶ ἑπτακισχείλιοι. Εἰσαγαγ[ὼ]ν καί-

3, 5 παρῃτησάμην ΠΑΡΗΤΗΣΑΜΗΝ traditur ut infra 13, 18 ΕΞΗ|τήσατο, cum in fine vocabulorum ab Ancyrano exemplo iota subscriptum nusquam absit
7 [ἀμελ]ῶς [ἐ]ν [ὀλίγ]αις ///ΑΩΣΙΙΝΩ/Ι ΑΙΣ traditur | [πα]ρόντος //PONT- in versu extremo spatio deficiente quadratarius
9 [ἠ]λευθέρωσα ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΑ traditur
11 [Λουκ]ρ[η]τ[ίῳ] //PIT// traditur
12 [Γ]ναίῳ ΝΑΙΩΙ traditur et hic et 8, 20 potestque defendi; nam ut exculta lingua Latini scripserunt navum Naevium nasci noscere similiaque omissa littera *g*, ita Naevum quoque pronuntiasse credendi sunt. Graeci autem in talibus non scribendi per notas rationem sequuntur, sed pronuntiandi, scribunt enim Γάϊος, Ὦλος pro nominibus quae Latine notari solent litteris *C.* et *A.*
13 τρίτο[ν] ΤΡΙΤΟΑ Apoll., ΤΟΤΟΝ Anc. | Παύ[λ]λῳ ΠΑ./// Anc., ΠΝΥΚΛΩΙ Apoll. | Φαβίῳ ΦΑΒΙΩΙ Apoll., //ΒΙΩΙ Anc.
14 [τ]ῶν Anc., τοῦ Apoll.
15 [ἐπιμελ]ητὴς ΙΗ//////ΙΙΙΣ Anc., /////ΤΗΣ Apoll.
16 καὶ τῶν ΚΑΙΤΩΝ Anc., ΙΑΠΩΝ Anc.
17 [ἐ]χειροτονήθ[η]ν /ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΩΝ Apoll., ///ΟΤΟΝΗΘΩΙ Anc.
19 ἃ [δ]ὲ ΑΛΕ Apoll., om. in hiatu Anc.
21 ἐτέλ[εσα] ΕΤΕΑ// traditur

4, 1 ἐγενόμη[ν] ΕΓΕΝΟΜΗΓ/ traditur
8 [η]ὔξησα ΕΥΞΗΣΑ traditur
9 [γνώμ]ῃ ////ΛΤΗΙ traditur
14 Ῥωμαί[ω]ν ΡΩΜΑΙΟΝ traditur
18. 21 supplementa spatium paullo excedere videntur

5, 3 εἰσαγαγ[ὼ]ν ΕΙΣΑΓΑΓΟΝ traditur

Legibus novi[*s latis et reduxi multa e*]xempla maiorum exolescentia iam ex nost[*ra civitate et ipse proposui*] multarum rer[*um exe*]mpla imitanda pos[*teris.*

c.9 *Pro valetudine mea quinto quoque anno per cons*]ules et sacerdotes [*ut vota susciperentur, senatus decrevit. Ex quibus*] votis s[*aep*]e fecerunt vivo *me ludos . . . . modo sacerdotu*]m quattuor amplissima colle*gia modo consules . . . . Privati*]m etiam et municipa[*ti*]m univer*si cives sacrificaverunt continuo*] apud omnia pulvinaria pro vale*tudine mea*].

c.10 *Nomen meum senatus consulto incl*]usum est in saliare carmen et sacrosan*ctus ut essem . . . . et ut qu*]o[*ad*] viverem, tribunicia potestas mihi *esset, lege sanctum est. Pontif*]ex maximus *n*[*e fi*]erem in *vivi* [*l*]o[*cum, r*]e*cusavi, populo illud sacer*]dotium deferente mihi, quod pater meus *antea habuerat. Cepi id*] sacerdotium aliquod post annos eo mor*tuo qui id per civiles dissens*]io[*nes*] occupaverat, cuncta ex Italia *ad comitia mea tanta multit*]udine, quanta Romae nun[*quam antea fuisse traditur, coeunte P.*] Sulpicio C. Valgio consulibus.

c.11 *Aram Fortunae reduci iuxta? ae*]des Honoris et Virtutis ad portam [*Capenam . . . . pro reditu meo se*]natus consacravit, in qua ponti[*fices virginesque Vestales an*]*ni*versarium sacrificium facere *iussit, quo die consulibus Q. Luc*]*r*[*e*]tio et [*M. Vinucio*] in urbem ex *Syria redieram, diemque ex nomine nostro Augustalia appell*]avit.

c.12 *Senatus consulto eodem tempor*]e pars [*praetorum et trib*]uno[*ru*]m *una cum consule Q. Lucretio*] et princip[*i*]b[*us viris obv*]iam mihi m[*issi sunt in Campaniam, qui h*]onos [*ad h*]oc [*tempus*] nemini praeter [*me decretus est. Cum e*]x [*Hisp*]ania Gal[*liaque, rebus in his pr*]ovincis prosp[*e*re [*gestis, Romam redibam T*]ib. N[*ero*]ne P. Qui[*ntilio consulibus*], áram *Pacis Augu*]st[*ae senatus pro*] redi[*t*]u meo co[*nsacrari censuit*] ad cam*pum Martium, in qua ara ma*]gistratús et s[*a*]c[*erdotes virginesque Vestales anniversarium sacrific*]ium facer[*e iussit.*

c.13 *Ianum*] Quiri[*num, quem cla*]ussum esse [*maiores nostri voluerunt, cum p*]er totum i[*mperium po*]puli Roma[*ni esset terre*]s[*tris*] nav[*alisque*] pax, cum p[*rius quam*] nascer[*e*]*r*, [*ab urbe condita*] *bis* omnino clausum

2, 18 municipa[ti]m MVNICIPALEM *Perr., litteras* TI *in hiatu reliqui omittunt*
23 n[e fi]erem /NFITEREM *Luc.*, ///FRFM *Perr.*, ///INTER *Mordtm.* | vivi [l]o[cum r]e VIIOIILE *Perr.*, ///IVI/////ONIE *Mordtm.*
32 [Luc]r[e]tio ///PITIO *Perr.*, /////TIO *Mordtm.*, ///R///// *Luc.*
34 [tempor]e pars [praetorum] ETARSI *Perr.*, ETARSI *Mordtm.*, PARS *Luc.* | [trib]uno[ru]m NNO//A *Perr.*, NVNC//M *Mordtm.*
35 [obv]iam //NIAM *Perr.*, ///IVM *Mordtm.*, ////A *Luc.*
40 *fin.* [Ves] /IO *Perr.*
42 Quiri[num] QVER·I// *Perr.*, QVIA/// *Mordtm.*
44 p[rius] PI// *Luc.*, PE// *Perr.*, P// *Mordtm.*

νους νόμους πολλὰ ἤδη τῶν ἀρχαίων ἐθῶν καταλυόμενα δι[ω]ρθωσάμην καὶ αὐτὸς πολλῶν πραγμάτων μείμημα ἐμαυτὸν τοῖς μετέπειτα παρέδωκα.

9 Εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας ἀναλαμβάνειν διὰ τῶν ὑπάτ[ω]ν καὶ ἱερέ[ω]ν καθ' ἑκάστην πεντετηρίδα ἐψηφίσατο ἡ σύνκ[λ]ητος. ἐκ τούτων τῶν εὐχῶν πλειστάκις ἐγένοντο θέαι, τότε μὲν ἐκ τῆς συναρχίας τῶν τεσσάρων ἱερέων, τότε δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων. Καὶ κατ' ἰδίαν δὲ καὶ κατὰ πόλεις σύνπαντες οἱ πολεῖται ὁμοθυμαδ[ὸν συνε]χῶς ἔθυσαν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

0 Τ[ὸ ὄνομά μο]υ συνκλήτου δόγματι ἐνπεριελήφθη εἰς [τοὺ]ς σαλίων ὕμνους. καὶ ἵνα ἱερὸς ὦ [καὶ δι[ὰ βίου] τὴν δημαρχικὴν ἔχῳ ἐξουσίαν, ν[όμῳ ἐκ]υρώθη. Ἀρχιερωσύνην, ἣν ὁ πατήρ μου [ἐσχ]ήκει, τοῦ δήμου μοι καταφέροντος εἰς τὸν τοῦ ζῶντος τόπον, οὐ προσεδεξάμην. τ[ὴ]ν ἀρχιερατείαν μετά τινας ἐνιαυτοὺς ἀποθανόντος τοῦ προκατειληφότος αὐτὴν ἐν πολειτικαῖς ταραχαῖς, ἀνείληφα, εἰς τὰ ἐμὰ ἀ[ρ]χαιρέσια ἐξ ὅλης τῆς Ἰταλίας τοσούτου πλήθους συνεληλυθότος, ὅσον οὐδεὶς ἔνπροσθεν ἱστόρησεν ἐπὶ Ῥώμης γεγονέναι, Ποπλίῳ Σουλπικίῳ καὶ Γαίῳ Οὐαλγίῳ ὑπάτοις.

1 Βωμὸν Τύχης Σωτηρίου ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἐπανόδου πρὸς τῇ Καπήνῃ πύλῃ ἡ σύνκλητος ἀφιέρωσεν· πρὸς ᾧ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰς ἱερείας ἐνιαύσιον θυσίαν ποιεῖν ἐκέλευσεν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμ[έ]ρᾳ, ἐν ᾗ ὑπάτοις Κοΐντῳ Λουκρητίῳ καὶ Μάρκῳ Οὐινουκίῳ ἐκ Συρίας εἰς Ῥώμην ἐπανεληλύθειν, τήν τε ἡμέραν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπωνυμίας προσηγόρευσεν Αὐγουστάλια.

2 Δόγματι [συνκ]λήτου οἱ τὰς μεγίστας ἀρχὰς ἄρξαντε[ς σὺ]ν μέρει στρατηγῶν καὶ δημάρχων μετὰ ὑπάτου Κοΐντου Λουκρητίου ἐπέμφθησάν μοι ὑπαντήσοντες μέχρι Καμπανίας, ἥτις τειμὴ μέχρι τούτου οὐδὲ ἑνὶ εἰ μὴ ἐμοὶ ἐψηφίσθη. Ὅτε ἐξ Ἱσπανίας καὶ Γαλατίας, τῶν ἐν ταύταις ταῖς ἐπαρχείαις πραγμάτων κατὰ τὰς εὐχὰς τελεσθέντων, εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθον Τιβερίῳ [Νέ]ρωνι καὶ Ποπλίῳ Κοιντιλίῳ ὑπάτοις, βωμὸν Ε[ἰ]ρήνης Σεβαστῆς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἐπανόδου ἀφιερωθῆναι ἐψηφίσατο ἡ σύ[ν]κλητος ἐν πεδίῳ Ἄρεως, πρὸς ᾧ τούς τε ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ τοὺς ἱερεῖς τάς τε ἱερείας ἐνιαυσίους θυσίας ἐκέλευσε ποιεῖν.

3 Πύλην Ἐνυ[άλ]ιον, ἣν κεκ[λ]ῖσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν ἠθέλ[η]σαν εἰρηνευομένης τῆς ὑπὸ Ῥωμα[ί]οις πάσης γῆς τε καὶ θαλάσσης, πρὸ μὲν ἐμοῦ, ἐξ οὗ ἡ πόλις ἐκτίσθη, τῷ παντὶ αἰῶνι δὶς μόνον κεκλεῖσθαι ὁμολογεῖ-

5 δι[ω]ρθωσάμην ΔΙΟΡΘΩΣΑΜΗΝ traditur

9 ὑπάτ[ω]ν καὶ ἱερέ[ω]ν ΥΠΑΤΟΝ ΚΑΙ ΙΕΡΕΟΝ traditur

10 σύνκ[λ]ητος ΣΥΝΚΑΗΤΟΣ traditur

16 τ[ὸ ὄνομά μο]υ ΤΩ//////Λ//Υ traditur

17 ὦ [καὶ] Ω·// traditur

18 δι[ὰ] ΔΙΔ traditur

22 τ[ὴ]ν Τ//Ν traditur

6, 3 ἀ[ρ]χαιρέσια ΑΙΧΑΙΡΕΣΙΑ traditur

5 ἱστόρησεν sic Apoll., ΙΣΤΟΡΗΣ vitiose Anc.

9 ἐνιαύσιον sic Anc., ΑΝΙ//ΤΟΚ Apoll.

10 ἐν sic Anc., ΕΝΕΝ Apoll.

7, 2 σύ[ν]κλητος ΣΥΚΛΗΤΟΣ traditur

5 Ἐνυ[άλ]ιον ΕΝΥ/ΑΙΟΝ traditur | κεκ[λ]ῖσθαι ΚΕΚΑΙΣΘΑΙ traditur | ἠθέλ[η]σαν ΗΘΕΛΙΣΑΝ traditur

6 Ῥωμα[ί]οις ΡΩΜΑΟΙΣ traditur

fu]isse prodatur m[*emori*]ae, ter me pri[*ncipe senatus cla*]udendum esse c[*en*]sui[*t*].

c. 14 *Fil*]io[*s*] meos, quos iuv[*enes mi*]hi eripuit fo[*rtuna*, *Ga*]ium et Lucium Caes*ares* honoris mei caussa senatus populusq*ue* Romanus annum quintum et decimum agentis consulis d*e*signavit, ut [*e*]um magistratum inirent post quinquennium. Et ex eo die, quó deducti *s*unt in forum, ut interessent consiliis publicís, decrevit sena*t*us. s Equites *a*utem Romani universi principem iuentutis utr[*u*]mqu[*e eo*]rum parm[*is e*]t hastís argenteís donatum appellaverunt.

c. 15 Plebei Romanae viritim HS trecenos numeravi ex testamento patris meí, et nomine meo HS *q*uadringenos ex bellorum manibiís consul quintum dedi, iterum autem in consulatu decimo ex [*p*]atrimonio meo HS quadringenos congiari viritim *pe*rnumer[*a*]vi, s et consul undecimum duodecim frumentationes frumento pr[i]vatim coempto emensus sum, s et tribunicia potestate duodecimum quadringenos nummos tertium viritim dedi. Quae mea congiaria p[*e*]rvenerunt *ad homi*]num millia nunquam minus quinquagin[*t*]a et ducenta. s Tribu[*nic*]iae potestatis duodevicensimum consul XII trecentís et vigint[i] millibus plebis urbanae sexagenos denarios viritim dedi. s In colon[*i*]s militum meorum consul quintum ex manibiís viritim millia nummum singula dedi; acceperunt id triumphale congiarium in colo*n*is hominum circiter centum et viginti millia. s Consul tertium dec*i*mum sexagenos denarios plebei, quae tum frumentum publicum accipieba[*t*], dedi; ea millia hominum paulo plura quam ducenta fuerunt.

c. 16 Pecunia[*m pro*] agris, quos in consulatu meo quarto et postea consulibus M. Cr[*asso e*]t Cn. Lentulo Augure adsignavi militibus, solvi municipís. Ea *s*]u[*mma sest*]ertium circiter sexsiens milliens fuit, quam [*pro*] colla[*t*]icis praed[*is n*]umeravi, et ci[*r*]citer bis mill*i*ens et sescentiens, quod pro agris provin[*c*]ialibus solvi. s Id primus et *s*olus omnium, qui [*d*]eduxerunt colonias militum in Italia aut in provincís ad memor[*i*]am aetatis meae feci. Et postea Ti. Nerone et Cn. Pisone consulibus, item[*q*]ue C. Antistio et D. Laelio cos., et C. Calvisio et L. Pasieno consulibus, et[*L. Lentulo et*]M. Messalla consulibus, s et L. Canínio et Q. Fabricio co[*nsu*]li[*bus veteran*]os emeriteis stipendís in sua municip[*ia remis*]i, praem[*ia aere n*]umerato persolvi, quam in rem seste[*rtium* .... *m*]illi[*ens* ....] impendi.

3, 14 AD/// NVM *Mordtm.* (*ad homi*NVM Zumpt)
24 colla[t]icis COLLAIICIS *Perr.*, quod confirmant reliqua exempla quamquam plus minus corrupta vel imperfecta
29 et [L. Lentulo] ET·N///// *Perr.*, ET ///// *Mordtm.*, IH///// *Luc.*

ται, ἐπὶ δὲ ἐμοῦ ἡγεμόνος τρὶς ἡ σύνκλητος ἐψηφίσατο κλεισθῆναι.

Υἱούς μου Γαΐον καὶ Λεύκιον Καίσαρας, οὓς νεανίας ἀνήρπασεν ἡ τύχη, εἰς τὴν ἐμὴν τειμὴν ἥ τε σύνκλητος καὶ ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων πεντεκαιδεκαέτεις ὄντας ὑπάτους ἀπέδειξεν, ἵνα μετὰ πέντε ἔτη εἰς τὴν ὑπάτ[ω]ν ἀρχὴν εἰσέλθωσιν· καὶ ἀφ' ἧς ἂν ἡμέρας [εἰς τὴν ἀγορὰν κατα]χθ[ῶσιν,] ἵνα [με]τέχωσιν τῆς συ[ν]κλήτου, [ἐψηφίσατο]. ἱππεῖς δὲ Ῥωμαίων σ[ύνπ]αντες ἡγεμόνα νεότητος ἑκάτερον αὐτῶν [πρ]οση[γ]όρε[υ]σαν, ἀσπίσιν ἀργυρέαις καὶ δόρασιν [ἐτ]είμησαν.

Δήμῳ Ῥωμα[ίω]ν κατ' ἄνδρα ἑβδομήκοντα πέντε δηνάρια ἑκάστῳ ἠρίθμησα κατὰ διαθήκην τοῦ πατρός μου, καὶ τῷ ἐμῷ ὀνόματι ἐκ λαφύρ[ω]ν [π]ο[λέ]μου ἀνὰ ἑκατὸν δηνάρια πέμπτον ὕπατος ἔδωκα, [πά]λιν τε [δέκατο]ν ὑπατεύων ἐκ τῆς ἐμῆς ὑπάρξεως ἀνὰ δηνάρια ἑκατὸν ἠρίθμησα, καὶ ἑνδέκατον ὕπατος δώδεκα σειτομετρήσεις ἐκ τοῦ ἐμοῦ βίου ἀπεμέτρησα, καὶ δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δωδέκατον ἑκατὸν δηνάρια κατ' ἄνδρα ἔδωκα· αἵτινες ἐμαὶ ἐπιδόσεις οὐδέποτε ἧσσον ἦλθ[ον] ἢ εἰς ἀν[δ]ρ[ῶν] μυριάδ[ας] εἴκοσι πέντε. δημαρχικῆς ἐξουσίας ὀκτωκαιδέκατον, ὕπ[α]τ[ος] δ[ωδέκατον] τριάκοντα [δυ]σ[ὶ μυρι]άσι[ν] ὄχλου πολειτι[κοῦ ἑξήκο]ντα δηνάρια [κ]ατ' [ἄνδρα ἔδωκα. ἐν τοῖς ἀπ]οίκοις στρατιωτῶν ἐμῶν πέμπτον ὕπατος [ἐκ] λα[φύρ]ων κατὰ ἄνδρα ἀνὰ διακόσια πεντήκοντα δηνάρια ἔδ[ωκα·] ἔλαβον ταύτην τὴν δωρεὰν ἐν ταῖς ἀποικίαις ἀνθρώπων μυριάδες πλ[ε]ῖον δώδεκα. [ὕ]πατος [τρισκαιδέκατον ἀνὰ ἑξήκοντα δηνάρια τῷ σειτομετρ[ου]μένῳ δήμῳ ἔδωκ[α· οὗ]τος [ὁ] ἀριθμὸς πλείω[ν] εἴκοσι μυριάδων ὑπῆρχεν.

Χρήματα ἐν ὑπατείᾳ τετάρτῃ ἐμῇ κα[ὶ] μετὰ ταῦτα ὑπάτοις Μάρκῳ Κράσσῳ καὶ [Γ]ναίῳ Λέντ[λ]ῳ Αὔ[γ]ου[ρι] ταῖς πόλεσιν ἠρίθμησα [ὑ]πὲρ ἀ[γ]ρῶν, οὓς ἐ[μ]έρισα τοῖς στρατιώταις· κεφάλαιο[ν γ]έγονεν [μερισ]θέν[των μὲν μύρια[ι π]εντα[κ]ισχίλιαι [μυρ]ιάδες, [τῶ]ν δ[ὲ ἐ]πα[ρ]χειτ[ικ]ῶν ἀγρῶν μυριάδες [ἑξακισχίλ]ιαι πεν[τακόσιαι

15 ὑπάτ[ω]ν ΥΠΑΤΟΝ traditur

16 κα]ταχθ[ῶσιν] ἵνα ////Ν⌒ Τ Π ΙΑ traditur

24 λαφύρ[ω]ν ΛΑΦΥΡΟΝ traditur

8, 1 [πά]λιν τε [δέκατο]ν /ΔΛΙΝΤΕΞΙ///Ν traditur

8 ἀν[δ]ρ[ῶν] μυριάδ[ας] ΑΝΛΡΑΣ ΜΥΡΙΑΔΩΝ quadratarius errore

10 [δυ]σ[ὶ μυρι]άσι[ν] ΤΗΣ///ΝΤΑΣΙ/ traditur

12 λα[φύρ]ων ΛΑΙ//ΩΝ littera tertia tam supra quam infra lineam eminente, unde apparet eam fuisse Φ

17 [οὗ]τος [ὁ] //ΤΟΣ Apoll., om. in hiatu Anc.

19 χρήματα ἐν sic Anc., ΧΡΗΜΑΤΑΑΕΝ Ap. | τετάρτῃ ἐμῇ ΤΕΤΑΡΤΗΕΜΗ Apoll., ubi saepe desideratur iota subscriptum; om. in hiatu Anc.

20 [Γ]ναίῳ Λέντ[λ]ῳ Αὔγου[ρι] ταῖς ΝΑΙΩΛΕΝΤΑΩΑΥΤΟΥ//ΤΑΙΣ Apoll.; in Anc. non superest nisi ΤΑ⌒ ex τλῳ et ΟΥΝΕΑΙΣ pro ουρι ταῖς. Cf. 3, 12

21 πόλεσιν sic Apoll., ΠΟΑΕΣΙ/ Anc. | [ὑ]πὲρ ἀ[γ]ρῶν οὓς ἐ[μ]έρισα /ΠΕΡ ΑΤΡΩΝ ΟΥΣ ΕΝΕΡΙΣΑ Apoll., om. in hiatu Anc.

22 στρατιώταις ΣΤΡΑΤΙΩΤ/// Anc., //Υ//Α///ΤΑΙΣ Apoll. | κεφάλαιο[ν γ]έγονεν [μερι]σθέν[των] ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΕΓΟΝΕΝ////ΘΕΝ///Λ// Ap., ΚΙ/Λ//////////ΝΤΟΒΝΠ</Α/ Anc., ubi ΟΒΝ est pro ΘΕΝ ex μερισθέντων

23 μύρια[ι π]εντα[κ]ισχίλιαι ΜΥΡΙΑΠΙΕΝΤΑΧΙΣΧΙΛΙΑΙ Anc., ΜΥΡΕ/////////ΕΥΕΛ// Ap.

c.17 Quater *pe*cunia mea iuví aerarium, ita ut sestertium míllien[*s*] et quingen*tie*ns ad eos qui praerant aerario detulerim. Et M. Lep[*ido* et L. Ar[*r*]*u*ntio cos. i[*n a*]erarium militare, quod ex consilio [*meo* co[*nstitu*]*t*um est, ex [*quo*] praemia darentur militibus, qui vi[*ce*]n[*a plurave*] sti[*pendia*] emeruissent, HS milliens et septing[*e*]nti[*ens Ti. Caesaris nomi*]n[*e et m*]eo detuli.

c.18 .... *anno qu*]o Cn. et P. Lentuli c[*ons*]ules fuerunt, cum def[*i*]cerent ...., centum millibus h[*omi*]num [*ex meis*] *op*ibus [*emp*]to *frumento*] .... um . . ia . . . st . . . . [*dedi*].

c.19 Curiam et continens eí Chalcidicum, templumque Apollinis in Palatio cum porticibus, aedem dívi Iuli, Lupercal, porticum ad circum Flaminium, quam sum appellari passus ex nomine eius qui priorem eodem in solo fecerat Octaviam, pulvinar ad circum maximum, aedes in Capitolio Iovis feretri et Iovis tonantis, ꞩ aedem Quirini, aedes Minervae et Iunonis Reginae et Iovis Libertatis in Aventino, aedem Larum in summa sacra via, ꞩ aedem deum Penatium in Velia, aedem Iuventatis, ꞩ aedem Matris Magnae in Palatio feci.

c.20 Capitolium et Pompeium theatrum utrumque opus impensa grandi refeci sine ulla inscriptione nominis mei. ꞩ Rivos aquarum compluribus locis vetustate labentes refeci. et aquam quae Marcia appellatur duplicavi fonte novo in rivum eius inmisso. ꞩ Forum Iulium et basilicam, quae fuit inter aedem Castoris et aedem Saturni, coepta profligataque opera a patre meo, perfeci ꞩ et eandem basilicam consump[*tam*] incendio ampliato eius solo sub titulo nominis filiorum m[*eorum i*]ncohavi et, si vivus non perfecissem, perfici ab heredib[*us meis iussi*. Duo et octoginta templa deum in urbe consul se*xt*[*um ex decreto* senatus refeci, nullo praetermisso quod [*eo*] temp[*ore refici oporteret*. Co[*nsu*]*l* septimum viam Flamini[*am ex*] ma[*nibiis*] Ari[*mino tenus et in ea pontes* o[*mnes*] praeter Mu[*l*]vium et Minu[*c*]ium [*refeci*.

c.21 In privato solo Martis Ultoris templum [*f*]orumque Augustum [*ex manibiis* feci.ꞩ Theatrum ad aede(*m*) Apollinis in solo magna ex parte a p[*r*]i[*v*]atis empto feci, quod sub nomine M. Marcell[*i*] generi mei esset. ꞩ Don[*a ex*

3, 40 [qu]o O/O *Perr.*
41 opibus *sic Mordtm.*, /RIBVS *Perr.*, /IBVS *Luc.* | to fru *sic Mordtm.*, TOIRV *Perr.*, OFRV *Busb.*, O,RV *Luc.*
4, 17 sext[um] SEXT *Mordtm. fortasse Zumptium secutus*, SΓ *Perr.*, *omittunt reliqui*
19 [ex] man[ibiis] *supplementis parum sufficiunt spatia; v. p.* 59
22 aede *quadratarius errore*

10, ... ἕξεως ἔδωκα.

Βουλευτήριον καὶ] τὸ πλησίον αὐτῷ Χαλκιδικόν, ναόν] τε Ἀ[πόλλ]ωνος ἐν Παλατίῳ σὺν στοαῖς, ναὸν] θεο[ῦ Ἰουλί]ου, Πανὸς ἱερόν, στοὰν πρὸς ἱπποδρό]μῳ [τῷ πρ]οσαγορευομένῳ Φλαμινίῳ, ἣν εἴασα πρ]οσαγ[ορεύεσθ]αι ἐξ ὀνόματος ἐκείνου Ὀκταουίαν, ὃς πρότερον αὐτ]ὴν ἀνέστησεν, ναὸν πρὸς τῷ μεγάλῳ ἱπποδρόμ]ῳ, ναοὺς ἐν Καπιτωλίῳ Διὸς τροπαιο[φόρου] καὶ Διὸς βροντησίου, ναὸν Κυρ]είν[ου], να[οὺς Ἀθη]νᾶς καὶ Ἥρας βασιλίδος καὶ Διὸς Ἐλευθερίου ἐν] Ἀουεντίνῳ, ἡρώων πρὸς τῇ ὁδῷ, ναὸν] θε[ῶν κατοι]κιδίων ἐν Οὐελίᾳ, ναὸν Νεότητος, ναὸν μητρὸς] θεῶν ἐν Παλατίῳ ἐπόησα.

Καπιτώλιον καὶ Πο]μπηίου θέατρον ἑκάτερον ἔργον ἀναλώμα]σιν μεγίστοις ἐπεσκεύασα ἄνευ ἐπιγραφῆς τοῦ ἐμ]οῦ ὀνόματος. Ἀγωγοὺς ὑδάτων ἐν πολλοῖς] τόποις τῇ παλαιότητι ὀλισθάνοντας ἐπεσκεύασ]α. καὶ ὕδωρ τὸ καλούμενον Μάρκιον ἐδιπλασίασ]α πηγὴν νέαν εἰς τὸ ῥεῖθρον αὐτοῦ ἐποχετεύσας]. Ἀγορὰν Ἰουλίαν καὶ βασιλικὴν τὴν μεταξὺ τ]οῦ τε ναοῦ τῶν Διοσκόρων καὶ τοῦ Κρόνου ἐπιμεμ]ελημένα ἔργα ὑπὸ τοῦ πατρός μου ἐτελείωσα κα]ὶ τὴν αὐτὴν βασιλικὴν καταφλεχθεῖσαν αὐξηθέντι τῷ] ἐ[δά]φει [αὐτ]ῆς ἐξ ἐπι-
11, γραφῆς ὀνόματος τῶν ἐμῶν [υ]ἱῶν ὑ[πηρξάμην καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τετελειώκ[ο]ι[μι, τ]ελε[ιωθ]ῆναι ὑπὸ τῶν ἐμῶν κληρονόμων ἐπέταξα. Δ[ύο καὶ ὀγδοήκοντα ναοὺς ἐν τῇ πό[λει ἕκτ]ον ὕ[πατος δόγματι συνκ[λ]ήτου ἐπεσκεύα[σα οὐ]δένα [περ]ιλ[ιπών, ὃς ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐπισκευ[ῆς ἐ]δεῖ[τ]ο. [Ὕ]π[ατος ἕβδο]μον ὁδὸν [Φλαμινίαν ἐκ λαφύρων μέχρις Ἀριμίνου γ[εφύ]ρας τε τὰς ἐν αὐτῇ πάσας ἔξω δυεῖν [τ]ῶν μήπω] δεομέν[ω]ν ἐ[π]ισκε[υ]ῆς ἐποίησα.

Ἐν ἰδιωτικῷ ἐδάφει Ἄρεως Ἀμύντορος ἀγοράν τε Σεβαστὴν ἐκ λαφύρ[ω]ν ἐπόησα. Θέατρον πρὸς τῷ Ἀπόλλωνος ναῷ ἐπὶ ἐδάφους ἐκ πλείστου μέρους ἀγορασθέντος ἀνήγειρα ἐπὶ ὀνόματος Μαρκέλλου τοῦ γαμβροῦ μου. Ἀναθέματα ἐκ λαφύρων ἐν Καπι-

12 ἱερᾷ post ὁδῷ ut inseratur, spatium non sinit | θε[ῶν κατοι]κιδίων ΟΕΟ//////ΚΙΔΙΩΝ traditur; explevit Bormannus collata glossa p. 104 Labb.: 'κατοικίδιοι Penates'.

24 ἐ[δά]φει[αὐτ]ῆς ΕΛΛΦΕΙΝΙ : ΗΣ traditur

11, 5 συνκ[λ]ήτου ΣΥΝΚΑΗΤΟΥ (non, ut supra p. XLIX datur, ΣΥΝΚΛΗΤΟΥ) traditur

9 πω δεομέν[ω]ν ΕΙ/ΔΕΟΜΕΝΟΝ traditur; [ἐπι]δεομέν[ω]ν commendat Bormannus

10 ἰδιωτικῷ sic Apoll., ΙΔΙΩΠΚΩΙ Anc. | ναὸν post ἔδαφει omittit exemplum utrumque Ancyranum et Apolloniense

11 ἐπόησα sic Anc., //ΝΣΑ Ap. | Ἀπολ. sic Apoll., ΑΠ ι Anc.

12 ναῷ sic Anc., ΝΑΙΩΙ Apoll. | ἐδάφους ΕΛΑΦΟΥΣ Anc., ΕΔΑΛΦ // ΥΣ Apoll.

13 ἀνήγειρα sic Anc., ΑΝΝΤΕΡΑ Apoll. | ὀνόματος sic Anc., ὀνόματι Apoll.

4, manibiis in Capitolio et in aede divi Iul*í* et in aede Apollinis et in aede Vestae et in templo Martis Ultoris consacravi, s quae mihi constiterunt HS. circiter milliens. s Auri coronari pondo triginta et quinque millia municipiis et colonis Italiae conferentibus ad triumphos meos quintum consul remisi et postea, quotienscumque imperator a[*ppe*]llatus sum, aurum coronarium non accepi decernentibus municipii[*s*] et colon[*iis st*]u[*dio eodem*] adque antea decreverant.

c. 22 *Te*]*r munus* gladiatorium dedi meo nomine et quinqu[*i*]ens filiorum m[*eorum*] aut nepotum nomine; quibus muneribus [*p*]*u*[*g*]naverunt hominu[*m*] ci[*rc*]iter decem millia. s *B*is [*at*]*h*letarum undique accitorum spec[*taculum po*]pulo pr[*aebui meo*] nomine et tertium nepot[*is*] me[*i*] nomine. s Lu[*do*]s feci *me*[*o nomine*] quater, aliorum autem *m*[*agistrat*]u[*u*]m ter et vici[*ens. Pro*] *conle*gio XV virorum magi[*s*]t[*er conl*[*eg*]ii co[*n*]leg[*a*] M. Agrippa [*ludos saeculare*]s C. Furnio C. Silano cos. [*feci. C*]on[*sul XIII*] ludos M[*arti Ultori feci, quos post i*]d tempus deinc[*eps*] .... *consules fecerunt. Venationes b*]est[*iarum*] Africanarum meo nomine aut filio*rum* meorum et nepo*tum* in ci[*r*]co aut [*i*]n *f*oro aut in amphit*h*eatris popul[*o d*]edi sexiens et viciens, quibus confecta sunt bestiarum circite*r tria* [*mill*]ia et quingentae. s

c. 23 Navalis proeli spectaculum popu*lo* [*dedi tr*]ans Tiberim, in quo loco nunc nemus est Caesarum, cava[*to solo in*] longitudinem mille et octingentos pedes, in latitudine[*m mille et*] ducent[*os*]. In quo triginta rostratae naves triremes [*et birem*]es, pluris autem minores inter se conflixerunt. [*In quibus c*]lassibus pugnaverunt praeter remiges millia ho[*minum tr*]ia circiter. s

c. 24 In templis omnium civitatium *p*[*rovinciae*] *A*siae victor ornamenta reposui, quae spoliatis tem[*plis hostis*] cum quo bellum gesseram privatim possedera*t*. s Statuae [*meae*] pedestres et equestres et in quadrigeis argenteae steterunt in urbe XXC circiter, quas ipse sustuli exque ea pecunia dona aurea in aede Apol*l*inis meo nomine et illorum, qui mihi statuarum honorem habuerunt, posui. s

c. 25 5, Mare pacavi a praedonibus. Eo bello servorum, qui fugerant a dominis suis et arma contra rem publicam ceperant, triginta fere millia capta

4, 30 colon[iis st]u[dio eodem] COLON//////V////// *Perr.*, CO N SMQVESERILNE *Luc.*
31 quinquens *quadratarius errore*
34 nepotis me[i] NEPOT// I·ET *Perr.*, NEPO////// *vel* NEP////// *reliqui*
36 [magis]trat]u[u]m ////CA||////VICEM *Perr.*, //////MA||///M *Mordtm.*, M////||////M *Luc.*
37 [ludos saeculare]s ////S *Perr. Mordtm.*, ///VPQV//CI///S *Luc.*, PERQV*inde*CI*muiro*S *Chish.*
41 sexiens SEXCIENS *Mordtm.*
45 ducent[os] DVCENTI *quadratarius errore*

τωλίῳ καὶ ναῷ Ἰουλίῳ καὶ ναῷ Ἀπόλλωνος καὶ Ἑστίας καὶ Ἄ[ρεω]ς ἀφιέρωσα, ἃ ἐμοὶ κατέστη ἐν[γ]ὺς μυριάδ[ων δισ]χ[ιλ]ίων πενταχ[οσίων]. Εἰς χρυσοῦν στέφανον λειτρῶν τρι[άκοντα καὶ πενταχισχειλίων καταφερούσαις τα[ῖς ἐν τῇ Ἰτ]αλίᾳ πολειτείαις καὶ ἀποικίαις συνεχώρη[σ]α τὸ [πέμπτον ὑπατεύων καὶ ὕστερον ὁσάκι[ς αὐτ]οκράτωρ προση[γο]ρεύ[θ]ην, τὰς εἰς τὸν στέφανο[ν ἐ]πα[γγελί[ας οὐ]κ ἔλ[αβ]ον ψηφι[ζ]ομένων τῶν [πολιτει]ῶν καὶ ἀποικιῶν μετὰ τῆς αὐτῆς προθ[υμίας, με]θ' [ἧς πρότερον ἐψηφίσαντο].

Τρὶς μονομαχίαν ἔδωκα] τῷ ἐμῷ ὀνόματι καὶ πεντάκις τῶν υἱῶν μου ἢ ἐγγ]ό[νων·] ἐν αἷς μονομαχίαις ἐμαχέσαντο ἐνγὺς μύριο]ι. Δὶς ἀ[θ]λητῶ[ν] τ[ῶ]ν πανταχόθεν μεταπεμφθέντων] ἀγῶνο[ς θέαν τῷ δήμῳ π]αρέ[σχον τῷ ἐμῷ] ὀν[όματι καὶ τρίτον τοῦ ἐγγόνου μου. Θέας ἐποίησα] δι' ἐμοῦ τετ[ρ]ά[κις, διὰ δὲ τῶν ἄλλων ἀρχῶν ... ερ .. [τρὶ]ς καὶ εἰκοσάκις. Ὑπὲρ τῶν δεκαπέντε [ἀνδρῶν], ἔχων συνάρχοντα Μάρκον Ἀγρί[ππαν, θεωρίας] δ[ι'] ἑκατὸν ἐτῶν γεινομέ]νας, ὀν[ομαζομένας δὲ σαι]κλά[ρε]ις ἐ[π]όησα Γαίῳ Φουρνίῳ [καὶ Γαίῳ Σι]λανῷ ὑπάτοις. ["Υ]πατος τρισκαιδ[έκ]ατο[ν θέας Ἄρεω]ς ἐπόησα, ἃς μετ' ἐκεικ............ [ἐν τοῖς με]τέπειτα ἐνιαυτοῖς δ.................ι..οι ἐπόησαν οἱ ὕπατοι]. . . . .ης θηρίων ἐ-

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Ν[αυμαχίας θέαν τῷ δήμῳ ἔδωκ]α [πέρ]αν τοῦ Τε[ιβέριδος, ἐν ᾧ τόπῳ ἔστι νῦ]ν ἄ[λ]σος Καισά[ρω]ν, ὀ]ρ[ύξας? τὸ ἔδαφος εἰς μῆκος] χειλίων ὀκτακοσί[ω]ν [π]ο[δῶν, εἰς π]λάτ[ο]ς χιλίων δ[ι]ακο[σί]ων. [ἐν] ᾗ τριάκον]τα ν[α]ῦς ἔμβολα ἔχουσα[ι] τριήρεις ἢ δίκρο[τοι, αἱ] δὲ ἥσσονες πλείους ἐναυμάχησαν. ἐ]ν τ[ούτῳ] τῷ στό[λ]ῳ ἠ[γ]ωνίσαντο ἔξω τῶν ἐρ[ε]τῶν περίπο]υ ἄνδρες τ[ρι]σ[χ]ί[λιο]ι.

Ἐν ναοῖς] π[ασ]ῶν πόλεω[ν] τ[ῆς Ἀσία]ς νε[ι]κήσας τὰ ἀναθέματα ἀπ]ο[κατ]έσ[τη]σ[α, ἃ κατεῖχεν ἰδίᾳ] ἱεροσυλήσας ὁ πολέμιος, πρὸς ὃν ἐπε]πολ[εμήκειν]. Ἀνδριάντες πεζοὶ καὶ ἔφιππο[ί] μου καὶ ἐφ' ἅρμασιν ἀργυροῖ εἱστήκεισαν ἐν τῇ πόλει ἐνγὺς ὀγδοήκοντα, οὓς αὐτὸς ἦρα· ἐκ τούτου δὲ τοῦ χρήματος ἀναθέματα χρυσᾶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τῷ τε ἐμῷ ὀνόματι καὶ ἐκείνων, οἵτινές με τούτοις τοῖς ἀνδριᾶσιν ἐτείμησαν, ἀνέθηκα.

Θάλασσ[αν] πειρατ[ευο]μένην ὑπὸ ἀποστατῶν δούλων [εἰρήν]ευσα· ἐξ ὧν τρεῖς που μυριάδας τοῖς

15 καὶ ναῷ sic Anc., ΚΑΙΓΑΩ Apoll.
16 ἀφιέρωσα sic Anc., /ΦΕΙΕΡΩΣΑ Apoll. | κατέστη sic Anc., ///ΕΤΝ Apoll.
17 ἐν[γ]ὺς μυριάδ[ων] ΕΝΙΥΣ ΜΥΡΙΛΔ// Anc., ΕΝΕ////ΚΟ Ap.
18 τρι[άκοντα] ΤΡΙΣ//// traditur
22 προση[γο]ρεύ[θ]ην ΠΡΟΣΗ//ΡΕΥΘΗΝ traditur
23 ἔλ[αβ]ον ψηφι[ζ]ομένων ΕΛΛΡΟΝΨΗΦΙΣΟΜΕΝΩΝ trad.
24 [με]θ' [ἧς] //Ο// traditur; explevit hunc v. et eum qui sequitur Bormannus

12, 4 ἀ[θ]λητῶ[ν] ΑΟΛΗΤΩ/ trad.
6 [καὶ τρί] ΠΙ/ι traditur
7 τετ[ρ]ά[κις] ΤΕΤΙΑΙ// traditur
8 [τρὶ]ς ΙΙ/Σ traditur
10 δ[ι'] ἑκατὸν ΔΕΚΑΤΟΝ trad.
11 [σαι]κλά[ρε]ις ///ΚΛΑΡΙ> trad.
12 [καὶ] C// traditur
13 ["Αρεω]ς //‾ΟΣ traditur
21 [πέρ]αν /ι_/ΑΝ traditur
22 ἄ[λ]σος ΑΑΣΟΣ traditur | [ὀ]ρ[ύξας] ΕΡΚΕΙ traditur. Supplevimus ad sententiam
24 σί[ω]ν [π]ο ΣΙΟΝ/ΤΟ traditur | [ἐν] ᾗ Ι//Η traditur

13, 1 ν[α]ῦς ΝΑΥΣ traditur | ἔχουσα[ι] ΕΧΟΥΣΑ traditur
3 στό[λ]ῳ ἠ[γ]ων. ΣΤΟΑΩΙΗΙΛΩΝ traditur | ἐρ[ε]τῶν ΕΡΡΤΩΝ traditur

5, dominis ad supplicium sumendum tradidi. § Iuravit in mea verba tota Italia sponte sua et me b[*ello*], quo víci ad Actium, ducem depoposcit. § Iuraverunt in eadem ve[*rba provi*]nciae Galliae Hispaniae Africa Sicilia Sardinia. § • Qui [*tum iuraverunt in*] *eadem* ver*ba*, fuerunt senatores plures quam DCC, in i[*is homines qui poste*]a consules facti sunt ad eum diem quo scripta su[*nt haec* ......, *qui praetores*], circiter CLXX.

c. 26 Omnium prov[*inciarum populi Romani*], quibus finitimae fuerunt gentes quae n[*ondum parerent imperio nostr*]o, fines aux[*i*]. Gallias et Hispanias provi[*n*]cia[*s ab ea parte, qua eas adlui*]t oceanus, *a* Gádibus ad ostium Albis flum[*inis pacavi. Alpes a reg*]ione ea, quae *p*roxima est Hadriano marí, [*ad Tuscum imperio adieci,*] nulli genti bello per iniuriam inlato. § Cla[*ssi qui praerat meo iussu*] ab ostio Rheni ad *só*lis orientis regionem usque ad ....m navigavit, quo neque terra neque mari quisquam Romanus ante id tempus adit, Cimbrique et Charydes et Semnones et eiusdem tractus alii Germanorum popu[*li*] per legatos amicitiam meam et populi Romani petierunt. § Meo iussu et a[*u*]spicio ducti sunt *duo*] exercitus eodem fere tempore in Aethiopiam et in Ar[*a*]biąm, quae appel*latur*] eud[*ae*]mon, [*plurim*]aequ[*e h*]o[*min*]um [*g*]en[*t*]is u[*trius*]que [*c*]o[*piae*] caesae sunt in acie [*et*] m[*ulti h*]om[*ines*] *cap*ti. In [*A*]ethiopiam usque ad oppidum Nabata perventu[*m est, cui*] proxi*ma* [*est*] *M*[*er*]o[*e. In A*]rabiam usque ín fines Sabaeorum pro[*cessi*]t exerci*tus* [*ad*] oppidum Mariba. §

c. 27 Aegyptum imperio populi [*Ro*]mani adieci. § Armeniam maiorem interfecto rege eius Artax[*ia cu*]m possem facere p[*ro*]vinciam, malui maiorum nostrorum exemplo reg[*nu*]m id Tigrani r[*e*]gis Artavasdis filio, nepoti autem Tigranis regis, per T[*i. Ne*]ronem tra[*dere*], qu[*i tum*] mihi privignus erat. Et eandem gentem postea [*desc*]íscentem et rebellantem domitam per Gaium filium meum regi Ari[*obarz*]ani regis Medorum Arta[*bazi*] filio [*re*]gendam tradidi, et post e[*ius*] m[*ort*]em filio eius Artavasdi. Quo [*inte*]rfecto [*Tigrane*[*m*], qui erat ex regio genere Armeniorum oriundus, in id re[*gnum*] misi. § Provincias omnís, quae trans Hadrianum mare vergun[*t a*]d orien[*te*]m, Cyre-

5, 6 eadem verba fuerunt EADEM·VERBA///VERVNT *Mordtm.*, VERINT·FVERVNT *Perr.*, ///VE////// *Luc*

11 provi[n]cia[s] PROVICIA/ *quadratarius errore*

20—24 *magna ex parte evanuerunt; vide v. l. supra p.* LVI

31 NE *vel* NI *boni auctores pro* NEM, *quadratario opinor errante*

13, δε[σπόταις] εἰς κόλασιν παρέδωκα. Ὤμοσεν εἰς τοὺς ἐμοὺ]ς λό[γους] πᾶσα ἡ Ἰταλία ἑκοῦσα κα[ὶ ἐμὲ πολέμου, ᾧ] ἐπ' Ἀκτίῳ ἐνείκησα, ἡγεμόνα ἐξῃτήσατο. ὤμ]οσαν εἰς τοὺς [αὐτοὺς] λό[γ]ο[υς ἐ]πα[ρχε[ῖαι Γαλατ]ία Ἱσπανία Λιβύη Σ[ικελία Σαρ]δώ. Ο[ἱ...

. . . . . ρα υ . . . . .

. . . . ον . . . .

. . . . . ο . . λ . . . . . .

. . . . ν . ατ . .

14, Πασῶν τῶν ἐπαρχειῶν τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαί]ων, αἷς ὅμορα ἔθνη περιῴκει μήπω ὑποτεταγμένα] τῇ ἡμετέρᾳ ἡγεμονίᾳ, τὰ ὅρια προήγαγον]. Γαλατίας καὶ Ἱσπανίας ἐπαρχείας, ᾗ αὐτὰς προσκλύζει] χαθως Ὠκεανὸς ἀπὸ Γαδείρων μέχρι τοῦ] στόματος Ἄλβιος ποταμοῦ, εἰρήνευσα.] Ἄλπ[ει]ς ἀπὸ τοῦ πελάγους τοῦ Εἰονί]ου μέχρι Τυρρηνικοῦ ⸍ τῇ ἡγεμονίᾳ προσέθη]κα οὐδε[ν]ὶ τῶν ἐθνῶν πόλεμον ἀδίκως ἐπενεγκών]. Στόλου .... ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ῥή]νου ὡς πρὸς τὰς ἀνατολὰς μέχρι .... ἔπ]λευσεν, οὗ οὔτε κατὰ γῆν οὔτε ναυσὶ Ῥωμ]αίων τι[ς] προῆλθε πρὸ τούτου τοῦ χρόνου· καὶ Κίμ]βροι καὶ Χα[ρυδες καὶ Σέμνωνες καὶ ἄλλα ἔθνη τῶν] Γερμανῶν διὰ πρέσβεων φιλίαν ἐμὴν καὶ] δήμου Ῥωμαίων ἠξίωσαν. Ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐμοῖς οἰω]νοῖς αἰσίοις δύο στρατεύματα εἰς Αἰθιοπίαν καὶ] Ἀραβία[ν]

. . . . [ἀ]πό-

λωλε . . . . ἐν τ]άξει καὶ

. . . . καὶ προ-

ῆλθεν] . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

15, Αἴγυπτον δήμου [Ῥ]ωμαίων ἡγεμονίᾳ προσέθηκα. Ἀρμενίαν τὴν μείζονα ἀναιρεθέντος τοῦ βασιλέως δυνάμενος ἐπαρχείαν ποιῆσαι μᾶλλον ἐβουλήθην κατὰ τὰ πάτ[ρ]ια ἡμῶν ἔθη βασιλείαν Τιγράνῃ Ἀρτ[αου]άσδου υἱῷ, υἱωνῷ δὲ Τιγράνου βασιλέως δ[οῦναι] διὰ Τιβερίου [Ν]έρωνος, ὃς τότε μου πρόγονος ἦν· καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀφιστάμενον καὶ ἀναπολεμοῦν δαμασθὲν ὑπὸ Γαΐου τοῦ υἱοῦ μου βασιλεῖ Ἀριοβαρζάνει, βασιλέως Μήδων Ἀρταβάζου υἱῷ, παρέδωκα καὶ μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀρταουάζδῃ· οὗ ἀναιρεθέντος Τιγράνην, ὃς ἦν ἐκ γένους Ἀρμενίου βασιλικοῦ, εἰς τὴν βασιλείαν ἔπεμψα. Ἐπαρχείας ἁπάσας, ὅσαι πέραν τοῦ Εἰονίου κόλπου διατείνουσι πρὸς ἀνατολάς, καὶ Κυρήνην ἐκ μεί[ζ]ονος μέρους ὑπὸ βασι-

18 ἐξῃ[[τήσατο] ΕΞΗ traditur sine iota subscripto: cf. 3, 5

14, 6 Ἄλπ[ει]ς ΑΛΠΗΣ traditur
7 [Εἰονί]ου ///ΤΟΥ traditur
8 οὐδε[ν]ὶ ΟΥΔΕΜΙ traditur
12 τι[ς] ΤΙΕ traditur
17 Ἀραβία[ν] //ΑΡΑΒΙΑ traditur

15, 4 πάτ[ρ]ια ΠΑΤΙΙΑ traditur
6 [Ν]έρωνος ///ΕΡΩ///ΝΟΣ traditur
11 ΑΡΤΑΟΥΑΖΔΗ traditur sine iota subscr.
15 μεί[ζ]ονος ΜΕΙΣΖΟΝΟΣ traditur

nasque, iam ex parte magna regibus eas possidentibus, *e*[*t antea*] Siciliam et Sardiniam occu*pat*as bello servili reciperavi. §

c. 28 Colonias in Afric*a Sicilia* [*M*]acedonia utraque Hispania Ach[*aia A*]s[i]a [*Syria* Gallia Narb*onensi Pi*[*si*]*dia* militum deduxi. § Italia au[*te*]m ...... [*colo*]nias, quae viv*o me celeberrima*e et frequentissimae fuerunt, [*duodetriginta a me* deductas h*abet.*

c. 29 Signa milit*aria complur*[*a per al*]ios [*du*]ces amiss*a* devicti[*s ho*]*st*[*ibus recip*]era[*vi* ex His*pania et* [*Gallia et a Dalm*]ateis. § Parthos trium exercitum Roman[*o*rum s*polia et signa re*[*ddere*] mihi supplicesque amicitiam populi Romani petere *coegi.* § *Ea autem si*[*gn*]a in penetrali, quod est in templo Martis Ultoris, reposui.

c. 30 Pannonio*rum gentes, qua*[*s a*]nte me principem populi Romani exercitus nunquam ad[i]*t, devictas per Ti.* [*Ne*]ronem, qui tum erat pri[*vig*]n[*us et*] legatus meus, imperio p*opuli Romani s*[*ubie*]ci protulique finis Il[*lyrici ad ripam*] fluminis *D*]an[*uv*]i[*i*]. *Quod* [*D*]*a*[*cor*]*u*[*m transg*]res[*su*]s exercitus meis [*auspici*]*s pro*[*flig*]*a*[*tus vic*tusque [*est, et*] *pos*[*tea trans Danuvi*]um ductus [*exercitus meus Dacorum* gentes im[*peria populi Romani perferre coegit.*

c. 31 Ad me ex In[*dia regum legationes saepe missae sunt, numquam adhuc visae* apud qu[*em*]*q*[*uam Romanorum principe*]m. Nostram am[*icitiam petierunt* per legat[*os*] *B*[*a*]starn[*ae Scythae*]que et Sarmatarum [*qui sunt citra fluviu*]m Tanaim [*et u*]ltra reg[*es, Alban*]orumque rex et Hiber[*orum et Medorum*.

c. 32 Ad me supp*li*ces confug[*erunt r*]eges Parthorum Tirida[*tes et postea P*]hrat[*es* regis Phrati[*s filius*]; Medorum [*Artavasdes; Albanorum*] Artaxares §; Britann[*orum*] Dumnobella[*unus*] *et Tim........;* [*Sugambr*]orum Maelo §; Mar[*c*]omanorum Suebor[*umque complures. Ad me rex*] *Part*horum Phrates Orod[*is*] fi*li*us filios suos nepo[*tesque omnes misit*] *in Ita*li*am,* non bello superatu[*s*], sed amicitiam nostram per [*liberorum*] *suorum* pignora petens. Plurimaeque aliae gentes exper[*tae sunt populi R.*] *fidem* me principe, quibus antea cum populo Roman[*o nullum intercedebat*] legationum et amicitiae commercium. §

c. 33 A me gentes Parthorum et Medoru*m* [*per legatos*] principes earum gentium reges pet[i]tos acceperunt Pa[*rthi Vononem, regis Phr*]atis *f*ilium regis Orodis nepotem; Medi Ar[*iobarzanem,*] regis Artavazdis filium, regis Ariobarzanis ne[*potem.*

5, 35 [A]s[i]a /STA *Perr., om. rel.*
44 ad[i]t ADET *Luc.*, AD// *Perr. Mordtm.*
47 D]an[uv]i[i]. Quod [D]a[cor]u[m] /AN///IT/////////// *Perr.*, PAM//////////////// *Mordtm.* //////QVODA///V/ *Luc.*

λέων κατεσχημένας καὶ ἔμπροσθεν Σικελίαν καὶ Σαρδὼ προκατειλημ[μ]ένας πολέμῳ δουλικῷ ἀνέλαβον.

Ἀποικίας ἐν Λιβύῃ Σικελίᾳ Μακεδονίᾳ ἐν ἑκατέρᾳ τε Ἱσπανίᾳ Ἀχαίᾳ Ἀσίᾳ Συρίᾳ Γαλατίᾳ τῇ περὶ Νάρβωνα Πισιδίᾳ στρατιω[τ]ῶν κατήγαγον. Ἰταλία δὲ εἴκοσι ὀκτὼ ἀποικίας ἔχει ὑπ' ἐμοῦ καταχθείσας, αἳ ἐμοῦ περιόντος [πλ]η[θ]ύ[νουσ]αι ἐτύγχανον.

Σημέας στρατιωτικὰς [πολλὰς ὑπ]ὸ ἄλλων ἡγεμόνων ἀποβεβλημέν[ας νεικήσας τοὺ]ς πολεμ[ί]ους ἀπέλαβον ἐξ Ἱσπανίας καὶ Γαλατίας καὶ παρὰ Δαλματῶν. Πάρθους τριῶν στρατευμάτων Ῥωμαίων σκῦλα καὶ σημέας ἀποδοῦναι ἐμοὶ ἱκέτας τε φιλίαν δήμου Ῥωμαίων ἀξιῶσαι ἠνάγκασα. ταύτας δὲ τὰς σημ[έ]ας ἐν τῷ Ἄρεως τοῦ Ἀμύντορος ναοῦ ἀδύτῳ ἀπεθέμην.

Παννο[ο]νίων ἔθνη, οἷς πρὸ ἐμοῦ ἡγεμόνος στράτευμα Ῥωμαίων οὐκ ἤγγισεν, ἡσσηθέντα ὑπὸ Τιβερίου Νέρωνος, ὃς τότε μου ἦν πρόγονος καὶ πρεσβευτής, ἡγεμονίᾳ δήμου Ῥωμαίων ὑπέταξα τά τε Ἰλλυρικοῦ ὅρια μέχρι Ἴστρου ποταμοῦ προήγαγον· οὗ ἐπ[ι]τάδε Δάκων διαβᾶσα πολλὴ δύναμις ἐμοῖς [αἰσίοι]ς οἰωνοῖς κατ[ε]κόπη. καὶ ὕστερον μεταχθὲν τὸ ἐμὸν στράτευμα πέραν Ἴστρου τὰ Δάκων ἔθνη προστάγματα δήμου Ῥωμαίων ὑπομένειν ἠνάγκασεν.

Πρὸς ἐμὲ ἐξ Ἰνδίας βασιλέων πρεσβεῖαι πολλάκις ἀπεσ[τά]λησαν, οὐδέποτε πρὸ τούτου [τοῦ] χρόνου ὀφθεῖσαι παρὰ Ῥωμαίων ἡγεμόνι. Τὴν ἡμετέραν φιλίαν ἠξίωσαν διὰ πρέσβεων Βαστάρναι καὶ Σκύθαι καὶ Σαρματῶν οἱ ἐπιτάδε ὄντες τοῦ Τανάιδος ποταμοῦ καὶ οἱ πέραν δὲ βασιλεῖς, καὶ Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων καὶ Μήδων βασιλε[ῖ]ς.

Πρὸς ἐμὲ ἱκέται κατέφυγον βασιλεῖς Πάρθων μὲν Τειριδάτης καὶ μετέπειτα Φραάτης βασιλέως Φρα[άτου υἱός, Μήδων δ]ὲ Ἀρτα[ουάσδ]ης, Ἀ[λβαν]ῶν [Ἀρταξάρης, Βρεταν]νῶν Δομ[νο]ε[λ]λαῦνος καὶ Τ[ιμ . . . . , Σουγάμ]βρ[ω]ν [Μ]αίλων, Μαρκομα[ν]νων καὶ Σουήβων πλείονες. Πρὸ]ς ἐμὲ [β]ασ[ιλ]ε[ὺ]ς Πάρθων Φρα[άτης] υἱὸ[ς Ὠρώδου τ]οὺς [υἱοὺς αὐτοῦ ἐκγό]νους τε πάντας ἔπεμψ[εν] εἰς Ἰταλίαν, ο[ὐ πο]λέμῳ νι]κηθείς, ἀλλὰ τὴν ἡμ[ετ]έραν φιλίαν ἀξιῶν ἐπὶ τέκνων ἐνεχύροις. Πλεῖστά τε ἄλλα ἔθνη πεῖραν ἔ[λα]βεν δήμου Ῥωμαίων πίστεως ἐπ' ἐμοῦ ἡγεμόν[ο]ς, οἷς τὸ πρὶν οὐδεμία ἦν πρὸς δῆμον Ῥωμαίων πρεσβειῶν καὶ φιλίας κοινωνία.

Παρ' ἐμοῦ ἔθνη Πάρθων καὶ Μήδων διὰ πρέσβεων [τῶ]ν παρ' αὐτοῖς πρώτων βασιλεῖς αἰτησάμενοι ἔλαβο[ν] Πάρθοι Οὐονώνην, βασιλέως Φράτου υἱόν, βασιλ[έως Ὠρώδου υἱωνόν· Μῆδοι Ἀριοβαρζάνην, β[ασιλ]έω[ς Ἀρταβάζου υἱόν, βασιλέως Ἀριοβαρζάν[ους υἱω]νόν.

15, 16/17 Σαρδὼ προκατειλημ[μ]ένας ΣΑΡΔΩΙ ΠΡΟΚΑΤΕΙΛΗΜΕΝΑΣ traditur
19 Συρίᾳ ΣΥΡΙΑ traditur
20 στρατιω[τ]ῶν ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΩΝ traditur
22 [πλ]η[θ]ύ[νουσ]αι ΤΙΑΗΟΥ ΑΙ traditur
24 πολεμ[ί]ους ΠΟΛΕΜΟΥΣ traditur

16, 5 σημ[έ]ας ΣΗΜΕΙΑΣ trad.
7 Παν[ο]νίων ΠΑΝΝΩΝΙΩΝ traditur
11/12 ἐπιτάδε ΕΠΕΙΤΑΔΕ traditur
13 κατ[ε]κόπη ΚΑΤΚΟΠΗ trad.
16/17 ἀπεσ[τά]λησαν ΑΠΕΣΑΤΛΗΣΑΝ traditur
17 τοῦ omittitur
22 βασιλε[ῖ]ς ΒΑΣΙΛΕΕΣ traditur

17, 1/2 Ἀ[λβαν]ῶν ΑΔ ΧΩΝ tr.
2 Δομ[νο]ε[λ]λαῦνος ΔΟΜΙ Ο ΛΛΑΥΝΟΣ traditur
3 [Σουγάμ]βρ[ω]ν ΒΡΟΝ tr.
4 [β]ασ[ιλ]ε[ὺ]ς ΡΑΣ ΕΙΣ trad.
5/6 [ἐκγό]νους ΩΝΟΥΣ traditur

c. 34 6, 13 In consulatu sexto et septimo, p[*ostquam bella civili*]a exstinxeram,
14 per consensum universorum [*potitus rerum omn*]ium rem publicam
15 ex mea potestate in senat[*us populique Romani a*]rbitrium transtuli.
16 Quo pro merito meo senat[*us consulto Augustus appe*]llatus sum et laureis
17 postes aedium mearum v[*incti sunt publice coronaq*]ue c[*i*]vica super
18 ianuam meam fixa *est* [*clupeusque aureus*] i[*n c*]uria Iulia posi-
19 tus, quem mihi senatum [*populumque Roman*]um d[*are*] virtutis cle-
20 *mentiae*] iustiti[*ae pietatis causa testatum*] est p[*er ei*]us clupei
21 *ins*]c[*ription*]em. s Post id tem[*pus praestiti omnibus dignitate, pote-*
22 *st*]atis a[*utem n*]ihilo ampli[*us habui quam qui fuerunt mi*]hi quo-
23 que in *ma*[*gis*]*t*[*rat*]u conlega[*e.*
c. 35 24 Tertium dec[*i*]mum consulatu[*m cum gerebam, senatus et eque*]ster ordo
25 populusq[*ue*] Romanus universus [*appellavit me patrem p*]atriae idque
26 in vestibu[*lo a*]edium mearum [*i*]nscriben[*dum esse et in curia e*]t in foro Aug(usto)
27 sub quadr[*igi*]s, quae mihi [*ex*] s. c. pos[*itae sunt, censuit. Cum scri*]psi haec,
28 annum age[*b*]am septuagens[*imum sextum.*

6, 14 [omn]ium ///IVM *Luc.*, LVM *Perr.*

Ἐν ὑπατείᾳ ἕκτῃ καὶ ἑ[β]δ[ό]μῃ [πολέ]μους ἐνφυλ[ί]ους ζβέσ[ας μετ' αὐτ]οὺς [κα]τὰ τὰς εὐχὰς τῶν ἐμῶν πολε[ιτ]ῶν ἐνκ[ρατ]ὴς γενόμενος πάντων τῶν πραγμάτων, ἐκ τῆς ἐμῆς [ἐξ]ουσίας εἰς τὴν τῆς συνκλήτου καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων μετήνεγκα κυρ[εί]αν. [ἐξ] ἧς αἰτίας δόγματι συνκλήτου Σεβαστὸς προ[σηγορεύθη]ν καὶ δάφναις δημοσίᾳ τὰ πρόπυλά μου ἐστέφθη] ὅ τε δρύινος στέφανος ὁ διδόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πολειτῶν ὑπερ[άν]ω τοῦ πυλῶνος τῆς ἐμῆς οἰκίας ἀνετέθη ὅ[πλ]ον τε χρυσοῦν ἐν τῷ βο[υλ]ευτηρίῳ ἀνατε[θὲ]ν ὑπό τε τῆς συνκλήτου καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥω[μ]αίων διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἀρετὴν καὶ ἐπείκειαν καὶ [δι]καιοσύνην καὶ εὐσέβειαν ἐμ[ο]ὶ μαρτυρεῖ. [μεθ' ἃ] ἀξιώ[μα]τι πάντων διήνε[γ]κ[α], ἐξουσίας δὲ οὐδέν τι πλεῖον ἔσχον τῶν συναρξάντων μοι.

Τρισκαιδεκάτην ὑπατείαν ἄγοντός μου ἥ τε σύνκλητος καὶ τὸ ἱππικὸν τάγμα ὅ τε σύνπας δῆμος τῶν Ῥωμαίων προσηγόρευσέ με πατέρα πατρίδος καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ προπύλου τῆς οἰκίας μου καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ Σεβαστῇ ὑπὸ τῷ ἅρματι, ὅ μοι δόγματι συνκλήτου ἀνετέθη, ἐπιγραφῆναι ἐψηφίσατο. Ὅτε ἔγραφον ταῦτα, ἦγον ἔτος ἑβδομηκοστὸν ἕκτον.

17 ἑ[β]δ[ό]μῃ Ε.ΔΩΜΗΙ traditur

17/8 ἐνφυ[λί]ους ΕΝΦΥΜΟΥΣ tr.

19 πολε[ιτ]ῶν ΠΟΛΕΜΩΝ trad.

22 κυρ[εί]αν ΚΥΡΙΗΑΝ traditur

18, 6 ἐμ[ο]ὶ ΕΜΩΙ traditur | [μεθ' ἃ] ἀξιώ[μα]τι //ΑΞΙΩΝ//ΤΙ Mordtm., //ΑΞΙΩΝΤΙ Ham.

7 διήνε[γ]κ[α] ΔΙΗΝΕ.ΚΑΙ trad.

app. 1 Summa pecun[*i*]ae, quam ded[*it in aerarium vel plebei Romanae vel di*]missis militibus *d*enarium se[*xi*]e[*ns milliens.*

app. 2 Opera fecit nova aedem Marti[*s, Iovis Tonantis et Feretri, Apollinis,* divi Iuli, Quirini, Minervae, [*Iunonis Reginae, Iovis Libertatis,* Larum, deum Penatium, Iuv[*entatis, Matris deum, Lupercal, pulvina*]r ad circum, curiam cum Ch[*alcidico, forum Augustum, basilic*]a[m Iuliam, theatrum Marcelli, [............... *nemus quod est trans T*]iberim Caesarum. §

app. 3 Refecit Capito[*lium sacra*]sque aedes [*nu*]m[*ero octoginta*] duas, th[*eat*]rum Pompei, aqu[*arum ductus, vi*]am Flami[*niam.*

app. 4 Impensar[*um in spect*]acu[*la circensia et munera*] gladiatorum at[h]*letasque et venationes et naum*]ac[*hiam....*] Dona... [*op*]pi[*dis coloniis in Italia, oppidis in provinciis ter*]rae motu incendioque c[*o*]nsumptis a[*u*]t [*viritim amicis senat*]oribusque, quorum census explevi in[*nu*]mer[*abilia.*

41 INCENDIOVE *Perr. contra reliquos et interpretem*
42 a[u]t AMT *Perr., om. rel.*

Συνκεφαλαίωσις ἠριθμημένου χρήματος εἰς τὸ αἰράριον ἢ εἰς τὸν δῆμον τῶν Ῥ[ωμαίω]ν ἢ εἰς τοὺς ἀπολελυμένους στρατιώτας ἓξ μυριάδες μυριάδων. Ἔργα καινὰ ἐγένετο ὑπ' α[ὐ]τοῦ ναοὶ μὲν Ἄρεως, Διὸς βροντησίου καὶ τροπαιοφ[ό]ρου, Πανός, Ἀπόλλωνος, θεοῦ Ἰουλίου, Κυρείνου, Ἀ[θη]νᾶς, Ἥρας βασιλίδος, Διὸς Ἐλευθερίου, ἡρώ[ων, θεῶν π]ατρίων, Νεότητος, Μητρὸς θεῶν, [βουλευτήριον] σὺν Χαλκιδικῷ, ἀγορ[ὰ] Σεβαστ[ή], θέατρον Μαρκέλλ[ου, βασιλικ[ὴ] Ἰουλία, ἄλσος Καισάρων, στοαὶ ἐν Παλ[ατίῳ, στοὰ ἐν ἱπποδρόμῳ Φλαμινίῳ. ἐπεσκ[ευ]άσ[θη τὸ Καπιτώλιον, ναοὶ ὀγδοήκοντα δύο, θέ[ατρ]ον Πο[μ]πηίου, ὁδὸς Φλαμινία, ἀγωγοὶ ὑδάτων. [Δαπ]άνα[ι εἰς θέας καὶ μονομάχους καὶ ἀθλητὰ[ς καὶ] ναυμαχίαν καὶ θηρομαχίαν· δωρεαὶ [ταῖς] ἀποικίαις πόλεσιν ἐν Ἰταλίᾳ, πόλεσιν ἐν ἐπαρχεί[αι]ς σεισμῷ καὶ ἐνπυρισμοῖς πεπονηκυίαις ἢ κατ' ἄνδρα φίλοις κ[αὶ] συνκλητικοῖς, ὧν τὰς τειμήσεις προσεξεπλήρωσεν, ἄπειρον πλῆθος.

20 α[ὐ]τοῦ ΑΤΟΥ traditur
21 τροπαιοφ[ό]ρου ΤΡΟΠΑΙΟΦΕΡΟΥ traditur
19, 1 ἀγορ[ὰ] Σεβαστ[ή] ΑΓΟΡΑΙ ΣΕΒΑΣΤΗΙ quadratarius propter praecedens σύν
1/2 [βασι]λικ[ὴ] ////ΛΙΚΗΙ traditur
3 ἐπεσκευάσθη ΕΠΕΣΚΗ/ΑΣΟ traditur

RES GESTAE DIVI AVGVSTI

QVIBVS ORBEM TERRARVM IMPERIO POPVLI ROMANI SVBIECIT

ET IMPENSAE

QVAS IN REM PVBLICAM POPVLVMQVE ROMANVM FECIT.

CVM COMMENTARIO.

Capita quae feci, sunt ipsius archetypi tam Latini quam Graeci; numeros adieci ego.

Cursivis litteris in Augusti libello expressa quae extra parentheses inveniuntur, ea a Perrotiano exemplo aut absunt aut aliter ibi scripta sunt, cum apud alium aliosve auctores ita ut dedi tradantur; intra parentheses formae quadratae posita sunt deperditorum supplementa.

§ nota signat comma in ipso lapide indicatum aut nota 7 vel 3 aut certe interstitio maiore.

Apices ubi adscripti sunt vocalibus *a i o u*, **super A O V in ipso lapide cernuntur similiter, vocalis autem I supra lineam producta.**

INDEX

SCRIPTVS SVPER TRES PRIMAS PAGINAS LATINAS, GRAECAS VERO OMNES.

LAT. 1 Rerum gestarum dívi Augustí, quibus orbem terra[*rum*]
2 ímperio populi Rom(ani) | subiecit, et inpensarum, quas in
3 rem publicam populumque Ro[*ma*]num fecit, incísarum | in duabus aheneís pílis, quae su[*n*]t Romae positae, exemplar sub[*i*]ectum.

GR. Μεθηρμηνευμέναι ὑπεγράφησαν πράξεις τε καὶ δωρεαὶ Σεβαστοῦ [Καίσαρος, ἃς κατ]έλιπεν ἐπὶ [Ῥ]ώ[μ]ης ἐνκεχαραγ[μένας] χαλκαῖς στήλαις δυσί.

Testibus Suetonio (Aug. 101 Tib. 23) et Dione (56, 33) una cum testamento suo Augustus deposuit apud virgines Vestales tria volumina aeque signata, quae post obitum eius in senatum allata ibique aperta et a Druso recitata sunt. Horum trium voluminum uno mandata de funere suo comprehendit, altero edidit breviarium totius imperii (cf. Tacitus ann. 1, 11; Dio 53, 30), tertio ***indicem rerum a se gestarum***, ***quem vellet incidi in aheneis tabulis***, ***quae ante mausoleum statuerentur***, ut ait Suetonius, vel secundum Dionem τὰ ἔργα ἃ ἔπραξε πάντα, ἃ καὶ ἐς χαλκᾶς στήλας πρὸς τῷ ἡρῴῳ αὐτοῦ σταθείσας ἀναγραφῆναι ἐκέλευσε. Apparet Suetonium ipsam commentarii inscriptionem in mente habuisse, cum haec scripsit, Dionem autem pendere a Suetonio. Et de locis quidem, in quibus indicis huius exemplaria proposita sunt, cum supra dictum sit, superest ut videamus, quo tempore Augustus eum conscripserit. Quem quamquam partem quodammodo testamenti sui esse voluit scripti Suetonio teste die 3 Apr. a. 766, tamen non eodem tempore illum sive fecit sive perfecit, sed sub ipsum demum mortis diem, qui fuit 19 Aug. 767. Nam primum in fine (6, 27) adnotat haec scripsisse se annum aetatis agentem septuagesimum sextum, qui annus coepit die 23 Sept. 766. Deinde lustri tertii mentionem facit (2, 9) facti ut ipse ait a. 767, ut addit Suetonius (Aug. 97; cf. Dio 56, 29), centesimo ante mortem Augusti die, id est c. Mai. 11. Denique in

loco 1, 30 lacero quidem, sed ubi certa septenarii numeri vestigia in Graecis supersunt, agere se dicit haec scribentem tribuniciam potestatem trigesimam septimam, quae coepit die 27 Iun. a. 767. Videtur igitur conscriptus esse libellus aestate a. 767, ante quam Augustus Tiberium in Illyricum profecturum prosequens in Campaniam se conferret; nam cum apud virgines Vestales depositus sit una cum testamento, Romae potius eum dictavit Augustus quam in itinere extremo. Ceterum secundum ea quae infra observavi ad cap. xv fieri potest, ut Augustus hunc indicem confecerit multo ante, scilicet c. a. 750, ea vero quae posterioris aetatis sunt, supplementi loco postea addiderit. — Tam inscriptio quam clausula 6, 29—43 non sunt auctoris, sed adiectae quando commentarius proponebatur. Et illam quidem cum Suetonius norit, in ipso archetypo adfuisse dubium non est; quam ob rem venit a Tiberio aut certe ab eo, cui Tiberius de ea re mandarat, hac scilicet forma concepta: ***res divi Augusti, quibus orbem terrarum imperio populi Romani subiecit, et impensae, quas in rem publicam populumque Romanum fecit;*** nam reliqua apertum est in Asia demum accessisse et recte monuit Zumptius ineleganter dici ***res gestas*** et ***impensas incisas.*** Clausulam quoque non ad primariam editionem pertinere, sed item in provincia Asia adiectam esse infra demonstrabimus.

CAPVT I

LAT. 1, 1 Annos undeviginti natus exercitum privato consilio et pri-
2 vata impensa | comparavi, per quem rem publicam [*do*]mi-
3 natione factionis oppressam | in libertatem vindic[*avi*].

GR. 1, 1 2 Ἐτῶν δεκαε[ν]νέα ὢν τὸ στράτευμα ἐμῇ γνώμῃ καὶ | ἐμῷ [ἀνα-
3 λώματ]ι ἡτοί[μασα· δ]ι' οὗ τὰ κοινὰ πρά|[γματα ἀπὸ τῆς τῶν]
4 συνο[μοσα]μένων δουλήας | [ἠλευθέρωσα.]

Undevicesimum annum Caesar explevit die 23 Sept. 710, quo ipso tempore, scilicet mense Octobri, exercitum parare coepit. Ex Puteolano Cicero ad Att. 16, 8, 1: ***kalendis*** (Novembribus), inquit, ***litterae mihi ab Octaviano; magna molitur; veteranos quiqui Casilini et Calatiae sunt, perduxit ad suam sententiam.*** Cf. Drumannus 1, 215. Privato consilio privataque impensa eum milites conscripsisse cum alii praedicant tum Cicero in oratione his de rebus in senatu habita Phil. 3, 2, 3: ***C. Caesar adulescens ..... nec postulantibus nec cogitantibus ... nobis .. exercitum ... comparavit patrimoniumque suum effudit*** et § 5: ***qua peste privato consilio rem publicam Caesar liberavit.*** Drumann 1, 214. — Hunc commentarii locum in mente habuisse videtur Velleius 2, 61: ***torpebat oppressa dominatione Antonii civitas ...., cum C. Caesar undevicensimum an-***

num ingressus ..... privato consilio maiorem senatu pro re publica animum habuit primumque a Calatia, mox a Casilino veteranos excivit paternos; sed apparet non recte Velleium accepisse quod scribit Augustus ea se fecisse undeviginti annos natum. — v. 2 ***dominatione*** supplevit Gronovius, [*obs*]***tinatione*** Chishull.

LAT. 1, 3 4 [*Propter quae sen*]atus decretís honori[*fi*]cís in | ordinem
suum [*me adlegit C. Pansa et A. Hirti*]o consulibu[*s, c*]on-
5 [*sula*]|rem locum [*mihi tribuens*].
GR. 1, 4 5 [Ἐφ'] οἷς ἡ σύνκλητος ἐπαινέσασά | [με ψηφίσμασι] προσκατέλεξε
6 τῇ βουλῇ Γαΐῳ Πάνσα | [καὶ Αὔλῳ Ἱρτίῳ ὑπάτοις,] ἐν τῇ τάξει
7 τῶν ὑπατ[ικῶν | ἐμοὶ τ]ὸ σ[υμβου]λεύειν δοῦσα.

Supplementa fere mea sunt, Graecis quae supersunt accommodata. Non praetorio loco Caesar in senatum lectus est, sicut placuit Zumptio, sed, quae sententia fuit Chishulli et Drumanni, consulari. Nam quamquam k. Ian. a. 711 Cicero (Phil. 5, 17, 46) hoc tantum suasit ***senatui placere C. Caesarem C. f. pontificem pro praetore senatorem esse sententiamque loco praetorio dicere,*** tamen postero die senatus decrevit, ut eam diceret loco consulari (Appian. b. c. 3, 51 γνώμην αὐτὸν ἐσφέρειν ἐν τοῖς ὑπατικοῖς. Liv. 118). Errat igitur Dio scribens (46, 29. 41) eo die eum inter quaestorios relatum esse, post pugnam Mutinensem demum inter consulares. Nec magis defendi potest, quod addit idem, eo tempore ius ei datum esse suffragii ferendi loco consulari. Nam hoc quidem fieri potest, ut primum decernantur ornamenta consularia, deinde ius suffragii ferendi loco consulari (v. Henzen n. 5280), cum ornamenta pertineant ad vestitum ei loco proprium, item fortasse ad locum in spectaculo publico epulisque publicis neque tamen ad sententiam dicendam. At qui in senatum adlegitur, non ornamenta loci sui accipit, sed locum ipsum itaque omnino ius habet sententiae dicendae. Ceterum bis certe de hac re decrevisse senatum colligitur ex ipso commentario, cum ibi commemorentur ***decreta honorifica.***

LAT. 1, 5 6 [*Eodemque tempore imp*]erium mihi dedit. | Res publica,
n[*e quid accideret, a senatu mihi*] pro praetore simul cum|
7 consulibus [*t*]r[*adita est tuenda*].
GR. 1, 7 8 [Ἡ δὲ α]ὐ[τή ἐ]μοὶ ἔδ[ωκεν ἀρ|χὴν, κα]ὶ τὰ δημόσια πράγματα, μή
9 τι [συμβ]ῇ, ἐμοὶ με|[τὰ τῶν ὑπάτ]ων προνοεῖν ἐπέτ[ρ]εψεν ἀντὶ
10 στρατηγοῦ | [ἡ σύνκλητος].

Sic Graeca ordinavit Kirchhoffius optime, secundum eum ego Latina. Quod scripserunt priores ***cum consulibus Ir***[***tio et Pansa***] iam refellit

versio, secundum quam necessarium visum est IR licet traditum ab omnibus mutare in TR. Erunt tamen fortasse qui malint abstinere ab emendatione et supplere sic fere: ***Res publica** n[**e quid detrimenti caperet, me**]* ***pro praetore simul cum consulibus** ir[**e ad exercitum iussit senatus**]*, quod et ipse praeferrem, nisi longius recederet a versione Graeca. Erravit autem Zumptius, cum rem publicam fecit Caesari imperium dantem, quasi hoc Latinum esset nec tam toto rerum ordine quam disertis testimoniis (Cic. Phil. 11, 8, 20: *C. Caesari .. fasces senatus dedit*. Tac. ann. 1, 10. Liv. ep. 118) constaret totam hanc rem peractam esse in senatu. Decretum hoc eodem tempore factum est cum praecedente. App. 3, 51: ἐψηφίσαντο ... τοῖς ὑπάτοις Ἱρτίῳ καὶ Πάνσᾳ Καίσαρα συστρατηγεῖν οὗ νῦν ἔχει στρατοῦ. Vell. 2, 61: ***eum senatus pro praetore una cum consulibus designatis Hirtio et Pansa bellum cum Antonio gerere iussit.*** Drumann 1, 239.

LAT. 1, 7 8 [***Populus***] autem eodem anno me | consulem, cum [***consul***
9 ***uterque bello ceci***]disset, et trium virum rei publicae con-
stituend[***ae in quinquennium creavit.***] |
GR. 1, 10 11 [Ὁ δὲ δῆ]μος τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ, ἀμφο[τέρ]ων | [τῶν ὑπάτων τῷ
12 π]ολέμῳ πεπτω[κότ]ων, ἐμ[ὲ ὕπ]α|[τον ἀπέδειξεν κ]αὶ τὴν τῶν
13 τριῶν ἀνδρῶν ἔχον|[τα ἐξουσίαν ἐπὶ] τῇ καταστάσει τῶν δ[η]μοσίων
14 πρα|[γμ]άτ[ων ἐς πεντ]αε[τηρίδα].

Notum est Caesarem consulem creatum esse a. 711 die Aug. 19, triumvirum r. p. c. lege Titia eodem anno die Nov. 27.

CAPVT II

LAT. 1, 10 Qui parentem meum [*occideru*]n[*t*, *eo*]*s* in exilium expulí
11 iudiciis legi|timís ultus eorum [***scelus et p***]ostea bellum in-
12 ferentís reí publicae | víci [***acie bis***].
GR. 1, 15 16 [Τοὺς ἀποκτείναντας τὸν πατέρα μου] ἐξώρισα κρί|[μασιν ἐννόμοις
17 τιμωρησάμενος] αὐτῶν τὸ | [ἀδίκημα καὶ με]τὰ ταῦτα αὐτοὺς πό-
18 λεμον ἐ|[πιφέροντας τῇ πατρ]ίδι [δ]ὶς ἐνείκησα παρατάξει. |

Supplementa quae posui flagitantur spatiis reliquiisve versionis Graecae. Ante *in exilium* Cossonus ..S.., Lucas NIAS, Mordtm. S, Perr. I: scripsi ***eos***, cum ***omnes***, quod Franzius commendavit, spatium excedere videatur. Res notae sunt. Scilicet lege Pedia a. 711 quaestio constituta est extraordinaria in eos, quorum opera Caesar dictator interfectus esset coniuratisque singulis mox ea lege accusatis, cum exilii causa solum vertisse viderentur, aqua et igni interdictum est (Liv. epit. 120. Vell. 2, 69. Suet. Aug. 10. App. 3, 95 al. Drumann 1, 338). Bellum autem Philippense a.

712 transactum esse duplici proelio praeter alios permultos Suetonius (Aug. 13) tradit nec dubitavi, cum Kirchhoffius vocabulum δὶς ex corruptis Graecis explicavisset, etiam Latinis id inferre. Nam priore pugna quod Antonius solus vicit, Caesar castris exutus fugit, non obstat, quominus in commentario talia de se praedicarit.

CAPVT III

LAT. 1, 13 [*A*]rma terra e[*t*] mar[*i civilia exter*]naque toto in orbe ter-
14 rarum s[*ustinui*] | victorque omnibu[*s superstitib*]us civibus
15 peperci. § Exte[*rnas*] | gentes, quibus tuto [*parcere pot*]ui,
[*co*]nservare quam excidere m[*alui*]. |

GR. 1, 19 20 [Πολέμους καὶ κατὰ γῆ]ν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐμφυ|[λίους καὶ
21 ὀθνείους ἐν] ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ [π]ολ|[εμῶν ἠνεσχόμην νεικ]ήσας
22 τε πάντων ἐφεισάμην | [τῶν ζώντων πολειτῶν. τ]ὰ [δὲ] ἔθνη, οἷς
23 ἀσφαλὲς ἦν συν|[γνώμην ἔχειν, ἔσωσα μ]ᾶλ[λον] ἢ ἐξέκοψα. §

Initio RMA Perrot, ARMA Coss. Chish., cum habeant Luc. LIA, Mordtm. ELLA, ut non satis liqueat, utrum *arma* scribendum sit an *bella*. — Postea *terrae marique* habet Cossonius; at locativus in simplici *terrae* vocabulo non ita raro admissus (v. Liv. 5, 51, 9; Vell. 2, 129, 3; Haase ad Reisigium § 347 n. 520) cum ita vix recte se habeat, praeterea hiatus qui sequitur vocabulo *que* recipiendo non sufficiat, potius scripsi *terra e*[*t*] *mari*, secutus fere exemplar Perroti. — De re conferendus est praesertim Velleius 2, 86: *victoria* (Actiaca) *fuit clementissima nec quisquam interemptus est;* [*eiecti*] *paucissimi et hi qui deprecari quidem pro se non sustinerent*, quae recte sic videtur constituisse Kreyssigius, cum a codice absit vocabulum *eiecti*. Nam de victoria Actiaca certe vel maxime hoc loco cogitavit Augustus, nec tam in hoc loco explicando quaerendum est, quid fecerit Augustus (quem multos occidisse constat non solum post pugnam Philippensem, v. Drumannum 1, 386, sed etiam post Actiacam, v. Dionem 51, 2 et Drumannum 1, 485) quam quid de se praedicari voluerit. Ob eandem clementiae speciem quarto post victoriam Actiacam anno u. c. 727 Augusto corona querna civica decreta est *civibus servateis*, ut aiunt nummi (vide infra 6, 14 ibique notata). Denique cum mox Augustus scribat non omnibus externarum gentium captivis se pepercisse, quid restat nisi de civibus pleniorem adseverationem ut recipiamus? Itaque longe rectius Gronovius proposuit *superstitibus civibus* quam Chishullus eumque secutus Zumptius *supplicibus*.

LAT. 1, 16 Millia civium Roma[*norum in*] sacramento meo fuerunt cir-
17 citer ......|ta. § Ex quibus dedu[*xi in coloni*]as aut remisi
18 in municipia sua stipen[*dis emeri*]|tis millia aliquanto [*plus*
19 *qu*]am trecenta et iis omnibus agros a [*me emptos*] | aut pecuniam pro pr[*aediis a*] me dedi. §

GR. 1, 23 2, 1 Μυριάδες ‖ Ῥωμαίων [πολειτῶν] ὑ[πὸ] τὸν ὅρκον τὸν ἐμὸν |
2 3 [ἐ]γ[ένοντο] ἐνγ[ὺς .....κ]ο[ντα· ἐ]ξ ὧν κατήγαγον εἰς | [τὰς ἀποι]κί[ας ἢ ἀπέπεμψα εἰς τὰς] ἰδίας πό[λεις]..... (*reliqua fere perierunt.*)

Numeri militum qui in Augusti verba iurarunt (quibus non comprehendendos esse, qui post victorias Philippicam Siculam Actiacam Caesari se tradiderunt, moneo contra Zumptium) in exemplo Latino non superest nisi extrema pars ....TA, in Graeco solum ΜΥΡΙΑΔΕΣ — — — — — ...... Ο..... *Quingenta*, quod dedit Gronovius divinando magis quam ratiocinando assecutus, etsi incertum est, tamen et spatiis utriusque textus recte se accommodat et probabilitate aliqua commendatur. Nimirum trecenta milia militum ab Augusto honestam missionem acceperunt, quorum ad a. 725 milia CXX in colonias deductos esse colligitur ex loco 3, 19. Fuerunt autem Augusto moriente sub signis civium Romanorum circiter centum quinquaginta milia, cum Tiberius a. p. Chr. 23 haberet legiones viginti quinque (Tac. ann. 4, 5) totidemque videatur reliquisse Augustus (Dio 55, 23), quibus addendi sunt milites praetoriani et urbaniciani. Ita qui in bello ceciderunt vel certe in militia diem obierunt cum missis ignominiae causa fiunt milia circiter quinquaginta non improbabiliter. — *Stipen*[*dis emeri*]*tis* scripsi collato loco 3, 30 pro supplemento male facto priorum *stipen*[*diis solu*]*tis*. Paulo post *agros a* [*me emptos*] collato loco 3, 22 sq. supplere malui quam *agros a*[*dsignavi*]. Deinde *pro p*[*raediis*] scripsi, cum habeant PROP Perr. Mordtm., PROPR Coss., PROEPR Luc.; item [*a*] *me*, non [*ex*] *me dedi* posui propter Plaut. Trinumm. 182: *a me argentum dedi* similiaque. Ceterum de praemiis, quae Augustus veteranis persolvit, diligentius postea exponitur 3, 22—33, ubi vide.

LAT. 1, 19 20 Naves cepi sescen[*tas praeter* | *e*]as, si quae minore[*s quam trir*]emes fuerunt. § |

GR. 2, 7 8 *perierunt.*

Sex. Pompeius naves amisit ad Mylas XXX (Appian. 5, 108), ad Naulochum cum trecentis pugnavisset (Appian. l. c. c. 118), septendecim exceptis omnes, ex quibus XXVIII mersae sunt, reliquae aut crematae aut captae; M. Antonii ad Actium captas esse naves CCC auctor est ipse Augustus (apud Plutarch. Anton. 68). Praeter quae proelia cum pugnas na-

vales magni momenti Augustus commiserit nullas, ratio satis convenit, siquidem scribit in universum cepisse se naves triremes vel triremibus maiores sexcentas.

CAPVT IV

LAT. 1, 21 [*Bis o*]vans triumpha[*vi, tris egi cur*]rulís triumphos.

GR. 2, 9 Δὶς [ἐπὶ κέλητος ἐθριάμβευσα, τρὶς ἐφ'] ἅρματος.

Sueton. Aug. 22: ***bis ovans ingressus est urbem post Philippense et rursus post Siculum bellum.*** Prior ovatio habita est u. c. 714, ***quod pacem cum M. Antonio fecit*** (act. triumph. Capit.; Dio 48, 31); altera ***ex Sicilia*** id. Nov. a. 718 (act. cit.; Dio 49, 15). De tertia ovatione, quam male ei tribuit Dio, vide infra ad 1, 23; falsam eam esse cum alia ostendunt tum quod superest ex Graeca interpretatione. Ubi nota praeterea currulem triumphum verti ἐφ' ἅρματος (cf. Sueton. Tib. 9: ***et ovans et curru urbem ingressus est***). — De tribus triumphis Dalmatico Actiaco Alexandrino actis a. 725 continuo triduo d. Aug. 13. 14. 15 auctores omnes (Verg. Aen. 8, 714. Livius ep. 133. Suetonius l. c. Dio 51, 21) ita consentiunt, ut necesse sit erravit is qui conscripsit tabulas Barberinianas non memorans nisi duos Augusti triumphos Delmaticum d. Aug. 13 et Aegyptiacum d. Aug. 15. Nam quam proposuit Henzenus eius rei explicationem, Augusto placuisse, ut apud Actium non tam Antoniani victi esse viderentur quam Cleopatra regina Aegypti, eumque propterea triumphum Actiacum ita coniunxisse cum Aegyptiaco, ut pro uno haberentur, ea licet per se probabilis sit mihique olim probata, tamen re denuo considerata non satis facit. Nam primum senatus decrevisse traditur post triumphum de Cleopatra interiecto tempore alterum de Aegyptiis (Dio 51, 19). Deinde in tabulis Barberinianis ita scribendum fuit non ***imp. Caesar ex A[egy]pto*** XIIX ***k. Sept. triumpavit***, sed XIX. XIIX ***k. Sept.*** Etiam magis obstant fasti Antiatini, cum ad XIX k. Sept. adscribunt: ***August. triump.***, nam triumphi per biduum acti praecipuus dies non prior est, sed posterior. Obstant denique auctores omnes Augusti triumphos numerantes non duos, sed tres, inter quos est ipsum senatus consultum a. 746 (apud Macrob. sat. 1, 12, 35: ***cum imp. Caesar Augustus mense Sextili triumphos tres in urbem intulerit***). Quam ob rem iam magis crediderim tabulae Barberinianae neglegentissimum scriptorem hoc quoque loco erravisse et ex tribus capitibus continuis incipientibus a verbis ***imp. Caesar*** medium omisisse.

LAT. 1, 21 22 et appella[*tus sum viciens* | *se*]mel imperator.

GR. 2, 9 10 [πρ]ο[σηγορεύθην ἅπαξ καὶ εἰκοσάκις αὐτοκρ]άτωρ.

Nomen imperatoris semel atque vicies partum esse Augusto etiam Tacitus (ann. 1, 9) tradit idemque confirmat Dio loco quamvis a librariis male habito 52, 41. Cf. Eckhel 6, 144. 145.

LAT. 1, 22 [*Cum deinde plu*]rís triumphos mihi sen[*atus decrevisset*, |
23 *iis su*]persedi [*et tantummodo laur*]us deposui, s in Capi-
24 [*tolio votis, quae* | *q*]uoque bello nuncu[*param, reddi*]tís. s

GR. 2, 10 *sq. fere perierunt.*

Supplementa praeceperunt fere priores, praesertim Zumptius. Ante *in Capitolio* interpungendum esse docent exempla meliora interstitio virgulaque. — Consuetudo fuit imperatorum Romanorum, quam cave confundas cum palmae datione propria triumphi (cf. Marquardt enchir. 3, 2, 449), cum victoria parta fascibusque ob eam laurea vinctis in urbem redirent, ut eam laurum in Capitolio deponerent. Plin. h. n. 15, 30, 134: *(Laurus) fasces imperatorum decorat; ex his in gremio Iovis optimi maximique deponitur, quotiens laetitiam nova victoria attulit.* Obseq. 61: *C. Antonius procos. cum Catilinam devicisset, laureatos fasces in provinciam tulit. Ibi a Dardanis oppressus amisso exercitu profugit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam, cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* Idem retinuerunt imperatores, ut Augustus, Nero (Suet. 13), Domitianus (Suet. 6), Nerva (Plin. paneg. 8). Sequitur, ut qui triumpho decreto non utitur, recte dicatur contentus fuisse deposita in Capitolio lauro; nequaquam vero, quoties laurus ita deponitur, cogitandum est de triumpho oblato neque accepto. (cf. Cic. ad fam. 15, 5, 2). — Triumphum decretum a. 729, quo Varro devicit Salassos, M. Vinicius Germanos perculit, Augustum non accepisse Dio (53, 26) refert. Praeterea nummi a. 734 et 735 cusi post signa recepta a Parthis cum Augustum exhibeant elephantorum bigis triumphantem, tum quoque triumphum ei decretum esse arguunt, sicut observavit Borghesius (opp. 2, 100 sq.); unde Dio (54, 8) ad a. 734 refert Augustum ovantem in urbem introiisse, errore aperto (v. ad 1, 21). Tertium triumphum recusavit Augustus a. 746 post victoriam Germanicam Tiberii (Dio 55, 6). Num idem fecerit post eiusdem victoriam Pannonicam a. 763 (Dio 56, 17), dubium est; nam cum Dio scribat triumphum admissum esse, cogitandum potius de solo Tiberii triumpho tum decreto, acto autem a. demum 765. — Laurus deposuisse in Capitolio Augustum redeuntem ex Galliis Germaniisque bis auctor est Dio, primum a. 741 Iul. 5 in aede Iovis Capitolini (54, 25), tum a. 746 praeter morem in aede Iovis

Feretrii (55, 5); quibus temporibus num triumphos decretos sibi omiserit, ignoratur.

LAT. 1, 24 25 Ob res a[*ut a me aut per legatos*] | meos auspicis meis terra
26 ma[*riqu*]e prospere gestas qu[*inquagiens ? et quin*]|quiens decrevit senatus supp[*lica*]ndum esse dís immo[*rtalibus*].

GR. 2, 17 18 .... [π]εντά[κις ἐψη]φίσα[το ἡ | σύνκλητος τοῖς θεοῖς εὔ]χεσ[θ]α[ι].

Similiter Suetonius Aug. 21: *domuit partim ductu partim auspiciis suis Cantabriam* cet. In supplementis dubium est utrum *quinquagiens* scribendum sit an *quadragiens;* illud praetuli propter Lucae QVE.... Reliqua omnia evidentissima et fere iam a Gronovio occupata, neque ullo modo audiendus est Zumptius mirabundus, cur Augusto, cum imperator semel tantum et vicies appellatus sit, supplicationes decretae sint quinquagies quinquies. Scilicet falsum est supplicationes coniunctas fuisse cum imperatoria acclamatione; immo notum ex eodem bello imperatoris titulum non plus semel pari, supplicationes autem iteratis vicibus decerni (cf. inter alios Caes. de b. Gall. 2, 35. 4, 38. 7, 90). — De duabus supplicationibus ex illis LV, quae memorantur in titulo P. Sulpicii Quirinii (Henzen n. 5366), agemus in appendice.

LAT. 1, 26 27 [*Dies*, | *pe*]r quo[*s*] ex senatus consulto [*s*]upplicatum est, fuere DC[*CCLXXXX*].

GR. 2, 18 19 [Ἡμ]έραι οὖν, [δι' | ὧν αὗται αἱ εὐχαὶ ἐγί]νοντο, ὀκτακόσιαι
20 ἐνενή|[κοντα ἦσαν.]

Praeter ea quae supplevi in fine potest deesse V et πέντε; nam de alio numero ne cogitemus, impedit constans dierum ratio in supplicationibus decernendis. Caesari dictatori novimus supplicationes decretas esse dierum XV, XX, XXXX, L (Drumann 3, 609 n. 84); quinquaginta item dies decreti sunt post primas Hirtii Pansae Caesaris filii victorias a. 711 (Cic. Philipp. 14, 11, 29 al.; Drumann 1, 306). Quod si Augusti nomine supplicatum est quinquagies et quinquies, singulae supplicationes inter se exaequatae fiunt dierum circiter denorum quinorum ($55 \times 15 = 825$); quod si supplicatum est quadragies et quinquies, dierum circiter vicenorum.

LAT. 1, 27 28 [*In trium|phis*] *ducti sunt* ante cu[*rrum me*]um reges aut re[*g*]um lib[*eri VIIII*].

GR. 2, 20 21 [Ἐν τοῖς θριάμ]βοις [πρὸ τοῦ] ἐμοῦ [ἅρ|ματος βασι]λεῖ[ς ἢ βασι-
22 λέων παῖ]δες [ἀπήχθ]ησαν | ἐννέα.

Scribit Dio in triumphis a. 725, quos solos Augustus egit, ductos esse filios Cleopatrae Alexandrum Cleopatramque (51, 21), item Alexandrum Iamblichi Emesenorum reguli fratrem (51, 2); ***regum colla auratis catenis circumdata*** triumpho Actiaco memorat Propertius 2, 1, 33. Numerus VIIII sufficit nec spatium maxime in Graecis plura admittit.

LAT. 1, 28 29 [***Consul | fuer***]am ter deciens, [***cum scripsi***] haec, [***annumque***
30 ***trigesimum septimum | tribu***]niciae potestatis [***agebam***].

GR. 2, 22 [Ὑπάτευσα τρίτον κ]αὶ δέκ[ατο]ν, ὅτε [ταῦ]τα ἔγραφον. | καὶ
3, 1 ἤμη[ν τριακοστὸν καὶ ἕβ]δομ[ον δημαρχ]ικῆς || ἐξουσίας.

Cf. supra p. 3 et infra 6, 27.

CAPVT V

LAT. 1, 31 [***Dictatura***]m et absent[***i et praesenti mihi datam a senatu***
32 ***populoque M. | Marce***]l[***lo et***] L. Ar[***runtio consulibus non accepi***].

GR. 3, 2 3 Αὐτεξούσιόν μοι ἀρχὴν καὶ ἀπόντι καὶ παρόντι | διδομένην ὑπό τε
4 τοῦ δήμου καὶ τῆς συνκλήτου | [Μάρκ]ῳ [Μα]ρκέλλῳ καὶ Λευκίῳ
5 Ἀρρουντίῳ ὑπάτοις | [οὐκ ἐδ]εξάμην. s

Dictaturam a. 732 populo flagitante a senatu oblatam esse Augusto neque ab eo receptam notum est ex Dione 54, 1, Suetonio Aug. 52, Velleio 2, 89, 5, auctore de viris ill. 79, 7, erratque ut solet Florus 2, 34 Augustum asseverans ob facta ingentia creatum esse dictatorem perpetuum. Eo tempore Augustus adfuit in urbe et dictatura oblata est praesenti; absenti utrum decreta sit alia occasione an ipso anno 732 primum decreta sit in suburbano fortasse aliquo moranti, deinde cum recusasset denuo oblata in urbem reverso, ignoratur. Notabile est dictaturam Graece appellari αὐτεξούσιον, ἀρχήν, quocum conferendi sunt loci Polybii 3, 87, 8, qui dictatorem dicit differre a consule tam fascium numero quam eo, quod cum hic saepe indigeat senatus auctoritate, οὗτος ἐστὶν αὐτοκράτωρ στρατηγός, quo constituto cessent reliqui magistratus (cf. 3, 86, 7. 103, 4); Dionysii 5, 73, ubi dictator dicitur μόναρχος πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ; Appiani b. c. 2, 23, qui Pompeium solum consulem factum esse narrat ita, ὡς ἂν ἔχοι τὴν μὲν ἐξουσίαν δικτάτωρος ἄρχων μόνος, τὴν δ' εὔθυναν ὑπάτου.

LAT. 1, 32 33 [*Non recusavi in summa* | *frumenti p*]enuri[*a curam annonae,*
34 *qua non neglegenter facta meis* | *sumptibu*]s [*met*]u *et* pe-
35 [*ri*]c[*ulo praesenti populu*]m univ[*ersum paucis* | *diebus li-
beravi*].

GR. 3, 5 6 Οὐ παρῃτησάμην ἐν τῇ μεγίστῃ | [τοῦ σίτ]ου σπά[ν]ει τὴν ἐπι-
7 μέλειαν τῆς ἀγορᾶς, ἣν οὐ | [ποησάμενος ἀμελ]ῶς [ἐ]ν [ὀλίγ]αις
8 ἡμέραι[ς τοῦ πα]ρόντ(ος) | φόβου καὶ κ[ινδύ]νου ταῖς ἐμαῖς δα-
9 πάναις τὸν δῆμον | [ἠ]λευθέρωσα.

Graeca sic constituit Kirchhoffius, quem secutus Latina expedivi. Curam annonae eodem tempore recepit Augustus, quo repudiavit dictaturam.

LAT. 1, 35 [*Tum*] con[*sulatum mihi datum et a*]nnuum [*et perpetuum* |
36 *non accepi*].

GR. 3, 9 10 [Ὑ]πατείαν τέ μοι τότε διδομένην καὶ | ἐνιαύσιον κα[ὶ διὰ] βίου οὐκ ἐδεξάμην.

Eodem tempore, quo dictaturam repudiavit, curam autem annonae in se recepit, Augustum consulatum et anni eius (732) et perpetuum recusasse innuit Dio l. c., cum scribit vulgo creditum esse famem illam inde accidisse, ὅτι μὴ καὶ τότε ὑπατεύοντα τὸν Αὔγουστον ἔσχον; continuarat scilicet consulatus per annos 723—731. Errat tamen idem cum adicit dictaturam Augusto oblatam esse propter hanc causam. Praeterea testatur Velleius 2, 89 hoc tantummodo ab eo impetrari potuisse, ut consulatus usque ad undecimum continuaret, item Suetonius c. 26 consulatus multos sibi delatos eum recusasse. Oblatus est autem Augusto consulatus cum annuus tum perpetuus omnino eadem ratione, qua dictaturam tam annuam quam perpetuam datam esse patri eius alibi ostendi (C. I. L. I p. 451): scilicet consulem eum designare voluerunt cum in annum proximum tum simul in annos vitae reliquos (cf. Suet. Vitell. 11). Quocum coniunctum est, quod in annos 733 et 735 tamquam consule designato Augusto consules singuli tantum creati sunt (Dio 54, 6. 10); id ipsum etiam in a. 734 factum esse non sine causa suspicere. — Quod scripsit Dio 54, 10 Augustum a. 735 potestatem consularem in vitae tempus admisisse certe diversum est (nam potuit omnino consulatum recusare, recipere consularem potestatem), praeterea propter alias causas admodum suspectum et vix admittendum (v. Marquardt 2, 3, 293).

CAPVT VI

LAT. 1, 37 [*Consulibus M. Vinucio et Q. Lucretio et postea P.*] *et*
38 Cn. L[*entulis et tertium* | *Paullo Fabio Maximo et Q. Tuberone*
39 *senatu populo*]qu[*e Romano consen*|*tientibus*] .... (*reliqua perierunt*)

GR. Ancyr. 3, 11 Apoll. 1, 1—6 Ὑπάτοις Μάρκῳ Οὐινουκίῳ καὶ Κοίντῳ [Λου]-
12 κρ[η]τ[ίῳ] | καὶ μετὰ τα[ῦ]τα Π[οπ]λίῳ καὶ [Γ]ναίῳ Λ[έ]ν[τ]λοις καὶ
13 14 τρίτον Παύ[λ]λῳ Φ[α]βίῳ Μαξίμῳ καὶ Κοίν[τῳ Του|βέ]ρωνι τῆς
15 [συ]νκλήτου καὶ τοῦ δήμου [τ]ῶν (τοῦ Apoll.) | Ῥωμαίων ὁ[μο-
16 λογο]ύντων [ἐπιμελ]ητὴς | τῶν τε νόμων [κ]αὶ τῶν τρό[πων τῇ με]-
17 18 γίστῃ | [ἐξουσίᾳ ἐ]χειροτονήθ[η]ν. ἀρχὴν οὐδε|μ[ίαν] πα......
19 τ..ρ..η διδομένην ἀνεδε|ξάμην· ἃ [δ]ὲ τότε δι' ἐμοῦ ἡ σύν-
20 21 κλητος οἰ|κον[ο]μεῖσθαι ἐ[β]ούλετο, τῆς δημαρχικῆς ἐξου|σίας ὧν ἐτέ[λεσα].

Ita Kirchhoffius locum constituit, recte certe in universum; quamquam verum est versus hos, maxime 15. 17. 19, sic formari paullo breviores, cum habeant elementa tantum 29—30 pro solito numero qui est 36—40; praeterea v. 17 pro eo quod est in utroque exemplo ..ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΩΝ et ...ΟΤΟΝΗΘΩΙ sic mutari in ἐχειροτονήθην. Est autem locus non minus difficilis quam maximi momenti; nam quae praeterea de hoc officio extraordinario accepimus, nec multa sunt et magnopere perturbata. Sunt autem fere haec. Dio ad a. 735 (54, 10): ἐπιμελητής τε τῶν τρόπων ἐς πέντε ἔτη παρακληθεὶς διεχειροτονήθη καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν μὲν τῶν τιμητῶν ἐς τὸν αὐτὸν χρόνον, τὴν δὲ τῶν ὑπάτων διὰ βίου ἔλαβεν, item ad a. 742 (54, 30): ὁ Αὔγουστος, ἐπιμελητής τε καὶ ἐπανορθωτὴς τῶν τρόπων ἐς ἕτερα πέντε ἔτη αἱρεθείς, καὶ γὰρ τοῦτο κατὰ προθεσμίας, ὥσπερ που καὶ τὴν μοναρχίαν, ἐλάμβανε. Sueton. Aug. 27: *recepit et morum legumque regimen aeque perpetuum* (ac potestatem tribuniciam), *quo iure, quamquam sine censurae honore, censum tamen populi ter egit, primum ac tertium cum collega, medium solus.* Horatius in carmine 4, 5 (v. 22), quod scriptum videtur a. 740: *mos et lex maculosum edomuit nefas* (cf. 4, 15, 9); item in epist. 2, 1 (v. 1) aetatis incertae: *cum ... res Italas armis tuteris, moribus ornes, legibus emendes.* Ovidius metam. 15, 833: *legesque feret iustissimus auctor exemploque suo mores reget*; trist. 2, 233: *urbs te et legum lassat tutela tuarum et morum, similes quos cupis esse tuis.* — Officium de quo agitur, dictum fuit *cura legum et morum*; nam [ἐπιμελη]τὴς τῶν τε νόμων καὶ τῶν τρό[πων] est in monumento, ἐπιμελητὴς (καὶ ἐπανορθωτὴς) τῶν τρόπων apud Dionem bis, *morum legumque regimen* apud Suetonium. Ita vel propter nomen solum diversum habendum est a praefectura morum (*praefectus moribus:* Cic. ad fam. 9, 15, 5; *praefectus*

morum Suet. Caes. 76; ἐπιστάτης τῶν τρόπων Dio 43, 14) Caesaris patris. — Mandatam esse eam curam Augusto a. 735 in quinquennium, item a. 742 in alterum quinquennium cum scribat Dio, perpetuam eandem curam faciat Suetonius, iam Augustus ipse utrumque refellit, ter eam se suscepisse significans, primum a. 735 et quidem parte anni posteriore (nam consules M. Vinucius et Q. Lucretius sunt semestris secundi), deinde a. 736, tertium a. 743, neque de tempore praefinito quidquam enuntians. Iam cum quinquennia Dionis nec ratione constent nec cum cura suscepta a. 735, iterata anno proximo ullo modo conciliari possint, perpetua autem cura Suetonii multo minus conveniat cum eo quod ipse Augustus ait postea pro cura illa contentum se fuisse tribunicia potestate, probabiliter Augustus curam hanc non suscepit ad certum tempus, sed ita ut eam deponeret rebus propter quas suscepisset ex sua sententia peractis. — Restat quaestio de vi et natura huiusce curae legum et morum, quam ipsum nomen prodit proficisci quodammodo a censura. Censorem enim creari *moribus regendis* sollemnis est formula (Becker 2, 2, 208) et dici potuit etiam aetatis liberae rei publicae censor *praefectus moribus* (Cic. pro Cluentio 46, 129). Quare cum Caesar pater factus est praefectus moribus primum a. 708 in triennium, deinde a. 710 perpetuus (Cic. ad fam. 9, 15, 5; Sueton. Caes. 76; Dio 43, 14 cf. 25. 44, 5), omnino suscepit ita potestatem censoriam. Errat autem opinor Dio scribens illud nomen eum admisisse, cum censoris non satis honorificum videretur, et male omnino eum postea simpliciter censorem appellat; magis crediderim praefecturam morum non solam potestatem censoriam continuisse, sed latius patuisse, ut praefecto pro potestate multare et animadvertere liceret, id quod non licebat censori solo notandi iure contento: certe quod fecit Caesar, ut opsonia vetita per lictores militesque auferret e macello adeoque ex tricliniis (Sueton. Caes. 43; cf. Cic. ad fam. 9, 15, 5), tanquam praefectus moribus videlicet, censori ei nequaquam facere licuisset. Multo magis idem dicendum est de cura legum morumque Augusto permissa. Coniunctam etiam hanc fuisse cum censura luculenter Suetonius indicat ipso suo gravissimo errore Augustum censum ter fecisse pro illius curae iure; quem errorem cum id refutat, quod Augustus ipse scribit censum egisse se aut consulem aut imperio consulari (v. 2, 2 sq.), tum temporum ratio, nam cura suscepta a. 735. 736. 743 sane non pertinuit ad census actos a. 726. 746. 767. Coniunctionis tamen cuiusdam inter curam legum morumque et censuram vestigia adsunt etiam apud Dionem, quippe qui non temere ad a. 735 coniungat curam hanc quinquennalem cum potestate censoria item quinquennali. Denique quae idem tradit de senatus recensu ad a. 736 (54, 13. 14), item de censu senatusque lectione ad a. 743 (54, 35 cf. 28), probabiliter referentur ad eius anni curas legum morumque, licet negari non possit quae de censuris traduntur apud Dionem admodum

confusa esse et ne sic quidem satis explicari nec senatus lectionem a. 741 (54, 26) nec censum a. 757 (55, 13) nec omissos census veros a. 746. 767. Sed cura legum morumque etsi continuit omnino censoriam potestatem, tamen quod de praefectura morum Caesaris dictatoris diximus eam latius patuisse censura, multo magis de hac Augusti cura dicendum est, quam ipse Augustus sibi datam esse scribit [τῇ με]γίστῃ ἐξουσίᾳ, summa potestate, sane non sine idonea causa, nec sine causa in ipso nomine et priore quidem loco ad mores adiectae sunt leges. Denique idem indicat rerum ordo, qualem fere tradidit Dio. Nam anno u. c. 735 Augusto etiam tum in Asia morante cum M. Egnatius Rufus in locum Augusti qui recusarat consulatum petens turbas suscitasset neque a caedibus abstinuisset consiliumque adeo ipsius Augusti interficiendi cepisse diceretur, urbis autem propter haec consilia commotae unus qui tum erat consul C. Sentius custodiam a senatu sibi mandatam tanquam tanto negotio impar recusasset, Augustus primum in itinere ei rei providit ut potuit, deinde die Oct. 12 Romam reversus illam de qua agimus curam suscepit (Dio 54, 10 coll. 53, 24; Vell. 2, 91. 92; Suet. Aug. 19). Quod fecisse eum ad statum rei publicae ordinandum non solum moribus regendis, sed maxime novis legibus ferendis, praeter nomen primum declarat quod adicit Dio senatum legibus ab Augusto ferendis nomen iam tum indidisse Augustarum et in eas iuraturum fuisse (τοὺς νόμους τοὺς γραφησομένους ὑπ' αὐτοῦ Αὐγούστους ἐκεῖθεν ἤδη προσηγόρευον καὶ ἐμμένειν σφίσιν ὀμόσαι ἤθελον), deinde quod a. 736 vere leges latae sunt, quae ambitum illum aliasque pravas consuetudines tollerent, de ambitu, sumptuaria, de maritandis ordinibus (Dio 54, 16). Denique quod Augustus senatus lectionem a. 736 nova plane ratione et cum summo ipsius discrimine iniit senatorumque numerum a mille redegit ad sexcentos (Dio l. c.; Suet. Aug. 35), excedit censoriam potestatem, qualis praeterea dari solebat, et recte trahetur ad summam potestatem, quam ipse imperator hoc loco scribit eo tempore se accepisse. Quamobrem curam Augusti legum morumque iure componemus cum ea, quam habuerunt decemviri legibus scribundis quamque accepit lege Valeria L. Sulla, ad quorum exemplum non senatus tantum decreto, sed populi quoque iussu comitiisque habitis Augustus eam suscepit. Ambigi potest, utrum ius tum acceperit ad exemplum Sullae legum dandarum populo de iis non consulto an ad exemplum decemvirum legum ad populum ferendarum; hoc verum esse efficitur ex iis quae traduntur de lege maritali non sine difficultate perlata. Iam vero huius curae natura perspecta non mirabimur Augustum de ea in commentario referre tam accurate tantaque cum gravitate. — Extrema quamquam corrupta nec satis restituta tamen aperte indicant Augustum post depositam curam quam susceperat a. 743 cum saepe in senatu rogaretur, ut eandem similemve denuo susciperet, noluisse (nam hiatum v. 18 ad sententiam ita fere explendum censeo: ἀρχὴν οὐδεμ[ίαν]

πα[ραπλησίαν ἔπειτα] διδομένην ἀνεδεξάμην) quaeque ut per potestatem illam extraordinariam perficeret ab eo flagitarentur ea eum peregisse iure tribuniciae potestatis, quae sane continuit tam ius edicendi et referendi quam aliquam non obtemperantium coercitionem et peccatorum animadversionem (cf. Sueton. Tib. 11). Valuit autem id omnino ad augendam tribuniciae potestatis dignitatem, quam Augustus nisi suscepit eo consilio ut principatus ea quodammodo concluderetur, certe ad id fastigium ipse evexit et ita auctam successori tradidit.

LAT. *perierunt.*

GR. 3, 21 22 [Κ]αὶ ταύτης αὐτῆς τῆς ἀρχῆς | συν[ά]ρχοντα [αὐτ]ὸς ἀπὸ τῆς
23 συνκλήτου π[εν]|τάκις αἰτήσας [ἔλ]αβον. |

Collegas in tribunicia potestate Augustus accepit primum Agrippam in quinquennium a. 736, iterum in quinquennium a. 741, deinde Tiberium in quinquennium a. 748, in decennium a. 757 (Dio 55, 13), denique in decennium a. 766 (Dio 55, 13). Itaque recte Augustus ait ad eum diem, quo haec scripsit aestate a. 767, quinquies collegam tribuniciae potestatis a senatu se accepisse; erravit autem Suetonius cum Tib. 16, ubi refert a. 757 Tiberio tribuniciam potestatem renovatam esse in quinquennium, tum multo magis Aug. 27, ubi sic loquitur: ***Tribuniciam potestatem perpetuam recepit, in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit,*** nisi forte hoc loco quaedam exciderunt sic fere redintegranda: ***semel atque iterum per singula lustra collegam [M. Agrippam, Tiberium ter? per singula lustra collegam] sibi cooptavit.***

CAPVT VII

LAT. *perierunt.*

GR. 4, 1 2 Τ[ρι]ῶν ἀνδρῶν ἐγενόμη[ν δ]ημοσίων πραγμάτων | κατορθωτὴς
συνεχέσιν ἔτεσιν δέκα.

Triumviratus prior teste tabula Colotiana a die 27 Nov. 711 continuatus est ad d. 31 Dec. 716, posterior a d. 1 Ian. 717 ad 31 Dec. 721. Cf. Suetonius Aug. 27: ***Triumviratum rei publicae constituendae per decem annos administravit.***

LAT. *perierunt.*

GR. 4, 2 3 4 Πρῶτον | ἀξιώματος τόπον ἔσχον τῆς συνκλήτου ἄχρι | ταύτης
5 τῆς ἡμέρας, ἧς ταῦτα ἔγραφον, ἐπὶ ἔτη τεσ|σαράκοντα.

Princeps senatus factus est Augustus in censu a. 726 (Dio 53, 1); unde ad aestatem a. 767, qua haec Augustus scripsit, anni numerantur quadraginta integri 727—766, non computatis semiplenis primo et extremo.

LAT. *perierunt praeter vestigia quae non explico.*

GR. 4, 5 6 Ἀρχιερεύς, αὔγουρ, τῶν δεκαπέντε ἀν|δρῶν τῶν ἱεροποιῶν, τῶν
7 ἑπτὰ ἀνδρῶν ἱεροποι|ῶν, [ἀδε]λφὸς ἀρουᾶλις, ἑταῖρος Τίτιος, φη-
τιᾶλις. |

Videamus de sacerdotiis Augusti secundum ordinem commentarii.

Pontifex a Caesare dictatore creatus est Octavius a. 706 post pugnam Pharsalicam (Nicolaus Damascenus § 4: ἐνεγράφη εἰς τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν Λευκίου Δομιτίου τόπον τετελευτηκότος καὶ ὁ δῆμος μάλα προθύμως ἐχειροτόνησε. καὶ ὁ μὲν ἅμα τῇ μεταλλαγῇ τῆς ἐσθῆτος καὶ τῇ καλλίστῃ τιμῇ κοσμηθεὶς ἔθυε. Cic. Phil. 5, 17, 46. Vell. 2, 59. Drumann 4, 250 n. 74), unde in nummis Octavii quos primos cudit saepe pontificatus invenitur.

Augur quando factus sit, non ita constat, ut visum est Drumanno (4, 250) et Borghesio (dec. num. 7, 7 opp. 1, 353). Extant aurei inscripti *C. Caesar cos. pont. aug.* (Cohen Caes. et Aug. 2) et *C. Caesar imp. IIIvir r. p. c. pont. aug.* (Cohen Ant. et Oct. n. 3) certe cusi ante quam prior triumviratus finiret imperatorisque praenomen Octavianus adsclsceret, id est ante a. 717. Reperitur praeterea lituus ad caput Octaviani in aureo Q. Voconii Vituli (Cohen Aug. 391 = Vocon. 4) cuso a. 716 vel paulo postea (*röm. Münzwesen* p. 742). Adest lituus etiam in manu statuae equestris, cui subiacet prora, in aureo inscripto *Caesar IIIvir r. p. c.* (Eckhel 6, 74; Cohen Aug. 192) cuso certe ante a. 717, licet accurate de anno non liqueat. Contra nummi annorum praecedentium cum non raro Caesarem pontificem, Antonium augurem appellent, non obscure innuunt auguratu illum etiamtum caruisse. Neque ex nummo L. Gellii cuso c. a. 713, in quo Antonius augur dicitur, Caesar pontifex adstituto ad Antonii caput praefericulo pontificali, ad caput Caesaris lituo augurali, recte efficiemus illum etiam pontificem, hunc augurem quoque fuisse, sed vel iubente ita monetario vel operarum incuria signa sacerdotii inversa sunt. Similiter in nummo M. Barbatii cuso item a. 713 cum Antonius augur appelletur, Caesar solummodo pontifex, si quidem vere ad huius caput cernitur lituus, inde non satis certo colligas, quod collegit Borghesius (dec. num. 7, 7 opp. 1, 353), iam eo tempore Caesarem fuisse augurem; accedit quod Morellius solus (Anton. 2, 8) lituum illum exhibet, recentiores omnes (v. e. c. Cohen Barbat. 1) nummum hunc sine lituo et describunt et depingunt. Quam ob rem auguratum eum sub finem triumviratus prioris accepisse crediderim, accuratius haec persecutus, quoniam eius sacerdotii inscriptio ad nummos Caesaris accuratius determinandos aliquid momenti habet. Posteriore tempore auguratus diserta mentio nulla reperitur in nummis Augusti nisi in iis quos signavit L. Pinarius Scarpa a. 724—727, ubi nominatur una cum pontificatu (Cohen Aug. 15. 377; Eckhel 6, 82). Etiam nummi inscripti *imp. Caesar divi f. IIIvir iter. r. p. c. cos. iter.*

et ter. design. (Cohen Aug. 89) cusi inter a. 717 et 720 exhibent simpulum et adspergillum quae dici solent signa pontificatus, item urceum et lituum signa auguratus (Borghesi opp. 1, 345). Simpulum lituumque solos habent nummi complures (Cohen Aug. 345. 393. 419), lituum solum omissa pontificatus indicatione nummi n. 31. 41. 42 laterculi Coheniani.

Ad quindecimviratum sacris faciendis recte rettulit Borghesius (l. c. 1, 354) nummum cum tripode inscriptum *imp. Caesar divi f. IIIvir iter. r. p. c. cos. iter. et tert. desig.* (Cohen Iul. 60; Aug. 12; R·P·C saepe omissum a descriptoribus cernitur in ipso tripode), quem signatum esse patet inter a. 717 et 720. Idem sacerdotium memoratur infra 4, 35, ubi agitur de ludis saecularibus.

Ad septemviratum quando Augustus pervenerit, non satis constat; nam ex fastis Praenestinis d. Ian. 7 nihil effici et ad Borghesium adnotavi opp. 1, 353 et ostendi in C. I. L. 1 p. 383. Nummum tamen C. Antistii Regini cusum a. 738/9 (v. *röm. Münzwesen* p. 742) cum simpulo lituo tripode patera optime Borghesius (opp. 1, 347 sq.) ostendit Augustum significare receptum in *sacerdotum quattuor amplissima collegia*, ut paullo post 2, 17 appellantur ab ipso Augusto; itaque ante hunc annum etiam epulo factus sit necesse est. Eadem quattuor sacerdotia redeunt in titulo arcus Ticinensis (Henzen ad Orell. 641 p. 60) sic: *imp. Caesari divi f. Augusto, pontific. maximo, patri patriae, aug., XVvir. s. f., VIIvir. epulon.;* cf. etiam Dio 53, 17. Eodem autem ordine observandum est sacerdotum collegia ubivis recenseri et in commentario et in titulo Ticinensi et in nummis supra citatis omnibus, ut etiam ubi non nominantur, tamen signa eorum eodem ordine collocata inveniantur, nisi quod soli denarii Scarpi auguratum praeponunt pontificatui. Cf. de ordine praeterea quae collegit Marquardt in enchir. 4, 166

Arvalium et Titiorum collegiis Augustum adscriptum fuisse primum ex commentario innotuit; pro fetiali Caesarem a. 722 bellum indixisse Cleopatrae memoriae prodidit Dio (50, 4). Conferri poterit, quod Nero Caesar Germanici f. adolescentulus in titulo Orell. 2366 appellatur *flamen Augustalis, sodalis Augustalis, sodalis Titius, frater arvalis, fetialis, quaestor.* Videntur autem sacerdotia haec exoleta et fere abolita aetate Ciceronis inter caerimonias alias obsoletas (Suet. Aug. 31) ab Augusto instaurata esse et quodammodo resuscitata.

CAPVT VIII

LAT. 2, 1 Patriciorum numerum auxi consul quintum iussu populi et senatus. §

GR. 4, 8 9 Τῶν πατρικίων τὸν ἀριθμὸν [η]ὔξησα πέμπτον | ὕπατ[ος γνώμ]ῃ
10 τοῦ τε δήμου καὶ τῆς συνκλή|του.

Anno u. c. 725, quo consul fuit quintum, Caesar patriciorum numerum auxit (Tac. ann. 11, 25. Dio 52, 42). Fecit id tabula teste ***iussu populi et senatus***, scilicet ex lege Saenia (Tac. l. c.), quam tulit sine dubio L. Saenius consul per menses Nov. et Dec. a. 724, et ex senatus consulto a Dione qui de lege tacet commemorato (l. c. τῆς βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρεψάσης τοῦτο ποιῆσαι), quo de ea re ad legem illam perficienda cavebatur; nam post legem latam demum factum esse senatus consultum neque, quae sententia est Zumptii, legem latam esse ex hoc s. c. ostendit tabula Ancyrana. Consentaneum autem est lege lata a. 724 extremo Caesarem ad patricios creandos non accessisse ante aestatem a. 725, quo tempore rediit Romam. — Ceterum quod scribit Dio (49, 43) antea iam a. u. c. 721 patricios a Caesare adlectos esse, haud scio an recte tradiderit. Refragatur enim ipse Augustus, qui secundum huius commentarii institutum de eiusmodi negotii repetitione tacere non debuit; refragatur Tacitus l. c., ubi Claudium scribit patricios legisse paucis iam reliquis familiarum vetustarum, ***exhaustis etiam, quas dictator Caesar lege Cassia et princeps Augustus lege Saenia sublegere;*** refragatur denique ipsa res. Nam initiis principatus apparet ipso iure creationem hanc principi non esse permissam, sed opus fuisse ad eam rem privilegio, qualia fuerunt commemorata l. c. a Tacito, nec patricii facti videntur a principibus Claudio anterioribus nisi duabus illis creationibus institutis ex legibus Cassia et Saenia. Quocum recte convenit quod in titulis honorariis iis qui patriciorum allectionem commemorant non invenitur quod sciam imperator antiquior Vespasiano (Henzen n. 5447). Claudius sicut teste senatusconsulto de Vespasiano imperatore creando primus obtinuit, ut sibi et deinceps futuris imperatoribus pomerium proferre liceret, similiter primus hoc videtur obtinuisse, ut ius patriciorum creandorum cum principatu coniungeretur. Quod Dio videtur ignorasse suaeque aetatis consuetudinem, qua imperator quot vellet quandoque vellet patricios facere poterat, male rettulit ad aetatem Augusti.

LAT. 2, 1 2 Sena|tum ter legi.

GR. 4, 10 [Τὴν σύν]κλητον τρὶς ἐπέλεξα.

Suetonius Aug. 35: ***senatorum affluentem numerum deformi et incondita turba (erant enim super mille et quidam indignissimi et post necem Caesaris per gratiam et praemium adlecti, quos orcivos vulgus vocabat) ad***

modum pristinum et splendorem redegit duabus lectionibus, prima ipsorum arbitratu, quo vir virum legit, secunda suo et Agrippae, quo tempore existimatur lorica sub veste munitus ferroque cinctus praesedisse, decem valentissimis senatorii ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Utramque hanc lectionem pertinere ad curam morum a. 736 susceptam Dio evincit 54, 13. 14 (cf. supra p. 16): nam eo teste Augustus tum primum certa ratione a viro virum legi iussit, deinde fraudibus quibusdam patefactis ipse reliquos ad numerum legit. Eodem rettulerim quem inter nova officia ab Augusto excogitata Suetonius c. 37 recenset ***triumviratum legendi senatus***, qui triumviri praeterea non memorantur. Dio senatus lectionem praeter a. 736 adnotavit quater: a. 725. 726 una cum censu (52, 42. 53, 1); a. 741 sine censu (54, 26); a. 743 una cum censu (54, 35 cf. 28); a. 752 una cum censu (55, 13), quarum lectionum prima sola dubitatione caret, tertiam supra rettulimus ad curam morum eo anno tertium susceptam, secundae et quartae non magis ratio reddi potest quam omissorum censuum verorum a. 746. 767. Ipse Augustus cum scribit senatum se legisse ter, videtur significare ordinarias tres senatus lectiones una cum tribus censibus a. 726. 746. 767 institutas; nam legitima senatus lectio sola ea est quae pars est census populi Romani, suadetque idem quae statim sequitur trium censuum plena enarratio. Recensiones autem senatus quae non ex censura descenderent sed ex cura morum, factas, sicut supra vidimus, a. 735. 736. 743 crediderim hoc loco non indicari, licet re ipsa multo severiores et efficaciores fuisse videantur quam sollemnes censuales.

LAT. 2, 2 et In consulatu sexto censum populi conle*g*a M. Agrippa
3 egí. § | Lustrum post annum alterum et quadragensimum
4 fec*i*. § Quo lustro cívi|um Romanorum censa sunt capita
5 quadragiens centum millia et sexa|ginta tria millia.

GR. 4, 10 11 12 Ἕκτον ὕπα|τος τὴν ἀποτείμησιν τοῦ δήμου συνάρχον|τα ἔ[χ]ων
13 Μάρκον Ἀγρίππαν ἔλαβον, ἥτις ἀπο|[τείμη]σις μετὰ [δεύτερον] τεσ-
14 σαρακοστὸν ἐνιαυ|[τὸν ἐγέ]ν[ετο. ἐ]ν ᾗ ἀποτειμήσει Ῥωμαί[ω]ν |
15 [ἐτειμήσαντο] (***cetera perierunt***).

Copulam initio male intrusam esse ostendit cum versio Graeca tum ipsa res. Nota autem haec. Actus est census teste Dione (52, 42. 53, 1) per annos 725 et 726, lustrum autem conditum esse hoc anno et Dio scribit et confirmat ipse Augustus, cum in censibus omnibus annum censurae non coeptae, sed finitae adscripserit. Censores qui facti sunt inter L. Gellium et Cn. Lentulum et Caesarem lustrum non fecisse omnes post luculentum de censoribus saeculi VII commentarium Borghesii hodie vulgo

notum est; lustrum illud videtur fuisse LXVII, hoc LXVIII. Anni qui interfuerunt inter lustrum a Gellio et Lentulo conditum et Augusti primum XLII non ita computati sunt, ut supra (Gr. 4, 2—5) anni per quos principatum senatus obtinuit Augustus, ut praetereantur in totum anni non pleni; nam ita lustrum illud referretur ad annum 683, quod cum rerum memoria pugnat. Quare annum facti lustri utriusque comprehendamus necesse est itaque lustrum Gellii et Lentuli referamus ad a. 685; idque verum esse ostendit cum rerum ordo tum epitoma Liviana, quae sola lustri illius annum satis certa ratione declarat. Nam res a. 683 vix ita ordinaris, ut hoc ipso anno censores illi inierint; at si inierunt a. demum 684, magistratum deposuerunt sequenti. Livius autem lustrum eo loco refert, ut ad a. 685 id pertinere appareat. Quare abiciendus est error receptus, quo lustrum illud ad a. 684 adscribi solet. — Censa autem sunt a. 726 *capita quadragiens centum millia et sexaginta tria millia*, id est 4,063,000; pro quo numero apud Eusebium (verba servavit Syncellus p. 593 Bonn. confirmantque versiones Hieronymi p. 410 secundum Scal. et Armenia p. 257 Auch.) leguntur μυριάδες υϛ′ καὶ ͵δ, id est 4,164000. Scilicet, sicut recte observavit Zumptius maior *(über den Stand der Bevölkerung im Alterthum* in comm. acad. Berol. a. 1840 p. 29), cum Augustus praeter usum non *quadragiens* dixisset, sed adiecto eo quod solet intellegi *quadragiens centum milia*, posteriores id acceperunt quasi dixisset *quadragies semel.* Itaque Augustus cum praecipuam curam duxit sensum animi quam apertissime exprimere nec dubitavit gratiae aliquid detrahere, ut vitaret obscuritatem (Sueton. Aug. 86), ut fit, ipso nimio ambiguitatis vitandae studio incidit in ambiguitatem. — Egit de hoc loco Huschkius *(über den zur Zeit der Geburt Christi gehaltenen Census* p. 47 sq., item altero libello *über den Census der Kaiserzeit* p. x), diligenter magis quam feliciter: ita tres hos census re diversos fuisse voluit propterea quod primus solus diserte appellatur *census populi*, neque intellexit Augustum ut par erat primum usum esse rei plena definitione, postea breviore significatione et recte omnino Suetonium (Aug. 27) hunc monumenti locum reddere his verbis: *censum populi ter egit.*

LAT. 2, 5 6 [*Iteru*]m consulari cum imperio lustrum | solus feci C. Cen-
7 sorin[*o et C.*] *A*sinio cos. § Quo lustro censa sunt | civium
8 Romanoru[*m capita*] quadragiens centum millia et ducen|ta triginta tria m[*illia*].

GR. 4, 16 17 18 [Δεύτερον ὑπατι|κ]ῇ ἐξ[ουσίᾳ μόνος Γαΐῳ Κηνσωρίνῳ καὶ] | Γαΐῳ
19 [Ἀσινίῳ ὑπάτοις τὴν ἀποτείμησιν ἔλαβον]|· ἐ[ν ᾗ] ἀπ[οτειμήσει ἐτει-
20 21 μήσαντο Ῥω]μαί|ων τετ[ρακόσιαι εἴκοσι τρεῖς μυριάδες τ]ρισ|χίλιοι.

Quae ante ***solus*** interposuit Huschkius verba ***primus et***, in errorem inductus Chishulliani exempli lacuna falsa, iam expellunt et exempla meliora et versio Graeca. — Censum hunc alterum a. 746 nemo praeterea commemorat nec facile huc traxeris quae Dio (54, 26) scribit de senatus lectione a. 741 praeterea plane ignota (v. p. 16). Numerus civium eo tempore censorum fuit 4,233,000, quocum conveniunt etiam reliquiae versionis Graecae, creveratque igitur his viginti annis populus centum et septuaginta milibus capitum. — Consulari cum imperio cum Augustus et hunc et tertium censum fecerit, primum autem vere consul, refutatur Dio sic scribens ad a. 757 (55, 13): ὅπως γε μὴ δόξειεν ὡς τιμητὴς αὐτὸ ποιεῖν, ἀνθύπατον ἐξουσίαν πρός τε τὸ τέλος τῶν ἀπογραφῶν καὶ πρὸς τὴν τοῦ καθαρσίου ποίησιν προσέθετο, proconsulare imperium suae aetatis male confundens cum consulari commentarii. Immo rediit Augustus more suo ad antiquissimam rerum ordinationem, quando sub regibus primisque consulibus res publica erat nec censores ulli creabantur, sed reges consulesve eam rem procurabant lustraque condebant; censoris nomen aspernatus est utpote factionum certationibus nimis iactatum et senatui maxime invisum, quam ob rem etiam censoris perpetui munus oblatum sibi a. 732 non accepit (Dio 54, 2). Consulari autem imperio quod censum bis fecit Augustus, inde quod scribit Dio 54, 10 Augustum consularem potestatem recepisse in perpetuum (cf. p. 13 ad 1, 35) tantum abest ut confirmetur, ut contrarium inde appareat, scilicet Augustum census secundum et tertium instituturum ob eam rem consulare imperium adsumpsisse ad tempus. Quod in primo censu ut faceret opus non erat, cum tam ipse quam Agrippa lustri anno consules essent. Nam quis credet, si Augustus vere admisisset consularem potestatem in perpetuum, in commentario eam ipsam praeteriri, cum obiter nominetur propter censuras eo iure perfectas? Denique quid faciemus de Tiberio tertiae censurae collega, quem Augusto vivo consularem potestatem perpetuam habuisse nec rationem habet neque auctoritatem ullam? (cf. Suet. Tib. 21: *lege per consules lata ut* (Tiberius) ***provincias cum Augusto communiter administraret simulque censum ageret***). At si Tiberio, ut censoris officio fungeretur, consulare imperium concessum est donec lustrum conderetur, omnino idem dicendum erit de Augusto.

LAT. 2, 8 9 [*Tertiu*]m consulari cum imperio lustrum | conlega Tib. Cae-
[*sare filio meo feci*] *s* Sex. Pompeio et Sex. Appuleio cos. |
10 Quo lustro ce[*nsa sunt civium Ro*]manorum capitum qua-
11 dragiens | centum mill[*ia et nongenta tr*]iginta et septem
millia. *s* |

GR. 4, 21 22 Κ[αὶ τρίτον ὑπατικῇ ἐξουσίᾳ τὰς ἀποτει]μή|σεις ἔλα[βον, συνάρχοντα
23 ἔχων Τιβέριον] | Καίσαρα τὸν [υ]ἱόν μο[υ Σέξτῳ Πομπηίῳ καὶ] ||
5, 1 2 Σέξτῳ Ἀππουληίῳ ὑπάτοις· ἐν ᾗ ἀποτειμήσει | ἐτειμήσαντο Ῥω-
3 μαίων τετρακόσιαι ἐνενήκοντα | τρεῖς μυριάδες καὶ ἑπτακισχείλιοι.

Supra p. 3 iam vidimus lustrum Augustum tertium condidisse a. 767 centesimo ante obitum die, id est Mai. 11. Universum autem locum et maxime numerum certa ratione nunc demum supplere potuimus usi versione Graeca in qua numerus plene servatus est 4,937,000, reiectis autem numeris Eusebianis, quos traditos accepimus gravi labe affectos. Habet enim Suidas s. v. Αὔγουστος sine dubio ex Eusebio: υι' μυριάδες καὶ χίλιοι ιζ' ἄνδρες, Armenius (p. 263 Auch.): *myriadas CCCC et XIX centum et XVII hominum capita*, Hieronymus (p. 418 Ronc.): *hominum nonagies ter centena et septuaginta milia.* Videtur Eusebius id ipsum posuisse quod ponere debuit: μυριάδες τετρακόσιαι ἐνενήκοντα τρεῖς καὶ ἑπτακισχίλιοι; quae Hieronymus miro errore ita transtulit, ut τετρακοσίας omitteret, praeterea pro myriadibus centena milia, pro milibus dena milia perscriberet, Armenius contra vel codicis ab eo usurpati Eusebiani librarius pro nonaginta tribus myriadibus et septem milibus dedit perverse *myriades XIX centum et XVII* similisque error Eusebianum codicem occupavit a Suida adhibitum.

LAT. 2, 12 Legibus novi[*s latis et reduxi multa e*]xempla maiorum ex-
13 olescentia | iam ex nost[*ra civitate et ipse proposui*] mul-
14 tarum rer[*um exe*]mpla imi|tanda pos[*teris*].

GR. 5, 3 4 Εἰσαγαγ[ὼ]ν και|νοὺς νόμους πολλὰ ἤδη τῶν ἀρχαίων ἐθῶν κα|-
5 6 ταλυόμενα δι[ω]ρθωσάμην καὶ αὐτὸς πολλῶν | πραγμάτων μείμημα
7 ἐμαυτὸν τοῖς μετέπει|τα παρέδωκα. |

Hunc quoque locum a prioribus non satis perspectum primum patefecit versio Graeca. De ipsa re sufficiet laudavisse locos Suetonii duos c. 34: *leges retractavit et quasdam ex integro sanxit, ut sumptuariam, [et] de adulteriis et de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus;* item c. 89: *in evolvendis utriusque linguae auctoribus nihil aeque sectabatur quam praecepta et exempla publice vel privatim salubria eaque ad verbum excerpta aut ad domesticos aut ad exercituum provinciarumque rectores aut ad urbis magistratus plerumque mittebat, prout quique monitione indigerent.*

Etiam libros totos et senatui recitavit et populo notos per edictum saepe fecit, ut orationes Q. Metelli de prole augenda (cf. Liv. epit. 59; Gellius 1, 6) ***et Rutilii de modo aedificiorum, quo magis persuaderet utramque rem non ab se primo animadversam, sed antiquis iam tunc curae fuisse.***

CAPVT IX

LAT. 2, 15 [*Pro valetudine mea quinto quoque anno per cons*]ules et
16 sacerdotes [*ut vota* | *susciperentur, senatus decrevit. Ex qui-*
17 *bus*] votis s[*aep*]e fecerunt vivo | [*me ludos* .... *modo*
18 *sacerdotu*]m quattuor amplissima colle|[*gia modo consu-*
les ....]

GR. 5, 8 9 Εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας ἀναλαμβάνειν | διὰ τῶν ὑπάτ[ω]ν
10 καὶ ἱερέ[ω]ν καθ' ἑκάστην πεν|τετηρίδα ἐψηφίσατο ἡ σύνκ[λ]ητος.
11 12 ἐκ τού|των τῶν εὐχῶν πλειστάκις ἐγένοντο θέαι, | τότε μὲν ἐκ
13 τῆς συναρχίας τῶν τεσσάρων ἱερέ|ων, τότε δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων.

Hunc locum vel certe partem maiorem eius Zumptius revocavit ad vota pro imperatoris salute a. d. III non. Ian. oblata, Chishullius ad ludos quinquennales institutos a. u. c. 726 teste Dione 53, 1: τὴν πανήγυριν τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ γενομένῃ ψηφισθεῖσαν ἤγαγε (Caesar eo anno cos. VI) μετὰ τοῦ Ἀγρίππου καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἱπποδρομίαν διά τε τῶν παίδων καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν εὐγενῶν ἐποίησε. καὶ αὕτη μὲν διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν, μέχρις οὗ ἐγίγνετο, ταῖς τέσσαρσιν ἱερωσύναις ἐκ περιτροπῆς μέλουσα· λέγω δὲ τούς τε ποντίφικας καὶ τοὺς οἰωνιστάς, τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. Eosdem ludos commemorat idem ad a. 738 (54, 19): τὴν πενταετηρίδα τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ διεώρτασαν, τοῦ Ἀγρίππου (ἐν γὰρ τοῖς πεντεκαίδεκα ἀνδράσιν, οἷς ἐκ τῆς περιτροπῆς ἡ διοίκησις αὐτῆς ἐπέβαλλεν, ἱέρωτο) διὰ τῶν συνιερέων ἀναλώσαντος. Nec diversi sunt ***ludi pro salute divi Augusti votivi*** celebrati C. Poppaeo Q. Sulpicio cos. a. 762 (Plin. h. n. 7, 48, 158); denique ***ludi pontificales***, quorum meminit Suetonius (Aug. 44), videntur fuisse ludi iidem scilicet alicuius anni, quo celebratio eorum ad pontifices spectaret. Contra nulli sunt ***Actii ludi,*** quibus praesederit Tiberius adolescentulus (Sueton. Tib. 6); nam lectionem codicis Memmiani ***asticis ludis*** tuetur alter locus Suetonii (Calig. 20). Verum autem vidit Chishullius; nam ludi commentariorum Dionisque omnino conveniunt. Primum utrique fiunt quinto quoque anno, id est cum coepissent a. 726, celebrati sunt deinceps ternis annis solidis intermissis. Fecerunt illos Augusto teste consules et quattuor collegia sacerdotum; Dio quamquam scribit per vices eos edidisse pontifices augures XVviros epulones, tamen ipse addit primos a. 726 factos esse ab eius anni consulibus Caesare et Agrippa eorumque sumptu (cf. Dio 53, 2) vel potius ab Agrippa solo,

cum Caesar ipse vix videatur hosce ludos recte edere potuisse. Hos exceperunt secundum voti leges a. 730 pontifices, a. 734 augures, a. 738 XVviri, a. 742 epulones; deinde, si quidem consules nulli se interposuerunt, ludi facti sunt a. 746 per pontifices, a. 750 per augures, a. 754 per XVviros, a. 758 per epulones, a. 762 per pontifices, a. 766 per augures, qui ludi extremi fuerunt. Hoc tantum a commentario Dio differt, quod ludos altero quidem loco dicit quinquennales principatus, altero autem refert ad victoriam Actiacam; contra in commentario Augusti referuntur ad vota consulum sacerdotumque ex senatus consulto conceptis pro valetudine Caesaris in quinquennium proximum tuenda, omnino rectius. Rem et confirmant et explicant nummi C. Antistii Veteris facti ipso anno, quo ludos celebratos esse constat, u. c. 738 (Eckhel 6, 104; *röm. Münzwesen* p. 742), in quorum altero cernitur sacerdos ad aram sacrificans cum adscriptione: *pro valetudine Caesaris s. p. q. R.*, in altero autem Apollo ipse stat sacrificans cum adscriptione: *Apollini Actio.* Itaque vota illa pro valetudine Caesaris suscipiebantur Apollini Actio, qui eum vel maxime rei publicae servasset. Paullo minus proprie, sed non temere quinquennales hi ludi poterant celebrari videri propter principatum pugna illa Actiaca fundatum. Quamquam non propter hoc resuscitarim veterem Norisii opinionem decennalium et quinquennalium imperatoriorum originem ad hosce ludos referentem (v. Eckhel 8, 476); cui opinioni hoc maxime obstat, quod ludi de quibus agimus celebrati sunt non per quinquennia, sed quinto quoque anno. Multo minus vota haec quinto quoque anno suscepta et cum ludis coniuncta confundi debent, sic ut fecit Zumptius, cum votis annuis factis ab sacerdotibus omnibus utriusque sexus pro salute imperatoris die Ian. 3 (vide quae de his dixi C. I. L. I p. 382). — Ludos Actio Apollini sacros etiam in urbe celebratos esse more Graeco et habuisse, ut habuerunt Actiaci qui Nicopoli edebantur, agonem musicum et gymnicum circensesque (Dio 53, 1) probabile est; de circensibus per pueros virosque nobiles editis etiam Dionem scribere vidimus athletasque pugiles in ludis his certasse ex Suetonio (Aug. 44) colligitur. — Videntur autem ludi pro valetudine Caesaris non durasse post excessum Augusti. Nam primum ut eo mortuo desierint et Dio innuit et consentaneum est, cum suscepti essent ob eam causam quam diximus; deinde post illud tempus certa eorum nulla memoria superest, quae vix deficeret in tanto ludorum splendore tantaque de ludis aetatis imperatoriae testimoniorum abundantia. Certe quae posterioris temporis documenta attulit Friedlaenderus (apud Beckerum in enchir. 4, 482) tanquam pertinentia ad ludos Actiacos urbanos, ea ubi paullo accuratius expenderis, intelleges ad Actiacos celebratos cum alibi tum Nicopoli (cf. C. I. Gr. n. 5804 ibique quae citantur) aut posse referri aut etiam debere; neque omnino convenit ludis his nomen Actiacorum. — Ceterum etsi in universum de hoc loco iam decisum est, tamen

minora quaedam remanent dubia. Primum verbis Graecis ἐκ τῆς συναρχίας τῶν τεσσάρων ἱερέων male redduntur Latina ***collegia quattuor sacerdotum;*** scilicet interpres ***quattuor*** iunxit non cum collegiis, sed cum sacerdotibus, perperam omnino. Deinde in Latinis quae supplenda esse Graeca docuerunt, spatia vv. 17. 18 non satis implent. Denique quod legitur teste Perroto solo v. 16 extr. VIVO, vix recte se habet: prorsus absurde enim Caesar narraret ludos pro valetudine sua saepe factos esse ***se vivo***, quasi etiam post mortem continuari potuissent.

LAT. 2, 18 19 [***Privati***]m etiam et municipa[***ti***]m univer|[***si cives sacrifica-***
20 ***verunt continuo***] apud omnia pulvinaria pro vale|[***tudine mea***].

GR. 5, 13 14 Καὶ κατ' ἰδίαν δὲ καὶ | κατὰ πόλεις σύνπαντες οἱ πολεῖται ὁμο-
15 θυμα|δ[ὸν συνε]χῶς ἔθυσαν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας|.

Pro MVNICIPALEM (sic Perr., MVNICIMI....M Luc., S....M Mordtm.) omnino legendum secundum Graeca MVNICIPATIM. Ad rem vide quae narrat Suetonius Aug. 59, maxime haec: ***provinciarum pleraeque super templa et aras ludos quoque quinquennales paene oppidatim constituerunt.*** Cf. c. 98 et Horatius carm. 4, 5, 31 sq. et Dio 51, 19 et alii. Nec neglegemus ne hoc quidem loco lapidem infra allatum ad 3, 35, ubi qui theatrum fecit Iguvii praeterea scribit dedisse se civibus pecunias cum in alia tum ***in ludos Victoriae Caesaris Augusti***, comparandos eos cum ludis urbanis ***Victoriae Caesaris divi Iulii*** (C. I. L. I p. 397).

CAPVT X

LAT. 2, 21 [***Nomen meum senatus consulto incl***]usum est in saliare carmen.

GR. 5, 16 17 Τ[ὸ ὄνομά μο]υ συνκλήτου δόγματι ἐνπεριελή|φθη εἰς [τοὺ]ς σαλίων ὕμνους.

Huius loci supplementa Mariniana (Arv. p. 596) iam confirmantur Graecis. Idem de Augusto refert Dio (51, 20) ad a. 725, mentione tamen suppressa saliorum, senatum decrevisse ἐς τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐγγράφεσθαι. Similiter scriptum fuit in senatus consulto de honoribus Drusi (Henzen n. 5381): ***utique omnibus*** [***sacris carminibus Drusi***] ***Caesaris nomina*** [***recitentur***]. Germanici nomen receptum esse in carmen saliare scribit Tacitus (ann. 2, 83; cf. Henzen 5382), Veri filii M. Antonini Spartianus (M. Anton. 21).

LAT. 2, 21 22 et sacrosan|[*ctus ut essem* . . . . *et ut qu*]o[*ad*] viverem,
23 tribunicia potestas mihi | [*esset, lege sanctum est.*]
GR. 5, 17 18 καὶ ἵνα ἱερὸς ὦ [καὶ] | δι[ὰ βίου] τὴν δημαρχικὴν ἔχω ἐξουσίαν, |
19 ν[όμῳ ἐκ]υρώθη.

Devicto Lepido a. u. c. 718 exeunte in locum triumviratus ipsa re quodammodo aboliti honorem tribunicium successisse complures auctores sunt. Appian. b. c. 5, 132: ἐφ' οἷς αὐτὸν εἵλοντο δήμαρχον ἐς ἀεί, διηνεκεῖ ἄρα ἀρχῇ προτρέποντες τῆς προτέρας ἀποστῆναι· ὁ δὲ ἐδέξατο. Oros. 6, 18: ***ovans urbem ingressus*** (Nov. 13) ***ut in perpetuum tribuniciae potestatis esset, a senatu decretum est.*** Dio 49, 15: ἐψηφίσαντο .. μήτε ἔργῳ μήτε λόγῳ τι ὑβρίζεσθαι· εἰ δὲ μή, τοῖς αὐτοῖς τὸν τοιοῦτό τι δράσαντα ἐνέχεσθαι, οἷσπερ ἐπὶ τῷ δημάρχῳ ἐτέτακτο. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάθρων συγκαθέζεσθαι σφίσιν ἔλαβε. Contra idem et 51, 18 ad a. 724: τὸν Καίσαρα τὴν ἐξουσίαν τὴν τῶν δημάρχων διὰ βίου ἔχειν et 53, 32 ad a. 731: ἡ γερουσία δήμαρχόν τε αὐτὸν διὰ βίου εἶναι ἐψηφίσατο. Hoc quod postremo loco posuimus testimonium confirmant fasti nummique ab a. demum 731 medio tribuniciam potestatem memorantes et numerantes. Videntur autem testes ita conciliandi, ut a. 718 Caesari tributi sint honores tribunicii, scilicet sanctitas locusque in subselliis (quocum conferendum est a. u. c. 719 Octaviae Liviaeque datum ius τό τε ἀδεὲς καὶ τὸ ἀνύβριστον ἐκ τοῦ ὁμοίου τοῖς δημάρχοις ἔχειν: Dio 49, 38), potestas autem tribunicia ei collata sit a. demum 731. Unde etiam ius referendi ad senatum cum hoc decreto coniungit Dio. Decretum autem a. 724 aut recusarit Caesar necesse est aut certe restringendum est ad appellationem tribuniciam, quam Dio cum eo componit.

LAT. 2, 23 24 [***Pontif***]ex maximus *n*[*e fi*]erem in vivi [*l*]o[*cum, r*]e|[*cusari populo illud sacer*]dotium deferente mihi, quod pater me*us* |
25 [*antea habuerat. Cepi id*] sacerdotium aliquod post annos
26 eo mor|[*tuo qui id per civiles dissens*]io[*nes*] occupaverat,
27 cuncta ex Italia | [*ad comitia mea tanta multit*]udine, quanta
28 Romae nun[*quam an*|*tea fuisse traditur, coeunte P.*] Sulpicio C. Valgio consulibu*s*. |

GR. Ancyr. 5, 19 20 Apoll. col. 3 v. 1 2 Ἀρχιερωσύνην, ἣν ὁ πατήρ | μου [ἐσχ]ήκει, τοῦ δήμου μοι καταφέροντος | εἰς τὸν τοῦ ζῶντος τόπον,
21 (see above)
22 6, 1 οὐ προσεδεξά|μην. τ[ὴ]ν ἀρχιερατείαν μετά τινας ἐνιαυτοὺς || ἀποθα-
2 νόντος τοῦ προκατειληφότος αὐ|τὴν ἐν πολειτικαῖς ταραχαῖς, ἀν-
3 4 είληφα, εἰς | τὰ ἐμὰ ἀ[ρ]χαιρέσια ἐξ ὅλης τῆς Ἰταλίας τοσού|του
5 πλήθους συνεληλυθότος, ὅσον οὐδεὶς | ἔνπροσθεν ἱστόρησεν ἐπὶ
6 Ῥώμης γεγονέναι Πο|πλίῳ Σουλπικίῳ καὶ Γαίῳ Οὐαλγίῳ ὑπάτοις |.

Res notae. Post Caesaris dictatoris mortem a. u. c. 710 ***in confusione***

rerum ac tumultu M. Lepidus pontificatum maximum intercepit (Liv. ep. 117; cf. Vell. 2, 63: *pontifex maximus in Caesaris locum furto creatus*, scilicet inconsulto populo teste Dione l. 44 extr.; Drumann 1, 15). Quod retinuit etiam post ademptum imperium a. 718, nam cum interfici eum Caesar vetuisset, religio obstitit quominus vivo auferretur pontificatus, etsi non solum tum a populo Caesari oblatus est (Appianus b. c. 5, 131: τοῦ δήμου τὴν μεγίστην ἱερωσύνην ἐς αὐτὸν ἐκ Λεπίδου μεταφέροντος, ἣν ἕνα ἔχειν νενόμισται μέχρι θανάτου, οὐκ ἐδέχετο, cf. App. 5, 126; Dio 49, 15. 56, 38; Suet. Aug. 31), sed etiam postea saepe (Dio 54, 15). Mortuo tandem Lepido anno opinor 741 (nam ita explicandum, quod Augusti creationem ad hunc annum refert Dio 54, 27) Augustus pontifex maximus factus est a. 742 Mart. 6 testibus fastis Praenestinis (cf. C. I. L. I p. 387). Extremam huius loci partem ad comitiorum de Augusto pontifice maximo creando insignem frequentiam pertinere nunc demum patescit, cum adhuc de aliis alii cogitarint.

CAPVT XI

LAT. 2, 29 [*Aram Fortunae reduci iuxta? ae*]des Honoris et Virtutis ad
30 portam [*Ca*|*penam* .... *pro reditu meo se*]natus consa-
31 cravit, in qua ponti[*fi*|*ces virginesque Vestales an*]*ni*versa-
32 rium sacrificium facere | [*iussit, quo die consulibus Q. Lu-*
33 [*c*]*r*[*e*]tio [*e*]t [*M. Vinucio*] in urbem ex | [*Syria redieram, diem-*
que ex nomine nostro Augustalia appell]avit. |

GR. Ancyr. 6, 7 Apoll. 3, 3—5 Βωμὸν Τύχης Σωτηρίου ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἐπανόδου |
8 9 πρὸς τῇ Καπήνῃ πύλῃ ἡ σύνκλητος ἀφιέρωσεν· | πρὸς ᾧ τοὺς
10 ἱερεῖς καὶ τὰς ἱερείας ἐνιαύσιον θυ|σίαν ποιεῖν ἐκέλευσεν ἐν ἐκείνῃ
11 12 τῇ ἡμ[έ]ρᾳ, | ἐν ᾗ ὑπάτοις Κοίντῳ Λουκρητίῳ καὶ Μάρκῳ |
13 Οὐινουκίῳ ἐκ Συρίας εἰς Ῥώμην ἐπανεληλύ|θειν, τήν τε ἡμέραν
14 ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπωνυμίας προσηγόρευσεν Αὐγουστάλια |.

Facta sunt haec a. 735 Oct. 12, quo tempore fasces tenuerunt Q. Lucretius et M. Vinucius, apparetque iam, longe aliter ac prioribus visum est, totum hunc locum spectare ad honores decretos Augusto ex Syria tum redeunti. Testimonia de ea re reliqua collecta iam C. I. L. I p. 404 hoc loco duxi repetenda. Fast. Amit. ad Oct. 12: *Fer*(*iae*) *ex s*(*enatus*) *c*(*onsulto*), *q*(*uod*) *e*(*o*) *d*(*ie*) *imp. Caes*(*ar*) *Aug*(*ustus*) *ex transmarin*(*is*) *provinc*(*is*) *urbem intravit*, *araq*(*ue*) *Fort*(*unae*) *reduci constit*(*uta*). Feriale Cum. ad Dec. 15: *Eo die a*[*r*]*a Fortunae reducis dedicatast*, *quae Caesarem A*[*ug. ex transmari*]*nis provincis reduxit; supplicatio Fortunae reduci;* item fast. Amit. errore ad Dec. 16: *Ara Fortunae reduci dedic*(*ata*) *est.*

Ind. p. 130.

In nummis aureis argenteisque ara haec cernitur cum adscriptione *For(tunae) redu(ci), Caesari Aug(usto) s(enatus) p(opulus) q(ue) R(omanus)* (Eckhel 6, 106; Cohen Aug. n. 96—101) vel, ut est in nummis Q. Rustii, *For(tunae) re(duci) Caesari Augusto ex s(enatus) c(onsulto)* similiterve (Eckhel l. c.; Cohen l. c. n. 378. 379). Dio 54, 10 ad a. 735 narrat Augusto post ordinatum statum Siciliae Graeciae Asiae Syriae Romam redeunti plurimos honores decretos esse, nullum vero eum accepisse πλὴν Τύχῃ τε ἐπαναγώγῳ βωμὸν ἱδρυθῆναι καὶ τὴν ἡμέραν ἣν ἀφίξοιτο ἔν τε ταῖς ἱερομηνίαις ἀριθμεῖσθαι καὶ Αὐγουστάλια ὀνομάζεσθαι, ubi apparet honores tres diversos enumerari a recentioribus non satis distinctos, arae consecrandae Fortunae reduci, feriarum instituendarum, nominis Augustalium tribuendi ei diei. — Τύχην σωτήριον non esse Fortunam aliquam salutarem, sed ipsam reducem recte perspexit Beckerus enchir. 1, 641 n. 1372, male negavit Zumptius. Ara quo loco constituta sit, iam ex monumento Ancyrano discimus; elegerunt autem eum propterea quod Augustus e Campania (vide mox) per Appiam ad urbem veniens ingressus est porta Capena. De aedibus gemellis Honoris et Virtutis ad portam Capenam egit Beckerus enchir. 1, 510. Dies adventus fuit Oct. 12 eodemque die ara constituta est, absoluta et dedicata die Dec. 15. Sacrificium anniversarium perficiunt pontifices virginesque vel, ut Graece dicitur, οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἱέρειαι (cf. Dio fr. 87 Bekk. et 51, 19; App. 2, 106).

CAPVT XII

LAT. 2, 34 [*Senatus consulto eodem tempor*]e pars [*praetorum et trib*]*u*-
35 no[*rum* | *una cum consule Q. Lucretio*] et princip[*i*]b[*us viris*
36 *obv*]iam mihi | m[*issi sunt in Campaniam, qui h*]onos [*ad h*]oc
37 [*tempus*] nemini prae|ter [*me decretus est*].

GR. 6, 15 16 Δόγματι [συνκ]λήτου οἱ τὰς μεγίστας ἀρχὰς ἄρ|ξαντε[ς σὺ]ν μέρει
17 στρατηγῶν καὶ δημάρχων | μετ[ὰ] ὑπάτου Κοίντου Λουκρητίου
18 19 ἐπέμφθη|σάν μοι ὑπαντήσοντες μέχρι Καμπανίας, ἥτις | τειμὴ
20 μέχρι τούτου οὐδὲ ἑνὶ εἰ μὴ ἐμοὶ ἐψηφίσ|θη.

Continuantur modo narrati honores a. 735. Restitutio non ita certa est, cum Latina Graecaque paullum differant; οἱ τὰς μεγίστας ἀρχὰς ἄρξαντες videntur esse qui Latine dicuntur *principes viri;* unde principium ut aliquatenus explerem, ibi posui *eodem tempore.* Eandem rem paullo aliter narrat Dio 54, 10, scilicet senatum propter comitiorum consularium turbas misisse legatos ad Augustum cum binis lictoribus singulos, unum ex his ipsis legatis Q. Lucretium Augustum consulem dixisse.

LAT. 2, 37 [*Cum e*]x [*Hisp*]ania Gal[*liaque, rebus in his pr*]ovincis pros-
38 p[*e*]re [*gestis, Romam redibam T*]ib. N[*ero*]ne P. Qui[*ntilio*
39 *consulibus*], áram | [*Pacis Augu*]st[*ae senatus pro*] redi[*t*]u meo
40 co[*nsacrari censuit*] ad cam|[*pum Martium, in qua ara ma*]-
41 gistratús et s[*a*]c[*erdotes virginesque Ves*|*tales anniversarium*
sacrific]ium facer[*e iussit.*] |
GR. 6, 20 21 Ὅτε ἐξ Ἱσπανίας καὶ Γαλατίας, τῶν ἐν ταύ|ταις ταῖς ἐπαρχείαις
22 πραγμάτων κατὰ τὰς εὐ|χὰς τελεσθέντων, εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθον |
23 7, 1 Τιβερίῳ [Νέ]ρωνι καὶ Ποπλίῳ Κοιντιλίῳ ὑπάτοις, || βωμὸν Ε[ἰ]-
2 ρήνης Σεβαστῆς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἐπανό|δου ἀφιερωθῆναι ἐψηφί-
3 σατο ἡ σύ[ν]κλητος ἐν πε|δίῳ Ἄρεως, πρός ᾧ τούς τε ἐν ταῖς
4 ἀρχαῖς καὶ τοὺς | ἱερεῖς τάς τε ἱερείας ἐνιαυσίους θυσίας
ἐκέλευσε ποιεῖν |.

Confirmantur in summa re supplementa huius loci ante cognita Graeca a me proposita C. I. L. vol. 1 p. 396, nisi quod Mordtmanni exemplo deceptus pro Hispania ibi posui Germaniam. Illo loco collecta testimonia de ara Pacis Augustae constituta a. 741 Iul. 4 hic quoque apponam. Fast. Amit. ad Iul. 4 (item brevius fasti Antiat.): ***Feriae ex s. c., q*(*uod*) *e*(*o*) *d*(*ie*) *ara Pacis Aug*(*ustae*) *in camp*(*o*) *Mar*(*tio*) *constituta est Nerone et Varo cos.*** Fasti Praen. ad Ian. 30: ***Feriae ex s. c., quo*[*d eo*] *die ara Pacis Augusta*[*e in campo*] *Martio dedicata* [*e*]*st Druso et Crispino c*[*os*].** (u. c. 745). Diem dedicationis habet etiam Ovidius fast. 1, 709. Praeterea cf. Dio 54, 25.

CAPVT XIII

LAT. 2, 42 [*Ianum*] Quiri[*num, quem cla*]ussum esse [*maiores nostri vo-*
43 *luerunt*, | *cum p*]er totum i[*mperium po*]puli Roma[*ni esset*
44 *terre*]s[*tris*] nav[*a*|*lisque*] pax, cum p[*rius quam*] nascer[*e*]*r*, [*ab*
45 *urbe condita*] *b*is omnino clausum | [*fu*]isse prodatur m[*emo-*
ri]ae, ter me pri[*ncipe senatus cla*]udendum esse c[*en*]sui[*t*]. |
GR. 7, 5 Πύλην Ἐνυ[ά]λιον, ἣν κεκλῖσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν ἠθέλ[η]σαν |
6 7 εἰρηνευομένης τῆς ὑπὸ Ῥωμα[ί]οις πάσης γῆς τε | καὶ θαλάσσης,
8 πρὸ μὲν ἐμοῦ, ἐξ οὗ ἡ πόλις ἐκτίσθη, | τῷ παντὶ αἰῶνι δὶς μόνον
9 κεκλεῖσθαι ὁμολογεῖ|ται, ἐπὶ δὲ ἐμοῦ ἡγεμόνος τρὶς ἡ σύνκλητος
10 ἐψη|φίσατο κλεισθῆναι |.

Ianum Quirinum, quem Graece dictum esse apparet πύλην Ἐνυάλιον, nemo ignorat (Liv. 1, 19. Varr. 5, 165 al.). Clausus est primum imperante Numa, iterum post bellum Punicum primum u. c. 519, tertium post bellum Actiacum u. c. 725 (Liv. l. c.; Dio 51, 20; Vell. 2, 38; Vict. vir. ill. 79, 6; Oros. 6, 20) die ut videtur Ian. 11 (v. C. I. L. 1 p. 384), quartum u. c.

729 (Dio 53, 26; Oros. 6, 21; nam nummi Eckheliani 6, 89, apud Cohenum Aug. n. 103, fides admodum dubia est). Quintum ut clauderetur senatus decrevit u. c. 744, nec tamen clausus est Dacis rebellantibus (Dio 54, 36). Quare Augustus si hoc tertium de ea re senatus consultum intellexit, callidius quam verius rem narravit decepitque ita Suetonium (Aug. 22): ***Ianum Quirinum semel atque iterum a condita urbe ante memoriam suam clausum in multo breviore temporis spatio terra marique pace parta ter clusit.*** Sed magis crediderim Augustum non de hoc decreto a. 744 cogitasse, sed de posteriore. Nam post Germanica bella Drusi et Tiberii finita a. u. c. 746 usque ad a. 753, quo C. Caesar exiit ad bellum Armenium, Romana arma ita quieverunt, ut recte Ianus claudi potuisse videatur; hiant autem per annos 748—752 annales Dionis potestque eius de Iano vere tertium clauso narratio hic inter alia excidisse. Accedit quod ex Cornelio Tacito citat Orosius (7, 3) Ianum patefactum esse ***sene Augusto***, id quod nequaquam dici potuit, si quidem Ianus patefactus paulo post a. 729 usque ad mortem Augusti apertus permansit. Quam ob rem recte fortasse idem Orosius (6, 22) scribit Ianum Augusto imperante clausum esse tertium a. u. c. 752, quamquam narrationem alioquin suspectam reddit Christus secundum Orosium eodem illo anno natus; certe quae addit post illum annum per annos XII quietum fuisse Augusti regnum nec prius bella rediisse nisi in extrema senectute eius Atheniensium seditione et Dacorum commotione, ea omnino perversa sunt. Florus denique quae habet libro extremo de Iano clauso anno urbis conditae septingentesimo, numero omnino corrupto, videntur et ipsa eodem pertinere, cum praecedat narratio de signis a Parthis restitutis u. c. 734.

CAPVT XIV

LAT. 2, 46 [*Fil*]io[*s*] meos, quos iuv[*enes mi*]hi eripuit fo[*rtuna*, *Ga*]ium
3, 1 et Lucium Caes*ares* ‖ honoris mei caussa senatus popu-
2 lusq*u*e Romanus annum quíntum et deci|mum agentís con-
sulis designavit, ut [*e*]um magistratum inírent post quin|-
3 quennium. Et ex eo die, quó deducti *s*unt in forum, ut
4 inter*e*ssent consiliis | publicís, decrevit sena*t*us. § Equites
5 *a*utem Romani universi principem | iuentutis utr[*u*]mqu[*e*
6 *eo*]rum parm[*is e*]t hastís argenteís donatum ap|pellaverunt.|
GR. 7, 11 12 ʽΥιούς μου Γάϊον καὶ Λεύκιον Καίσ[α]ρας, οὓς νεανίας ἀ|νήρπασεν
13 ἡ τύχη, εἰς τὴν ἐμὴν τειμὴν ἥ τε σύνκλη|τος καὶ ὁ δῆμος τῶν
14 ʽΡωμαίων πεντεκαιδεκαέτεις | ὄντας ὑπάτους ἀπέδειξεν, ἵνα μετὰ
15 πέντε ἔτη | εἰς τὴν ὑπάτ[ω]ν ἀρχὴν εἰσέλθωσιν· καὶ ἀφ' ἧς

16 17 ἂν | ἡμέρ[α]ς [εἰς τὴν ἀγορὰν κατα]χθ[ῶσιν,] ἵν[α με]τέχω|σιν τῆς
18 συ[ν]κλήτου, [ἐψηφίσατο]. ἱππεῖς δὲ Ῥω|μαίων σ[ύνπ]αντες ἡγε-
19 μόνα νεότητος ἑκάτε|ρον αὐτῶν [πρ]οση[γ]όρε[υ]σαν, ἀσπίσιν ἀργυ-
20 ρέαις | καὶ δόρασιν [ἐτ]είμησαν |.

Iisdem fere verbis Augustus testamentum suum exorsus est (Sueton. Tib. 28): *quoniam atrox fortuna Gaium et Lucium filios mihi eripuit.* — C. Caesar natus a. 734 cum quartum decimum annum explevisset a. 748, in forum deductus est a patre consule XII a. 749 (Sueton. Aug. 26; Zonar. 10, 35), ipsis opinor k. Ianuariis, certe non multo post, cum pater consulatu propter hanc deductionem accepto mox se abdicarit. Similiter L. Caesar natus a. 737 parte priore cum annum quartum decimum explevisset ante medium a. 751, togam virilem accepit a patre consule XIII a. 752 (Sueton. l. c.; errat in anno Zonaras l. c.), item opinor k. Ianuariis. Tria autem Augustus hoc loco scribit eo tempore Gaio et Lucio decreta esse, designationem consulatus, senatorium locum, principatum iuventutis. Quae omnia data sunt ante deductionem in forum, id quod de secundo honore testatur Augustus, de primo et tertio Tacitus ann. 1, 3, de primo et secundo Dio 55, 9: nec tamen decreti iis sunt honores illi nisi aut post expletum annum quartum decimum aut cum in eo esset ut eum explerent; itaque Gaio decreti sunt a. 748 parte posteriore, Lucio a. 751 parte posteriore. De singulis iam videamus.

Consules designati sunt Gaius et Lucius sine dubio ille aestate a. 748, hic aestate a. 751, tempore eo quo comitia consularia fieri solebant, at non ut alii privati in k. Ianuarias proximas, sed in k. Ianuarias sextas, id est Gaius in a. 754, quo iniit consulatum annum sic ut pater quondam agens vicesimum, Lucius in a. 757, quem consulatum quominus iniret mors obstitit. Testimonia abundant. Nummus extat inscriptus ab una parte sic: ***Caesar Augustus, divi f., pater patriae***, ab altera sic: ***C. L. Caesares, Augusti f., cos. desig., princ. iuvent.*** (Eckhel 6, 171), cusus inter a. 752 Febr. 5, quo Augustus pater patriae appellatus est et a. 753 Dec. 31, quo C. Caesar consul designatus esse desiit. Ex titulis non laudabo nisi Nicomediensem nuper repertum (C. I. L. III n. 323): ***C. Caesari Aug(usti) f(ilio), aug(uri), co(n)s(uli) des(ignato) an(nos) nat(o)*** *XIIII*, ***prin[cipi iuventutis]***, propter aetatem adscriptam, quae eadem est atque in monumento Ancyrano. Ex auctoribus denique de ea re testatur Tacitus ann. 1, 3: ***(Augustus) Gaium et Lucium ..... necdum posita puerili praetexta principes iuventutis appellari, destinari consules specie recusantis flagrantissime cupiverat.*** Dio 55, 9 ad a. 748 narrat Lucium Caesarem petiisse, ut Gaio fratri nondum sumpta virili toga consulatus tribueretur, Augustum deprecatum esse, ne talis calamitas rursus ingrueret in rem publicam, quali coactus ipse consulatum ante annum vicesimum iniisset; ipsum nihilominus Gaio datum esse non addit. Idem cum ad a. 752 (55, 11) referat

Augustum dedicationem aedis Martis Ultoris permisisse Gaio et Lucio ὑπατικῇ τινι ἀρχῇ κατὰ τὸ παλαιὸν χρωμένοις, cogitavit opinor vel certe cogitare debuit de consulatu futuro anno praecedente dato etiam iuniori fratri.

Consiliis publicis ut interesse iis liceret, simul decretum est. Dio l. c. ad a. 748 sic pergit: καὶ μετὰ τοῦθ' ἱερωσύνην μέν τινα αὐτῷ (Gaio) καὶ τὴν ἐς τὸ συνέδριον συμφοίτησιν τό τε συνθεᾶσθαι καὶ τὸ συνεστιᾶσθαι τῇ βουλῇ ἔδωκε, quod continuat Zonaras 10, 35 in Dionis deperditi locum subiens: δωδέκατον ὑπατεύων ὁ Αὔγουστος εἰς τοὺς ἐφήβους τὸν Γάϊον ἔταξε καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον ἅμα εἰσήγαγε. Denique huc pertinere titulus videtur C. I. L. I p. 286, quem ibi inter elogia rettuli deceptus falsis supplementis damnatis iam in add. p. 565:

decreuit senatus ut interesset,
CONSILIIS · PVBLICIS · COI*retque inter senatores, cum*
ANNVM · EXPLETVRVS *erat* *xiiii*
MORTEM · EIVS · IVSTITIO · PER · CON*tinuos dies* . . . .
OMNES · LVXERVNT / CENSV*rae* . . . .
INSIGNIBVS · DECORATA · CV . . . .

Quod si pars haec est elogii sepulcralis alterutrius filiorum Augusti, ut videtur esse, efficitur inde hoc sive de Gaio sive de Lucio decretum esse paullo ante quam annum ingressus quintum decimum consul designaretur; scilicet quo tempore senatus decrevit, ut eius de quo agitur in comitiis consularibus proximis extra ordinem ratio haberetur, simul adiecit, ut consiliis publicis post togam virilem sumptam interesset, annum autem decimum quartum is explevit inter decretum factum et comitia habita. De censorio funere vide Tacitum ann. 11, 2 et Marquardtium 5, 136. Iustitii propter mortem L. Caesaris indicti meminerunt etiam fasti Ripatransonenses (v. infra ad 5, 24)

Ad principatum iuventutis quod attinet, praeter nummum titulumque et Taciti locum supra relatos meminit eius ex Dione Zonaras 10, 35 de Gaio et Lucio narrans: πρόκριτον ἀπέφηνε τῆς νεότητος ἴλαρχόν τε φυλῆς γενέσθαι ἐπέτρεψε, quamquam in annis errans. Praeterea Dio 55, 12 in exequiis Gaii et Lucii enarrandis haec inter alia habet: αἱ πέλται τά τε δόρατα, ἃ παρὰ τῶν ἱππέων ἐς τοὺς ἐφήβους ἐσιόντες χρυσᾶ (sic errore) εἰλήφεσαν, ἐς τὸ βουλευτήριον ἀνετέθη. Restant quaedam adnotanda de ipsa dignitate. Et opinatio quidem eorum, qui principem iuventutis proprie eum esse sibi persuaserunt, quem in equitibus recensendis censores primum vocassent (Becker 2, 1 p. 288), dudum explosa est et refutata (Marquardt hist. eq. p. 75); nam principes equestris ordinis similiaque, quae passim apud Ciceronem reperiuntur, ne posse quidem sic accipi vel inde apparet, quod ab a. 685 ad a. 726 lustrum nullum conditum est, neque quem comparant princeps senatus ideo sic dicitur, quod primus est in tabulis censoriis senatorum, sed quod primus in senatu sententiam rogatur. Nec

tamen propterea crediderim principis iuventutis dignitatem totam noviciam esse neque ullo modo applicatam ad antiquam rei publicae formam; immo verum vidit in universum Spanhemius (de usu et praest. numism. 2, 359) principatum iuventutis repetens ex seviratu equitum Romanorum. Nam cum principes iuventutis constet inter omnes fuisse principes equitum Romanorum, seviri autem equitum Romanorum non sint nisi ipsorum equitum duces, fieri non potest, quin etiam ad seviros illi principes quodammodo pertinuerint et inter eos potissimum eminuerint. Neque eius coniunctionis argumenta deficiunt, recte explicata a Marquardtio (hist. eq. p. 76). Ita Zonaras vel potius Dio loco modo allato iungit principatum iuventutis et seviratum turmae; ita M. Aurelium Caesarem cum Dio 71, 35 scribat tamquam principem equestris ordinis (πρόκριτον τῆς ἱππάδος) cum reliquis equitibus pompam duxisse, biographus eius c. 6 eandem sine dubio rem sic effert sevirum eum creatum esse turmis equitum Romanorum. Quare principes iuventutis aetatis imperatoriae probabiliter repetentur a seviris illis vetustissimis. Equites autem Romanos constat turmatim ordinatos esse singulisque turmis numero quinquginta quattuor praefuisse decuriones ternos et optiones ternos, qui sunt ipsi illi seviri (v. hist. Rom. meae vol. 1 p. 797 ed. 4); unde qui honorificentissimus locus erat in ordine equestri primae turmae trium decurionum, eum videntur occupasse Gaius et Lucius Caesares reliquique principes iuventutis. Nam plures simul principes iuventutis esse potuisse demonstrant tam ipsi de quibus agimus quam postea imperante Vespasiano Caesares Titus et Domitianus. Fuisse autem eos nisi tres, tamen ex tribus, docet scriptor vitae Commodi c. 1: *cooptatus est inter tres solos* (immo *solus*) *princeps iuventutis, cum togam sumpsit* *). Idem confirmant nummi Getae (Eckhel 7, 230; Cohen vol. 3 p. 472 n. 119 p. 480. 481 n. 172—175), in quibus cum scribatur *P. Septimius Geta Caes., princ. iuvent., cos.,* cernuntur equites cito currentes tres, quorum unus praecedit, Caesar scilicet, duo sequuntur loci ut videtur inferioris **). Denique ita explicatur, quod M. Aurelius Caesar princeps iuventutis ludos sevirales edidit *cum collegis* (vita M. Anton. c. 6); edidit nimirum una cum quinque aliis seviris turmae primae. Itaque ex tribus decurionibus primae turmae equitum Romanorum si qui erat ex domo imperatoria et, ut ait Ovidius (artis amat. 1, 194), nunc iuvenum princeps, deinde futurus senum, appellabatur princeps iu-

*) *Solus* auctor addidit propter ea quae praecedunt: *appellatus est Caesar puer cum fratre Vero.* Ab emendatione Lipsii sane speciosa *inter trossulos* verba illa optime defendit Spanhemius l. c.; certe auctor, qualis est biographus, vetere et plane obsoleto nomine trossulorum equites appellare non potuit.

**) Raro additur ad tres hos equites alter ordo superior in partem oppositam currens (Cohen l. c. n. 176); quae res spectat fortasse ad certam aliquam equitum pompae vel decursionis formam.

ventutis, contra qui erat ex privatis, subsistebat in antiqua appellatione seviri equitum Romanorum turmae primae. Idque significat Augustus, cum scribit filios suos ab equitibus Romanis appellatos esse nomine illo honorificentiore. Evidenter enim in ea appellatione spes continetur principi qui nunc est aliquando succedendi, neque ullum extat certius et firmius documentum hereditarii iuris ab Augusto in rem publicam una cum principatu introducti quam haec principis iuventutis appellatio in filios successoresque collata iisque solis reservata. Quod ipsum enuntiare Pisani non dubitaverunt, cum C. Caesarem queruntur ereptum esse populo Romano *iam designatum iustissumum ac simillumum parentis sui virtutibus principem* (Orell. 643). — Superest ut moneam hastam et parmam a nummis iis abesse, qui principes exhibent citato equo currentes; ubi cernantur, principem stare velatum et togatum, dextra hastam tenentem, sinistra parmae innixum (Eckhel 8, 376). Quae imago quo proprie spectet, fateor me ignorare, cum nummi, in quibus equo currunt, probabiliter referantur ad equitum travectionem sive probationem idibus Iuliis.

CAPVT XV

LAT. 3, 7 Plebei Romanae viritim HS trecenos numeravi ex testa-
8 mento patris | meí, et nomine meo HS *q*uadringenos ex
9 bellorum manibiís consul | quintum dedi, iterum autem
10 in consulatu decimo ex [*p*]atrimonio | meo HS quadringenos
11 congiari viritim *p*ernumer[*a*]vi, s et consul | undecimum duo-
12 decim frumentationes frumento pr[*i*]vatim coempto | emensus
13 sum,s et tribunicia potestate duodecimum quadringenos | nummos tertium viritim dedi. Quae mea congiaria p[*e*]rvenerunt |
14 [*ad homi*]num millia nunquam minus quinquagin[*t*]a et du-
15 centa. s | Tribu[*nic*]iae potestatis duodevicensimum consul XII
16 trecentís et | vigint[*i*] millibus plebis urbanae sexagenos de-
17 narios viritim dedi. s | In colon[*i*]s militum meorum consul
18 quintum ex manibiís viritim | millia nummum singula dedi;
19 acceperunt id triumphale congiarium | in colo*n*is homi-
20 num circiter centum et viginti millia.s Consul ter|tium dec[*i*]mum sexagenos denarios plebei, quae tum frumentum
21 publicum | accipieba[*t*], dedi; ea millia hominum paulo plura quam ducenta fuerunt. |

GR. Ancyr. 7, 21 Apoll. 4, 12 Δήμῳ Ῥωμα[ίω]ν κατ' ἄνδρα ἑβδομήκοντα πέντε |
22 23 δηνάρια ἑκάστῳ ἠρίθμησα κατὰ δια|θήκην τοῦ πατρός μου, καὶ

24 τῷ ἐμῷ ὀνόματι | ἐκ λαφύρ[ω]ν [π]ο[λέ]μου ἀνὰ ἑκατὸν δηνάρια ||
8, 1 2 πέμπτον ὕπατος ἔδωκα, [πά]λιν τε [δέκατο]ν | ὑπατεύων ἐκ τῆς
3 ἐμῆς ὑπάρξεως ἀνὰ δηνά|ρια ἑκατὸν ἠρίθμησα, καὶ ἑνδέκατον
4 5 ὕπατος | δώδεκα σειτομετρήσεις ἐκ τοῦ ἐμοῦ βίου ἀπε|μέτρησα,
6 καὶ δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δωδέ|κατον ἑκατὸν δηνάρια κατ'
7 ἄνδρα ἔδωκα· αἵ[τι]|νες ἐμ[α]ὶ ἐπιδόσεις οὐδέποτε ἧσσον ἦλθ[ον
8 9 ἢ εἰς] | ἄν[δ]ρας μυριάδων *) εἴκοσι πέντε. δημαρχικῆς ἐ|ξουσίας
10 ὀκτωκαιδέκατον, ὕπ[α]τ[ος] δ[ωδέκατον] | τριάκοντα [δυ]σ[ὶ μυρι]ά-
11 σι[ν] ὄχλου πολειτι[κοῦ ἑξή|κο]ντα δηνάρια [κ]ατ' [ἄνδρα ἔδωκα.
12 ἐν τοῖς ἀπ]οίκοις στρα|τιωτῶν ἐμῶν πέμπτον ὕπατος [ἐκ] λα[φύ-
13 ρ]ων κατὰ | ἄνδρα ἀνὰ διακόσια πεντήκοντα δηνάρια ἔδ[ωκα·] |
14 15 ἔλαβον ταύτην τὴν δωρεὰν ἐν ταῖς ἀποικίαις ἀν|θρώπων μυριάδες
16 πλ[ε]ῖον δώδεκα. [ὕ]πατος [τρισ]|καιδέκατον ἀνὰ ἑξήκοντα δηνάρια
17 τῷ σειτομετρ[ου]|μένῳ δήμῳ ἔδωκ[α· οὗ]τος [ὁ] ἀριθμὸς πλείω[ν]
18 εἴκοσι | μυριάδων ὑπῆρχεν. |

Octo hae liberalitates praeter quartam frumentariam pervenerunt minimum ad summam sestertium 619,800,000 (v. ad 6, 29). Enumerantur ordine temporis, nisi quod septima a. 725 eaque sola civium veteranorum, cum reliquae ad plebem urbanam pertineant, mire separatur ab urbana simul facta interponiturque inter paenultimam ultimamque; quod ita crediderim explicandum, recensum hunc primum perscriptum esse c. a. 750, ut enumerarentur donationes primum urbanae, deinde veteranorum, congiarium autem a. 752 postea extra ordinem adiectum esse (cf. p. 4). Dona autem militibus oblata ante missionem (ut a. 711: Dio 46, 46; a. 718: Appian. b. c. 5, 129, Dio 49, 14; a. 746: Dio 55, 6) consulto praetermisit Augustus. Praetermisit item quod c. a. 756 iis qui inopia premerentur sestertium sexcenties (60,000,000) in triennium mutuum dedit sine usura teste Zonara 10, 36 (χιλίας καὶ πενταχοσίας μυριάδας δραχμῶν ἀτόκους τοῖς δεομένοις δανείσας ἐπ' ἔτη τρία ἐπῃνεῖτο παρὰ πάντων). Datae sunt liberalitates sex primae plebi Romanae sive urbanae, quod idem est. Cuius cum a. 749 numerentur milia CCCXX, quinque liberalitates ab a. 710 ad 742 divisae dicuntur nunquam pervenisse ad homines minus CCL, ut postea datae pervenisse videantur ad numerum aliquanto maiorem et plebs ab a. 710 ad a. 749 paullatim a minore hoc numero ad maiorem illum succrevisse. Ultimam autem largitionem cur non ceperint nisi hominum milia paullo plus ducenta, inde explicatur quod paullo ante Augustus plebem denuo recensuerat et ad hunc numerum redegerat. Certe sic scribit Dio in fragmento 55, 10 (cf. Sueton. Oct. 40), quod per se tam ad a. 749 quam ad a. 752 referri potest, recte autem vulgo refertur ad a. 752. Quam

*) Voluit ἀνδρῶν μυριάδας.

ob rem etiam plebem frumentariam ab urbana Romanave patet minime differre (cf. Marquardt 3, 1, 96). — Summam quodammodo capitis huius rettulit Suetonius (Aug. 41) ita: *congiaria populo frequenter dedit, sed diversae fere summae, modo quadringenos, modo trecenos, nonnumquam ducenos quinquagenosque* (immo *quadragenosque*) *nummos*. Chronographus denique a. 354 cum ait de Augusto (p. 646 ed. meae): *congiarium dedit ter* ✱ *CCCLXIIS*, tam in congiariorum numero errat quam in summa; nam ex octo liberalitatibus, quas enumerat ipse Augustus, missa testamentaria et frumentaria et militari numerandae erant quinque, quarum summa fiebat HS. MDCLXXX sive ✱ CCCCXX. Videtur laterculi auctor connumerasse tria congiaria sestertium quadringenorum, ex duobus sestertium ducenorum et quadragenorum alterum omisisse, alterum cum Suetonio credidisse sestertium ducenorum et quinquagenorum.

Prima largitio pertinens ad a. 710 saepe memoratur apud scriptores (Sueton. Caes. 83; Plutarch. Anton. 16. Brut. 20; Appian. 2, 143), qui cum praeterea etiam in summa cum commentario hoc consentiant, solus Dio 44, 35 et ex eo Zonaras 10, 12 et hanc summam ponunt et auctore citato ipso Augusto alteram sestertiorum CXX (cf. Drumann 1, 101).

Liberalitates secunda et septima profectae ex bellorum manibiis datae sunt post triumphum triduanum a. 725; rem confirmat Dio 51, 21: καὶ τοῖς στρατιώταις ἔδωκέ τινα, τῷ τε δήμῳ καθ' ἑκατὸν δραχμάς, προτέροις μὲν τοῖς ἐς ἄνδρας τελοῦσιν, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς παισὶ διὰ τὸν Μάρκελλον τὸν ἀδελφιδοῦν, διένειμεν. Paullo ante (51, 17) rettulerat militibus qui cum Caesare venerant Alexandream numerata esse milia nummum singula tamquam in solacium urbis non traditae ad diripiendum. De numero militum v. ad 3, 22.

Tertium donum in consulatu decimo a. 730 dedit Augustus post devictos Cantabros Romam rediens. De eo Dio 53, 28 sic tradit Augustum tum plebi denarios centenos promisisse, cumque prius se de eo congiario edicturum negaret quam senatus approbasset, senatum statim eum absentem etiam tum legibus solvisse. Videtur igitur lege prohibitum fuisse, quominus plebi nummi dividerentur.

De quarta liberalitate frumentaria vide quae dicentur ad 3, 40.

Quintum congiarium datum in tribunicia potestate duodecima, id est inter 27 Iun. 742 et 26 Iun. 743, praeterea commemoratur tribus locis, in fastis Ripatransonensibus (C. I. L. I p. 472) et apud Dionem et Iosephum. Fasti illi sic ni fallor explendi sunt paullo aliter ac explevit Borghesius dec. 6, 6 opp. 1, 314:

cos. *m.* *ualerius* *messalla* *p.* *sulpicius* *quirinius* u. c. 742
suf. . . . . *c. ual*GIVS *rufus*
. . . . . . *c. c*ANINIVS *rebilus*
k. AVGVST L · VOLVSIVS · SA*turninus*
*pr. non. mart. imp. caes*AR · PONTIF · MAXIM · CR*eatus est*
. . . . *imp. caesar* CONGIARIVM · POPVLO *dedit*
IIuiri . . . . SIVS · M · F P · RVPIL*ius* . . *f*.
aed. ? . . . . RI*us* . . *f* . . - AEL*ius* . . *f*

Dio (54, 29) ad a. 742 postquam dixit de morte Agrippae et de legatis, quae heredem Augustum populo Romano dare iussisset, addit praeterea Augustum, tamquam ita testamento iussus esset, quadringenos sestertios plebi divisisse (καὶ καθ' ἑκατὸν δραχμὰς τῷ δήμῳ, ὡς καὶ ἐκείνου κελεύσαντος, διένειμε). Denique Iosephus 16, 4, 5, postquam narravit congressum inter Caesarem et Herodem Aquileiae, quo scilicet Augustus venit vere a. 742 inde Tiberium ad bellum Pannonicum dimittens (cf. Dio 54, 31; Sueton. Aug. 20), antequam exponat de aedificatione oppidi Caesareae absoluta a. 743 (16, 5, 1), haec interponit: ἐν δὲ ταῖς ὑστέραις ἡμέραις Ἡρώδης ἐδωρεῖτο Καίσαρα τριακοσίοις ταλάντοις, θέας τε καὶ διανομὰς ποιούμενον τῷ Ῥωμαίων δήμῳ. Ubi non intellegi munus gladiatorium editum ab Augusto filiorum nomine quinquatribus, id est die Mart. 19 a. 742 (Dio 53, 23), quod Zumptius sibi persuasit, declarat in ipso commentario commemorata potestas tribunicia XII, quae coepit demum eius anni die 27 Iun. Immo cogitandum est de munere gladiatorio in honorem Agrippae defuncti edito a. 747 (Dio 55, 8) et de quadringenis sestertiis ob eandem causam statim post mortem plebi distributis. Dies quo dati sunt adscriptus fuit in fastis Ripatransonensibus, sed intercidit.

Sexta liberalitas facta est ab Augusto in tribunicia potestate XVIII, consulatu XII, id est a. 749 inter Ian. 1 et Iun. 26, octava in consulatu XIII, quem suscepit extremum omnium a. 752. Probabiliter omnino utramque Casaubonus rettulit ad C. et L. Caesares illis annis in forum deductos (cf. supra ad 2, 46), cum praesertim utriusque congiarii summa eadem sit et harum deductionum causa Augustum constet consulatus suscepisse duodecimum et tertium decimum (Suet. Aug. 26). Eadem ex causa non solum pro Germanici filiis Nerone et Druso (Sueton. Tib. 54; Tac. ann. 3, 29; Henzen 6443) et pro Nerone Claudio (Suet. Ner. 7) congiaria data sunt, sed privati quoque ob togam virilem liberis datam sportulas dividere solebant (Plin. ad Trai. 116). Scriptores neutrius congiarii meminerunt, nisi quod in fragmento Dionis 55, 10, de quo modo diximus, extremo sermo est de liberalitate sexaginta denariorum (καὶ ὥς γέ τινες λέγουσι καθ' ἕνα ἑξήκοντα δραχμὰς ἔδωκε) causa non addita et re ita relata, ut tam ad a. 747 quam ad a. 752 pertinere possit, videatur tamen magis ad hunc pertinuisse.

CAPVT XVI

LAT. 3, 22 Pecunia[*m pro*] agris, quos in consulatu meo quarto et
23 postea consulibus | M. Cr[*asso e*]t Cn. Lentulo Augure ad-
24 signavi militibus, solvi municipis. Ea | [*s*]u[*mma sest*]ertium
25 circiter sexsiens milliens fuit, quam [*pro*] colla[*t*]icis | prae-
d[*is n*]umeravi, et ci[*r*]citer bis milliens et sescentiens,
26 quod pro agris | provin[*c*]ialibus solvi.$ Id primus et solus
27 omnium, qui [*d*]eduxerunt | colonias militum in Italia aut
28 in provincis, ad memor[*i*]am aetatis | meae feci.

GR. Ancyr. 8, 19 Apoll. 4, 3—8 Χρήματα ἐν ὑπατείᾳ τετάρτῃ ἐμῇ κα[ὶ]
20 μετὰ ταῦτα | ὑπάτοις Μάρκῳ Κράσσῳ καὶ [Γ]ναίῳ Λέντ[λ]ῳ
21 Αὔ[γ]ου|[ρι] ταῖς πόλεσιν ἠρίθμησα [ὑ]πὲρ ἀ[γ]ρῶν, οὓς ἐ[μ]έρισα |
22 23 τοῖς στρατιώταις· κεφάλαιο[ν γ]έγονεν [μερισ]θέν[των] | μὲν μύ-
24 ρια[ι π]εντα[κ]ισχίλιαι μυρ[ι]άδες, [τῶ]ν δ[ὲ ἐ]πα[ρ]|χειτ[ικ]ῶν ἀγρῶν
μυριάδες [ἑξακισχίλ]ιαι πεν[τακόσιαι] (***reliqua latent***)

Sic locum constituimus, Chishullo magis obsecuti quam Zumptio. Removimus quae in exemplo Apolloniensi post χρήματα male repetita est littera A; eam enim neque exemplum Graecum alterum agnoscit nec hiatus in Latino exemplo post PECVNIA spatium supplementa capit qualia Zumptius proposuit ***pecunia quam pro agris***. Restituimus denique veram lectionem Lat. v. 24, ubi //COLLAIICIS Perr., //COEPADICIS Mordtm., //COLLA/// Lucas, ut antiquas corruptelas omittam. Graeca exempla quod habent Ancyranum 8, 22: ...ΝΤΟΒΝΙΙϹ..Α, Apolloniense 4, 6 ...ΘΕΝ...Α.., inde Hauptius effecit μερισθέντων probabiliter, quamquam si ita scripsit Graecus interpres, non satis hoc loco reddidit Latinae orationis proprietatem. — Narrantur autem hoc loco duae res, quarum prior pertinet ad a. 724, altera ad a. 740. Anno 724 Augustus scribit se consulem eo tempore quartum militibus adsignavisse praedia collaticia proque his numerasse se municipiis sestertium circiter sexies millies (600,000,000). Ea praedia collaticia quaenam et ubi fuerint quaeritur. Fuisse ea in Italia Augustus non enuntiat quidem, sed tamen indicat, cum ea opponat agris provincialibus. Accuratiora ut efficiamus, videamus primum, quid de praemiis post victoriam Actiacam militibus persolutis tradant auctores. Quorum qui rerum ordinem reliquis accuratius enarrat Dio (51, 3. 4) Caesarem scribit post victoriam Actiacam (723 Sept. 2) veteranos tam sui exercitus quam Antoniani domum discripsisse cives in Italiam, reliquos in suam quemque patriam; deinde cum illi traiecti in Italiam neque tamen dimissi (nam praemia missionemque flagitabant teste Suetonio Aug. 17) tumultuarentur, principio a. 724 Brundisium advectum res ita ordinavisse, ut vetustissimis quibusque militibus oppida Italica adsignaret ea scilicet quae

Antonio favissent (τοὺς δήμους τοὺς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τοὺς τὰ τοῦ Ἀντωνίου φρονήσαντας ἐξοικίσας τοῖς στρατιώταις τάς τε πόλεις καὶ τὰ χωρία αὐτῶν ἐχαρίσατο), reliquis pecunia satisfaceret, veteribus autem possessoribus Italicis partim Dyrrachii et Philippis alibique in provinciis agros redderet, partim pecuniam pro agris promitteret, quae pecunia post captam Aegyptum demum persoluta est. Similiter Orosius 6, 19: *Caesar*, inquit, *quartum consul Brundisium venit ibique orbis terrarum praesidia divisis legionibus composuit.* Spectant denique huc adnotationes duae Eusebianae, collocatae eae quidem loco non suo, de coloniis deductis a. 722 (Augusti 11 Hier., Arm. 12) et a. 727 (Augusti 16 Hier., 18 Arm.). Certius autem et luculentius quam rerum scriptores rem patefacit auctor gromaticus Hyginus de lim. p. 177 Lachm.: *divus Augustus [postquam] adsignavit orbi terrarum pacem* (id est post debellatum Antonium Ianumque clausum, v. ad 6, 13), *exercitus, qui aut sub Antonio aut sub Lepido militaverant* (cf. Dio 51, 3 initio), *pariter et suarum legionum milites colonos fecit alios in Italia alios in provinciis: quibusdam deletis hostium civitatibus novas urbes constituit; quosdam in veteribus oppidis deduxit et colonos nominavit; illas quoque urbes quae deductae a regibus aut dictatoribus fuerant, quas bellorum civilium interventus exhauserat, dato iterum coloniae nomine numero civium ampliavit, quasdam et finibus.* Agros igitur comparavit Augustus duplici modo: aut possessoribus qui fuerunt expulsis nova oppida constituit, aut parte tantum agri adempta certum numerum militum ad antiquos possessores adscripsit, id quod etiam post bellum Siculum fecerat Capuae (testibus Velleio 2, 81; Plinio 18, 11, 114; Dione 49, 14) et Regii Iulii (teste Strabone 6, 1, 6 p. 259). Tam haec autem oppida quam illa colonias appellavit. Neque hoc solus Hyginus tradit, sed confirmat ipse Augustus, supra 3, 17 triumphale congiarium suum a. 725 accepisse scribens *in coloniis* militum suorum homines circiter CXX milia; haec enim verba explicationem non habent, nisi oppida omnia, quo deducti sunt Actiaci milites, coloniae nomen acceperunt. Alterum genus optime illustrant tituli Atestini, qui cum alios veteranos legionis XI tribum Atestinorum Romiliam habentes nominant 'Actiacos' (Henzen 6671), tum *M. Billienum M. f. Rom. Actiacum legione XI, proelio navali facto in coloniam deductum, ab ordine decurionem allectum* (Henzen 6959). Quod si res publica Ateste, quae fuerat ante, soluta esset novaque ex solis colonis constituta, Billienum hunc ordo non extra ordinem adlegisset decurionem, sed inter colonos adscriptus solito more ad decurionatum pervenisset; contra manente re publica colonis novis adscriptis, honestiores eorum ad exemplum honestiorum incolarum in ordinem adscitos esse consentaneum est. Putarim autem secundum genus in Italia certe multo latius patuisse priore, licet Dio contrarium suadere videatur; nam et melius convenit administrationi rerum publicarum, qualem Augustus instituit

post Antonium devictum, mitigatae iam et a militari ferocia ad civilem statum redeunti, et coloniarum novarum post pugnam Actiacam constitutarum nomina nulla traduntur; quam ob rem quod scribit Hyginus novas urbes tum constitutas esse deletis hostium civitatibus, praesertim traxerim ad colonias in provinciis constitutas, Dionem autem crediderim adsignationem militarem plus iusto auxisse. — Iam his positis ubi redimus ad locum de quo agimus, praedia collaticia, quae opponi provincialibus itaque in Italia quaerenda esse vidimus, sunt sine dubio illae territoriorum partes post pugnam Actiacam oppidis Italicis ita ademptae, ut ipsae militibus victoribus dividerentur, pretium autem earum municipiis ita spoliatis a Caesare persolveretur. Municipia enim hic appellantur, non coloniae, et recte quidem: nam primum agitur hoc loco de rebus publicis quibuscunque tam in Italia quam in provinciis tum agros Caesar ademit, ut nomen ponendum fuerit maxime generale, deinde etiam in oppidis ea occasione ad coloniae dignitatem evectis pretium agrorum ademptorum persolvi debuit rei publicae antiquae, non novae coloniae. Collaticia autem cur dicantur, in promptu est. Nam ademptio haec ut quamvis in re iniusta, tamen iusta ratione fieret, ita peragenda erat, ut ubi quarta territorii pars adimeretur, sui quisque agri partem quartam possessor cederet aut novo colono aut veteri possessori, cui plus quarta parte adempta esset, itaque re omnes conferrent ad quartam territorii partem novis dominis vacuam tradendam. Pecunia vero pro collaticiis agris a Caesare reddita solvebatur municipiis ea scilicet lege, ut dominis laesis pro portione eam distribuerent. — Ipsam igitur ademptionem cum triumviri ita instituissent, ut et omnes possessores eicerent neque ulli quidquam pro agro erepto redderent, Caesar ita temperavit, ut primum oppidis Italicis plerumque certe non adimeret nisi territorii partem, deinde pro adempto pretium etsi non iustum, tamen aliquod veteribus possessoribus persolveret. Fuisse hanc summam sexiens miliens ipse scribit; cave autem collato militum veteranorum, qui triumphale congiarium acceperunt, numero CXX milium inde efficias pro singulis possessionibus, quae veteri possessori adimerentur et militi adsignarentur, illi persoluta esse quina milia sestertium. Nam CXX milia hominum, quibus in suo cuique oppido numerabatur a. 725 triumphale congiarium, milites sunt victoris exercitus omnes praeter peregrinos eosque qui etiamtum ad signa merebant. At ex his deducendi sunt milites paucorum stipendiorum, quos Dio scribit non agrum accepisse, sed pecuniam; praeterea agri eorum, qui cum Antonio fuerant, publicati sunt sine dubio pretio nullo soluto partique possessorum pro agris Italicis redditi sunt provinciales, ut summa aliquanto maior ad possessores extorres pervenisse videatur. Spectant autem omnino ad hanc necessariam quasi pretii solutionem quae Dio rettulit de pecuniae pro agris a Caesare pernumerandae summa et necessitate et difficultate, quamquam apud ipsum Dionem necessitas haec paullo aliter accipitur, suppressa praediorum collaticiorum mentione.

De altera re hoc loco tradita pauca tantum dicenda veniunt. Augustus ab a. 738 ad 741 cum alias res per Gallias et Hispanias ordinavit, tum Dione (54, 23) teste ad a. 739 πόλεις ἐν τῇ Γαλατίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ συχνὰς ἀπῴκισε. Galliam intellegendam esse Narbonensem efficitur ex 5, 35; annum ipse Augustus ponit 740. Cur autem cum tot colonias in provinciis deduxerit, in his solis solum provinciale pecunia Augustus redemerit, non divino, nisi forte coloniarum deductio a. 740 multo latius patuit et ad alias quoque provincias pertinuit. Certe colonias conditas Beryti et Patris (cf. C. I. L. III p. 95) ad a. 738 adscribit Eusebius, quae quominus ad a. potius 740 referantur nihil magnopere obstat.

LAT. 3, 28 Et postea Ti. Nerone et Cn. Pisone consulibus, item[*q*]ue
29 C. Antistio | et D. Laelio cos., et C. Calvisio et L. Pasieno
30 consulibus, et [*L. Lentulo et*] M. Messalla | consulibus, | et
31 L. Caninio et Q. Fabricio co[*nsu*]li[*bus veteran*]os emeriteis stipendis in sua municip[*ia remis*]i, praem[*ia aere n*]umerato |
32 persolvi, quam in rem seste[*rtium* .... *m*]illi[*ens* ....]|
33 impendi. |

GR. *latent.*

Indicantur anni 747. 748. 750. 751. 752 et huius quidem semestre secundum, nam quattuor annorum qui primi sunt consules fasces per integrum annum tenuerunt. Summam quae sub finem excidit existimavit Zumptius fuisse ***sexiens milliens;*** nos rationes subduximus ad clausulam 6, 29, ubi vide, et hiatum hunc expleri posse probabiliter negamus. De ipsa re dixi ad caput coniunctum 3, 34.

CAPVT XVII

LAT. 3, 34 Quater *pe*cunia mea iuvi aerarium, ita ut sestertium mil-
35 lien[*s*] et | quing[*e*]nt[*ien*]s ad eos qui praerant aerario detulerim.

GR. *latent.*

Tres huiusmodi largitiones indicarunt priores: a. 726 ludorum causa propter victoriam Actiacam edendorum (Dio 53, 2: ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἐδέησεν, ἐδανείσατό τινα καὶ ἔδωκεν αὐτῷ); deinde a. 738 vel paulo ante viarum reficiendarum causa teste cippo, quem nummus eius anni (Eckhel 6, 105) repraesentat, sic inscripto: ***s(enatus) p(opulus) q(ue) R(omanus) imp(eratori) Cae(sari), quod v(iae) m(unitae) s(unt) ex ea p(ecunia), q(uam) is***

ad a(erarium) de(tulit), non recte enim Borghesius opp. 2, 385 haec verba accepit de pecunia manubiali, cum haec non deferatur ad aerarium, sed apud imperatorem remaneat (Liv. 10, 46, 14); tertium u. c. 742, cum Asiae provinciae terrae motibus concussae eius anni tributum de suo aerario intulit (Dio 54, 30). Quod si vere Asia provincia annuum tributum pendebat talentorum quattuor milium (Appian. Mithr. 62; Plut. Sull. 25, Luc. 4; Marquardt 3, 2, 215) sive sestertium 96,000,000, qua de re iure potest dubitari, maior pars summae totius sestertium 150,000,000 erogata tum est pro Asia provincia. Praefuerunt autem aerario Augusti tempore ad annum u. c. 726 quaestores, deinde ad a. 731 praetorii bini, mox bini praetores (Marquardt 2, 3, 256), unde Augustus satis habuit eos indicavisse, qui aerario praeessent.

LAT. 3, 35 36 Et M. Lep[*ido*] | et L. Ar[*ru*]ntio cos. i[*n a*]erarium militare,
37 quod ex consilio [*meo*] | co[*nstitu*]*t*um est, ex [*quo*] praemia
38 darentur militibus, qui vi[*ce*]n[*a* | *plurave*] sti[*pendia*] emeruis-
39 sent, HS milliens et septing[*e*]nti[*ens* | *Ti. Caesaris nomi*]n[*e et m*]eo detuli. |

GR. *latent.*

Praemia militiae a. 741 Augustus ita ordinavit, ut post duodena stipendia praetoriani, post sena dena legionarii dimitterentur certaque pecuniae summa, illis maior, his minor, simul numeraretur (Dio 55, 25). Ea per annos 747. 748. 750—752 veteranis ab exercitu domum dimissis vere de numerato soluta sunt (v. 3, 28 sq.). At aut praemiorum numeratio aut ipsa veteranorum dimissio nec statim coepta est et mox interrupta, exhausto aerario opinor per bella, quae per a. 742—746 a Tiberio et Druso in Pannonia Germaniaque, ab a. 753 a C. Caesare in Oriente gerebantur, cum anni intermedii fere pacati essent. Id cum aegre ferrent milites, querentes praeterea de praemiorum exiguitate et post emerita stipendia ad vexillum se remansuros negantes, Augustus a. u. c. 758 constituit, ut praetorianis post sena dena stipendia emerita vicena milia sestertium, legionariis post vicena stipendia duodena milia sestertium numerarentur, consuluitque senatum de reditibus novis excogitandis, unde praemia haec persolverentur. Qui donec reperirentur, a. 759 M. Lepido et L. Arruntio cos. ipse suo Tiberiique nomine pecuniam intulit in aerarium quod tunc dici coeptum est militare (ἐσήνεγκεν ὁ Αὔγουστος χρήματα καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ Τιβερίου ἐς τὸ ταμιεῖον ὃ καὶ στρατιωτικὸν ἐπωνόμασε) idque deinceps se facturum spopondit (καὶ τοῦτο κατ' ἔτος πράξειν ὑπέσχετο); contribuerunt autem praeterea quaedam reges civitatesque, neque tamen privati, quamvis

multis promittentibus *). Collata autem ita cum minime sufficerent (ταῦτα ἐλάχιστα πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀναλισκομένων ἦν), primum vigesima hereditatium instituta est, mox addita centesima rerum venalium aliaque similia tributa sumptusque praeterea reliqui publici quoad fieri potuit imminuti (Dio 55, 23—26. Sueton. Aug. 49). Ita summa haec sestertium 170,000,000 numerata est per annos novem 759 — 767 fiuntque per annos circiter 19,000,000, ex qua pecunia cum legionariis circiter mille sexcentis satisfieri posset, omnino maiore summa opus erat; nam de exercitu hominum circiter centum et viginti milium ut minimum ponamus, alterum tantum militum quotannis dimittendum fuit.

In universum ut aliquatenus intellegatur, quid in re militari administranda et maxime in exercitu civium Romanorum constituendo et augendo Augustus sibi proposuerit perfeceritque, non abs re visum est hoc loco inserere laterculum legionum, quae extremis annis Augusti fuerunt, addita in singulis originis, ubi fieri potuit, et interitus aliqua indicatione, item provinciae, in qua primum castra quaeque habuisse invenitur; quamquam hanc legionum per provincias dispositionem non tam ipsam traditam habemus, quam maxime ex ea, quam ad annum p. C. 23 exponit Tacitus (ann. 4, 23), coniectura adumbramus. Laterculum Taciti quoniam post alios Marquardtius (enchir. 3, 2, 352) satis explicavit, in universum ad eum remittimus neque in notis addidimus nisi ea, quae cum ad nostram rem faciant ibi desunt.

*) Non licebit huc referre titulum theatri Iguvini, quem infra apposui utpote cum memoria rerum imperante Caesare Augusto gestarum non uno nomine coniunctum:

cN · SATRIV|S · CN · F · RVFVS · IIII · VIR · IVR · DIC
bASILICAS| · SVBLAQVEAVIT · TRABES · TECTI · FERRO · SVFFIXIT
|LAPIDE·STRAVIT·PODIO·CIRCVMCLVSIT·SVA·PEC ET·DEDIT
DE|CVRIONATVS · NOMINE HS IↃↃ∞
IN·|COMMEATVM·LEGIONIBVS HS ∞∞∞ CCCCL
IN·|AEDEM·DIANAE RESTITVENDAM HS IↃↃ ∞ CC
IN·LVDOS·VICTORIAE·CAESARIS·AVGVSTI HS IↃↃ∞∞ⴲCCL

Titulus primum saec. XVI videtur detectus esse imperfecte, scilicet ut laterent versuum 1—6 principia lineola separata, nuper denuo patefactus est integer fere. Exemplum antiquum imperfectum legitur incorruptum apud Winghium in codice Bruxellensi 1, 1, ubi versus quoque recte separantur, et inter Cittadiniana Manutii cod. Vat. 5253 p. 316, item apud Coluccium ant. Pic. 11, 261; plus minusve suppletum et interpolatum apud Maccium cod. Paris. Lat. 9693 f. 251. 259, Ligorium ms. Taur. 9, Manutium orth. 182 (inde Grut. 172, 14). Pendere autem videntur exempla omnia tam intemerata quam corrupta ex eodem exemplari primario, servato Iguvii in schedis Gabrielliorum. Nuper eundem titulum denuo ex lapide descripsit Brunnius (*Bullett.* 1863 p. 228), cuius exemplum perfectum supra repraesentavi, sublato solo operarum errore v. 4 Icc pro IↃↃ. — Titulus quamquam scriptus videtur aetate Caesaris Augusti propter ludos victoriae eius (vide supra ad 2, 18), tamen Cn. Satrius Rufus non videtur fuisse inter eos, qui in aerarium militare pecunias intulerunt; nam ad commeatum militibus dandum aerarium illud non pertinet. Cogitandum erit potius de pollicitatione simili eius, quam commemorant Dio 48, 49 et titulus Orell. 3382 (v. quae dixi in comm. Saxon. 1849 p. 296).

1	I	(postea Germanica)[1]	in Germania inferiore	. . . .	non memoratur post a. p. C
2	II	Augusta . . .	in Germania superiore	. . . .	superfuit aetate Dionis
3	III	Augusta . . .	in Africa	. . . .	superfuit aetate Dionis
4	III	Gallica . . .	in Syria? [2]) . . .	interfuit bello M. Antonii Parthico (Tac. hist. 3, 24)	superfuit aetate Dionis
5	III	Cyrenaica . .	in Aegypto . . .	. . . .	superfuit aetate Dionis
6	IV	Macedonica . .	in Hispania . . .	. . . .	non memoratur post a. p. C
7	IV	Scythica . . .	in Moesia	. . . .	superfuit aetate Dionis
8	V	Macedonica . .	in Moesia	veterani inde deducti Berytum u. c. 738	superfuit aetate Dionis
9	V	alaudae . . .	in Germania inferiore	conscripta a Caesare dict. (Suet. Iul. 24); a. 738 in Germania inf. aquilam amisit (Vell. 2, 97)	non memoratur post a. p. C
10	VI	victrix . . .	in Hispania . . .	. . . .	superfuit aetate Dionis
11	VI	ferrata . . .	in Syria	. . . .	superfuit aetate Dionis
12	VII	(postea Claudia)	in Dalmatia . . .	. . . .	superfuit aetate Dionis
13	VIII	Augusta . . .	in Pannonia . . .	veterani inde deducti Berytum u. c. 738	superfuit aetate Dionis
14	IX	Hispana . . .	in Pannonia (Tac. ann. 3, 9. 4, 23)	. . . .	non memoratur post Traiar
15	X	Fretensis . .	in Syria	veterani l. X alterutrius deducti Patras u. c. 738	superfuit aetate Dionis
16	X	gemina . . .	in Hispania . . .		superfuit aetate Dionis
17	XI	(postea Claudia)	in Dalmatia . . .	. . . .	superfuit aetate Dionis
18	XII	fulminata . .	in Syria	veterani inde deducti Patras u. c. 738	superfuit aetate Dionis
19	XIII	gemina . . .	in Germania superiore	. . . .	superfuit aetate Dionis
20	XIV	gemina . . .	in Germania superiore	. . . .	superfuit aetate Dionis
21	XV	Apollinaris . .	in Pannonia . . .	. . . .	superfuit aetate Dionis
22	XVI	Gallica . . .	in Germania superiore	. . . .	non memoratur post a. p. C
[23	(XVII) [3])		in Germania inferiore	. . . .	intercidit clade Variana u. c.
[24	XVIII		in Germania inferiore	. . . .	intercidit clade Variana
[25	XIX		in Germania inferiore	. . . .	intercidit clade Variana
26	XX	valeria victrix .	in Dalmatia u. c. 760 [4]), postea in Germania inferiore	. . . .	superfuit aetate Dionis
27	XXI	(rapax) . . .	in Germania inferiore	. . . .	non memoratur post Domi num
28	XXII	Deiotariana . .	in Aegypto . . .	. . . .	non memoratur post Traiar

[1]) Legio haec hodie credi solet conscripta post cladem Varianam, propterea quod eam Tacitus (ann. 1, 42) scribit signa a Tiberio accepisse. At num forte ante cladem illam legio prima nulla fuit in exercitu, qui praeterea legionum numeros a secundo ad vicesimum plenos haberet? Quam ob rem magis crediderim in clade Lolliana a. 738, in qua alia legio Germaniae inferioris quinta aquilam amisit (Vell. 2, 97), hanc item signa amisisse a Tiberio post mortem Drusi ei restituta.

[2]) Ex quattuor legionibus, quot a. p. C. 23 in Syria fuisse Tacitus auctor est (ann. 4, 23), de tribus VI ferrata, X Fretensi, XII fulminata non dubitatur; ambigitur de quarta, nec sine causa, cum quattuor legiones, quae in Syria fuerunt a. p. C. 54, satis constet fuisse IV Scythicam, VI ferratam, X Fretensem, XII fulminatam (Tac. 13, 8. 35. 40. 15, 6. 25. 26), III autem Gallicam ad Corbulonem venisse ex Germania tres primi modo citati loci Taciti inter se collati evidenter ostendant. At non minus certum est inter quattuor legiones Syriacas, quae fuerunt a. 23, non fuisse IV Scythicam, cum eam sciamus a. 33 praesedisse Moesiae (Mur. 223, 4); cuius locum a. 23 tenuisse III Gallicam primum hoc suadet, quod praeterea plenus est huiusce anni laterculus universus, maxime in Germania utraque, deinde quod legio III Gallica et antea M. Antonio in Syria fuit et postea per saecula ibi ma Videtur itaque paullo ante a. 54 ad tempus tantum exercitu Syriaco in Germaniam abscessisse et mox a lum rediisse. — Ceterum a. u. c. 743—750 tres tantum giones in Syria fuerunt (Ioseph. ant. 17, 10, 9; bell. 2, 3, 1) fierique potest, ut idem numerus ibi fuerit mori Augusto.

[3]) Numerus non traditur, sed nihilo minus c est; nam cum numeri a primo ad vicesimum pleni praeter unum septimum decimum, hic non potest dari unicae Augusti legioni, quam fuisse constat, num non traditur. Praeterea cum postea in legionibus cupandis a numeris XVII. XVIII. XIX Romani perpetuo stinuerint, ex his autem legiones duas postremas in c Variana intercidisse constet, inde iure colligitur ter simul caesam fuisse septimam decimam, qui numeru ipse non amplius comparet.

[4]) Certe cum Messalino legato Illyrici a. u. c. pugnavit in Illyrico (Vell. 2, 112) videturque Messal magis copias suas secum habuisse quam legionem quam ex Germania ad id bellum evocatam.

Hunc laterculum accurate qui expendit, intelleget legiones Augusti ex quattuor quodammodo partibus compositas esse, antiquis XII, adscitis ex exercitu Antoniano vel Lepidiano VI, conscriptis per annos 754 sq. VIII, additis post cladem Varianam II. Videamus autem de singulis partibus ordine inverso.

I. Legiones duas in ordine extremas XXI et XXII post cladem Varianam accessisse dudum intellectum est. Primum numerus vicesimarium superans ipse has legiones postea demum et quodammodo extra ordinem adiectas esse prodit. Deinde quae de exercitus Germaniae inferioris legionibus unetvicesima quinta prima vicesima scribit Tacitus (ann. 1, 31 coll. Dione 57, 5) *vernaculam multitudinem nuper acto in urbe delectu* (nempe post cladem Varianam, cf. Dio 56, 23) *ceterorum rudes animos traxisse*, ita interpretanda sunt, legionem recens conscriptam XXI traxisse tres reliquas veteranas. Legio autem XXII cum constituta esse non possit ante factam legionem XXI, eodem tempore hanc quoque additam crediderim, scilicet militibus Deiotarianis, qui vel ab ipso rege armati et instructi essent Romano more et cum regno eius ad Augustum pervenissent, illo tempore, quo quibuscumque modis potuit copias Romanas Augustus augebat, civitate Romana donatis et in legionis formam redactis. Unde etiam facile explicatur, cur ad a. u. c. 758 Dio (58, 23) referat eo tempore fuisse legiones civium Romanorum XXIII aut secundum alios XXV; scilicet, sicut pervidit Grotefendius (*Zeitschrift für Alterthumswiss.* 1840 p. 659), post cladem Varianam acceptam Augustus habuit legiones viginti tres, moriens reliquit viginti quinque.

II. Legionum a tertia decima ad vicesimam ratio item peculiaris est. Nulla in his est, quam probare possis extitisse ante annum u. c. 760, quo memoratur una earum vicesima in Pannonia stipendia merens (Vell. 2, 112). Inter legiones, quarum veteranos in colonias deductos esse ab Augusto constat ex nummis (v. harum elenchum p. 48), nulla est quae numerum XII superet; quod quomodo fieri potuerit, non intellegitur, si vere Augustus per multos annos habuit legiones ad numerum vicesimarium, facile autem explicatur, si extremo demum tempore eoque, quo vix colonias ullas deduxit, legiones a tertia decima ad vicesimam adscivit. Denique legiones geminae numeri eiusdem cum non paucae reperiantur inter duodecim priores, tales nullae sunt inter octo posteriores; illa autem geminatio cum repetenda videatur ab adsumptione legionum Antonianarum Lepidianarumve, et ipsa referenda est inter indicia originis antiquioris. Quae indicia cum satis prodant harum octo legionum originem diversam et posteriorem, ad eam ipsam reperiendam ducunt provinciae, in quibus octo hae legiones primum inveniuntur. Nam cum antiquiores in laterculo supra proposito appareant per universum imperium nullo omnino ordine dispersae, ex his tres XIII XIV XVI castra posuerunt in

Germania superiore, tres XVII XVIII XIX in inferiore, singulae in Pannonia, quae est XV, et in Illyrico sive Dalmatia, quae est XX. Haec qui considerat rerum per illos annos gestarum non immemor, statim cogitatione incidet in bellum duce Tiberio ab anno maxime 757 primum contra Germanos regemque Maroboduum gestum, deinde contra Pannonios Dalmatasque rebellantes. Hoc bellum, quod *immensum* appellat qui ei interfuit Velleius (2, 104), Suetonius autem testis simplex et gravis *gravissimum omnium externorum bellorum post Punica* (Tib. 16), Tiberius contra Maroboduum gessit legionibus duodecim (Tac. ann. 2, 46), postea contra Pannonios Dalmatasque quindecim (Sueton. Tib. 16 coll. Vell. 2, 113) habitique sunt ad tantas copias efficiendas a. 759 novi delectus (Vell. 2, 110). Hisce ipsis delectibus octo novas legiones a XIII ad XX conscriptas esse censeo; quo sumpto et explicatur, cur legionum Augusti laterculum Dio adscriptum invenerit ad a. 758 et cur legiones illae ad unum omnes reperiantur in provinciis, ad quas bellum illud pervenit.

III. Inter legiones, quae comprehenduntur numeris a primo ad duodecimum reperiuntur omnes eae, quarum aliqua memoria superest anno 758 antiquior, maxime quaecunque nominantur in nummis coloniarum ab Augusto deductarum signatis imperante, quae sunt tertia nescio quae ex tribus in nummis Accitanorum, quarta in Caesaraugustanis, quinta Macedonica in Berytensibus, quinta, alaudae opinor, in Emeritensibus et Cordubensibus, sextarum alterutra in Ruscinonensibus et Caesaraugustanis, octava in Berytensibus, decimarum alterutra in Caesaraugustanis Emeritensibus Cordubensibus Patrensibus, duodecima in Patrensibus (v. ad 5, 35). Nam colonias has Augustum deduxisse ante a. 758 partim constat, ut de Beryto et Patris, partim probabile est. Ab altera parte nulla est inter has legio, quam certum sit constitutam esse post a. 758; nam errare eos, qui primam credunt conscriptam post cladem Varianam, supra p. 46 adnotavi. Itaque patet has legiones omnes originis esse antiquioris. Origo autem haec rursus duplex fuisse invenitur nominibus ita comparatis, ut cum legiones hac numero sint octodecim, tamen nomina non procedant ultra numerum duodecimarium, sed praeter seriem continuam a prima ad duodecimam tres tertiae, quartae autem et quintae et sextae et decimae binae inveniantur. Eiusmodi numerorum geminatio cum abhorreat ab legionum denominatione antiquiore coeperitque demum imperante Augusto, sine dubio inde repetenda est, quod ex exercitibus Lepidi et Antonii qui Caesari se tradiderunt, sex legiones is sic ut erant suis adiecit. Quod evidenter apparet in tribus tertiis, quarum prima cum postea appelletur Augusta, sine dubio ab ipso conscripta est, alteram, quae est Gallica, constat meruisse sub Antonio, tertiam Cyrenaicam Lepidiani exercitus partem olim fuisse nomen declarat. De quartis quintis sextis decimis non satis apparet, quae Augusti propriae fuerint, quas vero alienas adsumpserit nec magis

definiri potest, quaenam ex his ad Antonium aut ad Lepidum redeant; ipsa autem res propterea non minus certa est.

Quare ut summam rem complectamur, Caesar a. 718 in fidem acceptis legionibus Lepidi viginti duabus (Appian. b. c. 5, 123; amplius viginti: Vell. 2, 80; viginti: Sueton. Aug. 16), inter quas erant octo antea Sex. Pompeii (cf. Drumann 1, 21), legionibus praefuit quadraginta quattuor (Oros. 6, 20) vel quadraginta quinque (Appian. b. c. 5, 127 cf. c. 53). Exauctoravit deinde viginti milia veteranorum suorum (Appian. 5, 129), praeterea legiones Pompeianas omnes (Dio 49, 12), ex Lepidianis certe plurimas dissolvit; quare quo tempore adversus Antonium dimicavit, legiones habuit longe pauciores. Antonium tum non plus XXX legiones habuisse nummi eius declarant, si quidem vere tot habuit, pugnaveruntque ad Actium legiones eius viginti tres vel viginti quattuor*); Caesar autem cum ad Actium quinta parte copiarum inferior esset (Plutarch. Anton. 61) neque alibi eo tempore iustum exercitum haberet, amplius viginti quinque legiones tum habuisse non videtur, ad quas cum post victoriam accessissent Antonianae, rursus praefuit legionibus circiter quinquaginta. Iam vero pace terra marique parta publice professus suffecturas imperio legiones XII, ad eum numerum quas habebat retinuit, reliquas a tertia decima inde ex-

*) Nummi legionum Antonianarum extant secundae et deinceps ad vicesimam quartam, item tricesimae; contra legionum I. XXV—XXIX adhuc certae fidei prolati sunt nulli (Cohen 1, 24 sq. 6, 607). Legiones XII. XVII. XVIII quod modo simpliciter ita dicuntur, modo adiectis cognominibus *XII antiquae, XVII classicae, XVIII Lybicae* (sic), inde non recte colligas geminas has Antonium habuisse; quid enim vetabat cognomina, quorum in legionibus usus sollemnis tempore multo posteriore invaluit, plerumque omittere, interdum adscribere? Itaque legiones Antonianae quattuor et viginti, et duae quidem postremae XXIV et XXX paucissimos, reliquae iusto numero nummos signaverunt. Qui numerus est fere legionum earum, quas apud Actium secum habuit Antonius; nam novendecim eius legiones in terra pugnaverunt (Plutarch Anton. 68), in navibus viginti milia legionariorum, id est legiones quattuor quinqueve (l. c. 64). Unde iam videntur intellegi, quas dudum quaesiverunt viri docti, occasio aetasque nummorum illorum legionariorum: nimirum signati sunt per a. 722. 723, quo tempore Antonius in Achaia cum exercitu morabatur. Quod confirmat nummus similis legionis octavae, sed etiamtum in Africa constitutae sub Antonii legato L. Pinario Scarpo (Eckhel 6, 48); hunc enim denarium, cum Antonius ibi dicatur *cos. III imp. IIII*, constat signatum esse ipso anno 723. Duarum legionum XXIV et XXX cur extent denarii copia longe minore, fortasse inde explicabimus, quod hae legiones non multo ante pugnam extremam reliquis accesserint. Praeter hunc exercitum in Africa Scarpus, cum legionem octavam et fortasse alias quoque in Graeciam ad Antonium misisset, post Actiacam pugnam quattuor legiones habuit (Oros. 6, 19); denique in Aegypto quoque fieri potest ut una alterave legio remanserit. Has legiones fuisse eas ipsas sex, quae in exercitu Actiaco defuerunt I. XXV—XXIX, probabiliter suspicari nobis videmur; quamquam ne is quidem refelli potest qui coniciat harum legionum aliquas quo tempore ad Actium debellatum est incohatas magis quam constitutas fuisse et propterea desiderari in exercitu, quem Antonius imperator efficere voluit triginta legionum. vid. post. p. 131.

auctoravit. Retinuit tamen praeterea ex Lepidianis Antonianisve sex alias sub numeris antiquis, qui pariter infra duodecimarium essent, non tam opinor ne militum suis numeris adsuetorum animi eiusmodi mutatione conturbarentur, quam ut populo non plus duodecim legiones habere videretur, cum haberet octodecim. — Auxit autem has post annos quinque et triginta per bellum Germanicum et Pannonicum a. 758 octo novis legionibus conscriptis, ut fierent viginti sex; quarum post tres a. 762 a Germanis deletas cum remanerent viginti tres, duabus novis additis moriens reliquit legiones viginti quinque. Quod autem Augustus ab a. 758 praemia militaria aerario proprio stabilire aggressus est novaque propterea vectigalia excogitavit, sine dubio item fecit propter copias tum ita auctas, ut cum vel antea praemiis veteranorum aerarium publicum vix sufficeret, novis oneribus omnino impar esset. Nec tamen eo perventum est Augusto vivo, ut militibus emeritis iusto tempore satisfieret; unde inter Augusti infortunia *inopiam stipendii* Plinius (h. n. 7, 45, 149) ponit et mortuo Augusto apud Pannonicas legiones gravis seditio orta est querentium tricena quadragenave stipendia se toleravisse ante missionem et post missionem quoque nomine tantum mutato ad signa se retineri (Tac. ann. 1, 17).

CAPVT XVIII

LAT. 3, 40 [.......*anno qu*]o Cn. et P. Lentuli c[*ons*]ules fuerunt, cum
41 def[*i*]cerent | ...., centum millibus h[*omi*]num [*ex meis*]
42 *op*ibus [*emp*]to *fru*|[*mento*] .... um . . ia . . . st ....
..... [*dedi*].

GR. 10, 1 .... εξεως ἔδωκα.

De frumentariis Augusti liberalitatibus non satis liquet. In commentario praeter hunc locum, qui pertinet ad a. 736, altera frumentaria largitio facta a. 731 commemoratur inter plebi datas 3, 10: ***consul undecimum duodecim frumentationes frumento privatim coempto emensus sum.*** Ex auctoribus Suetonius (Aug. 41): ***frumentum***, inquit, ***in annonae difficultatibus saepe levissimo, interdum nullo pretio admensus est tesserasque nummarias duplicavit.*** Dio neque ad a. 731 neque ad a. 736 largitionis ullius meminit, licet hoc anno praefectos frumento dando quattuor institutos esse scribat (54, 17); contra ad a. 759 (55, 26 collato Suetonio c. 42) de annona gravissima refert eique anno tesserarum nummariarum duplicationem adscribit (ἐπέδωκε προῖκα ὁ Αὔγουστος τοῖς σιτοδοτουμένοις τοσοῦτον ἕτερον ὅσον ἀεὶ ἐλάμβανον). Duarum liberalitatum, quarum commentarius meminit, genus diversum est, cum priore loco recenseantur beneficia in plebem collata, hoc ab Augusto illata aerario; unde locus 3, 10 capiendus erit de

tesseris duplicatis per menses duodecim (cf. Suet. Aug. 40) beneficio principis, hic de sublevato aerario, ut imperator frumentationis sumptum aut totum aut potius partem in se reciperet. Praeterea quid hoc loco de se praedicarit Augustus, non satis intellegitur; in fine Graecorum, ubi traditur ΕΞΕΩΣ, magis crediderim fuisse καταλέξεως quam quod commendavit Franzius ὑπὲρ σιτήσεως.

CAPVT XIX

LAT. 4, 1 Curiam et continens ei Chalcidicum, templumque Apollinis
2 in | Palatio cum porticibus, aedem divi Iuli, Lupercal, por-
3 ticum ad cir|cum Flaminium, quam sum appellari passus ex
4 nomine eius qui pri|orem eodem in solo fecerat Octaviam,
5 pulvinar ad circum maximum, | aedes in Capitolio Iovis
6 feretri et Iovis tonantis, 𝔰 aedem Quirini, | aedes Minervae
7 et Iunonis Reginae et Iovis Libertatis in Aventino, | aedem
Larum in summa sacra via, aedem deum Penatium in Velia, |
8 aedem Iuventatis, aedem Matris Magnae in Palatio feci. |

GR. 10, 2 3 [Βουλευτήριον καὶ] τὸ πλησίον αὐτῷ Χαλκιδικόν, | [ναόν] τε Ἀ[πόλ-
4 λ]ωνος ἐν Παλατίῳ σὺν στοαῖς, | [ναὸν] θεο[ῦ Ἰουλί]ου, Πανὸς
5 ἱερόν, στοὰν πρὸς ἱπ|[ποδρό]μῳ [τῷ πρ]οσαγορευομένῳ Φλαμινίῳ,
6 7 ἣν | [εἴασα πρ]οσαγ[ορεύεσθ]αι ἐξ ὀνόματος ἐκείνου Ὀκτα|[ουΐαν,
8 ὃς πρότερον αὐτ]ὴν ἀνέστησεν, ναὸν πρὸς τῷ | [μεγάλῳ ἱππο-
9 δρόμ]ῳ, 𝔰 ναοὺς ἐν Καπιτωλίῳ | Διὸς τροπαιο[φόρου] καὶ Διὸς βρον-
10 τησίου, ναὸν | [Κυρ]είν[ου], να[οὺς Ἀθη]νᾶς καὶ Ἥρας βασιλίδος
11 12 καὶ | [Διὸς Ἐλευθερίου ἐν] Ἀουεντίνῳ, ἡρῶον πρὸς τῇ | [ὁδῷ.
13 ναὸν] θε[ῶν κατοι]κιδίων ἐν Οὐελίᾳ, ναὸν Νεό|[τητος. ναὸν μητρὸς]
θεῶν ἐν Παλατίῳ ἐπόησα. |

Operum publicorum quae fecit Augustus laterculus tripertitus est. Et prima quidem pars v. 1—8 complectitur opera publica de solo facta ab Augusto in loco publico, tam ea quae in locum similium aedificiorum dirutorum subierunt, ut porticum Octaviam, quam nova, ut aedem divi Iulii; secunda v. 9—20 opera publica ab Augusto refecta; tertia v. 21—23 opera publica de solo facta ab eodem in loco privato. Opera autem, quorum sumptus subministravit Augustus, cum fierent sub nomine alieno, ut basilica Aemilia (Becker p. 306), porticus Octaviae (Dio 49, 43), porticus Liviae (Dio 54, 23; Becker p. 542), in hoc suarum aedificationum laterculo Augustus ut par erat praetermisit; admisit tamen quae ipse ita fecit, ut sub nomine defunctorum dedicaret, ut theatrum Marcelli (4, 22) et basi-

licam Gaii et Lucii (4, 16). Ordinem in singulis secutus est Augustus temporis, sicut recte observavit Zumptius, nisi quod interdum, maxime in parte secunda tertiaque, re coniuncta componuntur. De singulis ita videbimus, ne in topographorum provinciam incurramus.

Curia et continens ei Chalcidicum. Cf. Becker top. p. 330 sq. Curia Iulia facta est a. 712 teste Dione (49, 19: τὸ βουλευτήριον τὸ Ἰούλιον ἀπ' αὐτοῦ κληθὲν παρὰ τῷ κομιτίῳ ὠνομασμένῳ ᾠκοδόμουν, ὥσπερ ἐψήφιστο, scilicet a. 711, v. Dio 44, 5. 45, 17) eique anno, non anno 725, quo post Actiacum triumphum dedicata est (Dio 51, 22), eam adsignat locus, quem tenet in monumento Ancyrano. Chalcidicum autem omnino est aedes Minervae Chalcidicae, quam Dio l. c. una cum curia dedicatam esse scribit: τό τε Ἀθήναιον τὸ (sic Ven., καὶ τὸ codd. vulgares) Χαλκιδικὸν ὠνομασμένον καὶ τὸ βουλευτήριον τὸ Ἰουλίειον τὸ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τιμῇ γενόμενον καθιέρωσεν, nec puto de ea re umquam dubitassent viri docti, nisi decepisset eos lectio Dionis interpolata. Ceterum ne erres, Chalcidicum monumenti Ancyrani diversum est tam ab aede Minervae Chalcidicae, quam in campo Martio aedificavit Domitianus (Becker p. 646; Preller reg. p. 178), quam ab aede Minervae ad forum prope Castorum aedes facta ab eodem Domitiano (Becker top. p. 355; Preller reg. p. 148) notaque praesertim ex legibus de civitate veteranis danda a Domitiano inde ad eam aedem propositis (cf. *Bullett.* 1845 p. 127). Contra quod in notitia urbis regione octava ***senatum***, id est curiam Iuliam, subsequitur ***atrium Minervae*** (cf. Preller reg. p. 143. 149), ipsum existimo esse monumenti Ancyrani Chalcidicum confirmaturque ita denuo, qua de re hodie fere convenit, curiam post Augustum eodem semper loco mansisse. Ipsam autem de situ curiae vexatissimam quaestionem, de quo postremus exposuit Detlefsen (in annal. inst. archaeol. vol. 32 p. 131 sq.), neque res cogit ut hoc loco retractemus neque capit eam haec commentarii Augusti interpretatio.

Templum Apollinis in Palatio cum porticibus. Cf. Becker p. 424. Coeptum est post victoriam Siculam a. 718 (Dio 49, 15; Vell. 2, 81), dedicatum a. 726 Oct. 9 (C. I. L. 1, 403; Dio 53, 1). Suetonius Aug. 29: ***Templum Apollinis in ea parte Palatinae domus excitavit, quam fulmine ictam desiderari a deo haruspices pronuntiarant; addidit porticus cum bibliotheca Latina Graecaque.*** Ceterum haec aedes licet ab Augusto facta sit in solo privato (Dio 49, 15; Vell. 2, 81), tamen in hoc ordine magis quam in tertio posita est, quod pro eo loco ex privato facto publico permutatione quadam Caesar locum publicum accepit, ubi domum sibi faceret (Dio l. c.). Recte autem ni fallor ad hanc aedem potissimum rettulit Eckhelius (6, 85. 93) nummos plerosque Augusti Apollinem Dianamque celebrantes et cum memoria victoriarum maritimarum et Siculae et Actiacae coniunctos; utramque enim Apollini debere voluit imperator. Horum nummorum quidam proponunt ipsam aedem.

Aedes divi Iuli. Cf. Becker p. 335. Quo loco corpus Caesaris crematum est in foro ante regiam statim posita est ara; aedes (ἡρῷον) ibi ut fieret cum decretum esset a. 712 (Dio 47, 18), cernitur ea in nummis cusis a. 717 aut 718 (Eckhel 6, 11. 75), dedicata autem est anno demum 725 Aug. 18 (Dio 51, 22 cf. 19; C. I. L. I p. 399) triduo post triumphum Actiacum. Neque causa est, cur de anno cum Zumptio dubitemus; non enim secundum dedicationum dies aedificia enumerantur, sed secundum tempus quo perfecta sunt.

Lupercal. Cf. Becker p. 418. Dionysius 1, 31 observat loci antiquam condicionem iam vix agnosci circumiacentibus locis adiunctis ad sacrarium antiquum, id est solo ampliato, scilicet in ipsa illa Augusti aedificatione.

Porticus ad circum Flaminium Octavia. Cf. Becker p. 617. Festus p. 178: *Octaviae porticus duae appellantur, quarum alteram theatro Marcelli propiorem Octavia soror Augusti fecerit, alteram theatro Pompei proximam Cn. Octavius Cn. filius, qui fuit aed. cur. pr. cos.* (a. u. c. 589) *decemvirum sacris faciendis triumphavitque de rege Perse navali triumpho* (a. u. c. 587), *quam combustam reficiendam curavit Caesar Augustus.* Quo tempore facta sit cum non tradatur, coniectura de ea re capienda est ex hoc laterculo, id quod cadit etiam in aedificia reliqua ibi nominata, de quibus nihil adnotavi.

Pulvinar ad circum maximum. Cf. Becker p. 666. Post incendium circi, quod accidit a. 723 (Dio 50, 10) Augustus restituit pulvinar, unde deinde interdum circenses spectavit (Suet. Aug. 45; Claud. 4). Ceterum Graecus interpres *pulvinar* hoc loco reddidit ναόν, in clausula omisit.

Aedes in Capitolio Iovis feretrii. Cf. Becker p. 402. Nepos Att. 20: *accidit, cum aedis Iovis feretrii in Capitolio ab Romulo constituta vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Caesar eam reficiendam curaret.* Liv. 4, 20: *hoc ego cum Augustum Caesarem, templorum omnium conditorem ac restitutorem, ingressum aedem feretrii Iovis, quam vetustate dilapsam refecit, se ipsum in thorace linteo scriptum legisse audissem.* Atticus mortuus est a. u. c. 722 scripsitque hanc vitae partem extremam Nepos devicto Antonio ad Actium (c. 20, 5) neque tamen post a. 725 (nam graviter errat Nipperdeius, cum prol. p. xvii ante a. 725 Caesarem imperatorem dictum esse negat), sed anno potius ipso pugnae Actiacae 723, quo item aedes restituta videtur esse.

Aedes in Capitolio Iovis tonantis. Cf. Becker p. 407. Vovit aedem Augustus a. 728/9, *cum expeditione Cantabrica* per nocturnum iter *lecticam eius fulgur praestrinxisset servumque praelucentem exanimasset* (Suet. Aug. 29), dedicavit a. 732 Sept. 1 (Dio 54, 4; C. I. L. I, 400).

Aedes Quirini. Cf. Becker p. 571. Aedem hanc in colle Quirinali dedicavit Augustus a. 738, ἐκ καινῆς οἰκοδομήσας (Dio 54, 19). Vetusta igitur aedes diruta est, ut nova haec fieret.

Aedes Minervae et Iunonis Reginae et Iovis Libertatis in Aventino. Cf. Becker de prima p. 454, de secunda p. 452, de tertia p. 457 et 721. De Iove Libertate, qui Ζεὺς ἐλευθέριος dicitur interpreti (18, 23), dubitationem omnem tollunt tituli iam satis noti Orelliani 1249. 1282. Aedes has tres numinum trium Capitolinorum recte Zumptius observavit non casu coniungi, sed sacrarium effecisse tripertitum, habuitque igitur ut Tarpeius mons et collis Quirinalis (Varro l. l. 5, 158; Becker p. 577) etiam Aventinus suum quasi Capitolium. De origine hoc tantum accepimus aedem Iunonis factam esse Veiis captis a Camillo; Minervae, quae aedes certe extitit iam bello Hannibalico, Iovisque quando dedicatae sint ignoratur. Fieri potest ut has quoque Camillus excitarit triumque harum aedium origo communis sit.

Aedes Larum in summa sacra via. Cf. Becker top. p. 101 et Preller myth. Rom. p. 497. Huius aedis titulum esse credidit Chishullus inscriptionem I. N. 6764 = Orell. 1668, quam qui originem eius solus prodidit Ursinus in sacra via repertam esse scribit: ***Laribus publicis sacrum imp. Caesar Augustus pontifex maximus tribunic. potestat.*** XVIIII ***ex stipe, quam populus ei contulit k. Ianuar. apsenti C. Calvisio Sabino L. Passieno Rufo cos.*** (u. c. 750). Eandem basim stetisse sub signo aliquo in aede Larum dedicato existimant Prellerus (reg. p. 81 not.) et ad h. l. Zumptius collato loco Suetoniano Aug. 57: ***omnes ordines k. Ian. strenam in Capitolio etiam absenti*** (contulerunt), ***ex qua summa pretiosissima deorum simulacra mercatus vicatim dedicabat, ut Apollinem Sandaliarium Iovemque tragoedum aliaque.*** Mihi neutra opinio vera videtur, quamquam non nego recte Prellerum Zumptiumque basim hanc rettulisse ad statuarum earum aliquam, de quibus l. c. Suetonius dicit. Nam si quid video, vicatim dedicare non est nisi consecrare Laribus publicis, cum vici fuerint in tutela Larum. Confirmat id titulus similis a. 745 positus dedicatus Volcano (Orell. 598); nam cum magistros vicorum Larumque Augustus a. demum 747 instituerit (Preller reg. p. 82) itaque facile explicetur, cur in basi a. 745 Lares publici non nominentur, inveniantur autem in altera a. 750, tamen etiam Vulcani cultus ut omnium numinum quae arcerent incendia quam maxime ad vicos pertinuit (Orell. 1385 sq.). Quare neque Vulcani signum haec basis neque Larum illa sustinuit neque adeo steterunt in aedibus Vulcani Larumve, sed ad compita vicorum nescio quorum signa pretiosa olim sustinuerunt. Quonam autem tempore aedem Larum Augustus refecerit, ignoratur.

Aedes deum Penatium in Velia. Cf. Becker p. 246. Augustum templum hoc refecisse hinc tantum comperimus. Dionysius autem quam sibi visam describit aedem deum Penatium 1, 68, ea vetus fuit, non ab Augusto instaurata.

Aedes Iuventatis. Cf. Becker p. 473. Una tantum fuit eius deae aedes Romae in circo maximo dedicata eodem anno, quo Matris magnae Palatina, u. c. 563 (Liv. 36, 36); nam in censum non venit aedicula Iuventatis, quae erat in Capitolio in delubro Minervae (Becker p. 397, ubi adde Dionys. 4, 15). Mero errore ex hoc commentarii Ancyrani loco effecit Zumptius, quem secutus est Prellerus myth. Rom. p. 234, eam quam fecerit Augustus Iuventatis aedem fuisse in Palatio. Conflagravit aedes Iuventatis a. 738 postridie eius diei, quo Augustus Tiberiusque ex urbe abierunt (Dio 54, 19); de restitutione eius praeterea nihil traditum accepimus.

Aedes Matris Magnae in Palatio. Cf. Becker p. 421. Incendio consumpta a. 756 (Val. Max. 1, 8, 11; cf. Dio 55, 12 et Sueton. Aug. 57) mox ab Augusto refecta est.

CAPVT XX

LAT. 4, 9 Capitolium et Pompeium theatrum utrumque opus impensa
10 grandi refeci | sine ulla inscriptione nominis mei. §
GR. 10, 14 15 [Καπιτώλιον καὶ Πο]μπηίου θέατρον ἑκάτερον | [ἔργον ἀναλώμα]-
16 σιν μεγίστοις ἐπεσκεύασα ἄ[[νευ ἐπιγραφῆς τοῦ ἐμ]οῦ ὀνόματος. §

De Augusti restitutione Capitolii, id est aedis Iovis Capitolini, praeterea nihil omnino accepimus; nam male huc rettulit Zumptius locum Dionis 55, 1, ubi inter prodigia a. 745 quae exitium portenderent Druso hoc ponit fulminibus laesam esse etiam aedem Iovis Iunonis Minervae in Capitolio. Cogitarim potius de cura a. 726 (v. p. 58). — Idem cadit in theatrum Pompeii, de quo dixit Beckerus p. 675. Sine causa idonea Zumptius ad h. l. pro Pompeio theatro substituere voluit Pompeianum; immo lingua Latina optima aetate gentiliciis nominibus, cum sint adiectiva, ita utitur, cum cognomina, quae sunt substantiva, adiective declinet; unde dicitur *curia Iulia*, *aedes Metellina.* Quamquam nomina ea quae cognominis deficientis vices faciunt, aliquanto facilius ad substantivi condicionem deflectunt maturiusque admittitur causa Curiana, factio Mariana, theatrum Pompeianum, quoniam homines, unde haec derivata sunt, appellantur vulgo Curius Marius Pompeius, quam admittitur Iulianus et Caecilianus de hominibus qui vulgo dicuntur Caesar et Metellus.

LAT. 4, 10 11 Rivos aquarum compluribus locis | vetustate labentes refeci.
GR. 10, 16 17 18 Ἀγωγοὺς ὑ[[δάτων ἐν πολλοῖς] τόποις τῇ παλαιότητι ὀλισ[[θάνοντας ἐπεσκεύασ]α.

Refecti sunt rivi a. 749/750 teste titulo (Orell. 51): *imp. Caes. divi Iuli f. Augustus pontifex maximus cos.* XII *tribunic. potest.* XIX *imp.* XIIII

rivos aquarum omnium refecit. Pertinuit restitutio ad aquas tres simul in urbem inductas Iuliam Tepulam Marciam, in quarum arcu nunc comprehenso in porta Tiburtina sive S. Laurentii (Becker p. 703) inscriptio modo relata adhuc superest; accedunt cippi cum hac inscriptione: *Iul. Tep. Mar.; imp. Caesar divi f. Augustus ex s. c.; XXV; ped. CCXL* (Henzen 6835). Pertinuit item ad Anienem veterem, cuius item extant cippi complures inscripti ad hoc exemplum: *imp. Caesar divi f. Augustus ex s. c.*; *DCLXIX; p. CCXL* (*Bullett.* 1861 p. 39; Henzen 6636); praeterea descriptores antiqui (cod. Red. f. 2'; Ferrarinus cod. Reg. f. 13') ad portam Praenestinam sive maiorem, ubi Anio vetus in urbem inducitur (Becker p. 702), alterum exemplum tituli Orelliani n. 51 deprehenderunt*). De reliquis aquis similia testimonia deficiunt.

LAT. 4, 11 12 et aquam quae Marcia appellatur duplicavi | fonte novo in rivum eius inmisso. §

GR. 10, 18 19 καὶ ὕδωρ τὸ καλούμενον | [Μάρκιον ἐδιπλασίασ]α πηγὴν νέαν εἰς
20 τὸ ῥεῖθρον | [αὐτοῦ ἐποχετεύσας].

Frontinus de aquis 12 loco sic constituendo: ***Augustus in supplementum Marciae, quod in siccitate egeret auxilio*** (***quotiens siccitates agerent auxilio*** cod.), ***aliam eiusdem bonitatis opere subterraneo perduxit usque ad Marciae rivum, quae ab inventore appellatur Augusta. nascitur ultra fontem Marciae. cuius ductus, donec Marciae accedat, efficit passus octingentos.*** Cf. c. 5.

LAT. 4, 12 13 Forum Iulium et basilicam, | quae fuit inter aedem Castoris
14 et aedem Saturni, coepta profligata|que opera a patre meo
15 perfeci § et eandem basilicam consump[***tam***] in|cendio am-
16 pliato eius solo sub titulo nominis filiorum m[***eorum i***]n|cohavi et, si vivus non perfecissem, perfici ab heredib[***us meis iussi***]|.

GR. 10, 20 21 Ἀγορὰν Ἰουλίαν καὶ βασι|[λικὴν τὴν μεταξὺ τ]οῦ τε ναοῦ τῶν
22 23 Διοσκό|[ρων καὶ τοῦ Κρόνου ἐπιμεμ]ελημένα ἔργα ὑπὸ τοῦ | [πατρός
24 μου ἐτελείωσα κα]ὶ τὴν αὐτὴν βασιλικὴν | [καταφλεχθεῖσαν αὐξη-

*) Tertium exemplum lectum est in porta Salaria, nisi error est in indicatione loci in codice Stoschiano, hodie Ottob. 2967, f. 62 (inde Mur. 441, 6). At ab hac parte quae aqua in urbem adducta sit, ignoro.

11, 1 θέντι τῷ] ἐ[δά]φει [αὐτ]ῆς ἐξ ἐπι||γραφῆς ὀνόματος τῶν ἐμῶν
2 [υ]ἱῶν ὑ[πηρξάμην] | καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τετελειώκ[ο]ι[μι, τ]ελε[ιω-
3 θῆναι ὑπὸ] | τῶν ἐμῶν κληρονόμων ἐπέταξα.

Forum Iulium, de quo exposuerunt Drumannus 3, 616 et Beckerus p. 362 sq., cum aede Veneris Genetricis sive victricis sive Victoriae Caesaris dedicavit Caesar pater a. 708 Sept. 24 aut 25 (Dio 43, 22; Appian. b. c. 3, 28; C. I. L. I, p. 402 coll. p. 397). Nec tamen totum perfectum fuisse cum dedicaretur praeter ipsum Augustum hoc loco testes sunt Nicolaus Damascenus (c. 22), qui paucis diebus ante mortem describit Caesarem sedentem in foro suo et redemptoribus opera ibi facienda elocantem, et Plinius 35, 12, 156: *M. Varro tradit ab hoc (Archesilao) factam Venerem genetricem in foro Caesaris et priusquam absolveretur festinatione dedicandi positam.* — Ceterum profligandi vocabulum hac significatione reprehendit Gellius 15, 5: *cum ab adfligendo et ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit semperque eo verbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut profligare dicerent prodigere et deperdere, profligatasque res quasi proflictas et perditas, nunc audio aedificia et templa et alia fere multa quae prope absoluta adfectaque sunt, in profligato esse dici ipsaque esse iam profligata .... Quod significare volunt qui profligatum dicunt, hi qui Latine locuti sunt, non profligatum, sed adfectum dixerunt.* Itaque videmus Augustum hoc loco vocabulo usum esse significatione vulgari magis quam probata, quamquam viri docti dudum monstrarunt eadem significatione profligandi vocabulum usurpari quamvis raro etiam apud Ciceronem (Tusc. 5, 6, 15) et Livium (3, 50, 10).

Basilicam Iuliam Caesaris dictatoris praeterea commemorant fortasse Cicero in epistula a. 700 ad Atticum scripta (4, 16, 14), sed interpretationis admodum ambiguae, certe Hieronymus in adnotatione ex optimo auctore petita (v. comm. meum de fontibus Hieronymi p. 691) ad a. 708: *Romae basilica Iulia dedicata.* Dedicata est omnino una cum foro Iulio, de quo vidimus; mox autem incendio interiit obscuravitque memoriam eius altera basilica Iulia Augusti, cuius operis meminerunt etiam Suetonius Aug. 29: *quaedam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet .... fecit, ut porticum basilicamque Gai et Luci,* et Dio 56, 27 ad a. 765: ἡ στοὰ ἡ Ἰουλία (codd. Λιουία, at vide Beckerum p. 543) καλουμένη ᾠκοδομήθη τε ἐς τιμὴν τοῦ τε Γαΐου καὶ τοῦ Λουκίου τῶν Καισάρων καὶ τότε καθιερώθη. Porticus Iulia praeteritur in commentario non propterea quod opus alienum fuit, ut visum est Beckero p. 340 n. 627, nam vere Augusti opus non minus fuit quam basilica Iulia, sicut supra iam (p. 51) observavimus, sed potius quod comprehenditur basilica Iulia. Porticus dedicata est a. 765; ipsa basilica nondum absoluta erat, cum Augustus haec scripsit paucis ante obitum mensibus, unde etiam nomen operis non dedicati ponere noluit (Becker p. 305 n. 530). Videtur autem

tam porticui quam basilicae nomen dedisse vel destinavisse Gai et Luci; sed usu obtinuit antiquius et simplicius porticus Iuliae basilicaeque Iuliae (Preller reg. p. 148). Extant adhuc ad forum Romanum eius basilicae reliquiae non exiguae, in quibus etiam titulus inventus est nominans basilicam Iuliam (Orell. 24).

LAT. 4, 17 Duo et octoginta templa deum in urbe consul se[*xtum ex*
18 *decreto*] | senatus refeci, nullo praetermisso quod [*eo*] tem-
p[*ore refici oporteret*]. |

GR. 11, 3 4 5 Δ[ύο καὶ ὀγδο]|ήκοντα ναοὺς ἐν τῇ πό[λει ἕκτ]ον ὕ[πατος δόγμα]|τι
6 συνκ[λ]ήτου ἐπεσκεύα[σα οὐ]δέν[α περ]ιλ[ιπών, ὃς ἐν] | ἐκείνῳ τῷ
χρόνῳ ἐπισκευ[ῆς ἐ]δεῖ[τ]ο.

Pertinere restitutionem ad a. 726 vidit Zumptius. Dio 53, 2 ad a. 726 (cf. 56, 40): τῶν ναῶν πρόνοιαν ἐποιήσατο· τοὺς μὲν γὰρ ὑπ' ἰδιωτῶν τινων γεγενημένους τοῖς τε παισὶν αὐτῶν καὶ τοῖς ἐκγόνοις, εἴ γέ τινες περιῆσαν, ἐπισκευάσαι ἐκέλευσε (cf. Suet. Aug. 29), τοὺς δὲ λοιποὺς αὐτὸς ἀνεκτήσατο. οὐ μέντοι καὶ τὴν δόξαν τῆς οἰκοδομήσεως σφῶν ἐσφετερίσατο, ἀλλ' ἀπέδωκεν αὐτοῖς τοῖς κατασκευάσασιν αὐτούς. Suetonius Aug. 30: ***aedes sacras vetustate conlapsas aut incendio absumptas refecit.*** Horatius in carmine 3, 6 propter alias quoque causas anno c. 726 attribuendo: ***delicta maiorum immeritus lues, Romane, donec templa refeceris aedesque labentes deorum et foeda nigro simulacra fumo;*** respicit poeta opinor ipsum de hac re senatus decretum ab Augusto hoc loco memoratum. Liv. 4, 20: ***Augustus Caesar templorum omnium conditor ac restitutor.*** Ovidius fast. 2, 59: ***cetera*** (templa) ***ne simili caderent labefacta ruina, cavit sacrati provida cura ducis, sub quo delubris sentitur nulla senectus .... templorum positor, templorum sancte repostor*** et quae sequuntur.

LAT. 4, 19 Co[*nsu*]*l* septimum viam Flaminia[*m ex*] ma[*nibiis*] Ari[*mino*
20 ***tenus et in ea pontes***] | o[*mnes*] praeter Mu[*l*]vium et Mi-
nu[*c*]ium [*refeci*]. |

GR. 11, 6 7 [Ὕ]π[ατος | ἕβδο]μον ὁδὸν [Φλαμινίαν ἐκ λαφύρων μέχρις Ἀριμί-
8 9 νου] | γ[εφύ]ρας τε τὰς ἐν αὐτῇ πάσας ἔξω δυεῖν [τ]ῶν μή|[πω]
δεομέν[ω]ν ἐ[π]ισκε[υ]ῆς ἐποίησα.

Annus indicatur 727. Eodem pertinet titulus arcus Ariminensis sic explendus *):

SENATVS · POPVLVS(*que romanus*
imp · *caesari diui iuli f. augusto imp* · *sept*
COS · SEPT · DESIGNAT · OCTAVOM · V*ia flamin*IA *ab eo munita e*T
CELEBERRIMEIS · ITALIAE · VIEIS · CONSILI(*o eius populi* VS*ibus redd*ITEIS *)

item Suetonius Aug. 30: ***desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda reliquas triumphalibus viris e manubiali pecunia sternendas distribuit***, denique Dio 53, 22 postquam notavit reliquas vias extra urbem alias aliis senatoribus attributas esse ad reficiendum sua pecunia τῆς δὲ δὴ Φλαμινίας, inquit, αὐτός, ἐπειδήπερ ἐκστρατεύσειν δι' αὐτῆς ἔμελλεν, ἐπεμελήθη. καὶ ἡ μὲν εὐθὺς τότε ἐγένετο καὶ διὰ τοῦτο καὶ εἰκόνες αὐτῷ ἐφ' ἁψίδων ἔν τε τῇ τοῦ Τιβέριδος γεφύρᾳ καὶ ἐν Ἀριμίνῳ ἐποιήθησαν. — Quibus puto supplementa mea satis defendi. Scilicet ut ***ex manibiis*** scribamus suadent et vestigia in lapide servata (quamquam spatium inter FLAMINIA et MAN paullo angustius est quam quod tres litteras commode recipiat, *e* autem pro *ex* consuetudini Augusti repugnat) et quod reliquas quoque vias ex manubiali pecunia sterni iussit Augustus, denique temporis ratio; nam triumphum Actiacum Augustus egerat ante biennium. Hinc autem explica, cur per a. 726—728 tot triumphi concessi sint, quot praeterea nullo tempore acti inveniuntur. Verba ***Arimino tenus*** ex Suetonio adscivimus in ipso lapide satis indicata. De pontibus, quos restituisse se negat Augustus, notissimus est Mulvius factus a M. Scauro censore u. c. 645 (Victor v. ill. 72; Amm. Marc. 27, 3, 9), nomen tamen nactus ab curatore aliquo antiquiore ad exemplum Fabricii (cf. ***Mulviana controversia*** Cic. ad Att. 2, 15, 4). Eum ipsum repraesentare solent nummi vias ab Augusto munitas praedicantes, scilicet propter arcum arcusve tum in honorem Augusti factos in ponte eo (v. Borghesi opp. 2, 366). At novus nobis accidit pons Minucius neque ubi fuerit sciri potest; probabiliter tamen eum referemus ad Thermum illum, de quo consulatus in a. 690 petitore Cicero scribit (ad Att. 1, 1, 2) his verbis: ***nemo est ex iis, qui nunc petunt, qui si in nostrum annum reciderit firmior candidatus fore videatur, propterea quod curator est viae Flaminiae, quae cum erit absoluta, sane facile eum....*** (reliqua corrupta). Via autem Minucia (Cic. ad Att. 9, 6, 1; Horat. ep. 1, 18, 20) huc nullo modo pertinet.

*) Supplementa sunt Borghesii (opp. 2 p. 386 sq.), nisi quod extremo versu is scripsit: *consilio* [*et opera ei*]*us* [*munitum trad*]*iteis*, non recte, nam viae aliis reficiendae traditae sunt ab Augusto, non traditae consilio eius. Monendum autem est in extremo fragmento fuisse aut ITEIS aut TIEIS praecedente littera non exeunte in lineam transversam, sed in circuli partem.

CAPVT XXI

LAT. 4, 21 In privato solo Martis Ultoris templum [*f*]orumque Augu-
22 stum [*ex mani*]|biis feci.

GR. Ancyr. 11, 10 Apoll. 5, 1 2 Ἐν ἰδιωτικῷ ἐδάφει Ἄρεως Ἀμύντορος
11 ἀγοράν τε Σε|βαστὴν ἐκ λαφύρ[ω]ν ἐπόησα.

Nota in Graecis ναόν post Ἀμύντορος deesse in utroque exemplo. De re videantur quae de foro Augusto aedeque in eo medio collocata Martis Ultoris diximus Becker top. p. 370 sq. et ego C. I. L. I, 393 ad Mart. 12, praesertim Suetonius c. 56: ***forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos.*** Vota est aedes haec bello Philippensi (Suet. Aug. 29) u. c. 712, cuius belli item intellegendae sunt manibiae, absoluta autem dedicataque post annos demum quadraginta u. c. 752.

LAT. 4, 22 Theatrum ad aede(*m*) Apollinis in solo magna ex parte a
23 p[*r*]i[*v*]atis | empto feci, quod sub nomine M. Marcell[*i*] generi mei esset. ❡

GR. Ancyr. 11, 11 12 Apoll. 5, 2 3 Θέατρον πρὸς τῷ Ἀπό|λ|λωνος ναῷ ἐπὶ
13 ἐδάφους ἐκ πλείστου μέρους ἀγο|ρασθέντος ἀνήγειρα ἐπὶ ὀνόματος
14 (ὀνόματι Apoll.) Μαρκέλλου | τοῦ γαμβροῦ μου.

Cf. Becker top. p. 603. 678: Coeperat theatrum Caesar dictator; perfecit Augustus et in honorem generi mortui u. c. 731 dedicavit u. c. 743 die Mai. 4 (Plin. h. n. 8, 17, 65; quamquam Dio 54, 36 dedicationem ad a. refert 741).

LAT. 4, 23 24 Don[*a ex*] | manibiis in Capitolio et in aede divi Iu*li* et in
25 aede Apollinis et in ae|de Vestae et in templo Martis Ul-
26 toris consacravi,❡ quae mihi consti|terunt HS. circiter milliens.❡

GR. Ancyr. 11, 14 15 Apoll. 5, 4—6 Ἀναθέματα ἐκ λαφύρων ἐν Καπι|τωλίῳ
16 καὶ ναῷ Ἰουλίῳ καὶ ναῷ Ἀπόλλωνος | καὶ Ἑστίας καὶ Ἄ[ρεω]ς
17 ἀφιέρωσα (..φειέρωσα Apoll.), ἃ ἐμοὶ κατέστη | ἐν[γ]ὺς μυριά-
δ[ων δισ]χ[ιλ]ίων πενταχ[οσίων]|.

Cf. Suet. Aug. 30: ***aedes sacras — opulentissimis donis adornavit, ut qui in cellam Capitolini Iovis sedecim milia pondo auri*** (= 64,000,000 sestertium) ***gemmasque ac margaritas quingenties sestertii una donatione contulerit;*** quae summae nimiae sunt refelluntur que hoc loco ab ipso

Augusto. Dio 51, 22 (cf. c. 17 extr.) loco ad cetera mendoso narrat Augustum post triumphum u. c. 725 ex manibiis Aegyptiacis ornasse et curiam et aedem divi Iulii et aedem Capitolinam Iovis Iunonis Minervae.

LAT. 4, 26 27 Auri coronari pondo triginta et quin|que millia municipiís
28 et colonís Italiae conferentibus ad triumphos | meos quintum
consul remisi et postea, quotienscumque imperator a[*ppe*]||-
29 latus sum, aurum coronarium non accepi decernentibus mu-
30 nicipii[*s*] | et colon[*iis st*]u[*dio eodem*] adque antea decre-
verant. |

GR. Ancyr. 11, 18 Apoll. 5, 6 Εἰς χρυσοῦν στέφανον λειτρῶν τρι[άκοντα καὶ] |
19 20 πενταχισχειλίων καταφερούσαις ταῖ[ς ἐν τῇ Ἰτ]αλί|ᾳ πολειτείαις
21 καὶ ἀποικίαις συνεχώρη[σ]α τὸ [πέμ]|πτον ὑπατεύων καὶ ὕστερον
22 ὁσάκι[ς αὐτ]οκράτωρ | προση[γο]ρεύ[θ]ην, τὰς εἰς τὸν στέφ[α]νο[ν
23 24 ἐ]πα[γγε]||λί[ας οὐ]κ ἔλ[αβ]ον ψηφι[ζ]ομένων τῶν [πολιτει]ῶν | καὶ
12, 1 ἀποικιῶν μετὰ τῆς αὐτῆς προθ[υμίας, με]θ' [ἧς || πρότερον ἐψη-
φίσαντο.]

Ubi supplevi secundum Graeca *studio eodem*, apud Perrotum est ...... v........., apud Lucam MQVESERILNE, in quo fortasse aliud latet. — Rem ex parte narrat Dio 51, 21 ad a. 725: παρὰ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο. De auro coronario v. Marquardt 3, 2, 211. Vetusto more civitates, ad quas victoria aliqua pertineret, imperatori triumphaturo ex auro coronas offerebant; quae ne decernerentur nisi decreto antea triumpho, cautum est lege Iulia de provinciis (Cic. in Pison. 37, 90). Ipsa res cum eo duceret, ut in provinciis iisque fere locis ubi bellum gestum esset coronae hae maxime decernerentur (cf. Dio 48, 42), tamen etiam Italica municipia aliquando eas obtulerunt (cf. Dio 42, 50). Ab hac consuetudine omnino distinguendae sunt coronae a populo tributim decretae imperatori triumphaturo, id quod primum factum est a. 713 in triumpho L. Antonii (Dio 48, 4), ut eidem posuerunt statuam 'quinque et triginta tribus patrono' (Cic. Phil. 6, 5, 12. 7, 6, 16). Id ipsum rursus decretum esse, cum instaret triumphus Actiacus, summa auri clare ostendit, decretis scilicet per singulas tribus millenis auri pondo. Eiusmodi autem collationem et tum et postea Augustus recusavit, de reliquo auro coronario nihil mutans.

CAPVT XXII

LAT. 4, 31 [*Te*]*r munus* gladiatorium dedí meo nomine et quinqu(*i*)ens
32 filiorum m[*eo*]|rum aut nepotum nomine; quibus muneribus
33 [*p*]*u*[*g*]naverunt homi|nu[*m*] ci[*rc*]iter decem millia. §

GR. 12, 2 3 [Τρὶς μονομαχίαν ἔδωκα] τῷ ἐμῷ ὀνόματι καὶ | [πεντάκις τῶν
4 υἱῶν μου ἢ ἐγγ]ό[νων·] ἐν αἷς μονο[μαχίαις ἐμαχέσαντο ἐνγὺς
μύριο]ι.

Filii Augusti sunt Gaius adoptatus a. 737, mortuus a. 757; Lucius adoptatus a. 737, mortuus a. 755; Tiberius adoptatus a. 757; Agrippa Postumus adoptatus a. 757, relegatus a. 760. Nepotes sunt Drusus Ti. f. natus a. 739 et Germanicus adoptatus a Tiberio a. 757. Ludos filiorum nepotumque nomine editos inter ludos Augusti referri eo minus mirabimur, quod iure Romano filii nepotesque suum nihil habebant nec ludos edere poterant nisi sumptibus patris avive (cf. Sueton. Tib. 15). Commemorantur autem apud auctores Augusti munera haec: 1) u. c. 725 ob dedicationem aedis divi Iulii (Dio 51, 22); 2) u. c. 726 ob victoriam Actiacam (Dio 53, 1); 3) u. c. 738 editum ex senatus consulto ab Augusto per Tiberium et Drusum (Dio 54, 19); 4) u. c. 742 quinquatribus filiorum Gaii et Lucii nomine (Dio 54, 28. 29); 5) u. c. 747 funebre in honorem Agrippae (Dio 55, 8 collatis iis quae p. 39 diximus de congiario a. 742); 6) u. c. 752 in dedicatione aedis Martis (Dio 55, 10. Vell. 2, 100); 7) u. c. 759 in honorem Drusi maioris a filiis eius Germanico et Claudio editum (Dio 55, 27; Plin. h. n. 2, 26, 96. 8, 2, 4), quamquam huiusce sumptus num fecerit Augustus, dubitari potest. His fortasse addendum octavo loco commemoratum a Suetonio Aug. 43: *Nepotum suorum munere cum consternatum ruinae metu populum retinere et confirmare nullo modo posset, transiit e loco suo atque in ea parte consedit, quae suspecta maxime erat,* nam munus hoc editum nomine Germanici et Drusi Ti. f. diversum videtur ab iis quae supra recensuimus. Contra quae Suetonius habet Tib. 7: *munus gladiatorium in memoriam patris et alterum in avi Drusi dedit ....; dedit et ludos, sed absens; cuncta magnifice, impensa matris et vitrici* huc non pertinent; data enim sunt, quando Tiberius nondum erat Augusti filius. — Numerus munerum universus inde colligitur, quod initio v. 31 R ante MVNVS observavit Mordtmannus a reliquis praeteritum neque spatium admittit ut scribamus *quater*. Neque audiendus Zumptius Augustum munera multo plura ratus edidisse; nam Augustum edixisse a. 732, ne singulis praetorum muneribus plus quam centeni viceni homines pugnarent (Dio 54, 2). At non video hoc edictum quomodo impediat, quominus pugnarint in singulis muneribus imperatoriis paria circiter quingena.

LAT. 4, 33 34 *Bis* [*at*]*h*letarum undique accitorum | spec[*taculum po*]pulo
35 pr[*aebui meo*] nomine et tertium nepot[*is*] me[*i*] no|mine. $
GR. 12, 4 5 Δὶς ἀ[θ]λητῶ[ν] τ[ῶ]ν | [πανταχόθεν μεταπεμφθέντων] ἀγῶνο[ς
6 7 θέαν | τῷ δήμῳ π]αρέ[σχον τῷ ἐμῷ] ὀν[όματι καὶ τρί|τον τοῦ ἐγγόνου μου].

Sueton. Aug. 43: ***Athletas quoque (edidit) extructis in campo Martio sedilibus ligneis.*** Dio 53, 1 ad a. 726: γυμνικὸς δὲ τότε ἀγὼν σταδίου τινὸς ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ξυλίνου κατασκευασθέντος ἐποιήθη. De athletis hoc loco agi iam Zumptius perspexerat. Nepos cuius hic mentio fit aut Germanicus fuit aut Drusus Ti. f.

LAT. 4, 35 36 Lu[*do*]s feci *me*[*o nomine*] quater, aliorum autem *m*[*agis*|*tra-t*]u[*u*]m ter et vici[*ens*].
GR. 12, 7 8 [Θέας ἐποίησα] δι' ἐμοῦ τετ[ρ]ά[κις]|, διὰ δὲ τῶν ἄλλων ἀρχῶν ... ερ.. [τρὶ]ς καὶ εἰκοσάκις. |

Cf. Sueton. Aug. 43: ***fecisse se ludos ait suo nomine quater, pro aliis magistratibus, qui aut abessent aut non sufficerent, ter et vicies.*** Cave ne cum Zumptio ad ***quater*** cogitatione suppleas ***et viciens,*** quod sermonis ratio nequaquam admittit; nec mirandum est ludos vulgares, id est circenses et scaenicos, Augustum, qui minores magistratus non obisset, suo nomine raro edidisse. De ludis Victoriae Caesaris a. 710 ab Augusto editis iustis editoribus cessantibus v. Dio 45, 6 (coll. C. I. L. I, 397). Ceterum pro eo quod nos dedimus ***magistratuum*** cum sit apud Perrotum ....CA| ....V:C:EM, apud Mordtmannum: ...MA| ....M, apud Lucam M..|.........M, in Graecis ΑΡΧΩΝ .... ΕΡ.., apud Suetonium ***pro aliis magistratibus, qui aut abessent aut non sufficerent***, verba tam Latina quam Graeca dubia remanent: certe ***magistratuum vel sacerdotum*** spatium excedit.

LAT. 4, 36 37 [*Pro*] *conleg*io XVvirorum magi[*s*]t[*er con*]|l[*eg*]ii co[*n*]leg[*a*] M. Agrippa [*ludos saeculare*]s C. Furnio C. Silano cos. [*feci.*] |
GR. 12, 9 10 Ὑπὲρ τῶν δεκαπέντε [ἀνδρῶν], ἔχων συνάρχοντα | Μάρκον Ἀγρί[π-
11 παν θεωρίας] δ[ι'] ἑκατὸν ἐτῶν γεινο|[μέ]νας, ὀν[ομαζομένας δὲ σαι]-
12 κλά[ρε]ις ἐ[π]όησα Γαίῳ | Φουρνίῳ [καὶ Γαίῳ Σι]λανῷ ὑπάτοις.

Sic constituit Graeca Kirchhoffius, quibus satis respondent Latina, nisi quod in illis omissum est id quod est ***magister conlegii.*** Non fuisse in

lapide ***ludos saeculares quintos***, quo ducit quodammodo exemplum Lucae, sed tantummodo ***ludos saeculares***, et spatium evincit et versio Graeca. ***Pro conlegio XVvirorum*** et fere integrum superest et aperte requiritur versione Graeca. Ei collegio cum hodie vulgo statuant consensu nescio quomodo unanimi praefuisse magistrum unum (Marquardt 4, 327), e contrario decemviris s. f. praefuisse magistros binos patricium alterum, alterum plebeium, quindecimviris s. f. magistros quinos luculenter ostendunt fasti Capitolini in ludis saecularibus tertiis et quintis (C. I. L. I, p. 442). Confirmat rem Tacitus ann. 6, 12: *Gallo* (quindecimviro) ***exprobrabat, quod scientiae caerimoniarumque vetus incerto auctore ante sententiam collegii, non ut adsolet lecto per magistros aestimatoque carmine, apud infrequentem senatum egisset,*** ubi iam apparet, quam temere reposuerit ***magistrum*** Nipperdeius. Nec sane obstat quod Plinius 28, 2, 12 scribit carmen aliquod praeire ***XVvirum conlegi magistrum.*** Itaque quando pro duobus viris sacris faciundis substituti sunt decem, duo illi qui antea fuerant magistrorum loco esse coeperunt, ut inter hos reliquosque collegas idem fortasse discrimen obtineret, quod intercedit inter pontifices maiores minoresque. Fecisse autem ludos saeculares Augustum a. 737 tanquam quindecimvirum sacris faciundis (cf. supra p. 18 Gr. 4, 5) comprobant nummi L. Mescinii Rufi, ubi ad cippum, in quo est ***imp. Caes. Aug. lud. saec.***, bipartito adscribitur *XV. s. f.*; quod cum Chishullo ad ipsum imperatorem refero, non cum Eckhelio (6, 102) ad collegium. In fastis inter quinque collegii magistros Augustus primus est, collega autem, quocum ludos eos fecisse se Augustus scribit itemque Censorinus (17, 10) refert, M. Agrippa inter magistros non nominatur, quamquam certe a. 739 in collegio fuit (Dio 54, 19). Collega igitur fuit non in magisterio, sed tantummodo in sacerdotio ludisque pariter praesedit.

LAT. 4, 38 [*C*]on[*sul XIII*] ludos M[***arti Ultori feci, quos post i***]d tempus
39 deinc[***eps***] | .... [***consules fecerunt***].
GR. 12, 12 13 14 [῞Υ]πατος τρισ|καιδ[έκ]ατο[ν θέας Ἄρεω]ς ἐπόησα, ἃς μετ' ἐ|κει
15 ιχ...... [ἐν τοῖς με]τέπειτα ἐνιαυτοῖς | δ...............ι
16 οι ἐπόησαν οἱ ὕπα|[τοι].

Annum cum indicent fragmenta Graeca 752, omnino pertinent haec ad ludos Martis Ultoris eo anno ob aedem eius dedicatam institutos (cf. Eusebius ad a. 750: ***Augustus monomachiam naumachiamque constituit***). Ludos hos diversos esse a circensibus eidem Marti celebratis die Maii 12 editosque esse k. Aug. ostendi in C. I. L. vol. 1 p. 393, ubi vide; adde Suet. Claud. 4 ex epistula Augusti de Claudio puero: ***curare eum ludis Martialibus tri-***

clinium sacerdotum non displicet nobis. Anniversarios fuisse innotuerat iam ex Dione 60, 5; editos esse a consulibus praeterea Dio significat (56, 46) referens decretum esse Augusto defuncto, ὅπως τὰ γενέσια οἱ ὕπατοι ἐξ ἴσου τοῖς Ἀρείοις ἀγωνοθετῶσιν. In fine videtur Augustus numerum posuisse, quotiens deinceps ludi celebrati sint ad eum diem, quo haec scripsit.

LAT. 4, 39 40 [*Venationes b*]est[*ia*]|rum Africanarum meo nomine aut filio-
41 [*ru*]m meorum et nepo[*t*]um in ci[*r*]|co aut [i]n *f*oro aut in
42 amphit*h*eatris popul[*o d*]edi sexiens et viciens, quibus | confecta sunt bestiarum circiter *tria* [*mill*]ia et quingentae. s |

GR. 12, 16 . . . ης θηρίων ε | (*reliqua interciderunt*).

Cf. Suet. Aug. 43, cuius loci principium intercidit: .... ***non in foro modo nec in amphitheatro, sed et in circo et in saeptis, et aliquando nihil praeter venationem edidit,*** ubi saepta pertinent ad munus gladiatorium a. 752 (Dio 55, 10). Ita a. 741 vel potius 743 in dedicatione theatri Marcelli interfectae sunt bestiae Africanae DC (Dio 54, 26), eodemque tempore prima tigris ostensa (Plin. h. n. 8, 17, 65), item a. 752 propter Martis aedis dedicationem necati leones CCLX (Dio 55, 10), denique a. 765 ludos edente Germanico leones CC (Dio 56, 27). Quadringentas viginti feras Africanas Augustum proposuisse scribit Plinius h. n. 8, 17, 64 anno non addito. — ***Amphitheatra*** autem cur dixit Augustus pro amphitheatro? certe non hoc significare voluit ludos se edidisse in pluribus amphitheatris; nam etsi demus praeter lapideum Tauri aliis ligneis ad tempus factis eum usum esse, debuit ita etiam circos et fora ponere, non circum forumque, cum praesertim ludos ediderit sine dubio in pluribus circis pluribusque foris. Equidem magis crediderim vocabulum, quod hic primum opinor invenitur nec vere Graecum est, initio plurali numero solo usurpatum esse, cum essent amphitheatra tanquam theatra duo. Similiter ***bigas*** et ***quadrigas*** dixerunt antiquiores nec ***biga*** et ***quadriga*** invaluit nisi aetate labente (Varr. 9, 63 al.).

CAPVT XXIII

LAT. 4, 43 Navalis proelí spectaculum populo [*dedi tr*]ans Tiberim,
44 in quo loco | nunc nemus est Caesarum, cava[*to solo in*]
45 longitudinem mille | et octingentos pedes, in latitudine[*m*
46 *mille et*] ducenti (*sic*). In quo tri|ginta rostratae naves tri-
47 remes [*et birem*]es, pluris autem | minores inter se conflixe-
48 runt. [*In quibus c*]lassibus pugnave|runt praeter remiges
millia ho[*minum tr*]ia circiter. § |

GR. 12, 21 22 N[αυμαχίας θέαν τῷ δήμῳ ἔδωκ]α [πέρ]αν τοῦ Τε[ι]|βέριδος, ἐν
23 ᾧ τόπῳ ἔστι νῦ]ν ἄ[λ]σος Καισά[ρω]ν, | [ὀ]ρ[ύξας? τὸ ἔδαφος
24 εἰς μῆκος] χειλίων ὀκτακο|σί[ω]ν [π]ο[δῶν, εἰς π]λ[ά]τ[ο]ς χιλίων
13, 1 δ[ι]ακο[σί]ων. [ἐν] ᾗ || [τριάκον]τα ν[α]ῦς ἔμβολα ἔχουσα[ι] τριήρεις
2 3 ἢ δί|κρο[τοι, αἱ] δὲ ἥσσονες πλείους ἐναυμάχησαν. | [ἐ]ν τ[ούτῳ]
4 τῷ στό[λ]ῳ ἠ[γ]ωνίσ[α]ντο ἔξω τῶν ἐρ[ε]τῶν | [περίπο]υ ἄνδρες
τ[ρι]σ[χ]ί[λιο]ι. |

De re cf. Velleius 2, 100: ***magnificentissimis gladiatorii muneris naumachiaeque spectaculis divus Augustus se et Gallo Caninio cos.*** (u. c. 752) ***dedicato Martis templo animos oculosque populi Romani repleverat.*** Dio 55, 10 de dedicatione eadem: ναυμαχία ἐν τῷ χωρίῳ, ἐν ᾧ καὶ νῦν ἔτι σημεῖά τινα αὐτῆς δείκνυται, Περσῶν καὶ Ἀθηναίων ἐποιήθη· καὶ ἐνίκων καὶ τότε οἱ Ἀθηναῖοι (cf. Ovid. art. am. 1, 171). Suetonius Aug. 43: (edidit) ***navale proelium circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Caesarum nemus est.*** In lapide fuisse ***trans Tiberim*** et exempla docent (...NS Perr., ..ANS Luc., TRANS Tourn. Mordtm.) et versio Graeca (..AN, id est πέραν); confirmat rem Frontinus de aqu. 11 aquam Alsietinam sive Augustam, quae erat in Transtiberina regione, ab Augusto adductam esse narrans propter naumachiam. Quare ***cis Tiberim*** Taciti (ann. 12, 56) error est neque is scriptoris, sed iure ***uls*** reposuit Beckerus (top. p. 657); nec magis puto defendi posse apud Suetonium ***circa Tiberim*** pro eo quod est ***ad*** vel ***iuxta***, ut hic quoque locus parum emendatus esse videatur. His adsensus Hauptius pro ***circa*** scribi iussit ***ultra***. De situ ipsius naumachiae quidquid dicit Zumptius, iam dubitatio nulla superest (cf. Becker top. p. 657). — ***Ducenti*** errore scriptum esse pro ***ducentos***, numerorum notis scilicet male solutis, facile apparet. — Supplementum ***et biremes*** flagitat versio Graeca; accedit quod scribit Tacitus (ann. 12, 56) Claudium naumachiam edidisse in lacu Fucino triremibus quadriremibusque et undeviginti milibus hominum armatorum, ***ut quondam Augustum structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis et minore copia.*** Milia hominum tria in classibus his pugnasse, quod Zumptius posuit, cum convenit vestigiis tam Latinis quam Graecis, tum confirmatur eo, quod edente Tito in vetere naumachia Augusti simile spectaculum item pugnaverunt hominum milia tria (Dio 66, 25).

CAPVT XXIV

LAT. 4, 49 In templís omnium civitatium [*provinciae A*]siae victor or-
50 na|menta reposui, quae spoliatis tem[***plis hostis***] cum quo
51 bellum gesseram | privatim possedera*t* s.

GR. 13, 5 6 [Ἐν ναοῖς] π[ασ]ῶν πόλεω[ν] τ[ῆς Ἀσία]ς νε[ι]κήσας τὰ ἀναθέ|[ματα
7 ἀπ]ο[κατ]έσ[τη]σ[α, ἃ κατεῖχεν ἰδίᾳ] ἱεροσυλήσας ὁ | [πολέμιος, πρὸς
ὃν ἐπε]πολ[εμήκειν].

De re cf. Drumannus 1, 465. Dio 51, 17: πάντα ὡς εἰπεῖν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἁγιωτάτων ἱερῶν ἀναθήματα ἡ Κλεοπάτρα ἀνελομένη συνεπλήθυσε τὰ λάφυρα τοῖς Ῥωμαίοις. Item Plin. h. n. 34, 8, 58: ***Fecit*** (Myro) ***et Apollinem, quem ab triumviro Antonio sublatum restituit Ephesiis divus Augustus admonitus in quiete.*** Strabo 13, 1, 30 p. 595 Cas. de Rhoeteo Troadis: ἱερὸν Αἴαντος καὶ ἀνδριάς, ὃν ἄραντος Ἀντωνίου κομισθέντα εἰς Αἴγυπτον ἀπέδωκε τοῖς Ῥοιτειεῦσι πάλιν, καθάπερ καὶ ἄλλοις ἄλλους, ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ· τὰ γὰρ κάλλιστα ἀναθήματα ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἱερῶν ὁ μὲν ἦρε, τῇ Αἰγυπτίᾳ χαριζόμενος, ὁ δὲ θεοῖς ἀπέδωκε. Idem 14, 1, 14 p. 637 de Heraeo Sami: τρία Μύρωνος ἔργα κολοσσικὰ ἱδρυμένα ἐπὶ μιᾶς βάσεως, ἃ ἦρε μὲν Ἀντώνιος, ἀνέθηκε δὲ πάλιν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ εἰς τὴν αὐτὴν βάσιν τὰ δύο τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἡρακλέα, τὸν δὲ Δία εἰς τὸ Καπετώλιον μετήνεγκε. Quibus accedit bibliotheca Pergamena ab Antonio donata Cleopatrae (Plutarch. Ant. 58). — Spoliationes igitur eiusmodi in Cleopatrae gratiam patratae sunt Sami Ephesi Pergami Rhoetei, quae sunt in provincia Asia omnes; quamobrem, cum praesertim Graeca alteram provinciam non admittant, in Asia subsistendum est reiectis supplementis priorum ***Peloponnesi et Asiae*** sive ***Achaiae et Asiae.*** Praeterea quamquam constat Antonium vexasse Achaiam a. 715 (Dio 48, 39), tamen eo certe tempore aedes sacras non spoliavit Cleopatrae causa. Athenis tum morans et Octaviae amore captus.

LAT. 4, 51 52 Statuae [*meae*] pedestres et equestres et in | quadrigeis ar-
53 genteae steterunt in urbe XXC circiter, quas ipse | sustuli ex-
54 que ea pecunia dona aurea in aede Apol*l*inis meo nomi|ne
et illorum, qui mihi statuarum honorem habuerunt, posui. s ||

GR. 13, 7 8 Ἀνδριάντες πε|ζοὶ καὶ ἔφιππο[ί] μου καὶ ἐφ' ἅρμασιν ἀργυροῖ
9 10 εἱστήκει|σαν ἐν τῇ πόλει ἐνγὺς ὀγδοήκοντα, οὓς αὐτὸς ἦρα· | ἐκ
11 τούτου δὲ τοῦ χρήματος ἀναθέματα χρυσᾶ ἐν | τῷ ναῷ τοῦ
12 Ἀπόλλωνος τῷ τε ἐμῷ ὀνόματι καὶ | ἐκείνων, οἵτινές με τούτοις
13 τοῖς ἀνδριᾶσιν ἐτείμη|σαν, ἀνέθηκα. |

Cf. Suet. Aug. 52: ***in urbe ...... argenteas statuas olim sibi positas conflavit omnes exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit.*** Dio 53, 22: ὁ

Αὔγουστος καὶ ἀνδριάντας τινὰς ἑαυτοῦ ἀργυροῦς πρός τε τῶν φίλων καὶ πρὸς δήμων τινῶν γεγονότας ἐς νόμισμα κατέκοψε (cf. 52, 35. 54, 35). Plin. h. n. 33, 12, 151: *argenti usum in statuas primum divi Augusti temporum adulatione transisse falso existimatur.*

CAPVT XXV

LAT. 5, 1 Mare pacaví a praedonibus. Eo bello servorum, qui fuge-
2 rant a dominis | suis et arma contra rem publicam ceperant,
3 triginta fere millia capta | dominis ad supplicium sumendum tradidi. §

GR. 13, 14 15 Θάλασσ[αν] πειρατ[ευο]μένην ὑπὸ ἀποστατῶν δού|λων [εἰρήν]ευσα·
16 ἐξ ὧν τρεῖς που μυριάδας τοῖς | δε[σπόταις] εἰς κόλασιν παρέδωκα. §

Pertinere haec ad bellum cum Sex. Pompeio gestum intellexit Chishullus. Cf. infra 5, 33. 34: *Siciliam et Sardiniam occupatas bello servili.* Velleius 2, 73: (Sex. Pompeius) *occupata Sicilia servitia fugitivosque in numerum exercitus sui recipiens magnum modum legionum effecerat perque Menam et Menecraten paternos libertos praefectos classium latrociniis ac praedationibus infestato mari ad se exercitumque tuendum rapto utebatur, cum eum non depuderet vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis sceleribus.* Lucanus 6, 422: *Siculus pirata.* Florus 2, 18: *ille* (Cn. Pompeius pater) *Cilicas extinxerat, hic* (Sex. Pompeius) *se piratica tuebatur.* Appianus 5, 77. 80 addit piratas quosdam a Caesare captos quaestione habita confessos esse de Pompeio consiliorum suorum scelerumque auctore idque Caesarem edicto populo significavisse. Copias Sex. Pompeii praecipue crevisse servis ex Italia fugitivis narrat Dio 48, 19, addens: τοσοῦτοι δὴ ηὐτομόλουν, ὥστε καὶ τὰς ἀειπαρθένους καθ' ἱερῶν εὔξασθαι ἐπισχεθῆναι σφῶν τὰς αὐτομολίας (cf. Plin. 28, 2, 13). Unde pace Misenensi servis his Pompeius libertatem stipulatus est (Appian. b. c. 5, 72; Drumann 1, 430). Devicto autem a. u. 718 Sex. Pompeio cum exercitus eius Caesari se tradidisset, Caesar missis per castra epistulis obsignatis eadem die aperiendis fugitivos omnes comprehendi iussit et in urbem adduci, ubi triginta milia eorum (numerum habet praeter mon. Ancyr. Orosius) dominis eorumve successoribus in Italia Siciliave restituta sunt, reliqui ad sex milia qui agniti non essent ad suum quisque e quo aufugerat oppidum in crucem acti (Appian. b. c. 5, 131; Oros. 6, 18; Dio 49, 12).

LAT. 5, 3 4 Iuravit in mea verba tota | Italia sponte sua et me b[*ello*],
5 quo vici ad Actium, ducem depoposcit. § Iura|verunt in eadem ve[*rba provi*]nciae Galliae Hispaniae Africa Sicilia
6 Sar|dinia. § Qui [*tum iuraverunt in*] *eadem* ver*ba*, fuerunt
7 senatores plures | quam DCC, in i[*is homines qui poste*]a
8 consules facti sunt ad eum diem | quo scripta su[*nt haec* ......, *qui praetores*], circiter CLXX. |

GR. 13, 16 17 Ὤμοσεν | [εἰς τοὺς ἐμοὺ]ς λό[γους] πᾶσα ἡ Ἰταλία ἑκοῦσα κα[ὶ |
18 19 ἐμὲ πολέμου, ᾧ] ἐπ' Ἀκτίῳ ἐνείκησα, ἡγεμόνα ἐξῃ|[τήσατο. ὤμ]ο-
20 σαν εἰς τοὺς [αὐτοὺς] λό[γ]ο[υς ἐ]πα[ρ]|χε[ῖαι Γαλατ]ία Ἱσπανία Λιβύη Σ[ικελία Σαρ]δώ. Ο[ἱ . . . (*incerta quae sequuntur vestigia praetermisi*).

Quae de hoc loco coniecit Huschkius (*über den zur Zeit der Geburt Jesu Christi gehaltenen Census* p. 50 sq.), ea post nova subsidia allata vix ullam utilitatem habent. Pertinet caput ad a. 722, cum instante bello inter Antonium et Caesarem uterque socios iureiurando sibi obstrinxit (Dio 50, 6); cf. Sueton. Aug. 17: *Bononiensibus publice gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis.* Verba *quo vici ad Actium* nunc demum prodeunt a Perroto Mordtmannoque excepta, ante foede corrupta neque intellecta. Provincias enumerat etiam Dio l. c. fere easdem eodemque fere ordine, nisi quod addit Illyricum, quod propterea verbis Augusti Zumptius extremo loco inseruit non recte. Vereor, ne Dio et hoc loco et altero (48, 28) Illyricum sive Dalmatiam male inter provincias recensuerit tempore eo quo provincia ea non fuit, sed appendicula potius Galliae cisalpinae sive Italiae, cum collato loco simili 5, 35—38 post victoriam demum Actiacam Illyricum propriae provinciae formam accepisse videatur; quamquam in eam rem multis dubitationibus obnoxiam diligentius inquirendum est antequam decidatur (cf. Marquardt 3, 1, 113). — Extrema sententia tota pessumdata ante Lucae errore v. 7 scribentis *consulibus* pro *consules*, nunc primum intellegi coepta est, quamquam vel sic dubia restant non pauca, maxime propter lectionem v. 6 adhuc minime certam. Cum eo tempore senatores essent supra mille (Suet. Aug. 35; Marquardt 2, 3, 216), recte septingenti in verba Caesaris iurare potuerunt. At consules ab a. 723 ad a. 767 creati sunt secundum tabulam Borghesianam demptis iterationibus CXI, nec multos per hos annos factos hodie ignorari certum est; praeterea ex CXI illis aliquot eximendi erunt propter aetatem factionemve diversam. Nec magis ratio constabit, licet addideris homines non ita multos, qui cum ante a. 723 consulatum adepti essent, eo tempore iuraverunt consulares. Quam ob rem iuratorum eorum, qui ad consulatum postea pervenerunt, numerum puto in hiatu intercidisse, centum autem et septuaginta eos fuisse, qui cum tum iurassent, postea magistratum inferiorem, praeturam puta, assecuti sunt.

CAPVT XXVI

LAT. 5, 9 Omnium prov[*inciarum populi Romani*], quibus finitimae
10 fuerunt | gentes quae n[*ondum parerent imperio nostr*]o, fines aux[*i*].

GR. 14, 1 [Πασῶν τῶν ἐπαρχειῶν τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαί]ων, ἅς ὅμορα |
2 3 [ἔθνη περιῴκουν μήπω ὑποτεταγμένα] τῇ ἡμετέρᾳ | [ἡγεμονίᾳ, τὰ ὅρια προήγαγον].

Huic loco Huschkius (*über den zur Zeit der Geburt Christi gehaltenen Census* p. 53 sq., coll. *über den Census der Kaiserzeit* p. x) censum intulit ex libris sacris supplens sic: *omnium prov[inciarum censum egi et earum], quibus* cet., sane perverse. Idem provincias quae parerent Augusto negavit recte dici populi Romani; at Augustus quidquid tenuit, populi nomine tenere se semper professus est Aegyptumque adeo scribit adiecisse se *imperio populi Romani* (5, 24); quare retinui supplementum Zumptianum. Iam quibus de provinciis hoc loco cogitarit Augustus, videamus. — De Hispaniarum et Galliarum litoribus pacatis cum Augustus agat capite sequente, hoc ad Hispanias pertinere non videtur, quippe quae gentes barbaras proprie finitimas habuerint nullas. — Galliarum fines Augusto visos esse Germanicis suis expeditionibus a Rheno prolatos ad Albim necesse est statuamus propterea, quod in iis quae sequuntur Galliae litora a confiniis Hispaniae extenduntur ad ostium usque fluminis Albis. Itaque Germaniam inter Rhenum et Albim Romani imperii esse voluit Augustus, noluit Tiberius et cum imperante patre exercitus inde deduxisset, imperator ipse eam dereliquit. Quod quamquam praeterea non traditur (nam diversa sunt quae narrant Suetonius Aug. 21 Germanos ab Augusto ultra Albim fluvium summotos esse et Strabo 7, 1, 4 p. 191 Augustum duces Romanos Albim transgredi vetuisse), tamen convenit iis quae de Vari administratione Germaniae traduntur — cf. Cassiodor. chr. ad a. 746: *inter Albim et Rhenum Germani omnes Ti. Neroni dediti* et Vell. 2, 97: (Nero) *sic perdomuit* (Germaniam), *ut in formam paene stipendiariae redigeret provinciae* — universaeque expeditionum Augusti Germanicarum rationi et decursui; sed latius haec explicanda sunt quam ut hac pagella capiantur. — Illyrici et Macedoniae fines Augustus ita certe protulit, ut novam provinciam Pannoniam, fortasse etiam alteram Moesiam constitueret. — In Asia minore Augustus Bithyniam auxit adiecta Paphlagonia (Marquardt 3, 1, 147) et Galatiam Pamphyliamque in provinciarum formam redegit, denique per P. Sulpicium Quirinium Homonadenses in confiniis Pamphyliae et Ciliciae domuit, qua de expeditione dicetur in appendice de titulo Quirinii Tiburtino. Quamquam num has gentes iam antea Romanis quodammodo parentes hoc loco Augustus respexerit, dubium est. — De Syriae finibus vide quae diximus p. 73 de expeditione Arabica. — Africae fines auxit Len-

tulus victoria de Gaetulis u. c. 759 (Dio 55, 28; Flor. 2, 31; Vell. 2, 116; Oros. 6, 21 *artatis finibus*), tam Africae quam Cyrenaicae L. Cornelius Balbus proconsul Africae et P. Sulpicius Quirinius proconsul Cyrenaicae victoria Garamantica et Marmarica u. c. 734, de qua item dicetur in appendice. Satis recte ita procedunt quae de se hoc loco praedicat imperator.

LAT. 5, 10 11 Gallias et Hispa|nias provi(*n*)cia[*s ab ea parte, qua eas adlui*]t
12 oceanus, [*a*] Gádibus ad osti|um Albis flum[*inis pacavi*].
GR. 14, 3 4 Γαλατίας καὶ ᾿Ισ|[πανίας ἐπαρχείας, ἣ αὐτὰς προσκλύζει] χαθως (?)
5 6 ᾿Ωκε|[ανὸς ἀπὸ Γαδείρων μέχρι τοῦ] στόματος | [Ἄλβιος ποταμοῦ, εἰρήνευσα.]

Sic haec constituenda videntur esse, quamquam sententia magis certa est quam sunt verba nec reperiri potuit, in Graecis elementis 14, 4 ΧΑΘΩΣ quid lateat; nam parum probabiliter Franzius proposuit καθ᾽ ἅς. Ad ea quae modo dixit Augustus, in provinciis, quae finitimae essent barbaris, fines se auxisse, iam adicit in provinciis oceano adiacentibus ad oceanum usque populi Romani imperium se stabilivisse. Cogitavit autem inprimis de bello Cantabrico a. 728. 729. 735, de bello adversus Aquitanos gesto a Messalla a. 726 vel 727, de expeditionibus Tiberii contra Frisios Chaucosque a. 757. 758.

LAT. 5, 12 13 [*Alpes a reg*]ione ea, quae [*p*]roxima est Ha|driano mari, [*ad Tuscum imperio adieci,*] nulli genti bello per iniuriam |
14 inlato. §
GR. 14, 6 7 8 Ἄλπ[ει]ς | ἀπὸ [τοῦ πελάγους τοῦ Εἰονί]ου μέχρι Τυρ|[ρηνικοῦ τῇ
9 ἡγεμονίᾳ προσέθη]κα οὐδε[ν]ὶ | [τῶν ἐθνῶν πόλεμον ἀδίκως ἐπενεγκών].

Caput hoc priores male confuderunt cum praecedente, in ΑΛΠΗΣ latere putantes Albim fluvium. De rebus praeter Suetonium Aug. 21: *nec ulli genti sine iustis et necessariis causis bellum intulit* conferenda praesertim inscriptio 'tropaei Alpium', ut ait Plinius, posita a. 747/8 in loco inde dicto *Tropaea Augusti* (Τρόπαια Σεβαστοῦ, Ptolem. 3, 1, 2), hodie Torbia prope Monaecum, nobis autem servata apud Plinium h. n. 3, 20, 136: *Imp. Caesari divi f. Augusto pont. max. imp. XIIII trib. pot. XVII s. p. q. R., quod eius ductu auspiciisque gentes Alpinae omnes quae a mari supero ad inferum pertinebant sub imperium p. R. sunt redactae*, quae gentes deinceps enumerantur. Addit Plinius: *non sunt adiectae Cottianae civitates XV* (sic libri omnes, etiam Leid.), *quae non fuerant hostiles* — scilicet hae a. 745/6 seorsum posuerant arcum alterum Segusione adhuc extantem (Orell. 626). De eodem opinor tropaeo Dio 53, 26 sic scribit ad a. 729,

cum Augustus recusasset triumphos tum decretos cum propter alias victorias tum propter Salassicam (v. ad 1, 22), arcum cum tropaeis (ἁψὶς τροπαιοφόρος) in eius honorem factum esse in Alpibus. Domitae autem sunt gentes Alpinae expeditionibus compluribus: Varronis Murenae in Salassos a. u. c. 729 (Strab. 4, 6, 7 p. 205; Dio 53, 25; Liv. ep. 135; Cassiodor. ad a. 729; Suet. Aug. 21); P. Silii in Camunos et Venostes a. 738 (Dio 54, 20); Tiberii Drusique in Raetos Vindelicosque a. 739 (Suet. Aug. 21 al.); quarta a. 740 in Ligures eos, qui degebant in Alpibus maritimis (Dio 54, 24). Bella igitur haec cum continuarentur per annos complures, tropaeum propter devictas gentes Alpinas omnes (cf. Vell. 2, 90: ***Alpes feris multisque nationibus celebres perdomitae***) statutum est anno demum 747/8, quo bella finem videntur accepisse provincia Raetia constituta; ad annum autem 729 eiusdem tropaei Dio ideo videtur meminisse, quod eo bella Alpina coeperunt.

LAT. 5, 14 Cla[*ssi qui praerat meo iussu*] ab ostio Rheni ad [*s*]ólis
15 orientis re|gionem usque ad ....m navigavit, quo
16 neque terra neque | mari quisquam Romanus ante id tem-
17 pus adit, Cimb[*r*]ique et Charydes | et Semnones et eius-
dem tractus alii Germanorum popu[*li*] per legatos amici|-
18 tiam meam et populi Romani petierunt. s
GR. 14, 9 10 11 Στόλου | .... [ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ῥή]νου ὡς πρὸς | [τὰς
12 ἀνατολὰς μέχρι .... ἔπ]λευσεν, οὗ οὔ|[τε κατὰ γῆν οὔτε ναυσὶ
13 Ῥωμ]αίων τι[ς] προ|[ῆλθε πρὸ τούτου τοῦ χρόνου· καὶ Κίμ]βροι
14 15 καὶ Χά[ρυ|δες καὶ Σέμνωνες καὶ ἄλλα ἔθνη τῶν] Γερμανῶν | [διὰ
16 πρέσβεων φιλίαν ἐμὴν καὶ] δήμου Ῥω|[μαίων ἠξίωσαν.]

Facta sunt haec per expeditionem Tiberii Caesaris a. u. c. 758. Vell. 2, 106: ***classis, quae oceani circumnavigaverat sinus, ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi subvecta exercitui Caesarique se iunxit.*** Plinius h. n. 2, 67, 167: ***septentrionalis oceanus maiore ex parte navigatus est auspiciis divi Augusti, Germaniam classe circumvecta ad Cimbrorum promunturium et inde immenso mari prospecto aut fama cognito Scythicam ad plagam et umore nimio rigentia.*** Post ***usque*** quid supplendum sit, nescio; ***usque ad*** [***Cimbrorum promunturiu***]***m navigavit,*** quod suppeditat locus Plinianus, cum spatium excedat litterarum circiter quattuordecim capax, fortasse ***Tastris*** sive ***Cartris*** Plinii 4, 13, 97 hic locum habuit vel, id quod proposuit Hauptius, ***mons Sevo*** (Plin. 4, 13, 9, 6). Cimbrorum ad Augustum legationem tangit etiam Strabo 7, 2, 1 p. 293: (Κίμβροι) ἔπεμψαν τῷ Σεβαστῷ δῶρον τὸν ἱερώτατον παρ' αὐτοῖς λέβητα, αἰτούμενοι φιλίαν καὶ ἀμνηστίαν τῶν ὑπηργμένων· τυχόντες δὲ ὧν ἠξίουν ἀπῆραν. Degebant ***Cimbri*** secundum Ptolemaeum (2, 11, 12) in extrema Iutlandia. Errore Strabo (7, 1, 3 p. 291; 7, 2, 4 p. 294) inter Rhenum et Albim

eos collocat (cf. Zeuss p. 145), deceptus opinor eo, quod quo tempore Cimbri amicitiam populi Romani petierunt, exercitus Romanus Albim transgressus non est; unde populum hunc sicut alios eodem tempore ad amicitiam p. R. adiunctos credidit esse a sinistra fluvii Albis. At tetigit oram magis septentrionalem in eadem expeditione classis Romana. Etiam ex ipso monumento Ancyrano colligitur fuisse Cimbros trans Albim; nam populorum intra fines constitutorum legationes nullo loco ibi memorantur nec memorari debuerunt, finiri autem imperium Romanum ea aetate Albi fluvio modo (p. 70) vidimus. *Charydes* Ptolemaeus (2, 11, 12) collocat in eadem paeninsula sub Cimbris; praeterea non nominantur, nisi quod inter populos exercitus Ariovisti occurrunt Harudes (Caes. b. Gall. 1. 31. 37. 51; cf. Zeuss p. 152.) *Semnones* notum est fuisse inter Albim et Viadrum (cf. Zeuss p. 130 sq.).

LAT. 5, 18 19 Meo iussu et a[*u*]spicio ducti sunt | [*duo*] exercitus eodem fere tempore in Aethiopiam et in Ar[*a*]biam, quae appel|-
20 [*latur*] eud[*ae*]mon, [*plurim*]aequ[*e h*]o[*min*]um [*g*]en[*t*]is u[*trius*]-
21 que [*c*]o[*piae*] | caesae sunt in acie [*et*] m[*ulti h*]om[*ines*]
22 capti. In [*A*]ethiopiam usque ad oppi|dum Nabata perventu[*m est, cui*] proxima [*est*] *M*[*er*]o[*e*. *In A*]rabiam usque |
23 in fines Sabaeorum pro[*cessi*]t exercitus [*ad*] oppidum Mariba. § |

GR. 14, 16 17 [῾Υπ' ἐμοῦ καὶ ἐμοῖς οἰω]νοῖς αἰσί|[οις δύο στρατεύματα εἰς Αἰ-
18 19 θιοπίαν καὶ] Ἀραβία[ν] | .... [ἀ]πό|[λωλε] ...... [ἐν τ]άξει
20 21 καὶ | .... καὶ προ|[ῆλθεν] ... (*reliqua desunt*).

Ita locum constitui adscitis supplementis quibusdam ab optimae spei iuvene Bormanno propositis, cui praesertim debetur Meroe in v. 22 illata. — Expeditionem Aethiopicam enarrant Strabo 17, 1, 54 p. 820, Dio 54, 5, Plinius h. n. 6, 29, 181. 182. Imminutis propter expeditionem Arabicam Romanorum in Aegypto praesidiis Candace regina Aethiopum incursionem fecit in Thebaidem, Syenen et Elephantinen et Philas expugnavit, cohortes tres ibi in praesidiis agentes cepit, statuas Caesaris deiectas avexit. At contra hostes profectus qui praeerat Aegypto C. Petronius cum hominum milibus minus x, equitibus octingentis primum reiecit eos Pselchin, cumque de pace frustra actum esset, acie eos vicit quique non interfecti essent, omnes fere cum ducibus cepit ipsamque Pselchin expugnavit. Inde pervenit per Premnin aliaque oppida a Plinio recensita Napata, quae regia erat Candaces, eaque item cepit et diruit captivosque et statuas recepit; unde domum rediit praesidio relicto Premni. Ex captivis mille misit ad Augustum tum nuper reversum ab expeditione Cantabrica; reversus autem ex ea est

a. 730 incipiente. Redierunt tamen mox Aethiopes ad Premnin oppugnandam, sed cum iis celeriter obiceret se Petronius, pace denuo confirmata legati Aethiopum convenerunt Augustum Sami, ubi degebat hieme a. 733/4. Itaque gesta haec sunt secundum Strabonem inter a. 729—733, narrantur autem coniuncta a Dione ad a. 732, quo anno secundam Petronii expeditionem factam esse puto, priorem vero anno praecedente, cum quod re arte conexae sunt, tum propter ea quae dicentur de praefectura Petronii. Cum narratione hac omnino conveniunt commentarii Augusti neque quicquam addunt, quod sit alicuius momenti. Terminus expeditionis Aethiopicae hic quoque est oppidum *Nabata* (quam Perroti lectionem confirmat Lucas scribens NI..B...), dictum *Napata* apud Strabonem Ptolemaeum Plinium, Ταvάπη apud Dionem, Ναπάται apud Stephanum Byzantium; quo pervenisse exercitum Romanum et ita prope accessisse ad inclitam urbem Meroen imperator gloriatur.

Iam videamus de expeditione Arabica. Quae quo tempore facta sit, pendet maxime a serie praefectorum Aegypti, qui per hos annos fuerunt; de qua nuper dixit Henr. Krüger (*der Feldzug des Aelius Gallus* Wismari 1862 p. 49). Et constat Cn. Cornelium Gallum primum Aegypti praefectum rexisse eam ab a. u. c. 724, manus sibi intulisse a. 728; quo anno autem provincia abierit, non traditur neque quicquam obstat, quominus anno certe 727 successorem acceperit. — Cornelio statim successisse C. Petronium quamquam plerique statuunt, tamen mihi aliter videtur. Nam ex ordine, quo tres praefectos Cornelium Petronium Aelium nominat Strabo 17, 1, 53 p. 819, nequaquam id efficitur; praeterea autem quae traduntur hoc tantum ostendunt praefectum Petronium fuisse per a. 731. 732. Vacat igitur triennium totum a. 728—730, quod commode tribui potest praefecto C. Aelio Gallo, ita ut in Arabia moratus sit per posteriorem partem anni 729 prioremque a. 730 (hiemavit enim Leucecome et annum vel paullo plus in expeditione consumpsit), rediens inde statim, id est extremo a. 730, successorem acceperit, ut par erat rebus infeliciter gestis. Cui rerum ordini quomodo testimonia auctorum conveniant, iam videamus. Et Dio quidem expeditionem Arabicam refert ad a. 730, quo finem habuit. Deinde Augustus cum scribat *eodem fere tempore* utramque expeditionem susceptam esse, secundum supra explicata eo ipso anno 730, quo Arabica peracta est, cum Syenen occupassent Aethiopes, sequente 731 Petronius contra hos profectus est. Convenit quoque Horatium in libro primo carminum edito c. a. 730 duobus locis (1, 29. 35) meminisse expeditionis Arabicae non factae, sed futurae eamque composuisse cum expeditione item futura Brittannica, cuius mentionem inicit Dio 53, 22 ad a. 727/8. Iosephus denique (ant. Iud. 15, 9, 1. 2. 3) sic scribit, Herodis anno regni tertio decimo (4 Apr. 729 — 3 Apr. 730) famem fuisse in Iudaea eamque continuasse anno sequente (4 Apr. 730 — 3 Apr. 731), regem autem ei subvenisse

frumento empto ab amico suo C. Petronio nuper tum facto praefecto Aegypti (ἔπεμπε δ' ἐπ' Αἰγύπτου τὰ χρήματα, Πετρωνίου τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ Καίσαρος εἰληφότος); mox addit auxilia ab Herode missa esse ad Aelium Gallum propter expeditionem Arabicam. Narratio haec bipertita cum priore parte complectatur res biennii, tantum abest, ut Petronii praefecturam ad a. 729/730 retrahat, ut longe melius conveniat ei quod supra posuimus tempori; nam misisse Herodem in Aegyptum non post priorem, sed post alteram demum messem infelicem, id est post aestatem a. 730, satis apparet eoque ipso tempore amicum Herodi Petronium in Aegyptum venisse Iosephus nisi dicit, tamen indicat. Redit autem scriptor post narrationem de fame bienni absolutam ad res gestas anni prioris missaque aestate a. 729 ad Gallum subsidia. — Quare cum testes omnes consentiant, exploditur Kruegeri opinatio per se parum probabilis Aelium Gallum in Arabiam exercitum duxisse a. 730 praefecto Aegypti C. Petronio, cui postea successerit in praefectura ea, neque ita expeditionem illam eum suscepisse in ipsa praefectura; quamquam neque apparet quo alio nomine ei expeditioni praefuerit vel adeo praeesse potuerit nisi praefecturae Aegyptiacae; praeterea praefectum Aegypti eum tum fuisse significat Plinius (6, 160 cf. 181: *Aelius Gallus ex equestri ordine*), testatur Dio 53, 29. De expeditionis Arabicae termino praeter commentarium conferendi Plinius h. n. 6, 28, 159: *Calingii quorum Mariva* (ita libri) *oppidum significat dominos omnium* et § 160: *Gallus oppida diruit .... et supra dictam Maribam* (ita libri) *circuitu VI mil. p., item Caripetam, quo longissime processit*, et Strabo 16, 4, 24 p. 782: εἰς πόλιν Μαρσυαβαὶ (ita libri) προῆλθεν (Gallus) ἔθνους τῶν Ῥαμμανιτῶν, οἳ ἦσαν ὑπὸ Ἰλασάρῳ. Differt nomine certe Dio 53, 29: μέχρι τῶν Ἀθλούλων καλουμένων χωρίου τινὸς ἐπιφανοῦς ἐχώρησαν. Oppida Maribam et Caripetam constat hodie dici Marib et Châriba, quorum illud est ab oriente Sanae, Châriba diei itinere tantum distat a Marib. Diversum videtur Mariba oppidum de quo agimus ab altero Sabaeorum primario, quod Straboni dicitur *Mariaba* (16, 4, 2 p. 768 et ex Strabone Stephanus p. 433 Mein.) vel *Meriaba* (16, 4, 19 p. 778), Plinio 6, 28, 150 *Marelibata* vel *Arelibata*, Ptolemaeo, 6, 7, 37 *Mariama*. Quodsi de oppido Mariba consensus est inter Augustum et reliquos auctores, id quod adicit pervenisse exercitum *usque in fines Sabaeorum*, cum Gallus pervenerit secundum Strabonem ad Rhammanitas, secundum Plinium ad Calingios, ita accipiendum est, ut Augustus pariter atque Agatharchides Artemidorus (Strab. 16, 4, 19 p. 778) Diodorus meridiem Arabiae in universum, licet minus recte, tribuerit Sabaeis (Mannert 6, 1, 60).

CAPVT XXVII

LAT. 5, 24 Aegyptum imperio populi [*Ro*]mani adieci. §
GR. 15, 1 Αἴγυπτον δήμου [Ῥ]ωμαίων ἡγεμονίᾳ προσέθηκα |.

Aegyptus adiecta est imperio Romano a. 724.

LAT. 5, 24 25 Armeniam maiorem inter|fecto rege eius Artax[*ia cu*]m
26 possem facere p[*ro*]vinciam, malui maiorum | nostrorum
exemplo reg[*nu*]m id Tigrani r[*e*]gis Artavasdis filio, nepoti
27 au|tem Tigranis regis, per T[*i. Ne*]ronem tra[*dere*], qu[*i tum*]
28 mihi privignus erat. | Et eandem gentem postea [*desc*]iscen-
29 tem et rebellantem domitam per Gaium | filium meum regi
30 Ari[*obarz*]ani regis Medorum Arta[*bazi*] filio [*re*]gen|dam
tradidi et post e[*ius*] m[*ort*]em filio eius Artavasdi. Quo
31 [*inte*]rfecto [*Tigra*]|ne[*m*], qui erat ex regio genere Armenio-
rum oriundus, in id re[*gnum*] misi. §
GR. 15, 2 3 Ἀρμενίαν τὴν μείζονα ἀναιρεθέντος τοῦ βασιλέ|ως (nomen deest)
4 δυνάμενος ἐπαρχείαν ποιῆσαι μᾶλλον ἐβου|λήθην κατὰ τὰ πάτ[ρ]ια
5 ἡμῶν ἔθη βασιλείαν Τιγρά|νῃ Ἀρτ[αου]άσδου υἱῷ, υἱωνῷ δὲ
6 Τιγράνου βασι|λέως δ[οῦναι] διὰ Τιβερίου [Ν]έρωνος, ὃς τότ' ἐμοῦ |
7 8 πρόγονος ἦν· καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀφιστάμενον καὶ | ἀναπολεμοῦν
9 δαμασθὲν ὑπὸ Γαΐου τοῦ υἱοῦ | μου βασιλεῖ Ἀριοβαρζάνει, βα-
10 σιλέως Μήδων Ἀρτα|βάζου υἱῷ, παρέδωκα καὶ μετὰ τὸν ἐκείνου
11 12 θάνα|τον τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀρταουάζδῃ· οὗ ἀναιρεθέντος | Τιγράνην,
13 ὃς ἦν ἐκ γένους Ἀρμενίου βασιλικοῦ, εἰς | τὴν βασιλείαν ἔπεμψα.

Prima expeditio Ti. Neronis in Armeniam facta est a. u. c. 734 (cf. Dio 54, 9; Tac. ann. 2, 3; Vell. 2, 94. 122; Iosephus 15, 4, 3; Suet. Tib. 9; Eckhel 6, 98; Hoeck hist. Rom. 1, 375). Artavasdes rex Armeniorum Tigranis filius (Iosephus l. c.; Strab. 11, 14, 10 p. 530; Dio 40, 16) interfectus Cleopatrae iussu a. 724 (Drumann 1, 489) filios duos habuit Artaxian (quod nomen firmant Tacitus et Iosephus; in Dionis libris dicitur Ἀρτάξης 49, 39. 40. 44. 51, 16 vel Ἀρτάζης 54, 9, apud Velleium casu tertio *Artauzdi*) et Tigranen. Horum Artaxias patri successit cumque Augustus eum ex regno pellere decrevisset, antea a propinquis peremptus est; Tigranes fratre regnante Romae degens (cf. Dio 51, 16) post fratris mortem Augusti favore regno potitus ex Neronis manu diadema accepit a. 734. Id fecisse se maiorum exemplo scribit Augustus cogitans de Pompeio, qui a. 688 similiter avo huius Tigrani regnum restituit et diadema ei sua manu imposuit (Drumann 4, 440). Potuisse

eo tempore Armeniam provinciam fieri et Velleius declarat (2, 94: *redacta ea in potestatem populi Romani*) et indicant nummi, qui hanc expeditionem celebrant, non pauci inscripti fere *Armenia capta* vel adeo *Armenia recepta* *). — Mortuo deinde Tigrane et expulsis liberis eius

*) Receptam Armeniam dixit etiam Velleius 2, 122, minus proprie. Difficillimum autem est recte iudicare de nummis expeditionis Armeniae, quorum indicem subieci. Egerunt de iis praesertim Eckhel 6, 82. 98 et Borghesi opp. 2, 115 sq.

1. Argentei monetariorum L. Aquillii Flori et P. Petronii Turpiliani inscripti *Caesar divi f. Armenia capta* (Cohen Aug. n. 299. 300. 364—366)
2. Aureus Victoriam habens inscriptus *Augustus* et *Armenia capta* (Cohen n. 46)
3. Argenteus, in quo cernuntur tiara pharetrae arcus, inscriptus ab una parte *Augustus* (quod in quibusdam exemplis deest), ab altera *Armenia capta*, vel etiam, si fides Borrellio, *Armenia recepta* (Cohen n. 47—49)
4. Argenteus cum typo Armenii stantis cuius quinque modo quod sciam exemplaria adhuc innotuerunt: *a*) musei Britannici (Cohen n. 80), cuius ego ectypum habeo; *b*) adservatum Parisiis apud Rollinum, cuius mihi ectypum misit dux de Blacas; *c*) Parisiis olim apud Gosselinum (Borghesi l. c.), nunc apud alium nescio quem, quod mihi descripsit ad relationem eorum qui viderunt idem Blacas; *d*) Parisiis olim apud Cohenum, qui edidit in ligno incisum *méd des fam.* p. 166 n. 1 (cf. *méd. des emp.* Aug. n. 79), nunc quo pervenerit, ignoratur; *e*) musei Berolinensis (Cohen n. 81), quod vidi. Nummi cum sint omnes formae eiusdem, in antica inscriptum habent tres *a b c* AVGVSTVS, quod abest a duobus reliquis; in postica nummorum *a b c d* sic est: CAESAR DĪV (DIVI nummus *d* teste Coheno) F | ARMEN CAPT | IMP VIII; nam IMP VIIII cum esse dicatur in exemplo musei Britannici, ectypo diligentissime examinato repperi ibi quoque legi IMP VIII cavumque id, quod pro quarta I acceptum est, casui potius deberi. Contra in nummi quinti postica sic est: CAESAR DĪV F | ARMEN RECE | IMP V̄ĪĪ et licet nummus ad marginem paullum imminutus sit, tamen lineola transverse supra VII ducta integra est nec probabile post VII lineam excidisse.

Iam quos primo loco posuimus nummos propter reliquos eorundem triumvirum constat cusos esse ipso anno 734, quo Tiberius in Armeniam expeditionem perfecit, neque quicquam impedit, quominus tam secundus nummus quam tertius eodem tempore vel paullo post signati sint. Tota difficultas vertitur in quarto, quem cui tempori adsignes iure haerebis. Et Eckhelius quidem (6, 82) cum non nosset nisi exemplum Berolinense, propter imperium VII rettulit ad a. 725 vel 726. Iam postquam intellectum est titulum Casinatem (Orell. 597 = I. N. 4229) ab Eckhelio adhibitum ad imperium octavum definiendum male lectum esse neque omnino ad hanc quaestionem pertinere, de Augusti imperiis hisce constat processisse eum imp. VI propter victoriam Actiacam a. 723 Sept. 2 (Oros. 6, 19), imp. VII propter Crassi victoriam Moesiacam a. 725 (Orell. 596 coll. Dione 51, 25; Eckhel 6, 142); imp. VIII a. 729 (Donat. 96, 6; Borghesi opp. 2, 387), propter victoriam Germanicam M. Vinicii secundum Dionem (53, 26), nisi male hanc Dio substituit pro eiusdem anni Cantabrica longe magis clara; denique imp. VIIII Augustum dici in nummis signatis a. 735/6 (Eckhel 6, 100). Propter ipsam Armeniacam expeditionem imperatoris nomen eum iterasse minus probabile est (cf. Dio 54, 7) nec Tiberius eum honorem tum videtur consecutus esse. Quae cum ita sint, nummi cum inscriptione IMP · VII cusi sint necesse est inter a. 725 et 729, cum inscriptione IMP · VIII inter 729 et 735. Augusti autem nomen quod deest in nummo, in quo videtur esse IMP · VII, eo ne utare ad aetatem eius definiendam; nam quamquam praeterea raro abest a nummis anno 726 posterioribus, tamen ex hisce ipsis de quibus agimus nummis id omittunt praeterea quos primo loco posuimus

(Dio 55, 9 loco supplendo ex Zonara), qui videntur esse Tigranes et Erato fratres et coniuges paullo post a Parthis reducti, Artavasdes quidam ab Augusto regnare iussus est (Tac. l. c.) praeterea plane ignotus. Hoc quoque deiecto non sine clade Romanorum (quae causa videtur esse, ob quam Augustus eum praeteriit in commentario) Armeniisque a societate eorum ad Parthos deficientibus (Tac. l. c.; Vell. 2, 100; Dio 55, 9), Tigranes et Erato fratres et coniuges, Tigranis demortui opinor filii, per Phraatem Parthorum regem rursus rerum potiti sunt (Dio 55, 10). Quapropter a. 748 Tiberius denuo iussus est in Armeniam proficisci, sed eo ire noluit (Dio 55, 9 cum Zonara) neque quicquam ad restituendam Artavasdi Armeniam per aliquot annos fecit Augustus, alii duci non ex domo sua committere non ausus eiusmodi expeditionem (Zonar. 10, 36 p. 422 Pind.: οὔτε γὰρ αὐτὸς στρατεῦσαι οἷός τε ἦν διὰ γῆρας, ὅ τε Τιβέριος μετέστη ἤδη, ἄλλον δέ τινα πέμψαι τῶν δυνατῶν οὐκ ἐτόλμα· ὁ Γάϊος δὲ καὶ ὁ Λούκιος νέοι καὶ πραγμάτων ἐτύγχανον ἄπειροι). Tandem aliquando cum Gaius filius vicesimum annum attigisset, a. 753 eum in Orientem misit maxime ad res Armenias componendas Parthosque repellendos. Quod cum Tigranes comperisset, Artavasde quem Augustus regnare iusserat eo ipso tempore morbo absumpto, paternum avitumque regnum ut ab Augusto sibi tribueretur petiit supplicibus litteris missis ne nomine quidem regis adscripto, quas Augustus libenter accepit eumque in Syriam proficisci iussit et bona spe Gai adventum praestolari (Dio in exc. Ursin. p. 87 Bekk. in nota). Sed ante quam Gaius in Syriam perveniret, Tigranes cecidit in bello quodam cum barbaris gesto, soror autem Erato regno se abdicavit (Dio 55, 10a § 5). Quo facto vacans regnum Gaius tradidit Ariobarzani.

omnes et tertio quartoque loco positorum quidam, quos cusos esse post a. 726 extra dubitationem est. — Itaque cum reliquos nummos nihil obstet quominus referamus ad expeditionem Tiberii, Berolinensis, siquidem integer est nec nummularii in eo errarunt, cusus sit necesse est inter a. 725 et 729. At testis is procedit non solum singularis, sed etiam minime probabilis. Refragatur rerum memoria: nam nec per bellum Aegyptiacum nec postea ad a. usque 734 Augustus Armeniam attigit et in gratiam cum Artaxia quidem non rediit (Dio 51, 16), sed tamen passus est eum regnare, neque ullo modo praedicare de se potuit Armeniam cepisse se vel recepisse vir non ita verae gloriae expers, ut per fucum et fallaciam imaginarios triumphos sibi pararet. Refragantur porro ipsi nummi: nam tam quos quarto loco posuimus nummi qui quidem inscribuntur IMP · VIII quam nummus quidam ex citatis sub n. 1 Flori (Cohen *méd. des fam.* tab. 6 Aquill. n. 3) ita similes sunt nummo Berolinensi, ut vix et ne vix quidem separari queant decennii intervallo. Contra patrocinatur nummo nostro quodammodo alter, in quo est *Asia recepta*, signatus sine dubio a. 725 (v. p. 81). Remaneat igitur lis sub iudice, tum demum dirimenda, cum nummi nostri Berolinensis extiterit alterum exemplum, quod aut ostendat in eo olim fuisse vel esse debuisse IMP · VIII aut ab omni dubio eum eximat. Nos hoc tantum adiciemus, si recte is se habet, non cogitandum esse de expeditione Armeniaca inter a. 725 et 729 suscepta ab Augusto, sed incohata tantummodo et mox omissa, ut denarius ille rei cogitatae et speratae magis quam vere perfectae testimonium ferat.

Medum hunc origine dicunt praeter ipsum Augustum Tacitus ann. 2, 4 et Dio 55, 10 (cf. 53, 33), hic addens eum ad Romanos venisse cum Tiridate Partho, quando is certans cum Phraate fratre de regno Parthorum exul a. 731 Romam profectus est. Hoc ex commentario Augusti solo discimus, filium eum fuisse regis Medorum Artavasdis, de quo Artavasde data opera dicemus ad 6, 9. Medorum autem regia stirps cum Armenia affinitate coniuncta cum esset (Strab. 11, 13, 1 p. 523), haec sine dubio causa fuit cur hunc maxime Augustus deligeret (cf. Suetonius c. 48: ***reges socios etiam inter ipsos necessitudinibus mutuis iunxit, promptissimus affinitatis cuiusque atque amicitiae conciliator et fautor***). Ariobarzanen volentibus Armeniis praefectum esse Tacitus scribit; contra Dio narrat, cum eum Gaius Armeniis regem imposuisset, bellum inde ortum esse a. 755, in quo Artagira obsidens Gaius vulneratus paullo post (21 Febr. 757) ex eo vulnere obiit*). — Deinde Tacitus ann. 2, 4: ***Ariobarzane,*** inquit, ***morte fortuita absumpto stirpem eius haud toleravere*** et Dio 55, 10: τὴν Ἀρμενίαν τότε μὲν ὁ Ἀριοβαρζάνης, ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ οὐ πολλῷ ὕστερον Ἀρταβάζης ὁ υἱὸς παρά τε τοῦ Αὐγούστου καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Interfectum esse Artavasden Ariobarzanis filium comperimus ex

*) Huc spectare fastorum Ripatransonensium frustulum Henzenus intellexit; supplementa tamen ab eo proposita (C. I. L. p. 472) nimis recedunt ab horum fastorum spatiis universaque eorum ordinatione, qualem patefacit frustum alterum (supra p. 39): scilicet ponebantur ibi primum consules anni totius, deinde res eius anni memorabiles, tertio loco magistratus eius anni municipales. Crediderim equidem frustum hoc pertinere ad solum annum 757 et sic fere restituendum esse:

cos. *sex. aelius catus* *c. sentius saturninus*
suf. k. iul. *c. clodius licinus*
cn. sentius saturninus
viiii k. mart. c. caesar AVG · F · DEC*essit in lycia*
*annum agens xxi*II · ROMAE · IVSTIT*ium indic*
tum est DONEC · OSSA · EIVS · IN · *ma*ESO*laeum in*
ferrentur V · EID · SEPT · BELLVM · CVM *hostibus*
p. r. gerens IN · ARMENIA · PERCVSS*us est dum*
*obsidet ar*TACIRAM · ARM*eniae oppidum*
v k. iul. imp. caesar TI · *f* · D*rusum n. adoptavit*

Extremo versu, ubi TIED traditur, possunt etiam IIvirum nomina fuisse; at adoptio Tiberii filii Drusique nepotis vix in tali laterculo potuit praeteriri. In universum conferendum est decretum Pisanorum (Orell. 643), in quo sic est: *C. Caesarem Augusti — filium divi nepotem post consulatum, quem ultra finis extremas populi Romani bellum gerens feliciter peregerat, bene gesta re publica, devicteis aut in fidem receptis bellicosissimis ac maximis gentibus, ipsum volneribus pro re publica exceptis in eo casu crudelibus fatis ereptum populo Romano;* item post alia: *oportere ex ea die, qua eius decesus nuntiatus esset, usque ad eam diem, qua ossa relata atque condita iustaque eius manibus perfecta essent, cunctos veste mutata — convictibus sese apstinere* cet. Iustitium nullum indictum est Pisis propterea, quod eo tempore forte ibi magistratus non erant neque quisquam iure dicundo praeerat.

solo Augusti commentario. Temptatum deinde esse imperium feminae cui nomen Erato, eiusdem omnino quae antea regnarat cum fratre et marito Tigrane, sed hanc quoque brevi pulsam esse Tacitus addit. — *Incerti* deinde *solutique* Armenii, Tacitus pergit, *et magis sine domino quam in libertate profugum Vononen in regnum recipiunt.* Vononen tamen recepisse videntur post mortem demum Augusti, per extremos autem Augusti annos Tigranes is, quem post Artavasdis mortem regem se Armeniis misisse Augustus scribit, inane regis nomen obtinuisse Armenia eo tempore vere sine domino agente. Quod confirmat aequalis Strabo 6, 4, 2 p. 288, enumeratis populis, qui a Romanis dominos acciperent, ita pergens: Ἀρμένιοι δὲ — παρουσίας δέονται μόνον τῶν ἡγησομένων, καλῶς δὲ κρατοῦνται· νεωτερίζουσι δὲ διὰ τὰς τῶν Ῥωμαίων ἀπασχολίας. Tigranes ille sine dubio is est, de cuius caede a. p. Chr. 36 patrata exposuerunt Tacitus (ann. 6, 40. 14, 26) et Iosephus (ant. 18, 5, 4 coll. 17, 1, 1. 2 et bell. Iud. 1, 28, 1). Scilicet Alexander, regis Iudaeorum Herodis Magni et Mariamnae filius, ex Glaphyra filia Archelai regis Cappadociae ultimi filios duos suscepit Alexandrum et Tigranen, quorum alter Tigranes *Armeniae quondam potitus* (ita Tacitus accuratius quam Iosephus βασιλεύων Ἀρμενίας) a. p. C. 36 Tiberii iussu ad supplicium ductus est nec liberos reliquit, alterius autem filii Alexandri filius Tigranes postea a Nerone a. p. C. 60 rex Armeniae factus est. Hanc Alexandri stirpem coniunctam fuisse cum Armenia regia cum Tigranis nomen prodit tam filio quam nepoti Alexandri impositum, tum quod Neroniana aetate ex hac stirpe ortum principem Romani Arsacidis opposuerunt; denique Iosephus b. Iud. 2, 11, 6: ἡ Ἀλεξάνδρου γενεά, inquit, τῆς μεγάλης Ἀρμενίας ἐβασίλευσε. Puto autem Archelai regis Cappadociae uxorem, Tigranis aviam maternam nobis ignotam ex domo Armenia regia originem duxisse. Iam cum ex monumento Ancyrano constet extremis Augusti annis Tigranem quendam Armeniae imperasse ex regio genere Armeniorum oriundum, in hunc tam recte conveniunt omnia quae a Tacito Iosephoque narrantur de Tigrane a Tiberio interfecto Armenia quondam potito et aliqua ratione ad stirpem Armeniam regiam pertinente, ut necessario idem sit habendus. Contrarium quidem defendit Nipperdeius ad Tac. 6, 40 Armeniam, qua Tigranes a Tiberio interfectus quondam potitus sit, statuens minorem esse ab avo eius Archelao Cappadociae rege quondam possessam. At et Armenia, ubi simpliciter ita appellatur, omnino maior est; et posteros Alexandri, id est Tigranen utrumque, regnavisse in maiore Armenia diserte testatur Iosephus (l. c.); denique non assequor, cur propterea, quod avus Archelaus Armeniam minorem aliquando habuit, nepos dici possit ea potitus esse.

LAT. 5, 31 32 Pro|vincias omnis, quae trans Hadrianum mare vergun[*t a*]d
33 orien[*te*]m, Cyre|nasque, iam ex parte magna regibus eas
34 possidentibus, i[*tem antea*] Siciliam et | Sardiniam occu*pa*-*tas* bello servili reciperavi. § |

GR. 15, 13 14 Ἐπαρχείας ἁπάσας, ὅσαι | πέραν τοῦ Εἰονίου κόλπου διατείνουσι
15 16 πρὸς ἀνα|τολάς, καὶ Κυρήνην ἐκ μεί[ζ]ονος μέρους ὑπὸ βασι|λέων
17 κατεσχημένας καὶ ἔμπροσθεν Σικελίαν καὶ Σαρ|δὼ προκατειλημ-[μ]ένας πολέμῳ δουλικῷ ἀνέλαβον. |

De provinciis Sex. Pompeio ereptis Sardinia a. 716, Sicilia a. 718 videantur quae diximus ad 5, 1. Provinciae autem quae priore loco indicantur sunt permissae Antonio pacto Brundisino Macedonia, Achaia, Asia, Pontus et Bithynia, Cilicia cum Cypro, Syria, Creta et Cyrenae. Ex his tres certe quas postremo loco posuimus regibus elargitus est Antonius. Scilicet Ciliciam tradidit Ptolemaeo filio (Plutarch. Ant. 54), regionibus tamen quibusdam inde avulsis donatisque partim Amyntae Galatiae regi (Dio 49, 32; Marquardt 3, 1, 168), partim Cleopatrae (Strab. 14, 5, 3 p. 669. 671). Cyprum totam dedit Cleopatrae et sorori eius Arsinoae (Plut. l. c.; Dio 49, 32. 41; Strab. 14, 6, 6 p. 685); Syriam divisit inter Ptolemaeum filium suum (Plutarch. l. c.) et Cleopatram uxorem (Plutarch. l. c.; cf. Dio 49, 32 et Euseb. ad a. u. c. 723); Cretae partem certe Cleopatrae liberisve eius concessit (Dio 49, 32); Cyrenas denique Cleopatrae filiae suae tradidit (Plut. l. c.; Dio 49, 32. 41). Praeterea si recte scribit Dio (49, 41) Ptolemaeo filio omnia inter Euphraten et Hellespontum attributa esse, imperavit is etiam Asiae et Bithyniae provinciis; at refragari videtur Plutarchus nec per se narratio haec probabilis est, cum magnae tantum partis provinciarum regibus concessae Antonium incuset ipse Augustus. Attali igitur Nicomedisque regna Antonius a Romano imperio non avulsit; at restituit regnum Aegypti finibus antiquis, ut Cyprus et Ciliciae Syriaeque pars, fortasse etiam Creta ei adicerentur, tradiditque Cleopatrae uxori eiusque ex Caesare filio Ptolemaeo Caesarioni. Restituit item regnum Cyrenarum tradiditque Cleopatrae filiae suae ex Cleopatra. Restituit etiam regnum Syriae adiecta parte maiore Ciliciae tradiditque filio suo ex Cleopatra natu minori Ptolemaeo Philadelpho. Constituturus erat praeterea regnum Armeniae, cui accederent Media Parthiaque, destinavitque alteri filio ex Cleopatra natu maiori Alexandro (Liv. ep. 131; Plut. l. c.; infra p. 95). Quae imperii Romani imminutio vel praecipua causa fuit belli ab Augusto contra Antonium suscepti (Dio 50, 1; Plut. l. c.). Receptas autem provincias, scilicet debellato Antonio a. u. c. 724, etiam nummi memorant, certe nummulus pondere quinarii inscriptus ***Asia recepta*** (***röm. Münzwesen*** p. 707), qui propter inscriptionem ***Caesar imp.*** *VII* cusus sit necesse est inter a. 725 et 729 (v. p. 77), videtur autem cusus esse ipso

a. 725, quo incipiente Caesar morabatur in Asia minore (Dio 51, 18). De aetate admodum dubia nummorum similium, in quibus est ***Armenia recepta*** vel ***capta,*** supra (p. 77) dixi.

CAPVT XXVIII

LAT. 5, 35 Colonias in Afri*ca* ***Sicilia*** [*M*]acedonia utraque Hispania
36 Ach[*aia A*]s[*i*]a [*Syria*] | Gallia Narb*onensi* ***Pi***[*si*]*dia* militum
deduxi s.

GR. 15, 18 19 Ἀποικίας ἐν Λιβύῃ Σικελίᾳ Μακεδονίᾳ ἐν ἑκατέ|ρᾳ τε Ἱσπανίᾳ
20 Ἀχαίᾳ Ἀσίᾳ Συρίᾳ Γαλατίᾳ τῇ πε|ρὶ Νάρβωνα Πισιδίᾳ στρατιω-
[τ]ῶν κατήγαγον.

Efficitur ex his Augustum in provinciis certe colonias nullas deduxisse nisi militares eique testimonio cur fidem denegemus non intellego, quamquam aliter visum est Zumptio (comm. epigr. 1, 362). Nam Carthago et Corinthus coloniae fuerunt non Augusti, sed Iuliae deductae aut a Caesare patre aut a triumviris rei publicae constituendae, quas colonias triumvirales nequaquam inter suas Augustus numeravit; Dyrrachium autem fuisse coloniam civium non colligitur ex Dione 51, 4, cum quae simul nominatur Philippensis eam constet fuisse militarem neque quicquam obstet, quominus Dyrrachium praeter Italicos extorres Augustus etiam veteranos colonos miserit. — Habet autem colonias ab Augusto deductas inter alias Mauretania (nam in Africa propria colonias deduxisse videtur nullas) Cartennam (Marquardt 3, 1, 231); Sicilia Panhormum Thermas Tyndarin (Marquardt l. c. p. 76); Macedonia Dyrrachium Philippos (Marquardt l. c. p. 118); Hispania citerior Caesaraugustam (Marquardt l. c. p. 83); ulterior Emeritam (Marquardt l. c. p. 85); Achaia Patras (Marquardt l. c. p. 85); Asia Alexandream Troadis (Marquardt l. c. p. 144); Syria Berytum (Marquardt l. c. p. 199); provincia Narbonensis Nemausum (Borghesi ***iscr. Perugina*** p. 4); Pisidia Antiochiam (Marquardt l. c. p. 157). Nummos harum deductionum testes legionumque etiam numeros enuntiantes habemus ex Hispania citeriore Caesaraugustanos (***leg.*** *IV.* ***leg.*** *VI.* ***leg.*** *X*: Eckhel 1, 37); ex ulteriore Emeritenses et Cordubenses (***le.*** *V. X* in utrisque: Eckhel 1, 12. 19), item Accitanos (***l.*** *I. II*: Grotefend, ***Zeitschrift für Alterthumswissenschaft*** 1840 p. 654); ex Achaia Patrenses (*X. XII,* non *XXII*: C. I. L. III, p. 95); ex Syria Berytenses (*V. VIII*: Eckhel 3, 356; intellegi v Mac. et VIII Aug. ostendunt nummi Heliupolitani apud Eckhelium 3, 335). Legio VI, quae nominatur in nummis Ruscinonis (Eckhel 1, 70), magis videtur deducta esse eo a Caesare patre. Legionis secundae veteranos deductos esse Cartennam Plinius (h. n. 5, 20, 20) refert. Plene haec persequi huius loci non est; in universum conferenda sunt quae adnotavimus ad 3, 22 sq. — Ab-

sunt ab hoc laterculo ex provinciis ante Augustum factis praeter Illyricum (vide ad 5, 36) Sardinia, Galliae reliquae excepta Narbonensi, Bithynia, Cilicia, Cyrenae; ex provinciis ab Augusto constitutis non nominatur nisi Pisidia contributa cum Galatia provincia. Sequitur, ut in provinciis modo indicatis coloniam nullam Augustus deduxerit; unde exempli causa vix videtur posse admitti coloniam Apameam in Bithynia constitutam esse ab Augusto (Marquardt 3, 1, 153). — Notabile denique hic nominari Hispaniam utramque, cum plerique divisionem ulterioris Hispaniae in Baeticam et Lusitaniam adscribant Augusto (cf. Marquardt 3, 1, 82), secuti Appiani (Hisp. 102) non testimonium, sed coniecturam quaeque de divisione provinciarum refert Dio (53, 12) nec ipsa omni exceptione maiora. Scriptores aetatis Tiberianae Strabo et Mela cum Baeticam Lusitaniamque distinguant, neutram agnoscunt aetatis Augustae auctores *); ne tituli quidem, sicut quaerenti mihi respondit Aemilius Huebner, certa argumenta suppeditant, ex quibus eluceat provincias eas fuisse ante Tiberium (Orelli 3128: ***leg. Ti. Caesaris Aug. prov. Lusitan.*** coll. Grut. 227, 6 = C. I. L. II n. 473). Quare videndum, ne ulteriorem Tiberius magis quam Augustus diviserit.

LAT. 5, 36 37 Italia au[*te*]m ...... [*colo*]ni|as, quae vivo ***me celeberrima***e et
38 frequentissimae fuerunt, [***duodetriginta a me***] | deductas h*abet*. |
GR. 15, 20 21 22 Ἰτα|λία δὲ εἴκοσι ὀκτὼ ἀποικίας ἔχει ὑπ' ἐμοῦ καταχθεί|σας, αἳ ἐμοῦ περιόντος [πλ]η[θ]ύ[νουσ]αι ἐτύνχανον. |

Cf. Suet. Aug. 46: ***Italiam duodetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentarit.*** Spatia lacunarum indicant ante ***colonias*** vocabulum aliquod sex circiter litterarum deesse, fortasse ***eiusmodi*** vel ***militum***. — Qui de coloniis Augustis in Italia XXVIII postremum data opera egit Borghesius (***sulla iscrizione Perugina della porta Marzia*** 1850 p. 8 sq.) vigintiquinque earum deprehendisse sibi visus est, quae sunt hae: 1) Acerrae 2) Ariminum 3) Atella 4) Ateste 5) Augusta Bagiennorum 6) Augusta Praetoria 7) Augusta Taurinorum 8) Beneventum 9) Brixia 10) Capua 11) Cumae 12) Dertona 13) Firmum 14) Graviscae 15) Laurentum 16) Liternum 17) Minturnae 18) Nuceria Constantia 19) Parma 20) Perusia 21) Puteoli 22) Sora 23) Teanum Sidicinum 24) Verona 25) Volturnum. Admisit autem Borghesius quoque complures auctoritatis parum certae. Tota quaestio non solum huius commentarioli fines egreditur, sed etiam haud scio an

*) Verum est apud Livium legi 28, 2: ***Poenus cum castra tum forte ad sociorum animos in Baetica continendos in fide haberet;*** at verba ***in Baetica*** eo quo leguntur loco ferri posse negant Dukerus et Madvigius recte, crediderimque ea non transponenda esse, sed delenda utpote adscripta ad antiquissimum hiatum explendum. Nam nullo loco praeterea pro ulteriore Hipania Baeticam Livius videtur usurpasse.

umquam certa ratione definiatur; nam nec per testimonia libri coloniarum nec per Iuliae et Augustae agnomina coloniis attributa de auctore Augusto satis liquere putaverim. Denique hoc quoque dubium, colonias a se deductas in Illyrico, ut Iader et Salonas, utrum provincialibus Augustus annumerarit an Italicis; certe in recensu provinciarum, quo colonias misit, Illyricum non nominat videturque etiam alio loco (5, 6) Illyricum Italia comprehendisse. Magis tamen putarim hoc certe loco colonias in Illyrico constitutas inter duodetriginta non numerari.

CAPVT XXIX

LAT. 5, 39 Signa milit*aria complur*[*a per al*]ios [*du*]ces amis*sa* devic-
40 ti[*s ho*]*st*[*ibus recip*]era[*ri*] | ex His*pania et* [*Gallia et a*
Dalm]ateis. $
GR. 15, 23 24 Σημέας στρατιωτικὰς [πολλὰς ὑπ]ὸ ἄλλων ἡγεμό|νων ἀποβεβλη-
16, 1 μέν[ας νεικήσας τοὺ]ς πολεμ[ί]ους ‖ ἀπέλαβον ἐξ Ἱσπανίας καὶ
2 Γαλατίας καὶ παρὰ | Δαλματῶν.

Dalmatas Appianus scribit signa Gabinio a. u. c. 706 et Vatinio a. u. c. 710 adempta (Illyr. c. 12. 25 cum nota Schweighaeuseri) reddidisse Augusto a. 721 (ib. c. 28). De recuperatione signorum ab Hispanis, bello opinor Cantabrico a. 728. 729, et a Gallis auctores tacent.

LAT. 5, 40 41 Parthos trium exercitum Roman[*o*]‖rum *spolia et signa re*[*d-*
42 *dere*] mihi supplicesque amicitiam populi Romani | petere
coegi. $ *Ea autem si*[*gn*]a in penetrali, quod est in templo
43 Martis Ultoris, | reposui.|
GR. 16, 2 3 Πάρθους τριῶν στρατευμάτων Ῥωμαί|ων σκῦλα καὶ σημέας ἀπο-
4 δοῦναι ἐμοὶ ἱκέτας τε φι|λίαν δήμου Ῥωμαίων ἀξιῶσαι ἠνάγκασα.
5 ταύτας | δὲ τὰς σημ[έ]ας ἐν τῷ Ἄρεως τοῦ Ἀμύντορος ναοῦ
6 ἀ|δύτῳ ἀπεθέμην.|

Intelleguntur signa amissa a Crasso Antonioque. Cf. Iustin. 42, 5, 11: *tota Parthia captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu recollecti signaque cum his militaria Augusto remissa.* Livius ep. 141: *pax cum Parthis facta est signis a rege eorum, quae sub Crasso et postea sub Antonio capta erant, redditis* *). Suet. Aug. 21: *Parthi — signa militaria quae*

*) Leguntur haec apud Livium loco non suo ad a. 744: cuius perturbationis causam Zumptius (comm. epigr. 2, 83) inde repetivit, quod eo anno Phraates liberos Augusto tradiderit, Livius autem eius traditionis narrationem ab signis olim restitutis exorsus sit. At traditionem liberorum non a. 744 factam esse sed paullo post annum 745 ostendemus infra ad 6, 3; praeterea apertum est, cum desint epitomae librorum 136. 137, in quibus narrabantur res gestae per a. 730 — 738, haec verba inde nescio quo casu relicta male adhaesisse ad ep. 141.

M. Crasso et M. Antonio ademerant reposcenti reddiderunt obsidesque insuper obtulerunt. Vell. 2, 91: ***ab rege Parthorum signa Romana, quae Crasso oppresso Orodes, quae Antonio pulso filius eius Phrahates ceperant, Augusto remissa sunt.*** Vergilius († 735) in Aeneidis 7, 605: ***seu*** (parant) ***tendere ad Indos Auroramque sequi Parthosque reposcere signa,*** ubi tangit poeta quam parabat Augustus in Syriam et adversus Parthos expeditionem. Ad ***signa*** schol. Veron. adnotant: ***quae Licinio Crasso interfecto interceperant Parthi; haec*** [***recepit***] ***Augustus. Huius facti Nicae*** (sic liber, v. mus. Rhen. nov. 19, 639) ***repraesentantur in arcu, qui est iuxta aedem divi Iulii.*** Praeterea cf. Dio 53, 33. 54, 8; Cassiodor. ad a. 734; Oros. 6, 21; Florus 2, 34; Eutropius 7, 9, qui omnes non meminerunt nisi Crassianorum signorum. Crassi clades a. u. c. 701 notissima est egeratque de signis civibusque tum captis restituendis iam cum Phraate Antonius (Dio 49, 24). Antonii autem, cum trium exercituum Romanorum signa Augustus ponat, duos exercitus a Parthis victos esse significat. Similiter Horatius sic ait in carmine (3, 6) scripto a. 726 (vide supra ad 4, 17): ***iam bis Monaeses et Pacori manus non auspicatos contudit impetus nostros et adiecisse praedam torquibus exiguis renidet,*** ad quem locum haec Porphyrio: ***bis Parthos rettulisse de nobis victoriam dixit, quia et Crassum antea et tum Decidium Saxam in Syria*** (***cum decium saxam in aria*** cod. Monac.) ***occiderant.*** Erravit interpres de strage Crassiana cogitans ab huius carminis argumento aliena neque ad Monaesem Pacorumve referenda; recte autem Saxae mentionem inicit. Scilicet tangit poeta clades duas Antonianas alteram a. 714, quo L. Decidius Saxa Syriae legatus a Pacori ducibus victus et interfectus est (Drumann 1, 436), alteram a. 718, quo in expeditione ipsius Antonii duae legiones cum legato Oppio Statiano a Parthis Medisque ad internecionem caesae sunt (Drumann 1, 454). Quarum signa tum capta quamvis Medi a. 721 ipsi Antonio reddidissent (Dio 49, 44), tamen quae Parthi ceperant non restituta sunt nisi cum signis Crassianis. Monaesen accepimus propter dissensionem cum rege Phraate a. 717 a Parthis fugisse ad Antonium eique se obtulisse ducem belli futuri effecturumque se spopondisse, ut plerique Parthi sponte sua Romanis se traderent; exceptum ita pro sûmma spe in eo posita maximis honoribus destinatumque ab Antonio, quem Parthorum regem faceret, mox a Phraate sibi metuente in patriam revocatum esse et incolumem dimissum ab Antonio (Dio 49, 23. 24.; Plutarch. Ant. 37). Hunc ut in bello a. 718 Parthis praefuisse statuamus et praecipuum auctorem fuisse cladis Oppianae, requirit cum locus Horatianus tum quod narrat Plutarchus (Ant. 46) in reditu Antonium servatum esse Monaesis beneficio gratiam sibi referentis. — Diverse Chishullus reliquique interpretes cogitarunt de duobus exercitibus Antonii victis a. 718 duce Oppio Statiano legato et ipso Antonio duce (cf. Drumann 1, 454). At proprie copiae quibus An-

tonius praefuit in bello a. 718 non sunt nisi exercitus unus nec crediderim a. 718 signa amissa esse ulla nisi cum Statiano legato. Nam ipse Antonius etsi rediens multos homines amisit, tamen signa ei hostes nulla videntur abstulisse. — Recepit tam cives captivos quam signa militaria Augustus a rege Phraate a. 734 in Syria agens (Dio 54, 8 cet.) vel potius iussu eius Ti. Nero (Suet. Tib. 9). Eo tempore Parthos etiam amicitiam populi Romani supplices petiisse praeter commentarium indicant nummi plerique, in quibus Parthus genu flexus signum militare offert (Eckhel 6, 95); denique Horatius ep. 1, 12, 27: ***ius imperiumque Phraates Caesaris accepit genibus minor*** et Orosius 6, 21: ***Parthi — signa — remiserunt regiisque obsidibus traditis*** (cf. ad 6, 3) ***firmum foedus fideli supplicatione meruerunt.*** — De duplici aede Martis Ultoris, altera minore in Capitolio dedicata a. 734, altera maiore in foro Augusto dedicata a. 752 duplicibusque ludis Martialibus diebus Mai. 12 et Aug. 1 dixi in C. I. L. vol. 1 p. 393 ibique ostendi illam aedem illumque diem proprie pertinere ad signa a Parthis recepta, hanc aedem et hunc diem proprie ad victoriam Philippensem. Signa ea primum in Capitolio reposita constat translata esse in aedem maiorem postquam ea dedicata est, ut hanc omnino hoc loco Augustus significet. Horatius Propertiusque carminibus per ipsos hos annos scriptis signorum quidem restitutorum meminerunt (Horat. carm. 4, 5, 16; ep. 1, 18, 56; Propert. 3, 10, 13. 4, 4, 6 sq. 4, 5, 48; 4, 12, 3. 5, 6, 79) eaque non obscure indicant tum stetisse in Capitolio (Horat. carm. 4, 15, 6: ***signa nostro restituit Iovi;*** Propert. carm. 4, 4, 6: ***adsuescent Latio Partha tropaea Iovi***); at quam neuter eorum perfectam vidit Martis aedem nusquam memorant, ne ab Ovidio quidem celebratam nisi in solis fastis (5, 549 sq. cf. 6, 459). Ibi dicitur ***Martis bis ulti***, scilicet qui ultus esset primum caedem Caesaris dictatoris, deinde stragem Crassianam. Nummi aedem Martis Ultoris exhibentes cum ex parte certe cusi sint a. 735/6 (Eckhel 6, 100; Cohen Aug. 37), repraesentant aut aedem Capitolinam aut quod Borghesius (opp. 2, 379) probavit et ego quoque praetulerim, aedem maiorem antequam perficeretur.

CAPVT XXX

LAT. 5, 44 Pannonio*rum gentes, qua*[*s a*]nte me principem populi Ro-
45 mani exercitus nun|quam ad[*i*]*t*, ***devictas per Ti.*** [***Ne***]ronem,
46 qui tum erat pri[*rig*]n[*us et*] legatus meus|, imperio ***populi Romani*** ***s***[***ubie***]ci protulique finis Il[***lyrici ad ripam***] fluminis |
47 [***D***]an[*uv*]i[*i*]. ***Quod*** [***D***]*a*[*cor*]*u*[***m transg***]res[***su***]s exercitus meis
48 [***auspici***]***s pro***[***flig***]***a***[***tus vic***]|tusque [***est, et***] ***pos***[***tea trans Da-***

49 *nuvi*]um ductus [*exercitus meus Dacorum*] | gentes im[*peria populi Romani perferre coegit*]. |

Gr. 16, 7 8 Πανν[ο]νίων ἔθνη, οἷς πρὸ ἐμοῦ ἡγεμόνος στράτευ|μα Ῥωμαίων
9 οὐκ ἤγγισεν, ἡσσηθέντα ὑπὸ Τιβερίου | Νέρωνος, ὃς τότ' ἐμοῦ
10 ἦν πρόγονος καὶ πρεσβευτής, | ἡγεμονίᾳ δήμου Ῥωμαίων ὑπέταξα
11 τά τε Ἰλλυρι|κοῦ ὅρια μέχρι Ἴστρου ποταμοῦ προήγαγον· οὗ ἐπ[ι]|-
12 13 τάδε Δάκων διαβᾶσα πολλὴ δύναμις ἐμοῖς [αἰσίοι]ς οἰω|νοῖς
14 κατ[ε]κόπη. καὶ ὕστερον μεταχθὲν τὸ ἐμὸν στρά|τευμα πέραν Ἴστρου
15 τὰ Δάκων ἔθνη προστάγματα | δήμου Ῥωμαίων ὑπομένειν ἠνάγκασεν|.

Pannonios domuit Ti. Nero ab a. 742 ad a. 745; nam de hac expeditione cogitandum esse, non de rebellione Pannoniorum a. 759—762 et ex aliis indiciis apparet et inde maxime, quod hoc tempore Tiberius non privignus Augusti fuit, sed filius. Ipse Augustus antea bello Dalmatico u. c. 719. 720 Pannonios devicerat primus Romanorum (cf. Hoeck 1, 1 p. 377. 2 p. 27 sq.). Legatum suum cum Augustus appellet Tiberium, apparet eum tum praefuisse Illyrico sive Dalmatiae provinciae (cf. ad 5, 6. 35. 36); quocum conferendum quod refert Dio 54, 34 Illyricum a. 727 senatui traditum propter hoc ipsum bellum Augusto permissum esse. Protulisse se tum fines Illyrici provinciae Augustus vere dicit; nam provincia nova Pannonia constituta est a. demum 763 (Marquardt enchir. 3, 1, 103; ***Statistik der röm. Prov.*** p. 12). Eo ipso tempore prolatos esse fines imperii Romani ad Danuvium diserte quod sciam nemo praeterea tradidit; immo Dio in oratione quadam (50, 24) Augustum primum dicit ad Danuvium accessisse expeditione Pannonica a. 720, Suetonius autem (Tib. 16) ad bellum Pannonicum a. 759 sq. refert ***totum Illyricum, quod inter Italiam regnumque Noricum et Thraciam et Macedoniam interque Danuvium flumen et sinum maris Hadriatici patet, perdomitum et in dicionem redactum.***

Legati nomine Tiberium ab ipso Augusto appellari eo magis notabile est, quod ob has res gestas Tiberio a. 742 triumphus decretus est, cui Augustus licet substituerit ornamenta triumphalia (Dio 54, 31), tamen vel sic apparet decerni potuisse; deinde ob easdem a. 745 ovans urbem ingressus est (Dio 55, 2; Sueton. Tib. 9; Vell. 2, 97). Nam ita refutatur, quod Zumptius (comm. epigr. 2, 116 sq.) demonstratum ivit legato nulli imperatoris neque triumphum neque supplicationem concessam esse. Scilicet secundum legem antiquam non triumphasse nisi qui suis auspiciis rem gessisset notum est; at Caesar dictator primum eundem honorem legatis suis Q. Fabio Maximo et Q. Pedio habuit a. 709 (Dio 43, 42) similiterque postea P. Ventidius legatus M. Antonii de Parthis triumphavit a. 716 (Dio 49, 21 coll. 48, 41; act. triumph. Capit.; Drumannus 1, 446) eodemque exemplo initio principatus Augusti alii non pauci legati eius triumphum

obtinuerunt. Posterioribus tamen annis id agens, ut honorem triumphi sibi suisque reservaret, legatis tanquam propriis auspiciis carentibus eum negavit (cf. Vell. 2, 115), proconsules vero a bello gerendo ut magis magisque abstinerent compulit, ut post proconsules Africae Atratinum a. 733 et Balbum a. 735 ne horum quidem ullus triumphasse inveniatur. Iam igitur res eo pervenit, ut triumphus non permitteretur nisi imperatoribus ipsis et imperatorio fastigio destinatis; hi vero utrum suis auspiciis rem gessissent an imperatoris, iam parum intererat.

De Dacis sive Getis quae traduntur Augusti aetate non multa et perturbata, diligentius consideremus necesse est. Primum iam a. 719 Caesar post devictos Pannonios Segestam sive Sisciam ad Savum propterea maxime dicitur occupavisse, ut inde aggrederetur Dacos et Bastarnas (Appian. Illyr. 22. 23). Deinde Cotisoni Getarum regi filiam Iuliam despondisse dicitur eiusque filiam rursum in matrimonium petiisse c. a. 720 (Suet. Aug. 63), nimirum ut eum socium haberet adversus Antonium; quod Cotiso aspernatus (Frontin. strat. 1, 10, 4) cum Antonio potius stetit (Dio 51, 22 cf. 50, 6). Unde per bellum Actiacum timuerunt Itali homines non magis classem Aegyptiacam quam incursionem Dacorum, sicut apparet ex Vergilio in georgicis editis a. 723 (2, 497: ***coniurato descendens Dacus ab Histro***), item ex Horatio in satura scripta c. a. 723 (2, 6, 53: ***num quid de Dacis audisti?***) et in carmine (3, 6, 13) facto a. 726 (v. ad 4, 17): ***paene occupatam seditionibus delevit urbem Dacus et Aethiops, hic classe formidatus, ille missilibus melior sagittis.*** Inde a. 724 sq. M. Crassus bellum gessit contra Dacos aliasque gentes finitimas (Dio 51, 23) triumphavitque a. d. IV non. Iul. a. 727 ***ex Thraecia et Geteis*** (tab. triumph.). Quo recte videtur rettulisse Lachmannus (apud Frankium fast. Hor. p. 240) locum Horatii in carmine (3, 8, 18) scripto c. a. 725: ***occidit Daci Cotisonis agmen*** (cf. carm. 2, 20, 17). Non desierunt tamen propter hanc victoriam Dacorum incursiones; certe Florus 2, 28: ***Daci montibus inhaerent; inde Cotisonis regis imperio, quotiens concretus gelu Danuvius iunxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari.*** Expeditionem eiusmodi, sed solitis magis formidolosam fecerunt a. 744, quo rebellarunt cum in eo esset ut Iani templum clauderetur, teste Dione (54, 36): οἱ Δάκοι τὸν Ἴστρον πεπηγότα διαβάντες λείαν ἐκ τῆς Παννονίας ἀπετέμοντο. Hic est sine dubio exercitus, quem Augustus in commentario scribit per bellum Pannonicum a. 742—745 transiisse Danuvium et victum esse in ripa dextra. ***Postea,*** ut idem Augustus ait, missus exercitus Romanus trans Danuvium Dacos domuit; cuius expeditionis meminerunt praeterea ni fallor Strabo Suetonius Florus. Et Strabo quidem narrat (7, 3, 11. 12. 13 p. 304. 305) Boerebistam Getarum imperium assecutum validum ibi regnum constituisse et cum haberet armatorum ad ducenta milia, saepe Danuvium transiisse et Illyricum omne et Macedoniam adeo

infestasse; sed Augustus antequam contra eum exercitum mitteret, periisse eum turbis civilibus itaque Romanorum exercitum fines Dacorum ingressum nationem invenisse quadripartitam eamque facili labore domuisse; iam eam redactam esse ad armatorum quadraginta milia et parere fere Romanis; aliquam tamen spem superesse iis in Germanis (ἐγγὺς μὲν ἥκουσι τοῦ ὑπακούειν Ῥωμαίων· οὔπω δ' εἰσὶν ὑποχείριοι τελέως διὰ τὰς ἐκ τῶν Γερμανῶν ἐλπίδας πολεμίων ὄντων τοῖς Ῥωμαίοις). Idem significat Suetonius (Aug. 21): ***coercuit et Dacorum incursiones tribus eorum ducibus cum magna copia caesis***, scilicet tribus ex quattuor regibus populi quadripartiti. Florus denique l. c. sic pergit: ***visum est Caesari Augusto gentem aditu difficillimam summovere: misso igitur Lentulo ultra ulteriorem perpulit ripam; citra praesidia constituta. sic tum Dacia non victa, sed summota atque dilata est.*** Addit 2, 29 eundem Lentulum Sarmatas prohibuisse a Danuvio; etsi ne hos quidem ita coercuit, ut non auderent extremis Augusti annis Ovidio degente Tomis saepissime Danuvium frigore concretum transire. Lentulus is de quo agitur praeses opinor Moesiae quinam fuerit praeterea ignoratur; hoc tamen iam constat expeditionem hanc factam esse post a. 744, ut Boerebistas rectius referri videatur ad Augusti annos extremos quam cum Niebuhrio (***kleine hist. Schriften*** 1, 392) ad initia regni eiusdem; cf. praeterea quae de Boerebistae chronologia attulit Gutschmidius in annalium Iahnianorum vol. 85 p. 143. Equidem crediderim expeditionem illam primam Romanorum transdanuvianam a Lentulo factam esse a. 759, quo teste Dione (55, 30) tam Daci quam Sarmatae Moesiam infestarunt, cum utrumque populum Lentulus vicisse tradatur. Dacorum commotio facta extrema senectute Augusti a. 764, si fides Orosio 6, 22 (v. supra p. 32), aut eadem fuit aut certe cum illa coniuncta.

CAPVT XXXI

LAT. 5, 50 Ad me ex In[***dia regum legationes saepe missae sunt, num-***
51 ***quam adhuc visae***] | apud qu[***em***]q[***uam Romanorum prin-
cipe***]m.

GR. 16, 16 17 Πρὸς ἐμὲ ἐξ Ἰνδίας βασιλέων πρεσβεῖαι πολλάκις ἀπε|σ[τά]λησαν.
18 οὐδέποτε πρὸ τούτου [τοῦ] χρόνου ὀφθεῖσαι | παρὰ Ῥωμαίων ἡγεμόνι.

Cf. Suet. Aug. 21 (inde Eutrop. 7, 10 et ex hoc Hieron.): ***Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam populique R. petendam.*** Venerunt teste Orosio (6, 21) Indorum et Scytharum legati ad Caesarem Tarraconem a. 728 vel 729, teste Dione (54, 9) Indorum legati ad eum Samum a. 734, ut amicitiam perficerent antea nuntiatam (προ-

κηρυκευσάμενοι πρότερον φιλίαν τότε ἐσπείσαντο). Regi Indorum, qui legatos hos misisset, nomen fuisse scribit (Strabo 15, 1, 4 p. 686 et 15, 1, 73 p. 719). Poro vel secundum alios Pandioni; Pandionem dicit Syncellus p. 589 ed. Bonn. Praeterea cf. Vergilius Aen. 6, 794 (e quo Suetonioque pendet Victoris epitome 1, 9) cum schol. Veron.; Florus 2, 34; auct. de vir. ill. 79, 5: Rufus c. 19. Ab legatis his elephantos donum habuit Augustus, unde ab hoc inde tempore currus elephantorum in nummis comparet (Borghesi opp. 2, 105).

LAT. 5, 51 52 Nostram am[*icitiam petierunt*] | per legat[*os*] *B*[*a*]starn[*ae*
53 *Scythae*]que et Sarmatarum [*qui sunt citra fluviu*]m | Tanaim [*et u*]ltra reg[*es, Alban*]orumque rex et Hiber[*orum et Medorum*]. |

GR. 16, 18 19 Τὴν ἡμετέραν φιλίαν ἠξίωσαν | διὰ πρέσβεων Βαστάρναι καὶ
20 Σκύθαι καὶ Σαρμα|τῶν οἱ ἐπιτάδε ὄντες τοῦ Τανάιδος ποταμοῦ
21 22 καὶ | οἱ πέραν δὲ βασιλεῖς, καὶ Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων | καὶ Μήδων βασιλε[ῖ]ς. |

In universum cf. Suet. Aug. 21: ***Quorundam barbarorum principes in aede Martis Ultoris iurare coegit mansuros se in fide et pace quam peterent.*** — Legationem Scytharum memorant una cum Indica Suetonius Orosius Florus Victor (v. ad 5, 50); reliquae alibi non nominantur. Sunt autem populi qui hic nominantur Transdanuviani omnes, recensiti ordine fere geographico. Cum Bastarnis e regione Moesiae inferioris trans Danuvium degentibus bellum gessit a. 725 M. Crassus (Liv. ep. 134; Dio 51, 23. 24). Scythae intelleguntur sine dubio qui fuerunt inter Danuvium et Borysthenem (cf. Boeckh C. I. Gr. 2 p. 82). Sarmatas Augusti aetate utramque Tanais ripam tenuisse commentarius significat, quod accedit testimoniis collectis ab eodem Boeckhio l. c. p. 83; nam cum Strabo 2, 5, 30 p. 128 Sarmatas extendat usque ad Tanain et paludem Maeotin, tamen etiam intra Tanain et Caucasum Sarmatas vel posteriore aetate habitavisse efficitur ex Tacito ann. 6, 33. Confirmat id Plinius Sarmatas asserens degere circa Tanaim (2, 108, 246. 6, 7, 19) ad Caucasum usque (6, 5, 16. 13, 40). — Reges Sarmatarum memorat etiam titulus Olbiopolitanus C. I. Gr. 2065. — Albanorum regem Pharnabazum, Hiberorum Zoberem vicit a. 718 Antonii auspiciis P. Canidius Crassus (Dio 49, 24); cum Augusto vel hos vel horum successores commercium habuisse nemo praeterea tradit (cf. ad 6, 1). Testatur autem Strabo 6, 4, 2 p. 288 Romanos, ubi velint, dominos his quoque nationibus dare. — De Medis mox agendum erit; legatio haec praeterea ignoratur.

CAPVT XXXII

LAT. 5, 54 Ad me supp*lic*es confug[*erunt r*]eges Parthorum Tirida-
6, 1 [*tes et postea P*]hrat[*es*] ‖ regis Phrati[*s filius*]; Medorum
2 [*Artavasdes; Albanorum*] Artaxa|res*s*; Britann[*orum*] Dumno-
3 bella[*unus*] *et Tim........;* [*Sugambr*]orum | Maelos; Mar[*c*]o-
manorum Suebor[*umque complures*].

GR. 16, 23 24 Πρὸς ἐμὲ ἱκέται κατέφυγον βασιλεῖς Πάρθων μὲν | Τειριδάτης
17, 1 καὶ μετέπειτα Φραάτης βασιλέως ‖ Φρα[άτου υἱός, Μήδων δ]ὲ
2 Ἀρτα[ουάσδ]ης, Ἀ[λβα|ν]ῶν [Ἀρταξάρης, Βρεταν]νῶν Δομ[νο-
3 4 ο[υε]λλαῦνος | καὶ Τ[ιμ...., Σουγάμ]βρ[ω]ν [Μ]αίλων, Μαρκο|μά-
[νων καὶ Σουήβων πλείονες].

Phraates cum Antonium vicisset a. 718, non ita multo post ob insolentiam crudelitatemque, adiuvante praeterea seditiosos opinor Antonio, a suis eiectus est et in locum eius rex creatus Tiridates. Qui cum aliquot annos regnasset, rursus Phraates Scytharum magno exercitu adiutus, devicto etiam a Caesare Antonio, Tiridaten expulit et a. 724 ad Caesarem confugere coegit, secum adducentem Phraatis filium minimum clam patri surreptum. Caesar puerum Romam deduxit, ut ibi obsidis loco esset, Tiridaten in Syria degere voluit, sine dubio eo consilio, ut inde motus in vicina Parthia pergeret excitare (Dio 51, 18 melius quam Iustin. 42, 5; v. Lachmann. apud Frankium fast. Hor. p. 239). Unde a. 731 Phraates ad Caesarem legatos misit, ut servum suum Tiridaten filiumque sibi restitueret. Qua de re certior factus Tiridates ipse Romam venit ut regnum Parthorum sub maiestate populi Romani sibi vindicaret; disceptataque ea re in senatu Caesar filium Phraati remisit ea lege, ut signa amissa sibi restitueret, Tiridaten retinuit (Dio 52, 8; Iustin. l. c.). Haec de Tiridate. — Phraates, de quo mox dicit Augustus, non potest esse nisi Phraates regis Phraatis filius cum fratribus tribus obses a patre missus Romam c. a. 745 (v. ad 6, 3) et post annos plus quadraginta a. p. C. 35 Parthis regem petentibus a Tiberio redditus (Tac. ann. 6, 31; Dio 58, 16). At de adventu eius a. 745 hoc loco cogitari nequit; neque enim confugit tum ad Augustum nec rationem haberet ex quattuor fratribus unum nec natu maximum (Tac. ann. 2, 2) ita nominari, cum praesertim paullo post data opera de obsidibus regiis agatur. Filius autem Phraatis natu minimus quem a Tiridate Romanis traditum esse modo diximus, cum quo nomine fuerit ignoretur, nihil impedit, quominus idem fuerit, itaque ad eius adventum priorem hunc locum rettulerim. Verum est neque regis nomen huic puero recte convenire et Tiridaten secundum haec in patriam rediisse fere septuagenarium, denique secundum ea quae scribit Dio filium illum non confugisse ad Augustum nec post Tiridaten venisse, sed cum Tiridate. At in

talibus Dio potest erravisse vel relationem diversam secutus esse; contra vix credendum hoc loco rem narrari praeterea plane ignotam nec cum iis, quae de Phraate filio comperimus, alio modo facile conciliandam.

De rege Medorum Artavasde dicetur infra ad 6, 9.

Albanorum Artaxares puto recte me recuperavisse ex vestigiis Graecis ΑΔ . . . ΧΩΝ et Latinis ARTAXARES, quamquam Latinorum spatium capit fortasse litteras paullo plures. Ceterum et res et homo plane ignoti; vide supra ad 5, 51.

Idem de sequentibus valet. Britannorum ambigitur, utrum duo reges nominentur Dumnobellaunus et Tim.. an tres Dumno, Bellaunus, Tim . . .; praetuli illud, licet exempla omnia Latina post DVMNO interpungant, quoniam et copulam necessario post *Dumno* inserendam neque Latinum exemplum recipit neque Graecum et Dumnobellauni nomen Dumnorigis et Cassiobelauni nominibus comparandum magis placet quam Dumnonis Bellaunique. Paravit Augustus Britannicam expeditionem a. 727/8 (Dio 53, 22; cf. Horat. carm. 1, 35, 29. 3, 5, 3 al.)

De Maelone sic Strabo 7, 1, 4 p. 291 bella enarrans Augusti contra Germanos: ἤρξαντο δὲ τοῦ πολέμου Σούγαμβροι πλησίον οἰκοῦντες τοῦ Ῥήνου, Μέλωνα ἔχοντες ἡγεμόνα; item p. 292 narrat in triumpho Germanici ductum esse Deudorigem Melonis fratris filium Sugambrum. Scilicet Sugambri cum Usipetis et Tencteris auctores fuerunt cladis Lollianae a. 738 (Dio 54, 20; Flor. 2, 30, ex hoc Oros. 6, 21); deinde pacem fecerunt (Dio l. c.; Horat. carm. 4, 2, 36. 14, 51 addito Frankio fast. Hor. p. 208; Propert. 5, 6, 77), sed cum rebellassent a. 742, deinceps a Druso eoque mortuo a Tiberio saepius victi (Dio 54, 32. 33. 36) et debellati tandem a. 746 (Dio 55, 6; Vell. 2, 97) in Galliam traducti sunt. Suetonius Aug. 21: ***Suebos et Sigambros dedentes se traduxit in Galliam atque in proximis Rheno agris collocavit.*** Tib. 9: ***Germanico*** (bello) ***quadraginta milia*** (*CCCC **milia*** Eutropius 7, 9 Suetonium exscribens) ***deditíciorum traiecit in Galliam iuxtaque ripam Rheni sedibus adsignatis collocavit.*** Strab. 7, 1, 3 p. 290. Vict. epit. 1, 7. Cum Tiberius apud Tacitum ann. 2, 26 (cf. 12, 39) scribat ad Germanicum ***se novies a divo Augusto in Germaniam missum plura consilio quam vi perfecisse, sic Sugambros in deditionem acceptos***, probabile est quam fugam regis eorum Maelonis Augustus appellat, eam ab deditione a. 746 non esse diversam.

Postremo loco magis placuit Marcomanorum et Sueborum reges admittere quam Marcomanorum regem Suebonem. Nam iunguntur apud Florum 2, 30 Drusi enarrantem expeditionem Marcomani Suebi Sugambri; praeterea notum est Marcomanos saepe Suebis connumerari (Tac. ann. 1, 44. 2, 62 al.).

LAT. 6, 3 4 [*Ad me rex*] *Part*horum | Phrates Orod[*is*] filius filios suos
5 nepo[*tesque omnes misit*] *in Ital*iam non | bello superatu[*s*], sed amicitiam nostram per [*liberorum*] *suorum p*ignora |
6 petens. $

GR. 17, 4 5 [Πρὸ]ς ἐμὲ [β]ασ[ιλ]ε[ὺ]ς | Πάρθων Φρα[άτης] υἱὸ[ς Ὠρώδου τ]οὺς
6 [υἱοὺς αὐτοῦ ἐκγό]|νους τε πάντας ἔπεμψ[εν] εἰς Ἰταλίαν, ο[ὐ πο]-
7 8 λέμῳ | [νι]κηθείς, ἀλλὰ τὴν ἡμ[ετ]έραν φιλίαν ἀξιῶν ἐπὶ τέ|κνων ἐνεχύροις.

Phraates misit ad Augustum filios quattuor legitimos Seraspadanem Rhodaspem Vononem Phraatem cum eorum uxoribus duabus filiisque quattuor, ut et obsides essent et turbis domesticis subtraherentur (Strab. 16, 1, 28 p. 748; cf. 6, 4, 2 p. 288; Iustin. 42, 5, 12; Vell. 2, 94; Tacit. ann. 2, 1; Oros. 6, 21; Sueton. Aug. 21. 43), vel, ut alii referunt, ut ne nothi filii Phraatacis successionem impedirent (Ioseph. ant. 18, 2, 4). Horum duo primi Romae diem obierunt (Orell. 628), Vononem Parthis petentibus Augustus remisit (cf. 6, 9), Phraatem Tiberius (cf. p. 91). Quando autem liberi regis Parthorum ita traditi sint Romanis, diligenter videndum est, quamquam hodie plerique consentiunt factum id esse a. 734, non aliam ob causam quam quod plerique auctores Iustinus Strabo Velleius Orosius narratae Tiberii a. 734 expeditioni obsidum traditionem subiungunt, de tempore tamen, quo haec facta sit, tacentes (nam cavendum ab interpolata lectione apud Velleium 2, 94, ubi pro corrupto vocabulo *cuius* omnino reponendum est cum Ruhnkenio aliisque *quin*, non cum Haasio *tum*), ut non impediant testes, quominus traditio expeditionem a. 734 post aliquot annos demum subsecuta sit. Flagitant autem eiusmodi intervallum tam Strabo quam nummi. Primum Strabone teste regii liberi traditi sunt non Tiberio, sed Titio Syriae eo tempore legato (l. c.: Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας). Inter eundem Titium Syriae legatum et Archelaum regem Cappadociae Iosephus ant. 16, 8, fin. refert Herodem controversias diremisse paullo ante quam Romam proficisceretur. Hoc est tertium Herodis iter Romanum, de cuius tempore non satis constat; secundum vero cum susceptum sit a. 742, hoc Norisius (cenot. Pis. p. 157. 302) rettulit ad a. 746, Sanclementius (de aerae vulg. emend. p. 338) ad a. 744 et circa hoc tempus evenerit omnino necesse est. At M. Titii administratio Syriae si referenda est ad a. circiter 746, quomodo fieri potest, ut liberos regios acceperit a. 734? Nam per duodecim annos eundem hominem Syriae praefuisse, quod statuit Sanclementius (l. c. p. 330 sq.), secundum ea, quae de Augusti provinciarum administratione accepimus, minime probabile est. — Nummorum deinde quoscunque cusos esse constat a. 734 et paullo post, ii cum omnibus modis celebrent signa recepta captivosque redditos, numquam cum iis obsides regios componunt.

Contra extat nummus (Eckhel 6, 110; Cohen Aug. n. 155) aetatis aliquantum posterioris, scilicet propter inscriptum *imp. XIII* cusus post a. 745 (Orell. 626), in quo cernitur barbarus Augusto in suggestu sedenti puerum tradens. Cuius typi quamquam interpretationes diversae temptatae sunt, tamen probabilis nulla suppetit, nisi quae sponte se offert, ut Parthorum regis liberos in Italiam missos repraesentet. Itaque venisse eos dicemus non a. 734, sed c. a. 745. De loco Liviano, propter quem Zumptius eos missos esse statuit a. 744, veriora supra (p. 84 n.) docuimus.

LAT. 6, 6 Plurimaeque aliae gentes exper[*tae sunt populi R.*] *fidem*
7 me prin|cipe, quibus antea cum populo Roman[*o nullum in-*
8 *tercedebat*] legationum | et amicitiae commercium. § |
GR. 17, 8 9 Πλεῖστά τε ἄλλα ἔθνη πεῖραν ἔ[λα]|βεν δήμου Ῥωμαίων πίστεως
10 ἐπ' ἐμοῦ ἡγεμόν[ο]ς, | οἷς τὸ πρὶν οὐδεμία ἦν πρὸς δῆμον Ῥω-
11 μαίων πρεσ|βειῶν καὶ φιλίας κοινωνία|.

Certam huius loci interpretationem rerum memoria non suppeditat. Cf. tamen 5, 16.

CAPVT XXXIII

LAT. 6, 9 A me gentes Parthorum et Medorum [*per legatos*] principes
10 earum gen|tium reges pet[i]tos acceperunt Pa[*rthi Vononem,*
11 *regis Phr*]atis *f*ilium, | regis Orodis nepotem; Medi Ar[*io-*
12 *barzanem,*] regis Artavazdis fil|ium, regis Ariobarzanis ne-
[*potem*]|.
GR. 17, 12 13 Παρ' ἐμοῦ ἔθνη Πάρθων καὶ Μήδων διὰ πρέσβεων [τῶ]ν | παρ'
14 αὐτοῖς πρώτων βασιλεῖς αἰτησάμενοι ἔλαβο[ν] | Πάρθοι Οὐονώνην,
15 βασιλέως Φράτου υἱόν, βασιλ[έως] | Ὠρώδου υἱωνόν· Μῆδοι Ἀριο-
16 βαρζάνην, β[ασιλ]έω[ς] | Ἀρταβάζου υἱόν, βασιλέως Ἀριοβαρζά-
ν[ους υἱω]νόν|.

Auget splendores scriptor iusto ulterius; nam Parthi Medique Augustum adierunt non tam ut sibi reges constitueret, quam ut redderet eos quibus regnum hereditatis iure evenisset forte Romae degentes. In erroris consortium deinde traxit Suetonium Aug. 21: *Parthi pluribus quondam de regno concertantibus nonnisi ab ipso electum probaverunt.* Post excessum Phraatis regumque qui illum exceperunt Phraatacis filii et Orodis Parthos regem Vononem filium Phraatis natu maximum ab Augusto expetivisse narrant Iosephus ant. 18, 2, 4 et Tacitus ann. 2, 1; annum tamen non adscribunt, ut ex solo monumento Ancyrano constet hoc factum esse imperante Augusto, neque, ut male posuit Clinton (fast. Rom. 2, 246), initio regni Tiberii.

Non absimile veri est legationem Parthorum, quae mandatis Augusto Romae redditis Tiberium quoque in provincia adire iussa est (Sueton. Tib. 16), hanc ipsam esse; quod si ita est, Parthi Vononem regem arcessiverunt inter a. 757 et 759. Omnino horum regum aetas parum definiri potest. Phraates Orodis f. rex factus a. u. c. 717 (Dio 49, 23) superstes adhuc a. 745 (vide ad 6, 3) non ita multo post videtur diem obiisse, tres deinde qui post eum venerunt reges Phraataces Orodes Vonones ita se excepisse, ut qui postremus fuit Vonones vivo etiamtum Augusto regnare inceperit et quidem, si recte supra coniecimus, c. a. u. c. 758.

Medorum res per hanc aetatem parum illustratae sunt nec acta agemus, ubi quae de iis traduntur hoc loco collegerimus. Intellegitur Media Atropatene inter Armeniam Parthorumque regnum interposita, de qua Strabo 11, 13, 1 p. 523 postquam narravit Atropaten hanc Mediae universae provinciam a Macedonibus defendisse et regem propterea appellatum proprium inde regnum effecisse (βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς ἰδίᾳ συνέταξε καθ' αὑτὴν τὴν χώραν ταύτην), ita pergit: καὶ ἡ διαδοχὴ σώζεται μέχρι νῦν ἐξ ἐκείνου, πρός τε τοὺς Ἀρμενίων βασιλέας ποιησαμένων ἐπιγαμίας τῶν ὕστερον καὶ Σύρων καὶ μετὰ ταῦτα Παρθυαίων. A. 718 cum Antonius exercitum duceret in Parthos socio Artavazde rege Armeniorum, eiusdem nominis Medorum rex Armeniis infensus societatem fecit cum Parthis bellumque eo anno gestum est maxime in ipsa Atropatene (Drumann 1, 453). Regresso inde post magnas clades Antonio ruptoque re, non nomine foedere cum Armeniis, qui Romanos socios prodidissent et deseruissent, a. 719 Medorum rex Phraati propter iniustam praedae divisionem succensens timensque praeterea, ne regno ab eo privaretur, ad Antonii partes transiit (Plutarch. Ant. 52. Dio 49, 33) et bellum suscepit contra Parthos (Dio 49, 44). Antonius autem proditionem illam Armeniorum ulturus Artaxata profectus a. 720 regis ipsius specie amicitiae in castra evocati potitus est, quem postea in Aegypto interfecit, regnumque tradidit filio suo ex Cleopatra Alexandro, cui Medorum regis filia Iotape desponsa est (Dio 49, 44; supra p. 81). Eodem tempore adiuvantibus sine dubio Antonio et Artavasde Medo in Parthis seditio orta est coepitque ibi Tiridates de regno certare cum Phraate. Armenii vero regis Artavazdis filium natu maximum Artaxiam regem creaverunt et ad Parthorum societatem se transtulerunt. Medis deinde cum primum res prospere cessisset parte Armeniae occupata, cum item Tiridates expulisset adversarium Phraaten, mox ruente Antonii potentia hi quoque socii eius victi sunt et Phraates adiuvantibus Scythis, item Artaxias restituti in regna paterna, Media vero in potestatem hostium venit et ipse rex captus est (Dio 49, 44. Plutarch. Ant. 53). Quo facto et Tiridates confugit ad Caesarem a. 724 et liberatus nescio quo pacto ex captivitate illa Artavasdes Medus ad eundem se con-

tulit obtinuitque, ut filia Alexandreae capta sibi restitueretur (Dio 51, 16: τὴν Ἰωτάπην τῷ Μήδῳ καταφυγόντι μετὰ τὴν ἧτταν πρὸς αὐτὸν ἐχὼν ἀπέδωκε). Haec scriptores. Augustus autem in commentario de Medis quattuor locis haec habet: primum ***supplicem confugisse ad se regem Medorum Artavasden*** (6, 1); deinde ***Medorum regem amicitiam Romanorum petiisse*** (5, 53); praeterea ***Medos a se regem petiisse Ariobarzanem***, ***regis Medorum Artavasdis filium***, ***regis Ariobarzanis nepotem*** (6, 9); denique ***Armeniam maiorem domitam per Gaium filium suum regendam se tradidisse Ariobarzani regis Medorum Artavasdis filio et post eius mortem filio eius Artavasdi*** (5, 29). Primum ut de nomine videamus, Latine scribitur ***Artavazdes*** (6, 11) et ***Artavasdes*** (5, 30) et ***Artab . . .*** (5, 29, ubi certe eo ducit ARTAR testis unici Perroti), Graece est Ἀρταουάζδης (ad Lat. 5, 30: cf. Ἀρτα . . . ης ad Lat. 6, 1) et Ἀρτάβαζος (ad Lat. 5, 29. 6, 11), quae vocabuli forma Graecis usitatior est. Filium Artavazdem hunc fuisse regis Ariobarzanis praeter Augustum nemo tradidit. Rerum autem de quibus scribit Augustus ut ordinem recte constituamus, quod primo loco posuimus cum supra dictis facile conciliatur: confugit scilicet Artavasdes Medus una cum Tiridate Partho ad Augustum a. 724. Unde etiam explicatur, cur Medi Ariobarzanem filium Artavasdis ad regnum capessendum a Roma arcessere debuerint; scilicet venerat is ad Augustum cum patre Artavasde et Tiridate Parthorum rege, idque ipsum testatur Dio (55, 10 p. 365 Sturz) Ariobarzanem 'Medum quendam' ad Romanos venisse cum Tiridate. Quando autem Ariobarzanem regem Medi petierint, cum de ea re diserte nemo praeterea quidquam tradiderit, ignoratur; puto tamen aut ipso illo fugae ad Augustum tempore aut paullo post. Nam cum Tiridaten in Syria tum collocarit Caesar, ut inde cum Phraate de regno certare pergeret (p. 91), consentaneum est eodem tempore Mediae domino, sive Artaxias Armenius is tum fuit sive Phraates Parthus sive alius nescio qui factionis Romanis adversae, oppositum esse aliquem regem Caesaris clientem, id est expetitum esse Ariobarzanen a civibus suis iis, qui partes Romanas sequerentur. Filium autem ut peterent pro patre, multae causae efficere potuerunt: pater potuit praemortuus esse aut parum validus aut suis Caesarive exosus *). Firmat coniecturam, quam rerum Orientis status universus suggerit, testimonio satis expresso Horatius, qui sic habet in carmine 3, 8 scripto Lachmanno iudice (apud Frankium fast. Hor. p. 240) a. 725: ***Medus infestus sibi luctuosus dissidet armis.*** Nam cur propria vocabuli significatione exclusa Medus accipiatur de Partho

*) Dio ad a. 734 (54, 9) refert Augustum Archelao Cappadociae regi dedisse Armeniam minorem, ὅτι ὁ Μῆδος ὁ πρὶν αὐτῆς βασιλεύων ἐτεθνήκει. Ad Ariobarzanem filium haec pertinere non possunt, possunt ad patrem Artavasdem, cui pro Mediae regno Caesarem crediderim interim concessisse Armeniam minorem, ut similiter Armeniae maioris regno instaret ac Parthorum regno Tiridates in Syria degens.

(v. Franke p. 160), equidem non perspicio, cum praesertim optime conveniat iis quae supra exposui circa a. 724 Ariobarzanem Caesare auctore regem Medorum creatum certare coepisse cum factione Parthica. Ad eandem de rege sibi tradendo Medorum legationem rettulerim quod scribit Strabo 11, 13, 2 p. 523 Medos amicitiam fecisse cum Caesare, simul tamen Parthos colere. — Non permansisse Ariobarzanem in regno paterno ex ipsis Augusti verbis colligitur. Nam idem Ariobarzanes a. 754 rex Armeniis datus et paullo post defunctus est; quo tempore eum regem Mediae esse desiisse inde apparet, quod Augustus patrem eius neque tamen ipsum regem Mediae appellat. Quae praeterea de Ariobarzane eiusque stirpe dicenda sunt, occupavimus in Armeniacis (p. 78).

CAPVT XXXIV

LAT. 6, 13 In consulatu sexto et septimo, p[*ostquam bella civili*]a ex-
14 stinxeram, | per consensum universorum [*potitus rerum*
15 *omn*]ium rem publicam | ex mea potestate in senat[*us po-*
16 *pulique Romani a*]rbitrium transtuli. | Quo pro merito meo
17 senat[*us consulto Augustus appe*]llatus sum et laureis | postes
aedium mearum v[*incti sunt publice coronaq*]ue c[*i*]vica super |
18 ianuam meam fixa *est* [*clupeusque aureus*] i[*n c*]uria Iulia
19 posi|tus, quem mihi senatum [*populumque Roman*]um d[*are*]
20 virtutis cle|[*mentiae*] iustitiae [*pietatis causa testatum*] est
21 p[*er ei*]us clupei | [*ins*]c[*ription*]em. s Post id tem[*pus*
22 *praestiti omnibus*· *dignitate*, *pote*|*st*]atis a[*utem n*]ihilo am-
23 pli[*us habui quam qui fuerunt mi*]hi quo|que in *ma*[*gis*]*t*[*rat*]u
conlega[*e*]. |

GR. 17, 17 18 Ἐν ὑπατείᾳ ἕκτῃ καὶ ἑ[β]δ[ό]μῃ [πολέ]μους ἐνφυ|[λί]ους ζβέσ[ας
19 μετ' αὐτ]οὺς [κα]τὰ τὰς εὐχὰς τῶν ἐ|μῶν πολε[ιτ]ῶν ἐνκ[ρα-
20 τ]ὴς γενόμενος πάντων τῶν | πραγμάτων, ἐκ τῆς ἐμῆς [ἐξ]-
21 ουσίας εἰς τὴν τῆς συν|κλήτου καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων
22 μετήνεγκα | κυρ[εί]αν. [ἐξ] ἧς αἰτίας δόγματι συνκλήτου Σεβαστὸς |
23 24 προ[σηγορεύθη]ν καὶ δάφναις δημοσίᾳ τὰ πρόπυ|[λά μου ἐστέφθη]
18, 1 ὅ τε δρύινος στέφανος ὁ διδόμενος || ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πολει-
2 τῶν ὑπερ[άν]ω τοῦ πυλῶ|νος τῆς ἐμῆς οἰκίας ἀνετέθη ὅ[πλ]όν τε
3 4 χρυ|σοῦν ἐν τῷ βο[υλ]ευτηρίῳ ἀνατε[θὲ]ν ὑπό τε τῆς | συνκλήτου
5 καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥω[μ]αίων διὰ τῆς | ἐπιγραφῆς ἀρετὴν καὶ
6 ἐπιείκειαν καὶ [δι]καιοσύνην | καὶ εὐσέβειαν ἐμ[ο]ὶ μαρτυρεῖ.
7 [μεθ' ἃ] ἀξιώ[μα]τι πάντων | διήνε[γ]κ[α]. ἐξουσίας δὲ οὐδέν τι
8 πλεῖον ἔσχον | τῶν συναρξάντων μοι. |

Ita hunc locum constitui, quem temptatum olim a Chishullo, deinde meliore eventu a Borghesio (dec. num. 13, 7 opp. 2, 109. 114) nuper post Graeca inventa retractavit idem Borghesius (Gerhard *arch. Zeitung* 1844 p. 242) diligenter feliciterque, sed ut remanerent vel sic complura incerta; quae iam adiuti maxime Latini tituli exemplo accurate excepto ita nobis videmur sustulisse, ut nisi de minimis dubitatio nulla amplius supersit. Videamus autem de singulis et primum quidem de reddita re publica. Qua de re maximi momenti non pigebit testimonia quae praeterea extant graviora certe composuisse, quamquam quae hoc loco dicenda veniunt, eorum pleraque iam occupavi in commentario nuper edito de elogio uxoris Q. Lucretii (comm. acad. reg. Berol. a. 1863 p. 478 n. 2). Inter testimonia ea primarius est nummus ex genere cistophorum (Eckhel 6, 83; Pinder in actis acad. Berol. a. 1855 p. 579 tab. 2, 4), in quo est ab una parte *imp. Caesar divi f. cos. VI* (a. 726) *libertatis p. R. vindex* adscriptum capiti Caesaris laureato, ab altera *pax* adscriptum deae Paci stanti taedam pedibus calcanti et sinistra tenenti caduceum; adstat solita in his nummis cista cum serpente. Elogium modo citatum scriptum c. a. 750 2, 25: *pacato orbe terrarum, restituta re publica.* Hyginus de limit. p. 177 Lachm.: *divus Augustus [postquam] adsignavit orbi terrarum pacem, milites colonos fecit.* Fasti Praen. ad Ian. 13 (C. I. L. I p. 384): *corona quer[na uti super ianuam domus imp. Caesaris] Augusti poner[etur senatus decrevit, quod rem publicam] p. R. restitui[t].* Ovidius fast. 1, 589 item ad Ian. 13: *redditaque est omnis populo provincia nostro et tuus Augusto nomine dictus avus.* Velleius 2, 80: *Finita vicesimo anno bella civilia* (705—724), *sepulta externa, revocata pax ... restituta vis legibus, iudiciis auctoritas, senatui maiestas, imperium magistratuum ad pristinum redactum modum .... prisca illa et antiqua rei publicae forma revocata.* Cf. Liv. epit. 134; Cassiodor. chr. ad a. 727. Vides aetatis Augustae auctores Romanos plane ut facit ipse Augustus rem ita narrare, quasi vere tum rem publicam reddiderit; solus Strabo, quippe qui Graecis maxime scribebat, liberius sic enuntiat non rerum speciem, sed ipsam rem (17, 3, 25 p. 840): ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ (Augusto) τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου. At qui postea scripserunt, praeter Tacitum, de quo infra videbimus, tantum absunt, ut ab eo anno libertatem populi Romani denuo coepisse statuant, ut inde regnum computent. Ἐκ τούτου, Dio ait (52, 1), μοναρχεῖσθαι αὖθις ἀκριβῶς ἤρξαντο. Suetonius (Aug. 28): *de reddenda re publica*, inquit, *cogitavit .... post oppressum statim Antonium, memor obiectum sibi ab eo saepius, quasi per ipsum staret ne redderetur ... sed reputans et se privatum non sine periculo fore et illam plurium arbitrio temere committi, in retinenda perseveravit.* Ubi scriptor ceteroquin diligens, sed in minimis maxime, in utramque partem graviter peccat:

nam de ipsa vi et potestate imperii deponenda Caesar ne cogitavit quidem, de reddenda extraordinaria potestate non solum cogitavit, sed eam vere populo reddidit, contentus ex eo inde tempore magistratibus sibi delatis et praeterea principis dignatione. Nec multo melius Dio post victoriam Actiacam Caesarem inducit deliberantem de forma rei publicae constituendae cumque Agrippa causam tueretur liberae rei publicae, Maecenas regni, huic eum facit adsentientem; deinde in biennio a. 726. 727 enarrando multa quidem ponit, quae vere pertinent ad rem publicam redditam, sed summam rei eo concludit, ut dicat Caesarem exoratum a senatu rem publicam retinuisse (53, 11). Vere res ita peracta est. Rei publicae constituendae potestas Caesari primum permissa est a. 711 lege Titia in quinquennium, deinde continuata in alterum quinquennium, continuata item sine termino certo post finitum decennium, cum in ipso eius exitu bellum Antonianum coepisset et universa Italia Caesarem ducem deposceret (supra 5, 3). Continuata autem est lege de ea re nulla lata tam a. 717 (Appian. b. c. 5, 95) quam a. 722; neque obscure significat Augustus in commentario potestatem illam extraordinariam non lege se obtinuisse, sed rerum omnium potitum esse *per consensum universorum*. Nam qui consentiunt, non tam decernunt quam probant laudantque, nec raro in titulis municipalibus sibi opponuntur decretum senatus plebisque consensus, scilicet cui ius nullum esset nisi aut plaudendi aut querendi. Reddidisse Augustum rem publicam non uno actu, sed continuo biennio a. 726. 727 praeter ipsum etiam Dio significat, neque aliter fieri potuit: reddenda enim erant populo exercitus provinciae magistratus reditusque (τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἔθνη καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ χρήματα Dio 52, 13. cf. 53, 4. 9. 10). Pertinet ad rem publicam redditam, quod de consulatu a. 726 Dio adnotavit (53, 1) Caesarem secundum consuetudinem antiquam alternis mensibus fasces tradidisse collegae Agrippae et abeuntem magistratum eiuravisse. Pertinet eodem ni fallor censura post annos quadraginta duo tum resuscitata. Pertinet eodem eorum quae per bella civilia contra ius legesque constituta erant abolitio edicto, quo terminus hisce constitutus est ipse annus septingentesimus vicesimus sextus (Dio 53, 2: ἐπειδὴ πολλὰ πάνυ .... καὶ ἀνόμως καὶ ἀδίκως ἐτετάχει, πάντα αὐτὰ δι' ἑνὸς προγράμματος κατέλυσεν, ὅρον τὴν ἕκτην αὐτοῦ ὑπατείαν προσθείς). Sed longe gravissimum maximumque erat negotium provinciarum omnium cum suis exercitibus senatui restituendarum, cuius restitutionis de Asia provincia testis est nummus supra citatus in ipsa Asia cusus cum inscripto anno 726. Id ipsum enuntiant verba poetae, quorum post Merkelium (prol. ad fast. p. LX) male temptatorum (C. I. L. I p. 384) hodie me paenitet, die Ian. 13 scilicet anni 727 populo omnem provinciam redditam esse, plane ut Dio 53, 9 loquentem inducit Caesarem a. 727: ἀποδίδωμι ὑμῖν καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἔθνη. Scilicet Asiam provinciam cum restituisset a. 726, universam restitutio-

nem perfecit die indicato. Quae omnia non tantum coepta et oblata, sed perfecta esse depositoque extraordinario rei publicae constituendae arbitrio Augustum deinceps non nisi magistratus iure communi sibi delatos obtinuisse ipse hoc suo tamquam testamento perscriptum reliquit, maxime ubi ait post a. 727 dignitate se quidem omnibus praestitisse potestatis autem nihil amplius habuisse quam haberent in unoquoque, magistratu collegae. Nec refragatur rerum memoria vera. Nam cum ad a. usque 727 provincias populi Romani obtinuisset et omnes simul nec tempore praefinito, primum senatui reddidit provincias omnes, deinde partem earum, nimirum eas quae deinceps Caesaris dici coeptae sunt, ita recepit, ut ad decennium iis praeesset loco proconsulari, ut nisi vere, certe non sine specie veri dici posset iam Augustum iure non differre a ceteris viris consularibus, qui a senatu provinciam obtinuissent. Recte igitur rem expressit Tacitus (ann. 1, 1. 2), ubi respiciens posteriorem imperii partem Augustum scribit consulem se ferentem et tribunicii iuris specie paullatim insurrexisse muniaque senatus magistratuum legum in se traxisse, denique nomine principis cuncta sub imperium accepisse. Ita auctor gravis et prudens cavit sibi tam ab officioso aequalium mendacio, quasi vere Augustus a. 727 libertatem populi Romani restituisset, quam a posteriorum sollemni errore, quasi eo tempore dominationem palam proclamasset. Principis autem nomine quamquam Augustus in legibus titulisque abstinuit, ut debuit, cum magistratui nulli responderet, tamen ad suum locum indicandum et hic id adhibuit et tribus aliis 2, 45. 5, 44. 6, 6. Confirmat idem ***principis iuventutis*** denominatio non sine idonea causa pueris iis, quibus imperium destinabatur, et attributa et reservata, id quod supra iam p. 36 observavimus allato loco memorabili decreti Pisanorum, ubi queruntur C. Caesarem Augusti filium ***ereptum populo Romano iam designat[um i]ustissumum ac simillumum parentis sui virtutibus principem.*** Scriptores quoque aetatis Augustae et Tiberianae principis vocabulo similiter utuntur, imperatoris autem ibi maxime, ubi agitur de re militari. Denique Tiberius in ipsis titulis non raro hoc nomine compellatur (***princeps optimus:*** Henzen 5393; ***optimus ac iustissimus princeps:*** Orell. 25; ***princeps et conservator:*** Orell. 617 = C. I. L. II n. 2038), nec multum ab eo afuisse videtur, ut hanc appellationem legitimam faceret et sollemnem, saepe dictitans dominum se esse servorum, imperatorem militum, principem civium (Dio 57, 8).

Ceterum quod diximus post depositum extraordinarium rei publicae constituendae arbitrium, id est post finitum triumviratum, excepta fortasse ad tempus suscepta cura legum morumque (v. p. 16), Augustum vere testari contentum se fuisse iure ordinario, ne nimium dixisse videamur, accuratius paullo definiendum et moderatione quadam adhibita temperandum. Nam vel ex sola lege de imperio Vespasiani constat non solum plerisque

legibus plebive scitis exceptum fuisse, ne Augustus iis teneretur, sed etiam Augusto lege licuisse foedus facere, cum quibus vellet, senatum eum habere potuisse cum vellet et ne legitima quidem edictione observata, in magistratibus creandis eorum, quos suffragium ferentibus Augustus commendasset, extra ordinem rationem habitam esse iure, denique ius potestatemque ei fuisse agere facere quaecunque divinarum humanarum publicarum privatarumque rerum ex usu rei publicae esse censuisset; quod ius apte concluditur definitione Gaiana (1, 5) ***numquam dubitatum esse, quin id quod imperator decreto vel edicto vel epistula constituisset, legis vicem obtineret.*** Eiusmodi imperium, nec re nec tempore nec loco finitum et extraordinarium vel maxime, nihilo minus, opinor, applicatum quodammodo ad imperia ordinaria Augusto mandata iure ab illis pependit. Nimirum Augustus non solum legibus solvebatur quibus opus fuit, exempli causa quando ei data est proconsularis potestas in certis quibusdam provinciis, lege ea, ne proconsul in urbe moraretur neve extra provinciam constitutus provinciae praeesset, item quando tribuniciam potestatem accepit, ea, ne patricius homo in subsellio tribunicio consideret, sed vel tum vel alia occasione simul ad populum latum est, ut ius ei esset pacis bellique, cuius mentionem facit Strabo, et privilegiis, quae supra ex lege de Vespasiano attulimus, aliisque similibus uteretur. Quare cum dicit Augustus extraordinarium ius se habuisse triumvirum, postea ordinario iure se usum esse, hoc intellexit, posteriore tempore nullam iam potestatem se habuisse, quae sua vi et natura extraordinaria esset; non negat potestates sibi mandatas nomine ordinarias ita crevisse clausulis adiectis, ut legitimam potestatem haberet reliquis magistratibus omnino maiorem et a potestate triumvirali eo tantum diversam, quod sine nomine esset. Idque ipsum opinor alibi (Gr. 3, 19 sq.) significavit iisdem fere, quibus Tacitus usus est, verbis, posteriore tempore si qua extra ordinem sibi perficienda essent, ea peregisse se ope tribuniciae potestatis, quam etiam supra (p. 28) vidimus abolito triumviratu statim in eum collatam esse.

De Augusti nomine Caesari imposito a. 727 Ian. 16 (is enim verus dies videtur esse) dixi in C. I. L. vol. I p. 384. Agunt de ea nominis mutatione praeter locos modo relatos fastorum Praenestinorum et Ovidii feriale Cumanum; Livius ep. 134; Cassiodorus chron. ad a. 727; Florus extr.; Oros. 6, 20; Velleius 2, 91; Suetonius Aug. 7; Censorinus de die nat. 21, 8; Dio 53, 16.

Praeterea laureis corollis postes domus Caesaris Palatinae vincti sunt suspensaque media inter laureas illas in eiusdem domus fastigio corona querna sive civica. Causam decernendi Verrius in fastis Praenestinis ad Ian. 13 si quidem vere significavit fuisse provinciarum restitutionem, minus proprie rem explicavit. Nam non solum provinciarum redditio triduo demum postea perfecta est, sed etiam res ipsa confirmat id quod

scribit Dio loco mox citando, lauros perpetuas decretas esse ob triumphi memoriam perpetuandam, coronam civicam perpetuam ob perpetuandam clementiae laudem; haec enim est coronae civicae lex vetustissima (Marquardt 3, 2, 442), nummis quoque plerisque testata et ita omnibus nota, ut eam Graecus interpres non dubitarit exprimere per τὸν δρύϊνον στέφανον τὸν διδόμενον ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πολιτῶν (cf. Plinius h. n. 16, 4, 8: ***Augustus coronam civicam a genere humano accepit;*** Seneca de clem. 1, 26, 5). Scilicet decreti sunt honores hi, postquam Augustus in senatu exposuit id ipsum quod supra (1, 14) sic per compendium rettulit: ***arma terra mari et interna externaque toto in orbe terrarum se sustinuisse victoremque omnibus superstitibus civibus pepercisse.*** Praeterea cum solerent Romani festis diebus aedium postes lauro ornare laurumque super ianuam collocare (Iuv. 6, 79. 10, 65. 12, 91. Tacit. ann. 15, 71 al.), similia ornamenta non solum publice, sed etiam perpetuo gerenda decreta sunt Caesaris domui tanquam semper festae (Ovid. trist. 3, 1, 43). — Haec domus Augustae ornamenta ab hoc inde tempore sollemnia (cf. Suet. Tib. 26. Claud. 17) cum apud posteriores auctores, maxime poetas passim celebrentur (vide quae collegit Reimarus ad Dion. 53, 16), decreta sunt a. 727 die Ian. 13, testibus praeter commentarium fastis Praenestinis supra citatis; nummo aureo (Eckhel 6, 88; Morelli Aug. aur. tab. 10, 31. 32), in quo inscriptum est ab una parte ***Caesar cos.*** *VII* ***civibus servateis*** ad caput Augusti nudum, ab altera ***Augustus s. c.*** ad coronam quernam, cui insistit aquila, inter duas laurus; denique Dione 53, 16 ad a. 727: τό τε τὰς δάφνας πρὸ τῶν βασιλείων αὐτοῦ προτίθεσθαι καὶ τὸ τὸν στέφανον τὸν δρύϊνον ὑπὲρ αὐτῶν ἀρτᾶσθαι τότε οἱ ὡς καὶ ἀεὶ τούς τε πολεμίους νικῶντι καὶ τοὺς πολίτας σώζοντι ἐψηφίσθη. — At eundem civicae coronae honorem postea Augusto ex Oriente Romam redeunti a. 735 Oct. 12 propter cives captivos recuperatos a Parthis renovatum auctumque esse censuit Borghesius opp. 2, 110 (cf. Eckhel 6, 121). Nam ad hunc annum notare Cassiodorum: ***Caesari ex provinciis redeunti currus cum corona aurea decretus est, quo ascendere noluit;*** comparere autem ex hoc inde tempore in nummis compluribus, scilicet triumvirum a. 735 L. Aquillii Flori M. Durmii P. Petronii Turpiliani, sestertiis aereis fere omnibus, qui coeperunt c. a. 739 (***röm. Münzwesen*** p. 743), aliis non paucis, coronam ab ea quae cernitur in aureo a. 727 diversam, nimirum vittas in ima parte, supra vero rosam habentem itaque omnino factam ex metallo. Vereor tamen, ne in hac re errarit vir doctissimus eademque corona intellegenda sit tam in nummo a. 727 quam in posterioribus. Nam etiam in his persaepe utrimque laurus cernitur, ut in nummis L. Flori aereisque huius generis plerisque; quid quod in nummo L. Caninii Galli (Cohen Canin. 4), quem non ante a. 734 cusum esse constat, corona cernitur ipsi ianuae superposita inter postes lauro vinctos. Quod autem in nummo a. 727 vittae rosaque deficiunt, facile

inde explicatur, quod ibi corona proponitur forma minore et parum apta accessionibus illis recipiendis. Praeterea certissimum est etiam eam coronam, quae a. 727 in domo Palatina collocata est, non vere quernam fuisse, sed ex metallo factam neque omnino corona eiusmodi cogitari posse videtur sine vittis quae ramos ligent. Deinde eiusdem typi eiusdemque inscriptionis ratio vetat admitti duas interpretationes inter se diversas; cives autem, quos liberavit Augustus a. 734, proprie dicuntur non *servati*, sed *recepti* vel, ut est in nummo (Eckhel 6, 101), *recuperati*. Denique corona aurea cum curru decreta, cuius memoriam servavit Cassiodorus, longe rectius iungetur cum triumpho Augusto tum destinato (v. ad 1, 22); itaque laurea potius decreta est quam querna. Id autem quod maxime Borghesium videtur movisse, coronam decretam a. 727 multo saepius cerni in nummis extremae aetatis quam eius temporis, quo decreta est, sane factum est non sine causa idonea neque tamen ea quam Borghesius excogitavit. Scilicet extrema aetate Augusti magistratus monetales non tam celebrabant decretum a. 727 quam repraesentabant domum Augustam hoc suo tanquam insigni coronae quernae laurearumque (cf. Val. Max. 2, 8, 7: *ob cives servatos corona postes Augustae domus sempiterna gloria triumphant;* Ovid. trist. 3, 1, 35). — Lauros quibus postes vincti sunt optime proponit nummus supra citatus L. Caninii Galli. Coronam fixam esse *super ianuam*, ὑπεράνω τοῦ πυλῶνος Augustus scribit confirmatque idem Galli nummus; fixa autem fuit in domus fastigio (Suet. Claud. 17; Seneca de clem. 1, 26, 5) eoque rettulerim aquilam in nummo a. 727 huic coronae insistentem. Nam fastigium sive aetoma, quo aedes deorum a privatis distinguebantur, ut Caesar (cf. Drumann 3, 666 n. 33) ita omnino Augustus quoque obtinuit et fortasse eodem ipso tempore, quo corona decreta est, potuitque aetoma in nummo recte repraesentari per aquilam. Inscriptionem autem *ob cives servatos* vere lectam esse iuxta vel potius intra coronam testis est praeter nummos Ovidius trist. 3, 1, 47: *causa superpositae scripto testante coronae servatos cives indicat huius ope.*

De clupeo denique, Graecis ὅπλῳ (vide Salmas. ad vitam Claudii c. 3 Stephanianumque thesaurum s. v.), scriptores tacent, meminerunt lapides nummique. Potentiae in Piceno prodiit nuper titulus adservatus hodie Maceratae apud marchionem Ricci (Henzen 5361), in quo sub nomine dedicantis vel potius dedicantium *Primus Marc... vivir. Au*[*g.*] cernuntur Victoriae duae sustinentes clupeum, in quo clupeo sic scriptum est: *s*(*enatus*) *p*(*opulus*) *q*(*ue*) *R*(*omanus*) *Augusto dedit clupeum virtutis* [*c*]*le*[*men*]*ti*[*ae ius*]*t*[*itiae pietatis causa*], sicut optime restituit Borghesius in ephemeride archaeologica Gerhardi a. 1844 p. 242. Eundem clupeum in nummis habemus (Cohen n. 65. 66. 180. 181. 195. 218—228. 252), de quibus egerunt Eckhel (6, 121) et Borghesius (opp. num. 2, 112 et apud Gerhardum l. c.). Cernitur in iis ab una parte caput Augusti modo nudum

modo laureatum cum inscripto nomine *Caesar Augustus* vel *Augustus divi f.* (n. 195) vel *Augustus* simpliciter; ab altera parte exhibetur clupeus modo columnae impositus et a Victoria advolante coronatus (n. 220—223), modo sustentatus a Victoria volante (n. 218. 219. 224) gradienteve (n. 195. 252), modo sine Victoria, interdum nulla re praeterea addita (n. 225—228), interdum adstitutis duabus lauris (n. 65. 66) vel corona querna cum adscriptione *ob civis* (n. 180. 181). Inscriptio autem quae legitur aut in clupeo aut ad clupeum, saepe etiam ex parte inscripta, ex parte adscripta, eadem semper est S · P · Q · R · CL · V (nam omnino casu solo in n. 224 deficit CL · V), id quod recte opinor interpretatus est Borghesius *s(enatus) p(opulus) q(ue) R(omanus) cl(upeum) v(irtutis)*. — Haec omnia quam accurate cum commentario conveniant, non opus est multis docere. Decretum esse clupeum hunc anno 727 et commentarius ostendit et confirmat ipsa clupei inscriptio, ubi virtus aperte respondet lauris, clementia coronae civicae. Denique nummi supra propositi omnes ita comparati sunt, ut hoc ipso anno 727 vel paullo post cusi esse videantur solitoque more clupeum alii solum proponunt, alii coniunctum modo cum lauris, modo cum corona civica. — Alterius clupei ab hoc diversi, quem Augustus videtur accepisse a. 734 propter signa recepta, memoriam servarunt soli nummi (Eckhel 6, 95; Cohen Aug. n. 204 — 206 cf. 284), in quibus est ab una parte caput Augusti cum nomine *Caesar Augustus*, ab altera clupeus inter aquilam signumque militare cum adscriptione *signis receptis s(enatus) p(opulus) q(ue) R(omanus) cl(upeum) v(irtutis)*. Tertium clupeum proponit nummus L. Mescinii Rufi cusus u. c. 738 vel 739 (Cohen Aug. n. 349; cf. Eckhel 6, 103), in quo est *ob r(em) p(ublicam) cum salut(e) imp(eratoris) Caesar(is) Aug(usti) cons(ervatam) s(enatus) c(onsulto)* adscriptum ad clupeum cum imagine Augusti corona laurea comprehensum. — Clupei autem imperatorum in curia Iulia collocati alibi quoque commemorantur. Sueton. Dom. 23: *senatus repleta curia scalas inferri clipeosque et imagines eius coram detrahi iubet.* Vita Claud. 3: *illi . . . clipeum aureum senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est, ut etiamnunc videtur, expressa thorace vultus eius.* Et commode sane bonorum principum imagines ibi in perpetuum proponebantur, sicut clarorum oratorum imagines clupeatae prostabant in bibliotheca Palatina (Tacit. ann. 2, 37. 83). Victoria, quam et nummi et Potentinus titulus coniungunt cum clupeo in curia Iulia dedicato, referenda est sine dubio ad aram Victoriae, quam die Aug. 28 dedicavit Augustus in eadem curia aedificata a. 725, statuamque eiusdem deae ibidem collocatam (v. Becker top. p. 346; C. I. L. I p. 400).

CAPVT XXXV

LAT. 6, 24 Tertium dec[*i*]mum consulatu[*m cum gerebam, senatus et*
25 *eque*]ster ordo | populusq[*ue*] Romanus universus [*appellavit*
26 *me patrem p*]atriae idque | in vestibu[*lo a*]edium mearum
27 [*i*]nscriben[*dum esse et in curia e*]t in foro Aug(usto) | sub quadr[*igi*]s, quae mihi [*ex*] s(enatus) c(onsulto) pos[*itae sunt, censuit*].

GR. 18, 9 10 Τρισκαιδεκάτην ὑπατείαν ἄγοντός μου ἥ τε σύν|κλητος καὶ τὸ
11 ἱππικὸν τάγμα ὅ τε σύνπας δῆμος τῶν | Ῥωμαίων προσηγόρευσέ
12 με πατέρα πατρίδος καὶ τοῦτο | ἐπὶ τοῦ προπύλου τῆς οἰκίας
13 μου καὶ ἐν τῷ βουλευτη|ρίῳ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Σεβαστῇ ὑπὸ
14 τῷ ἅρματι ὅ μοι | δόγματι συνκλήτου ἀνετέθη ἐπιγραφῆναι ἐψη-
15 φίσα|το.

Pater patriae appellatus est Augustus a. u. c. 752 se XIII et M. Plautio Silvano cos. die Febr. 5, sicut testantur fasti Praenestini (ad h. d.) Ovidiusque (fast. 2, 119 sq.). Vide quae notavi ad illos C. I. L. vol. 1 p. 386 et vol. 2 ad n. 2107, ubi etiam ostendi iam ante hunc annum interdum eum patrem parentemve patriae dictum esse. Ab senatu populoque Romano hunc honorem ei habitum esse scribunt fasti iidem Praenestini et Suetonius (Aug. 58), addunt equestrem ordinem Augustus ipse hoc loco et Ovidius (fast. 2, 128). Trium inscriptionum, quae hoc loco commemorantur, aliam memoriam non inveni praeter tenuem sane notitiam, quam de tertia efficias ex Velleio 2, 39 Horatioque carm. 4, 14, de quibus locis dixi C. I. L. vol. 1 p. 281. Idem dicendum de quadrigis tum statutis in foro Augusto, quas apparet coniunctas esse cum dedicatione fori eo ipso anno absoluti. Nummi Augusti licet quadrigas non raro exhibeant, tamen quae foro Augusto certis argumentis tribuerentur in iis non deprehendi.

LAT. 6, 27 28 [*Cum scri*]psi haec, | annum age[*b*]am septuagens[*imum sextum*]. |

GR. 18, 15 16 Ὅτε ἔγραφον ταῦτα, ἦγον ἔτος ἑβδομηκοστὸν | ἕκτον|.

Vide supra p. 3.

GRAECI HOMINIS ADDITAMENTVM.

Sequitur clausula non ipsius Augusti, sed alius nescio cuius hominis male scripta et rebus exilis, nam quae continet, omnia fere in ipso commentario accuratius pleniusque perscripta sunt et ex rebus gestis tanti viri non comprehendit nisi ex suo quae erogarit in aedificia ludos donationes, tanquam duumvir oppiduli alicuius Augustus fuisset, non imperator populi Romani. Quamobrem qui appendicem hanc ad Tiberium referunt, egregie falluntur; videtur potius Graecus interpres vel si magis placet Graecus magistratus is qui interpreti exemplum vertendum tradidit haec adiecisse tum cum ex decreto provinciae Galatiae index rerum gestarum Augusti utraque lingua publice propositus est. Eo enim ducit maxime denariaria ratio etiam in Latinis admissa, cum sestertiariam requirat Romana consuetudo ab ipso Augusto semper observata (nisi quod denarios interdum ponit in minoribus summis, ut 3, 16. 20). Praeterea sermo non solum multo minus elegans est et minus Latinus quam ipsius commentarii (ita nota *spectacula* 6, 39 pro ludis et *naumachiam* 6, 40 pro eo quod Augustus dixit 4, 43 *navalis proeli spectaculum*), sed etiam quibusdam locis hiat et vix satis intellegitur. Denique unam solam rem appendix haec de novo addit ab ipso Augusto praetermissam, nempe dona ab Augusto data oppidis in provinciis. Nobis ea fere eo tantum nomine prodest, quod hiatus aliquot commentarii ipsius inde explentur.

CAPVT I

LAT. 6, 29 Summa pecun[i]ae, quam ded[*it in aerarium vel plebei Ro-*
30 *manae vel di*]mis|sis militibus [*d*]enarium se[*xi*]e[*ns milliens*].|
GR. 18, 17 18 Συνκεφαλαίωσις ἠριθμημένου χρήματος εἰς τὸ αἰρά|ριον ἢ εἰς τὸν
19 δῆμον τῶν Ῥ[ωμαίω]ν ἢ εἰς τοὺς ἀπολε|λυμένους στρατιώτας ἓξ μυριάδες μυριάδων.|

Complexus est scriptor, quae supra proposuit Augustus 3, 7—42 sic fere:

1) data plebi a. 710 (3, 7)	HS.	75,000,000	ad min.
2) data plebi a. 725 (3, 8)	-	100,000,000	ad min.
3) data plebi a. 730 (3, 9)	-	100,000,000	ad min.
4) data plebi a. 742 (3, 12)	-	100,000,000	ad min.
5) data plebi a. 749 (3, 15)	-	76,800,000	
6) data in coloniis militum a. 725 (3, 17) . .	-	120,000,000	
7) data plebi a. 752 (3, 19)	-	48,000,000	
8) data pro agris militum Italicis (3, 22) . .	-	600,000,000	
9) data pro agris militum provincialibus (3, 25)	-	260,000,000	
10) data militibus dimissis a. 747—752 (3, 28)	-	. . . .	
11) data aerario publico (3, 34)	-	150,000,000	
12) data aerario militari (3, 35)	-	170,000,000	
		1799,800,000	

ubi cum decima summa deficiat, in universum autem appendicis auctor summam effecerit sexies milies denarium sive quater et vicies milies sestertium (2400,000,000), pronum est conicere decimam summam fuisse sestertium sexies milies (600,000,000), ut ratio constet. At eiusmodi computatio vide ne fallat; nam primum ignoramus summas primam secundam tertiam quartam ad minimum a nobis subductas quomodo computarit auctor, deinde utrum frumentationum 3, 10. 40 rationem habuerit necne. Quare supra (p. 43) ab eiusmodi calculo abstinuimus.

CAPVT II

LAT. 6, 31 Opera fecit nova aedem Marti[*s, Iovis Tonantis et Feretri,*
32 *Apollinis,*] | divi Iuli, Quirini, Minervae, [*Iunonis Reginae,*
33 *Iovis Libertatis,*] | Larum, deum Penatium, Iuv[*entatis, Ma-*
34 *tris deum, Lupercal, pulvina*]r | ad circum, curiam cum
35 ch[*alcidico, forum Augustum, basilic*]a[*m*] | Iuliam, theatrum
Marcelli, [. . . . . *nemus quod est trans T*]iberim |
36 Caesarum. § |

CAPVT III

LAT. 6, 37 Refecit Capito[*lium sacra*]sque aedes [*nu*]m[*ero octoginta*]
38 duas, th[*eat*]rum Pom|pei, aqu[*arum ductus, vi*]am Fla-
mi[*niam*]. |

GR. 18, 20 21 Ἔργα καινὰ ἐγένετο ὑπ' α[ὐ]τοῦ ναοὶ μὲν Ἄρεως, Διὸς | βρον-
22 τησίου καὶ τροπαιοφ[ό]ρου, Πανός, Ἀπόλλω|νος, θεοῦ Ἰουλίου,
23 Κυρείνου, Ἀ[θη]νᾶς, Ἥρας βασιλί|δος, Διὸς Ἐλευθερίου, ἡρώ[ων,
24 θεῶν π]ατρίων, Νε|ότητος, Μητρὸς θεῶν, [βουλευτήριον] σὺν
19, 1 Χαλκι||δικῷ, ἀγορ[ὰ] Σεβαστ[ή], θέατρον Μαρκέλλ[ου, βασι]|-
2 3 λικ[ὴ] Ἰουλία, ἄλσος Καισάρων, στοαὶ ἐν Παλ[ατίῳ], | στοὰ ἐν ἱππο-
4 δρόμῳ Φλαμινίῳ. ἐπεσκ[ευ]άσ[θη τὸ Κα]|πιτώλιον, ναοὶ ὀγδοήκοντα
5 δύο, θέ[ατρ]ον Πο[μ]|πηίου, ὁδὸς Φλαμινία, ἀγωγοὶ ὑδάτων.

Compendium est eorum quae supra leguntur 4, 1—23. 43. 44. Petita scilicet sunt opera nova ex comm. 4, 1—8. 21—23, additis basilica Iulia ex 4, 14—16 et nemore Caesarum ex 4, 43. 44; utrumque propterea vides collocatum in laterculo fere extremo. In ordine constituendo non hoc secutus est epitomator, quod sibi persuasit Beckerus (topogr. p. 721), ut primum loca sacra recenseret, deinde publicis negotiis destinata, denique populi voluptatibus inservientia, sed solo studio brevitatis, ut una aedis nominatione defungeretur, primum templa coniunxit omnia eodem fere ordine, quo leguntur in commentario, deinde cetera subiecit ut visum est. Similiter opera refecta desumpta sunt ex comm. 4, 9—12. 17. 19. Omnino cavendum est, nequid in his rimere exquisitius. — Differt autem Graeca interpretatio a Latinis in his. Primum omittit illa et *pulvinar ad circum*, in quo vertendo etiam supra (p. 53) interpretem vidimus laborantem, et minora quaedam, ut *trans Tiberim* adiectum ad *nemus Caesarum*. Deinde transposuit interpres casu solo opinor basilicam Iuliam theatrumque Marcelli, item aquaeductus viamque Flaminiam; Lupercal autem ex sede inferiore (quo certe solo loco in Latinis spatium superest vocabulo ei recipiendo sufficiens, neque ita inseri debet, ut aedium enumerationem con-

turbet) inter aedes numinum transtulit, quippe quod Graece dicendum esset ναὸς Πανός. Denique addidit interpretatio extremo loco *porticus in Palatio* et *porticum in circo Flaminio*, quas cum Latinum exemplum nullo loco admittat (nam v. 36 post *Caesarum* vacat, v. 35 autem tanti supplementi non est capax), in epitome facienda apparet omissas esse, interpretem autem epitome cum ipso commentario denuo collata ex comm. 4, 2. 3 adiecisse loco extremo.

CAPVT IV

LAT. 6, 39 Impensar[*um in spect*]acu[*la circensia et munera*] gladiato-
40 rum at[*h*|*letasque et venationes et naum*]ac[*hiam....*] Dona...
41 [*op*]pi[*dis colonis* | *in Italia*, *oppidis in provinciis ter*]rae
42 motu incendiove c[*o*]nsum|ptis a[*u*]t [*viritim amicis senat*]o-
43 ribusque, quorum census explevit, | in[*nu*]mer[*abilia.*] |

GR. 19, 5 6 [Δαπ]άνα[ι] | εἰς θέας καὶ μονομάχους καὶ ἀθλητὰ[ς καὶ] ναυμα|-
7 8 χίαν καὶ θηρομαχίαν· δωρεαὶ [ταῖς] ἀποικίαις πόλεσιν | ἐν Ἰταλίᾳ,
9 πόλεσιν ἐν ἐπαρχεί[αι]ς σεισμῷ καὶ ἐνπυ|ρισμοῖς πεπονηκυίαις
10 ἢ κατ' ἄνδρα φίλοις κ[αὶ] συν|κλητικοῖς, ὧν τὰς τειμήσεις προσεξ-
11 επλήρωσεν, ἄ|πειρον πλῆθος.|

Sic fere haec scripta videntur fuisse, per indicem magis quam ut enuntiata complerentur. Prior pars pertinet ad locum de ludis 4, 31—48. Quae sequuntur de donis, quae Augustus oppidis privatisque dederit, non petita sunt ex commentario (nam quae de auro coronario municipiis et coloniis Italiae remisso leguntur 4, 26, diversa sunt), sed aliunde adiecta. Rem testantur auctores. De oppidis pecunia adiutis Suetonius Aug. 47: *urbium* (in provinciis), inquit, *quasdam aut aere alieno laborantes levavit aut terrae motu subversas denuo condidit.* Id quod contigit inter alias plerasque (Dio 54, 23) Neapoli in Campania (Dio 55, 10), Papho in Cypro a. 739 (Dio 54, 23), item a. 742 pluribus oppidis provinciae Asiae (Dio 54, 30); denique de Laodicea ad Lycum et Trallibus videndus est Strabo 12, 8, 18 p. 579 collato Suetonio Tib. 8: *pro Laodicenis Thyatirenis Chiis terrae motu afflictis opemque implorantibus senatum deprecatus est.* De Trallibus etiam Agathias 2, 17 epigramma affert ex lapide descriptum hoc:

Κλασθείσας πάτρας σεισμῷ ποτε, Κάνταβριν ἐς γᾶν
 Χαιρήμων ἔπτα πατρίδα ῥυσόμενος.
Καίσαρι δ' εἱλιχθεὶς περὶ γούνασι τὰν μεγάλαυχον
 Ὤρθωσε Τράλλιν τὰν τότε κεκλιμέναν.

Venit igitur Chaeremo ad Augustum a. 728 aut 729, quocum satis convenit, quod ad Augusti a. 17 (Hier., 19 Arm.) adnotat Eusebius: ***Trallis terrae motu consederunt***. De censibus senatorum idem Suetonius Aug. 41: ***senatorum censum supplevit non habentibus*** idemque Dio refert ad a. 726 (53, 2) et 736 (54, 17) et 757 (55, 13; cf. 56, 41). Cf. idem 51, 17 fin. 52, 19.

DE P. SVLPICII QVIRINII TITVLO TIBVRTINO

Addere placuit commentariolum de titulo, qui et ipse versatur in memoria rerum earum, quae ductu auspicioque imp. Augusti gestae sunt, Tiburtino P. Sulpicii Quirinii, cum praesertim quae de eo dixi apud Richardum Bergmannum (de inscriptione Latina ad P. Sulpicium Quirinum referenda. Berolini 1851. 4. p. IV—VII) et in paucorum manus venerint et quaestio sane anceps ibi propter epistularem brevitatem magis summatim iudicata quam pertractata sit.

Effossus est is de quo agitur titulus scriptus litteris optimis et pulcherrimis a. 1764 Tibure extra portam Romanam inter villam Hadriani et viam Tiburtinam pari ab utraque intervallo. Delatus inde Tibur in aedes Boschi postea pervenit in museum Vaticanum, ubi inter lapides non expositos olim inveni et descripsi hac forma:

LGEM · QVA · REDACTA · INPOT
AVGVSTI · POPVLIQVE · ROMANI · SENAT
SVPPLICATIONES · BINAS · OB · RES · PROSP
IPSI · ORNAMENTA · TRIVMPH
PRO · CONSVL · ASIAM · PROVINCIAM · OP
DIVI · AVGVSTI ITERVM · SYRIAM · ET · PH

Prodiit primum in Novellis Florentinis 1765 p. 355 (inde Donat. 464, 3); deinde pro inedito in Sanclementii opere de vulgaris aerae emendatione (Romae 1793) p. 414, cui descripsit abbas Sarti; denique ex apographo, quod sumpsimus Henzenus et ego opera coniuncta, apud Bergmannum l. c. et Henzenum n. 5366 coll. add. p. 496. Errores non ita multos priorum referre nihil attinet, cum lectio certa sit et perspicua.

Nomen eius, cui titulus positus fuit, cum perierit, videndum num ex rerum indiciis quae supersunt de eo coniectura capi possit. Sunt autem indicia quattuor haec:

I. Is de quo agitur gentem quandam in potestatem populi Romani redegit, propter quas res gestas senatus bis supplicationes indici voluit et praeterea ei qui eas gesserat ornamenta triumphalia decrevit.

II. Is de quo agitur post victoriam de qua diximus imperante Augusto ad proconsulatum Asiae pervenit. Namque honores ita in titulo recenseri, ut a minoribus procedatur ad maiores, inde efficitur, quod extremo loco positus summus est et propemodum unicus, ut hunc alios minime raros vix credas excepisse; praeterea minime convenit ordo inversus tali elogio, quod ad exemplum Plautiani (Orell. 750) a tituli forma ad rerum gestarum narrationem deflectit.

III. Is de quo agitur Syriam et coniunctam cum ea Augusti aetate Phoenicen imperante Augusto bis administravit, primum ante quam Asiam sortiretur, iterum post Asiae proconsulatum. Nam, sicut recte docuit Sanclementius (de vulgaris aerae emend. p. 424), iterationis praedicatio in provinciarum praesides tum tantum cadit, cum eadem provincia ab eodem homine pluries administrata est. Ita T. Eprius Marcellus dicitur fuisse *procos. Asiae III* (Henzen 5425); ita P. Paquius Scaeva primum *pro consule provinciam Cyprum optinuit,* deinde *pro cos. iterum extra sortem auctoritate Aug. Caesaris et s. c. missus est ad componendum statum in reliquum provinciae Cypri* (Henzen 6450); unde L. Marius Maximus qui scribitur fuisse *proconsul provinc. Asiae iterum, proconsul provinciae Africae* (Mur. 2023, 5), credendus est Asiam bis obtinuisse. Huius generis iterationes cum in proconsulibus passim inveniantur (v. Suet. Galb. 7; Marquardt 3, 1, p. 295 n. 2007), quippe quorum officium lege annuum (Dio 53, 13) non raro post annum elapsum continuaretur vel potius denuo conferretur, in legatis, quorum potestas nullo certo tempore conclusa esset, locum habere non potuit nisi ita, ut post discessum ex provincia posteriore tempore idem in eandem remitteretur. Eiusmodi vero legationis iteratio maxime eo impediebatur, quod legationes dignatione inter se differebant ordineque continuo a minore ad maiorem ascendebatur, qui ordo non poterat non turbari legato post alios honores susceptos remisso ad olim administratam provinciam denuo administrandam. Quod tamen non cadit in legationem legationesve maximae dignationis; nam sicut qui consul fuit, non potest regredi ad praeturam, potest iterum consulatum gerere, ita qui ad summum honoris gradum in provinciis administrandis pervenisset, eiusdem dignitatis legationibus pluribus fungi potuit. Ita utrumque recte explicabitur et qui legationem iterarit, in titulis praeter hunc quod sciam memorari nullum *) et legationem iteratam elogii Tiburtini pertinere ad Syriam provinciam omnium primariam (Tacitus Agric. 40; Borghesi Burbul. p. 58). Unde efficitur praeterea, sicut dixi,

*) De titulis qui videntur obstare, egimus in corollario huiusce commentarioli.

honorem singularem plane legationis Syriacae iteratae item videri fuisse tempore postremum, id est titulum ita scriptum esse, ut a minoribus honoribus procedatur ad maiores, non, ut placuit Zumptio (comm. epigraph. 2 p. 110), ordine inverso.

IV. Is de quo agitur Augusto superstes obiit post a. u. c. 767.

Quattuor haec indicia expendentibus facile apparebit omnem nominis certa ratione recuperandi spem positam esse in legationibus Syriacis; reliqua enim tria tam multis hominibus communia fuerunt, ut ad confirmandum et refutandum magis valeant quam ad inveniendum. Syriae autem legati ab a. inde 731 innotuerunt hi (v. Norisius cenot. Pis. p. 289 sq.; Sanclemente l. c. p. 417 sq.; Zumptius comm. epigr. 2 p. 71 sq.):

1. M. Agrippa toti Orienti praefuit ab a. u. c. 731 ad a. 741. Id ipsum Iosephus dicit antiq. 16, 3, 3: μετὰ τὴν διοίκησιν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας δεκαετῆ γεγενημένην, testis luculentus et peritus, cui non est cur fidem negemus. Verum quidem est neque Agrippam per totum illud decennium in illis partibus fuisse, sed annos 733—737 partim in urbe, partim in Galliis Hispaniisque exegisse et res ibi administrasse, et ipsum Augustum per a. 733—735 moratum esse in provinciis trans mare Ionium. At illum Agrippae in Italiam reditum conciliari posse cum Orientis administratione decennali ipse Iosephus arguit, quippe qui tam illum (16, 2, 1) quam hanc ponat, nec quod in proconsule legatove ius ordinarium requirit, recte transfertur ad Agrippam Augusti collegam magis quam adiutorem et inde ab a. 736 in ipsa tribunicia potestate socium, qui etiam vicarius Caesaris in provinciis transmarinis (τοῦ πέραν Ἰονίου διάδοχος Καίσαρι) audit Iosepho (15, 10, 2) cuique potestas illa ita dari potuit, ut ei liceret si vellet etiam extra Orientem agere aliaque cum hac potestate imperia coniungere. Ipsam Agrippae potestatem accuratius definire arduum est, cum praesertim quo nomine provinciis praefuerit, a nemine diserte proditum habeamus. Zumptius (p. 79 sq.) eum credit initio ius non habuisse in provincias populi Romani, nec nego Agrippae imperium postea augeri potuisse, fortasse quando tribuniciam potestatem accepit aliaque quaedam imperatori reservata (Dio 54, 12); at si quis ab ipso initio cum plena potestate eum missum esse statuat, non video quibus argumentis refelli possit. Hoc constat, ut primo tempore Agrippa ius non habuerit in Asiam et Bithyniam, non propterea soli Syriae eum praefuisse, ut opinatur Zumptius, sed praeterea provinciae Galatiae et alteri Pamphyliae factis a. 729, item Cypro, donec imperatoria maneret, id est ad a. 732. Constat item imperium eius posterioribus certe annis etiam ad Achaiam et Asiam reliquasque populi provincias aliquo modo pertinuisse. Difficile autem est definire, Agrippa utrum suo iure an Augusti Orientem rexerit, id est utrum ad exemplum Augusti potestatem proconsularem ipse acceperit an legatus fuerit Augusti cum potestate extraordinaria; de qua quaestione pendet altera de iure eorum, qui

per hoc decennium cum alias provincias tum Syriam re ipsa administrabant. Nam siquidem Agrippa legatus fuit Augusti, ipse legatos nullos habere potuit, sed provinciarum rectores putandi sunt et ipsi legati fuisse Augusti quamvis iuris minoris. Similiter quo tempore Germanicus universis Orientis provinciis praefuit cum imperio maiore, legatus Augusti cum minore Syriam administrare pergebat (Tac. ann. 3, 43); neque aliter in ipsa ordinaria administratione tam singulae legiones Syriacae committebantur legatis Augusti quam ipsa Syria, sed ita, ut huius maius imperium esset. Contra ubi Agrippam eodem iure usum statuimus, quo utebatur Augustus, poterat tam ipse administrare quam provincias sibi commissas per legatos obtinere, idque cum Zumptio (p. 82) verum puto, non propterea quod apud Iosephum Agrippa vicibus Augusti fungi dicitur (hoc enim tam cum hac quam cum illa ordinatione conciliari potest), sed propter argumenta alia tria. Primum Dio (53, 32) scribit Agrippam in Syriam non ipsum iisse, sed legatos (ὑποστρατήγους) eo misisse, quod si proprie et vere rettulit, quaestio decisa est. Deinde licuit Agrippae de rebus a se gestis ad senatum referre decrevitque ei senatus a. 740 triumphum (Dio 54, 24); item eius nomine supplicatum est. Quae omnia etsi ab legati condicione, qualis hac aetate fuit, non plane abhorrent (v. ad 5, 44), tamen probabiliora erunt, ubi sumemus Agrippam rem gessisse auspiciis propriis. Denique cum consularium qui Syriae imperante Augusto praefuerunt auctores, maxime Iosephus, non raro meminerint, altum est per hoc decennium integrum de iis silentium, facile tamen explicandum, ubi ponas aut ipsum Agrippam eo tempore Syriam administrasse aut legatos eius dignitate inferiores legatis Augusti. Horum unus fuit opinor qui adhuc viros doctos male vexavit, Syriae legatus (ὁ τότε ἡγεμονεύων) Varro homo non consularis memoratus apud Iosephum (ant. 15, 1, 10; bell. Iud. 1, 20, 4). Nec obstat, quod Iosephus primum Varronis nomen ponit, deinde narrat Agrippam in Asiam venisse; nam et rerum ordinem saepe minus accurate persequitur et ut hoc loco persecutus sit quam accuratissime, nihil vetat legatum Agrippae aliquanto ante in Syriam venisse quam Agrippa venit Mytilenas. Contra cum Syria tam extrema liberae rei publicae aetate quam imperatoria non commissa sit nisi homini non solum consulari, sed etiam inter ipsos consulares eminenti, Varro ille, qui quisquis fuit non fuit consularis, ordinarii legati Augusti Syriae provinciae locum tenere non potuit, potuit locum legati Agrippae; hic enim quamquam non multum, tamen inferior fuit dignitate imperatore potestque habuisse legatos praetorios.

2. M. Tullius Cicero oratoris filius cos. a. u. c. 724. Legatum eum fuisse Augusti in Syria testes habemus titulum Orell. n. 572 et Appianum b. c. 4, 51. Tempus inde non apparet; cum autem legatio Syriae, nisi si qui coniunctione cum domo imperatoria et gratia ultra privatum valerent, decennio vel etiam amplius post consulatum dari solita sit, Ciceronem

magis crediderim post a. 741 quam ante a. 731 ea functum esse. Neque aetas obstat, nam natus est a. u. c. 689.

3. M. Titius cos. 723, circa tempus, quo Herodes tertium profectus est Romam, inter u. c. 742, quo secundum eo ivit, et u. c. 750, quo decessit, legatus Syriae et is quidem, cui Phraates liberos tradidit Romam ad Augustum mittendos paullo post a. u. c. 745 (Ioseph. 16, 8, 6; Strab. 16, 1, 28 p. 748 Cas.). Dixi de eo supra ad mon. Anc. 6, 3.

4. C. Sentius Saturninus cos. 735, legatus Syriae c. a. u. c. 746 (Ioseph. ant. 16, 9, 1. 16, 10, 8. 16, 11, 3. 17, 1, 1. 17, 2, 1. 17, 3, 2; bell. Iud. 1, 27, 1—3. Tertullianus adv. Marcionem 4, 19).

5. P. Quinctilius Varus cos. 741, legatus Syriae u. c. 748—750 testibus cum nummis (Eckhel 3, 275; Borghesi opp. 2, 310) tum Iosepho (ant. 17, 5, 2 sq.; bell. Iud. 1, 21, 5 sq.). Maturius solito ad legationem Syriae pervenit, gratiosus propter affinitatem quae ei erat cum domo imperatoria (Tac. ann. 4. 52. 66. Borghesi opp. 1, 311. 417).

6. .... legatus Syriae a. 751. 752.

7. C. Caesar cum extraordinario imperio in Orientem missus a. 753 ibi permansit per quadriennium, donec vulneratus a. 756 Artagira obsidens exercitum relinqueret et in reditu a. 757 Febr. 21 in Lycia diem obiret. Missus fuit cum potestate proconsulari (Zonaras 10, 36: τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν ἀνθύπατον ἔδωκεν) *ad ordinandas Aegypti Syriaeque provincias*, ut ait Orosius (7, 3), *Orienti praepositus*, ut est apud Suetonium (Tib. 12); quam ob rem quamquam Agrippa et Tiberio eo inferior fuit, quod potestate tribunicia caruit (unde a Velleio 2, 101 Gaius dicitur omnes honores habuisse Tiberio *ut superiori*, scilicet eo tempore, vere a. 753, etiamtum munito tribunicia potestate), tamen suis auspiciis rem gessit. Nec per illos annos Syriam proprium Augusti legatum habuisse confirmatur silentio auctorum nummorumque.

8. L. Volusius Saturninus cos. 742, legatus Syriae u. c. 757. 758 (Eckhel 3, 275).

9. P. Sulpicius Quirinius cos. 742, legatus Syriae u. c. 759 (Ioseph. 17, 13, 5. 18, 1, 1. 18, 2, 1).

10. Q. Caecilius Metellus Creticus Silanus cos. 760, legatus Syriae ab a. certe 763/4 ad a. 770 (Eckhel 3, 276 collato nummo a Sanclementio p. 348 allato anni AM; Tacitus ann. 2, 4. 43; Ioseph. 18, 2, 4). Etiam Silanus solito celerius legationem Syriae adeptus est et consulatum quoque in integrum annum tenuit; scilicet per hos annos admodum floruit utpote socer futurus Neronis Germanici f. aliquando, ut tum credebant, imperaturi. Dixit de eo Borghesius ann. 1849 p. 51 sq. Cur per tot annos provinciam retinuerit, Suetonius explicat, cum scribit (Aug. 23) propter

cladem Varianam Augustum praesidibus provinciarum imperium prorogasse, ut a peritis et assuetis continerentur.

Laterculus supra propositus fere plenus est, nisi quod inter Varum et C. Caesarem per a. 751. 752 legatus unus desideratur; nam cum solitum legationis tempus triennium fuerit, reliqui ita sese excipiunt, ut difficile aliquem ordini interponas; quamquam fieri potest, ut praeterea exciderit unus alterve legatus administrationis solita brevioris. — Iam ubi quaerimus, ad quemnam Syriae legatum titulus Tusculanus recte referatur, primum in censum non veniunt, qui ante Agrippam Syriae praefuerunt, vel propter aetatis rationes, quae vix patiuntur eorum quemquam a. 767 etiamtum in vivis fuisse, maxime cum is quem quaerimus bis Syriae praefuerit itaque duplex eius legatio ante a. 731 collocanda sit, nisi forte hoc ponas ignotum illum legatum primum ante a. 731, deinde per a. 751. 752 Syriae praefuisse. Ex iis autem quos recensuimus Ciceronem excludit et aetatis ratio et quod a bellica laude eum afuisse inter omnes constat. Nec magis M. Titius credi potest vitam ultra a. 767 protraxisse. Varum nemo ignorat occidisse vivo Augusto; praeterea pro consule Africam, non Asiam rexit (Borghesi opp. 1, 306). Volusium Saturninum item constat pro consule Africam administrasse (Borghesi l. c. p. 312 sq.). Silanus cum Syriae post mortem Augusti praeesse non desierit, dicendus fuit legatus non divi Augusti, sed divi Augusti et Ti. Caesaris Augusti. — Et ad horum quidem nullum titulum de quo agimus spectare omnes consentiunt; restant tres, qui patronos nacti sunt, M. Agrippa, C. Sentius Saturninus, P. Sulpicius Quirinius. — Ad Agrippam titulum rettulit Huschkius (*über den Census zur Zeit der Geburt Iesu Christi* p. 65 sq.), sed refutavit commentum nullo negotio Borghesius (apud Henzenum n. 5366); scilicet ut alia mittam, constat Agrippam numquam pro consule Asiam administrasse et ante Augustum mortuum esse; id vero, quod posuit Huschkius, titulum hunc Agrippae positum esse imperante Tiberio, neque ullo exemplo defenditur et eo minus ferri potest, quod elogium Tiburtinum tam propter locum, in quo inventum est, quam propter habitum externum sine ullo dubio stetit in sepulcro. — Saturninum proposuit primus Bergmannus (apud Gerhardum *archäol. Anzeiger* a. 1850 p. 172) primo quod nunc est tituli vocabulo mutilo Germaniam ratus nominari; quam opinionem cum mox ipse abiecisset, de lectione tituli edoctus veriora, eam suscepit Zumptius nec paucis eam explicavit (comm. epigraph. 2, 122 sq.). — Contra qui primus de titulo diligenter egit Sanclementius eum superesse dixit ex monumento P. Sulpicii Quirinii (l. c. p. 418) eamque Sanclementii opinionem qui postea in eam rem inquisiverunt idonei auctores cum alii tum Borghesius Henzenus Nipperdeius (ad Tac. ann. 3, 48) unanimi consensu secuti sunt. Neque ego novam et reconditam doctrinam profero, sed iisdem viris doctis adsensus breviter demonstrabo primum titulum ad C. Sentium Saturninum spectare

non posse, deinde in Quirinio non solum nihil obstare, sed indicia quoque quae supra recensuimus, maxime omnium primarium duplicem legationem Syriacam, ita in eum convenire, ut attributio Sanclementiana non solum probabilis habenda sit, sed plane probata.

De C. Sentio Saturnino pauca tantum dicemus, sed quae sufficiant. Constat eum quoque accepisse ornamenta triumphalia (Dio 54, 28), ut acceperunt ea ab Augusto duces aliquanto plures quam qui iustos triumphos egisse dicuntur super triginta*). Reliqua autem indicia tria non conveniunt in Saturninum. Primum duplicis Syriae legationis non modo memoria nulla extat, sed ne locum quidem Zumptius ei invenire potuit nisi ita, ut Syriae primum praefuerit per annos 729—731, quo tempore Saturninus praetorius fuit nec capax provinciae omnium confessione consularis. — Deinde quamvis ignoretur, quo anno Saturninus diem obierit, nec memoratur post a. 759 (Vell. 2, 109. 110) et ante Augustum eum mortuum esse constat ex silentio Taciti, cuius annales ab excessu divi Augusti ad a. u. c. 782 integri supersunt nec secundum institutum auctoris de tanti viri obitu tacere potuissent, si in illos annos incidisset. — Proconsulatum denique Asiae excludit, de quo optime monuit Henzenus (syll. p. 496), Tertullianus, qui ubi Carthaginis coloniae vices breviter comprehendit (de pallio c. 1) sic scribit, ***post longas Caesaris moras moenia Carthagini Statilium Taurum*** (proconsulem Africae 718—720) ***imposuisse, sollemnia enarravisse Sentium Saturninum.*** Iam cum in fastis aetatis Augustae tres inveniantur Sentii Saturnini, scilicet consul a. 735 is qui postea Syriae praefuit filiique eius duo consules uterque a. 757, omnino pater hoc loco intellegendus est, ne longae morae nimiae fiant. Itaque is cuius est elogium Tiburtinum, quisquis fuit, non fuit C. Sentius Saturninus.

Videamus de P. Sulpicio Quirinio.

I. Tacitus ad a. u. c. 774 ubi de obitu Quirinii refert sic scribit (ann. 3, 48): ***consulatum sub divo Augusto*** (u. c. 742), ***mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusque rector C. Caesari Armeniam obtinenti*** (u. c. 756). Strabo 12, 6, 5 p. 569 Cas. postquam narravit Homonadenses, qui sunt in summo monte Tauro, interfecisse Amyntam regem Galatiae vicinarumque regionum ita pergit: ἐκείνους (τοὺς Ὁμοναδέας) δὲ Κυρίνιος ἐξεπόρθησε λιμῷ καὶ τετρακισχιλίους ἄνδρας ἐζώγρησε καὶ συνῴκισεν εἰς τὰς ἐγγὺς πόλεις, τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἔρημον τῶν ἐν ἀκμῇ. Amyntas rex caesus est a. u. c. 729; Homonadenses

*) Quamquam numerum hunc, quem posuit Suetonius Aug. 38, nimium esse tabulae huius temporis triumphales ostendunt iam expletae: nam ab a. 711 ut triumphos omnes numeres praeter ipsius Augusti ovationes duas triumphosque tres et Antonii ovationem, non reperiuntur nisi duo et viginti.

Quirinius vicit, ut ex supra propositis apparet, inter a. 742 et 756 eoque recte trahemus principium tituli Tiburtini sic fere explendum:

bellum gessit cum gente homonaden-
sium quae interfecerat amyntam
*r*EGEM · QVA · REDACTA · IN · POT*estatem dicionemque diui*
AVGVSTI · POPVLIQVE · ROMANI · SENATV*s dis immortalibus*
SVPPLICATIONES · BINAS · OB · RES · PROSP*ere ab eo gestas et*
IPSI · ORNAMENTA · TRIVMPH*alia decreuit*

Bergmannum secutus iam *regem* v. 1 rettuli non ut ante proposueram ad Homonadensium regulum (Strab. l. c.: ἀνελὼν καὶ τὸν τύραννον αὐτῶν), sed ad Amyntam, ut verborum quae sequuntur *qua redacta* ratio constaret. Recte praeterea Zumptius (l. c. p. 116) monuit vocabulum *ipsi* requirere, quod sibi opponatur, quamquam ipsum quod requiritur verbum non repperit; quod patefacit titulus *) ex dedicatis Traiano auctore in foro eius, secundum Borghesium (ann. 1846 p. 342) Arabiae victoris Cornelii Palmae:

. . . .
POTES . . . . *ob quas res cum decr*euisset
SENATVS · SVPPLICATIONES · DIS · IMMORTALIB · L? · *die*R*u*M · A*u*C*tore*
IMP · CAES · NERVA · TRAIANO · AVG · GERM · DACIC · SENATVS · ORNAMENT
TRIVMPHAL · DECR · STATVAMQ · IN · FORO · AVG · PONENDAM · CENSVIT

collato monumento Ancyrano 1, 26 et Cicerone in Cat. 3, 6, 15: *supplicatio diis immortalibus meo nomine decreta est;* in Pis. 3, 6; de prov. cons. 11, 26. 27; ad fam. 15, 5 alibique passim. Intelleguntur scilicet supplicationes ad omnia pulvinaria (Cic. in Cat. 3, 10, 23; Liv. 24, 10 fin.; al.). De supplicationibus duabus vel si magis placet binis (utrumque enim dicitur supplicationem decerni et supplicationes) connumerandis inter quinque et quinquaginta decretas Augusto ob res ab ipso aut per legatos eius prospere gestas supra iam ad mon. Ancyr. 1, 24 monuimus. Recte autem Zumptius (l. c. p. 118) docuit adhibito maxime loco Ciceronis de prov. cons. 11, 26. 27, cum supplicatio ob res bene gestas antiquo tempore item ac triumphus, cuius tanquam praerogativa fuit (Cic. ad fam. 15, 5, 2),

*) Eum Henzenus repperit inter schedas Barberinianas bis cod. 30, 182 f. 81 (rubro scr.) et f. 114 (hoc loco manu Bombardi), eodem ut videtur exemplo; praeterea habet Donius 5, 49 (inde Mur. 232, 2; Orell. 3187) descriptum ab amanuensi suo. Basis marmorea longa palm. 3½ charactere pulchro et antiquo scripta dicitur in schedis Barb., quae collocant 'Romae apud Baltazarem statuarium prope aedem D. Mariae Constantinopolitanae'; Donius ponit 'in via quae ducit ab aede D. Andreae ad saepes ad aedem D. Iosephi'. Exempla non differunt, nisi quod 1 POTIS Don., 2 IMMORTALIBI...RIMA.C...... Barb., IMMORTALIBVS ..... Don., 4 M · AT pro IN Barb. f. 81. V. 2 extr. *auctore* supplevit Borghesius; vestigia reliqua num recte expedierim, videant periti.

non nisi semel decerni soleret, primum plus semel decretam eam esse bello Mithridatico in gratiam Pompeii; deinde idem honor saepe pluries decretus est et ut solet fieri in talibus, primum extra ordinem concessus mox pervulgabatur. Quam ob rem cur Zumptius (l. c. p. 121) neget Homonadense bellum duarum supplicationum decernendarum causam praebere potuisse, equidem non perspicio; immo siquidem Quirinius bis in eorum agrum expeditionem fecit, quod facile potuit, consentaneum est bis eum de rebus a se gestis per imperatorem ad senatum rettulisse et bis ob eas supplicatum esse.

II. Quirinius cum consulatum gesserit a. 742 et longo tempore postea superfuerit, consulari iure pervenisse putandus est ad proconsulatum aut Asiae provinciae aut Africae. Pervenit autem ad proconsulatum non ante a. 747 propter quinquennii intervallum Augusti lege stabilitum (Dio 53, 15); potest vero aliquanto postea eum administravisse. Ita M. Silanus consul a. 729 proconsulatum Asiae obtinuisse videtur a. demum 740 (Ioseph. 16, 6, 4; Borghesi ann. 1849 p. 21); Cn. Lentulus Augur consul a. 742 eandem provinciam obtinuit a. demum 753 (C. I. Gr. 2943). A Tiberio autem inde decennii intervallum nisi legitimum, certe sollemne fuit (Borghesi opp. 2, 136. 3, 191. *Burbul.* p. 43. *Bullett.* 1846 p. 173). Titulum si recte explevimus, proconsulatum Quirinio adsignat Asiae conveniuntque etiam tempora. At Africam eum sortitum esse demonstratum ivit Zumptius (l. c. p. 91) ex iis quae habet Florus 2, 31: *Musulamos atque Gaetulos accolas Syrtium (Augustus) Cosso duce compescuit, unde illi Gaetulici nomen latius quam ipsa victoria. Pariter Marmaridas atque Garamantas Quirinio subigendos dedit; potuit et ille redire Marmaricus, sed modestior in aestimanda victoria fuit.* Videamus primum de loci lectione. Pro Quirinio liber Nazarianus habet *qurinio* (non *gurino*, ut refert Iahnius), Bambergensis eius loco spatium vacuum; Iordanis vero sic locum reddit: *Marmaridas et Garamantes per Quirinum subegit.* Pro *Quirinio* Nipperdeius in philologi Schneidewiniani vol. 1 p. 670 commendavit *Cornelio*, eo motus, quod eiusmodi Quirinii contra Garamantas expeditionis praeterea nemo meminit, meminit autem L. Cornelii Balbi proconsulis in eosdem expeditionis Plinius (h. n. 5, 5, 36: *clarissimumque Garama caput Garamantum, omnia armis Romanis superata et a Cornelio Balbo triumphata*), propter quam victoriam extremus privatorum omnium triumphavit procos. ex Africa a. 735 (fast. Capit.). At ad verba quod attinet, qui Flori crisin probe didicit non negabit de lectione decisum esse per consensum Nazariani et Iordanis. Nipperdeii autem coniectura eo minus probanda est, quod sic Cosso Gaetulico et ipsi Cornelio nimis ineleganter opponitur Cornelius; neque obstat, quominus tam Quirinius quam Balbus adversus Garamantes res bene gesserint, nam in Floro cur taceat non est quaerendum. Itaque constat Quirinium subegisse

Marmaridas et Garamantes; at num subegit proconsul Africae? Immo ne potuit quidem, nam Garamantes cum sint in desertis Africae interioris ita positi, ut tam ex Africa quam a Cyrenis exercitu peti possint, Marmaricae terrae interiectae inter Aegyptum et Cyrenaicam incolas, quos priores posuit Florus et aperte potiores habuit, Quirinius, cum Aegyptus extra quaestionem sit, vincere non potuit nisi praeses Cyrenaicae. Quod pervidit Henzenus (syll. p. 496) neque ipse Zumptius non intellexit, sed cum refutare non posset, elusit. Nam Strabonem (17, 3, 23 p. 838) sibi opitulari putat, qui Marmaridas habitare quidem dicat prope Cyrenas, sed nec Cyrenaicae nec Aegypto attribuat; quasi propterea quod populus extra solum provinciae conterminae Cyrenaicae constituitur, magis bellum ei inferre potuerit praeses provinciae non conterminae. Nec magis verum est, quamvis paullo magis speciosum, proconsulem Cyrenaicae utpote provinciae senatoriae et inermis bellum gerere non potuisse. Nam hoc quidem tempore proconsulibus non tam ius belli gerendi defuit quam occasio (cf. Vell. 2, 116: ***in Germania Illyricoque et mox in Africa splendidissimis functus ministeriis non merito, sed materia adipiscendi triumphalia defectus est***), cumque proconsules consulares Africae ad Caligulam usque suis auspiciis rem gesserint (Tac. hist. 4, 48), ipso iure idem licuit proconsuli praetorio Cyrenaicae. Ne hoc quidem constat, eo tempore Cyrenaicam praesidio militari caruisse; immo non improbabile per aliquod tempus legionem III Cyrenaicam in ipsa provincia, a qua nomen retinuit, castra habuisse, antequam in vicinam Aegyptum transferretur. Sed ut is status legionum, quem adumbrat Tacitus ann. 4, 5, iam eo de quo agimus tempore obtinuerit, quid vetabat bello aliquo in Cyrenaica exoriente legionem ex Aegypto eo mitti, quae proconsuli pareret? Itaque sic statue, Quirinium ex praetura post quinquennium proconsulem factum Cretamque et Cyrenas sortitum Marmaridas et Garamantes vicisse; idque inter alia in mente habuit Tacitus scribens Quirinium ***impigrum militiae et acribus ministeriis*** consulatum meruisse. Quo tempore Cyrenaicam administrarit, definiri nequit, neque adsentior Henzeno propter Flori verba supra relata Marmaricam Quirinii victoriam postponentem Gaetulicae Cossi partae a. u. c. 759; neque enim in talibus Florus temporis ordinem servat neque ullo pacto secundum ea, quae de Quirinio praeterea accepimus, proconsulatum praetorium administrare potuit post a. 759. Quod si quis coniciat expeditionem in Garamantes a. 734 coniuncta opera suscepisse Balbum proconsulem Africae et proconsulem Cyrenaicae Quirinium, temporum rationes ei coniecturae non adversantur; nam Quirinium utpote hominem novum non mirum est multo ante praeturam gessisse quam perveniret ad summos honores. Sed fieri quoque potest, ut uterque bellum gesserit tempore diverso.

III. Quirinium Syriae praefuisse a. 759 et deinceps constat ex locis Iosephi supra allatis; videndum autem, num alterius quoque legationis aliqua memoria supersit. Ea quaestio cum tripertita sit, de tribus capitibus ordine dicemus.

1. Supra ubi egimus de rebus a Quirinio gestis adversus Homonadenses, huic loco reservavimus quaestionem, quamnam provinciam eo tempore obtinuerit. Et potest quidem cogitari propter vicinitatem de provinciis Asia Pamphylia Galatia Cilicia Syria. At ex his primum eximenda Asia omni tempore inermis. Pamphylia et Galatia quamquam propter situm omnium maxime opportunae (nam Homonadenses fuerunt inter utramque medii), tamen et ipsae inermes fuerunt et praeterea praetoriae, cum Quirinius bellum gesserit teste Tacito consularis. Idem obstat Ciliciae, ut ea provincia eo tempore fuerit neque, ut mox probabimus, Syriae provinciae pars. Ita delabimur ad Syriam provinciam et armatam et consularem et inter armatas consularesque omnium maxime vicinam. Eo magis autem vicina fit, si quidem cum Syria eo tempore Cilicia coniuncta fuit; et videtur fuisse. Nam constat M. Antonium antiquam provinciam Ciliciam sustulisse (v. supra ad mon. Anc. 5, 31), non satis constat Augustum eam restituisse, cum praesertim Ciliciam asperam post Amyntae mortem, cui eam Antonius dederat, adiunxerit Cappadociae (Strab. 14, 5, 6 p. 671; Dio 54, 9), Cypro vero propriae provinciae formam dederit (cf. in universum Marquardt 3, 1, 168). — Deinde in ipsa Taciti de Quirinii rebus gestis narratione insunt fortasse vestigia quaedam Ciliciae cum Syria coniunctionis. Verba enim, in quibus adhuc neminem offendisse miror: ***expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis*** non hoc significant, rem gestam esse in Cilicia. Primum ***per Ciliciam*** aliud est atque ***in Cilicia*** neque aliter ad hanc sententiam declinat nisi ubi id de quo agitur refertur ad loca per universam regionem dispersa (ut exempli causa ann. 15, 17 recte est ***Paetus per Cappadociam hibernavit***), id quod de Homonadensibus dici non potest. Deinde Homonadenses etsi Cilicibus adnumerat Strabo (12, 6, 3. 4 p. 569; 14, 5, 1 p. 668; 14, 5, 24 p. 679), tamen cum Ciliciae asperae pars occidentalis Pamphyliae attributa esset (Ptolem. 5, 5, 3. 9), minime fuerunt in provincia Cilicia. Quam ob rem aut ita verba interpretanda sunt Quirinium cum Homonadensibus bellum gesturum iter fecisse per Ciliciam eosque a parte Ciliciae aggressum esse (cf. Tacit. ann. 1, 15: ***ut per circum*** — scilicet vecti — ***triumphali veste uterentur***), aut, id quod proposuit Hauptius, emendandum ***super Ciliciam;*** nam verum est illa interpretatione admissa Tacitum subobscure, id est vitiose locutum esse, cum non expresserit locum, unde Quirinius eam expeditionem suscepisset. Utut est, semper verba de quibus agimus indicabunt Quirinium venisse ex Syria; nam ***per Ciliciam*** Quirinius expeditionem facere non potuit nisi profectus ex Syria, ***super Ciliciam*** Tacitus

ita adiecit, ut tamquam cum Quirinio iter faciens ex Syria in Asiam quodammodo ex eius mente Homonadensium situm accuratius definiret. — Denique posteriore quoque tempore Ciliciam a Syriae praeside rectam esse recte observavit Zumptius l. c. p. 96 ostendi a Tacito compluribus locis. Ita in narratione discordiarum inter Germanicum et Pisonem legatum Syriae hic non solum a Cilicum regulis milites postulat (Tac. ann. 2, 78), sed etiam horum ope Celenderi oppido Ciliciae asperae expugnato queritur provincia a Caesare data se arceri (l. c. c. 80). Nec in tota narratione legati Ciliciae mentio fit, quae omitti non potuit, si fuisset eo tempore, neque Pisoni postea obicitur eum provinciam alienam invasisse, sed ***suam armis repetivisse*** (l. c. 3, 12. 16) et ***bellum provinciae intulisse*** (l. c. 3, 14). Item expeditionem adversus Clitas in Cilicia aspera simillimam Homonadensi bis a. p. C. 36 et 52 susceperunt Syriae qui eo tempore praefuerunt (l. c. 6, 41. 12, 55). Proprius autem Ciliciae legatus nullus invenitur ante Cossutianum Capitonem ex Cilicia repetundarum accusatum a. p. C. 58 (Tacit. ann. 13, 33). — Huic opinioni, Ciliciam eo tempore sub praeside Syriae fuisse, olim a Baronio propositae quamquam sine idoneis argumentis, hodie vero, postquam ego in epistula ad Bergmannum eam reduxi, etiam a Zumptio (l. c. p. 95 sq.) et Nipperdeio (ad Tac. ann. 2, 43) admissae, Norisius (cenot. Pis. p. 219) opposuit quod legitur apud Strabonem l. c. Augustum regionem hanc feram et latronibus infestam sub regibus esse maluisse ἢ ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίοις ἡγεμόσιν τοῖς ἐπὶ τὰς κρίσεις πεμπομένοις, οἳ μήτ' ἀεὶ παρεῖναι ἔμελλον μήτε μεθ' ὅπλων: excludi ita Syriae legatum habentem tres legiones et intellegendum esse Ciliciae inermem. At Strabo hoc loco omnino cogitat de regni Amyntae divisione, cui cum Galatia Pamphylia Cilicia aspera paruissent, eo interfecto Galatia et Pamphylia utpote pacatiores in provinciae formam redactae legatis commissae sunt legiones non habentibus, contra Cilicia aspera sive Isauria tradita est Archelao Cappadociae regi. Multo minus obstat quod apud Dionem 53, 12 inter provincias imperatorias numerantur καὶ ἡ Συρία ἡ κοιλὴ καλουμένη ἥ τε Φοινίκη καὶ Κιλικία καὶ Κύπρος. Nam cum Syriam Coelen et Phoenicen eidem legato paruisse notum sit et aliunde et ex ipso titulo Tiburtino, idem locum habere potuit in Cilicia. — Denique ne quis erret, non hoc dico Homonadenses in Pisidia constitutos finitimos fuisse ei parti Ciliciae, quam Syriae adiunctam esse demonstravi, quippe interiecto inter hanc et illos regno Archelai; at bellum in Pisidia gerendum recte committi potuit ei praesidi, cuius provincia inde non alia provincia, sed regno aliquo separaretur. — Haec qui probat, ei dicendum erit Quirinium Homonadenses vicisse Syriae legatum itaque Syriae primum eum praefuisse per a. 751 et 752, qui post consulatum eius a. 742 soli vacant. Quod tempus et satis convenit consuetudini, de qua supra

diximus, Syriae provinciae decennio circiter post consulatum dandae et recte se accommodat ad rerum gestarum ordinem, qui est apud Tacitum.

2. C. Caesar in orientem missus a. 753 ibique a. 757 d. Febr. 21 defunctus rectores habuit primum M. Lollium, deinde eo mortuo eum de quo agimus Quirinium (Tac. l. c.: *datus rector C. Caesari Armeniam obtinenti;* cf. Sueton. Tib. 12. Vell. 2, 102). Tantam curam nemo credet ab Augusto permissam esse nisi viro rerum Orientis usu gnaro quique in ipsis locis sui experimentum fecisset; idque cadit omnino in Lollium, quippe qui a. 729 Galatiam post Amyntae mortem in provinciae formam redegisset (Eutrop. 7, 10). Quam ob rem eo ipso officio augetur probabilitas Quirinium antea quoque in Oriente provinciam aliquam insignem feliciter administrasse. Rector autem Gaio additus est post obitum Lollii mortui a. 755, et quidem Armeniam obtinenti, id est a. 756, id quod optime convenit cum legationis Syriacae annis quos supra invenimus 751 et 752. — At aliter longe Zumptius iudicat (l. c. p. 102). Quirinium cum Caesare in Orientem missum esse cum primum is proficisceretur a. 753, neque eum Lollio successisse, sed ipsi Lollium, Quirinium autem Romam reversum et iam solutum bellicis curis post mortem L. Caesaris a. 755 sponsam eius Aemiliam Lepidam in matrimonium duxisse. At primum ita, cum constet Lollium in officio decessisse eique successorem quaerendum esse neque ullum alium praesto esse praeter Quirinium (nam Censorinus Velleii 2, 102 non fuit rector C. Caesaris in Syria, sed proconsul Asiae, v. supra p. VI), parata spernuntur rectoresque Caesaris pro duobus qui fuerunt finguntur tres quattuorve. Deinde quod ait Tacitus Quirinium missum esse ad C. Caesarem *Armeniam obtinentem,* nequaquam potest significare, sicut Zumptio visum est posse, proficiscentem ad expeditionem Armeniacam; nam quamquam provincia, maxime olim constituta et vacans, etiam iure solo obtineri potest ab eo, qui re non obtinet, tamen Scipionem adversus Hannibalem missum quis dicet Africam ante obtinuisse quam eo appelleret? Immo certum est Tacitum haec duo verba ideo adiecisse, ut Quirinium extremo et difficillimo tempore in expeditione Armeniaca C. Caesaris comitem rectoremque fuisse intellegeretur. Originem autem duxit perversa Zumptii interpretatio ex causa non improbabili; vere enim Taciti verba de Quirinio sic ut nunc eduntur cum rerum memoria non satis conveniunt. Nam si ita Tacitus scripsit: *datusque rector C. Caesari Armeniam obtinenti Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat,* quomodo conciliabimus Quirinium ad Caesarem in Armeniam properantem coluisse Tiberium Rhodi, unde is abiit aestate a. 755, eundemque ad Caesarem vocatum esse Lollio defuncto, qui obiit ipso a. 755? At non Tacitus hoc dicit, sed qui male verba eius distinxerunt; legendum omnino: *Nihil ad veterem ... Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium, sed impiger militiae et acribus ministeriis consulatum*

... *mox insignia triumphi adeptus datusque rector C. Caesari Armeniam obtinenti. Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat, quod tunc patefecit in senatu.* Coluerat autem Tiberium Quirinius, ni fallor, quo tempore proconsul in Asiam venit. — Denique nuptiae, quas Quirinius cum Lepida fecit, facile expediuntur; nam cum constet Suetonium (Tib. 49) paullo liberalius inter nuptias illas, quae non ante a. 755 celebrari potuerunt, et accusationem a. 773 numerasse annos viginti, quid impedit, quominus nuptiae reiciantur post Quirinii ex Syria reditum ad a. c. 757? Quod si cui spatium sedecim annorum pro viginti Suetonii displiceat, ponat Lepidam Quirinio nupsissse aut ante profectionem Romae aut in Syria; certe nemo refellet.

3. Restat notissimus locus Lucae 2, 1: ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· αὕτη ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου (sic cod. Sinaiticus; Κηρυνίου cod. Alex.; Κυρείνου cod. Vatic.). De quo postquam tot viri docti tam multa dixerunt, ego ne volumen conscribam, ab omni priorum et reprehensione et laudatione abstinens satis habebo meam sententiam breviter significavisse. Lucae de hac re quod attulimus testimonium plane solitarium est, nam reliqua evangelia de ea re tacent, scriptores autem ecclesiastici ex Luca pendent omnes. Quod etiam in Iustinum cadere constat cum ex librorum eius universa indole (v. Strauſs *das Leben Jesu für das Volk* p. 56 sq.) tum ex comparatione narrationis Iustinianae de censu hoc (apolog. I c. 34. 46; dial. cum Tryph. c. 78) cum Lucae verbis supra relatis; nam quem Lucas recte appellat legatum Syriae, eum Iustinus male facit procuratorem Iudaeae (l. c. apolog. I c. 34: ὡς καὶ μαθεῖν δύνασθε ἐκ τῶν ἀπογραφῶν τῶν γενομένων ἐπὶ Κυρηνίου τοῦ ὑμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου), scilicet memoria minus fida ut solet citans et male cogitans de sui temporis procuratore Syriae Palaestinae (Henzen 5530). — Lucam autem ipsum illa scribentem patet ea in mente habuisse, quae Iosephus l. 17 extr. sic refert: τῆς Ἀρχελάου χώρας ὑποτελοῦς προσνεμηθείσης τῇ Σύρων πέμπεται Κυρήνιος ὑπὸ Καίσαρος ἀνὴρ ὑπατικὸς ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ, item l. 18 in.: Κυρήνιος δέ, τῶν εἰς τὴν βουλὴν συναγομένων ἀνήρ, τάς τε ἄλλας ἀρχὰς ἐπιτετελεκὼς καὶ διὰ πασῶν ὁδεύσας ὕπατος γενέσθαι, τά τε ἄλλα ἀξιώματι μέγας, σὺν ὀλίγοις ἐπὶ Συρίας παρῆν, ὑπὸ Καίσαρος δικαιοδότης τοῦ ἔθνους ἀπεσταλμένος καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν γενησόμενος, denique 18, 2, 1 postquam Quirinium commemoravit: τῶν ἀποτιμήσεων πέρας ἐχουσῶν, αἳ ἐγένοντο τριακοστῷ καὶ ἑβδόμῳ ἔτει μετὰ Ἀντωνίου ἐν Ἀκτίῳ ἧτταν ὑπὸ Καίσαρος, qui annus est 759/60 u. c. Hic enim census a Quirinio institutus vere primus fuit, quem Romani in Palaestina fecerunt. Eum censum Lucas quidem ad orbem terrarum extendit, cum vere pertinuerit ad Palaestinam solam; item antea 1, 5 posuit haec evenisse ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρῴδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας,

cum Herodes excesserit a. 750 vere (Ideler Chronol. 2, 390). At inde minime sequitur bis censam esse Iudaeam a Quirinio et primum quidem eo tempore, quo a Romanis nullo modo censeri potuit quaeque eius generis alia homines theologi vel non theologi, sed ad instar theologorum ex vinculis sermocinantes, inde effici posse sibi primum, mox aliis persuaserunt, sed hoc sequitur Lucam in rerum memoria tradenda vera falsis miscuisse. Neque id non pervidit homo non rudis et satis acutus Tertullianus; nam ut contraria illa evitaret fortasse obiecta Christianis ab aliquo eorum adversario, Quirinium missum fecit censusque illos scribit ***actos sub Augusto in Iudaea per Sentium Saturninum*** (adv. Marcionem 4, 19), scilicet qui praefuerit Syriae vivo Herode. — Haec quae enarravimus cum de Quirinio nihil doceant aliunde non cognitum, tamen Lucae narratio alio nomine fortasse ad nostram rem facit prioremque Syriae legationem Quirinii quodammodo et ipsa confirmat. Nam pergit Lucas 3, 1. 23 Iesum coepisse publice profiteri anno decimo quinto Tiberii Caesaris annos natum circiter triginta; unde Tertullianus (adv. Iudaeos c. 8) aliique antiqui patres complures effecerunt Christum natum esse anno Augusti quadragesimo primo vel quadragesimo secundo sive a. u. c. 751/2 (Ideler Chronol. 1, 385). Lucas num ita et ipse computarit et hoc quidem loco de Quirinio cogitarit, dubitari potest, nam de aetate non accurate se tradere ipse indicat (ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα), neque eum sibi constare in temporum ratione modo vidimus. Sed tamen cum supra demonstraverimus videri Quirinium per a. 751. 752 primum praefuisse Syriae, huic opinioni ex ipso Luca aliquantum probabilitatis accedit. Nam Lucas cum Christum natum statuit c. a. 752 Quirinio Syriam administrante, non posuit nisi probabilia et, praeterquam quod Herodem male ascivit, eo solo nomine erravit, quod censum ex Quirinii administratione posteriore transtulit in priorem.

IV. Diem obiit Quirinius teste Tacito (ann. 3, 48) grandaevus a. u. 771 sive p. Chr. 21 itaque Augusto supervixit.

Quapropter quattuor illis tituli Tusculani indiciis cum reliqui Syriae legati qui quidem noti sint excludantur omnes, de solo autem Quirinio non modo nihil tradatur, quod cum titulo Tusculano non recte concilietur, sed etiam conveniant in eum ipsis adversariis fatentibus ornamenta triumphalia, mors post Augustum, denique quod maximum est Syriae legatio duplex, quae praeter hunc alii nulli ullo tempore videtur obtigisse, Tiburtinum fragmentum probabiliter sic redintegrabimus, patris Quirinii praenomine adscito ex fastis Dionis (C. I. L. I p. 547):

p. sulpicius p. f. quirinius cos.

. . . .

pr. pro consul. cretam et cyrenas prouinciam optinuit

. . . .

legatus pr. pr. divi Augusti syriam et phoenicem optinens
bellum gessit cum gente homonaden-
sium quae interfecerat amyntam
*r*EGEM · QVA · REDACTA · IN · POT*estatem dicionemque diui*
AVGVSTI · POPVLIQVE · ROMANI · SENATV*s dis immortalibus*
SVPPLICATIONES · BINAS · OB · RES · PROSP*ere ab eo gestas et*
IPSI · ORNAMENTA · TRIVMPH*alia decreuit*
PRO · CONSVL · ASIAM · PROVINCIAM · OP*tinuit legatus pr. pr.*
DIVI · AVGVSTI *i*TERVM · SYRIAM · ET · PH*oenicem optinuit*

Ita Quirinius post peractos ordine minores honores (Ioseph. 18, 1, 1) praetorius pro consule Cyprum et Cyrenas administravit et in eo magistratu Marmaridas et Garamantes fortasse a. 734 domuit. Deinde a. 742 consul factus est. Pro consule Asiam obtinuit aut inter a. 747—750 aut inter a. 753—755 et Tiberium Rhodi degentem ea occasione videtur coluisse. Legatus Augusti pro praetore Syriae et Phoenices a. 751. 752 Homonadensibus in Pisidia victis duas supplicationes et ornamenta triumphalia meruit. C. a. 755—757 Aemiliam Lepidam uxorem duxit, cui mox repudium misit ob partum suppositum (Tac. ann. 3, 22. 23; Suet. Tib. 49). A. 756 rectoris loco cum C. Caesare in Armenia fuit. Ex a. 759 iterum Syriae legatus praefuit. A. 769 in urbe fuit et M. Drusus Libo propinquus eius (per uxorem Lepidam, v. *röm. Münzwesen* p. 633 n. 484) per eum extremas preces ad principem mandavit (Tac. ann. 2, 30). Item a. 773 interfuit accusationi Lepidae quondam uxoris propter crimen illud olim commissum (Tac. l. c.; Suet. l. c.). Senex a. 774 diem obiit et publice elatus est (Tac. ann. 3, 48). Stirpem post se non reliquit (Tac. ann. 3, 22). In quibus multa incerta esse patet, neque tamen quidquam credo admissum, quod non rationem habeat et probabilitatem *).

*) Hermannus Gerlach, cuius modo affertur libellus (*die römischen Statthalter in Syrien und Iudaea von* 69 *vor Christo bis* 69 *nach Christo.* Berolini 1865. 8. pp. 92), multo labore et bona fide, sed ne tirocinio quidem in hisce studiis posito rem quam tractavimus aggressus nihil novi protulit, quod non sit ineptum, ineptissimam autem omnium Lucae defensionem hanc (p. 33 sq.), eo tempore, quo Christus natus est, tam Varum legatum Syriae fuisse quam Quirinium censumque Quirinium tum coepisse, perfecisse post annos novem in legatione altera. Sane indignum facinus ne in hac quidem luce litterarum larvas illas tenebricosas conquiescere posse et de quaestione difficillima vel hiscere audere hominem, qui legatum proconsulem procuratorem perpetuo inter se confundat et identidem laudet auctorem nescio quem adhuc ignotum Suetonem.

DE ITERATIONE LEGATIONVM COROLLARIVM.

(v. p. 112)

Legatio provinciae alicuius quamquam non potest dici iterata nisi eadem provincia denuo suscepta sit, tamen ubi provincia non exprimitur, etiamsi diversae sint provinciae, iteratio ponitur non inepte. Ita adest in titulo Superaequano (Orell. 3109; I. N. 5471) sic emendando ad exemplum cum cura a Brunnio exceptum: ***Q. Vário Q. f. Gemino leg. dívi Aug. II, pro cós., pr., tr. pl., q., quaesít. iudic., praef. frúm. dand., X vir. stl. iúdic., curatori aediúm sacr. monumentor. que public. tuendorum. Is prímus omnium Paelign. senator factus est et eos honores gessit. Superaequani publice patrono.*** Sed post Augustum notum est in ordine honorum provincias legatorum proconsulumque raro omitti.

Praeterea ex titulo P. Pactumeii Clementis (Henzen n. 6483 = Renier n. 1812), ubi sic est: ***praetori urbano, legato divi Hadriani ad rationes civitatium Syriae putandas, legato eiusdem in Cilicia, consuli*** (p. C. 138 ipso nundino, quo Hadrianus excessit), ***legato in Cilicia imp. Antonini Aug.***, apparet legationem iure finiri morte eius qui legavit et ubi idem homo eandem provinciam administrare pergit, non tam legationem continuari quam aliam dari; quod ita esse debere non ignorant ii, qui quid sit mandatum imperium probe didicerunt. Videtur autem Clemens magis consulatum absens gessisse una cum Ciliciae administratione quam propter eum legatione abiisse et mox finito consulatu in Ciliciam rediisse, quamquam hoc placuit Borghesio (***Bull. Nap. nuovo*** 2, 35). — Similiter Cn. Octavius Titinius Capito is cuius meminit Plinius in epistulis (1, 17. 8, 12), teste titulo (Orelli 801; Kellermann vig. 7) ***proc. ab epistulis et a patrimonio, iterum ab epistulis divi Nervae ...., ab epistul. tertio imp. Nervae Caesar. Traiani Aug. Ger.,*** ab epistulis fuit et Domitiano, cuius nomen solito more tacetur, et Nervae et Traiano, cumque officium perpetuum esset (nam procurationem a patrimonio per aliquod tempus cum altera procuratione videtur coniunxisse), toties id scribit se iterasse, quoties principem mutaret.

Alia denique ratio est legationum iteratarum earum, quas proponunt tituli duo subiecti:

1. in tabula marmorea magna et ornata et optime scripta reperta Romae in coemeterio vulgo dicto S. Callisti.

Q · CAERELLIVS · Q · F
QVI · IIIVIR · CAP · QVAE.
PRO · PR · TR · PL · LEGATO *sic* *)
PRO · PR · TER · PR · PRAEF
FRVM · EX · S · C · S *sic* **)
LEG · TI · CAESARIS · AVG
PRO · COS
EX · TESTAMENTO

Q · CAERELLIO · M · F
QVI · PATRI · TR · MILIT
QVAE · TR · PL · PRAETORI
LEG · M · ANTONI · PRO · COS

Ed. Rossi ***Bullett.*** 1852 p. 57 (inde Henzen n. 5368).

2. Brixiae in domo Ludovici Martinenghi ALC. CHOL., postea apud Averoldum, nunc fracta in museo publico.

C · PONTIO · C · F
PAELIGNO · TRIB · M
LEG · X · GEM · Q · CVR
LOCORVM · PVB*LIC*
ITERVM · AED · C*VR*
LEGATO · PRO · PR · *ITER*
EX · S · C · ET · EX · AVCTO*RIT*
TI · CAESARIS D

Integram proponunt Alciati liber apud Feam inter Brix. n. 10; cod. Choleri Monac. f. 47; cod. Peutingeri August. 527 f. 90; Apian. 61, 3; Panvinius Rom. p. 504. 606. 829, Veron. p. 57 (inde Grut. 457, 4 ex Apiano et Panvinii schedis); Manutius orth. 91, 5; Oct. Rossi Brescia p. 243; Fabretti in emend. ad Grut.; Averoldo ***pitture di Brescia*** (Brixiae 1700) p. 281; Donat. 297, 8 ex schedis Petri Gnocchi. Partem hodie extantem, quam distinxi litteris rectis, descriptam misit Ioh. Bapt. Rossi. — De lectione omnino constat, nisi quod habent v. 1 C · F Aver. Don., C reliquis omissis Alciatus manu 1 et Chol., C · F · FAB Alc. m. 2 exemplaque reliqua; v. 8 D · D Panv. Man. soli ex interpolatione omnino.

Ex duobus viris, quorum elogia supra proposuimus, C. Pontium Paelignum urbanus titulus Grut. 200, 6 (cf. Borghesi ***Gion. Arcad.*** 1832 vol. 54 p. 66 sq.) recenset inter curatores quinque locorum publicorum iudi-

*) Erratum fabrile pro LEGATVS.

**) Hic quoque quadratarius videtur errasse, nam *ex senatus consulti sententia*, quod proposuit Rossius, rationem non habet, cum consultum senatus ipsa sit sententia, nec magis recte omittitur *dando* post *frum.*

candorum. Q. Caerellius praeterea quod sciam non nominatur, nec patris eius memoriam aliam inveni, quem titulus declarat legatum fuisse M. Antonii, deinde proconsulem, sicut filius primum legatus Ti. Augusti fuit, deinde proconsul (cf. Orell. 3141). Hoc enim magis placet quam quod proposuit Henzenus, in titulo patris *procos.* extremum pertinere ad ipsum M. Antonium; nec difficultatem habet nomen Antonii nudum, cum praesertim non facile sit indicare, quomodo in elogio aetate imperatoria publice proposito locus quem is in republica tenuisset, praesertim extremo tempore post finitum alterum triumviratus quinquennium, commode potuerit efferri. Offendit autem omnino in eiusmodi titulo mentio viri memoriae damnatae, cuius nomen Augustus non solum in commentario praeteriit (v. p. 136), sed etiam cum avi ex fastis publicis eradi iussit (C. I. L. I p. 422). Nisi forte mentio illa coniuncta est cum eiusdem memoriae restitutione, cuius vestigia iidem fasti servant, facta non tam imperante Claudio eius nepote quam imperante pronepote eius C. Caligula, scilicet qui Antoniam aviam carissimam haberet summisque honoribus ornaret (Sueton. Calig. 15; Dio 59, 3; Eckhel 6, 178). Quod si verum est, titulus Caerelliorum positus est non imperante Tiberio, sed post mortem eius (p. C. 37). — Legatio praetorio iure, quam Caerellius ter, Paelignus bis obiit, uterque ante praeturam, hic ex senatus consulto et auctoritate Ti. Caesaris, sine ullo dubio non est provinciae administratio ipsa, sed adsessoris officium in provinciis senatorii iuris legatis pro praetore commissum. Nam et opponitur huic legationi in titulo priore officium legati Augusti nec credibile est homines non praetorios factos esse legatos Augusti, cum legati adsessores non praetorii passim inveniantur (Dio 53, 14; Henzen 5450. 6007. 6012. 6051. 6498 cet.). Putarim autem legatos hos fuisse proconsulum eorum, qui per triennium bienniumve provinciam retinerent et cum provincia etiam legatos, ut iteratio in his titulis memorata non tam propria fuerit legatorum, quam a proconsulibus orta ad legatos descenderit.

Denique monendum est, quod diximus iterationem administrationis provincialis non admitti, nisi ubi provincia eadem sit, id non pertinere ad titulos saeculi quarti. Ita in titulo Orell. 3764 L. Nonius Verus dicitur *bis correct(or), Apuliae et Calab(riae), Venetiarum et Istriae,* Caecilianus ibidem *bis ration(alis), urbis Rome et Africae;* item C. Caelius Saturninus in titulo nuper reperto *revue archéol. nouv. sér.* vol. 5 (1862) p. 389 *vicarius praef(ectorum) praetorio bis, in urbe Roma et per Mysias.* Sed ab antiquiore et legitimo usu talia abhorrent.

ADDENDA ET EMENDANDA.

p. XLVII in nota ad v. 40 scr. LENTVLI pro LENTTVLI.

p. XLIX in Graecis p. 11, 5 emenda ΣΥΝΚΛΗΤΟΥ.

p. LII v. 35 inter ME et QVATER desiderantur elementa circiter 11, v. 36 inter VICI et CONLEGIA elementa c. 10.

p. LXI in Graecis 16, 13 emenda ΚΑΤΚΟΠΗ.

p. 3 v. 10. Καίσαρος in indice Graeco non magis fuisse quam est in Latino constitit mihi spatio accuratius dimenso.

p. 10 v. 26. Non omittendum fuit triumphum a. 729 vel maxime decretum esse propter devictos Cantabros, quos non excludit Dio 53, 26, solos ponit Florus 2, 33: ***digna res lauro, digna curru senatui visa est; sed iam tantus erat Caesar, ut triumpho augeri contemneret.***

p. 14 v. 2 pro ***P. et***] lege: ***P.***] et

p. 30. Praeter tesseras huius anni cum nomine unius consulis Saturnini, scriptas k. Apr. (C. I. L. I n. 742) et mense Iunio (l. c. n. 743), extat titulus Cordubensis (***Monatsberichte der Berliner Akademie*** 1861 p. 60 = C. I. L. II n. 2255) cum diei indicatione sic concepta: ***C. Sentio Sat. cos. k. Sextilib.*** Nuntius igitur de creato altero consule Q. Lucretio Cordubam pervenit demum post k. Augustas.

p. 35. Quae dixi de seviris cum eo maxime nitantur, quod turmis singulis tam militaribus quam civilibus ad militarium exemplum ordinatis, vel potius civilibus factis ex militaribus, homines praefuerunt seni, non praetereundae fuerunt Vergilii poetae (Aen. 5, 545 sq.). turmae tres Troiam ludentes puerorum duodenorum sub singulis magistris. Sed lusoriae eiusmodi turmae recte dicentur solo nomine veras rettulisse, cum praesertim ludi illi ne eadem quidem forma semper ederentur turmaeque in illis decurrerent modo tres sub magistris tribus, teste Vergilio, modo duae sub magistris duobus (Sueton. Caes. 39: ***Troiam lusit turma duplex maiorum minorumque puerorum.*** Idem Aug. 43; Tib. 6; Plut. Cat. min. 3). Ceterum ne quis erret, hoc adnoto Troiae lusum ludosque sevirales plane diversos esse, cum

ille pertineat ad pueros nondum in forum deductos, hi ad adulescentes qui virilem togam sumpsissent, illum pueri ipsi in circo ineant, hos suis sumptibus seviri faciant praesidentes iis quasi quidam magistratus.

p. 48 v. 19 post *imperante* excidit *eo*.

p. 49. Misit ad me Roma Iosephus Lovatti rei nummariae peritissimus mihique amicus ectypum acceptum a viro clarissimo et humanissimo Tesserio nummi huius servati in bibliotheca Vaticana:

Addit idem Lovattius editum esse nummum olim a Goltzio (opp. ed. Antverp. 1708 vol. 2 inter nummos M. Antonii tab. 40 n. 1) et ex Goltzio a Vaillantio (num. fam. Anton. n. 74), denuo nuper a comite Milano (*progressivo lavoro per l'a.* 1851 p. 2 sq.), qui tria eius exempla repperisse se scribit in museo Paschalis Grillo in Aprutiis quod fuit, iam venum dato. Praeter nummum bibliothecae Vaticanae Lovattius ipse vidit Romae nummos duos alios certae antiquitatis utrumque, alterum apud Depolettium negotiantem rerum antiquarum, alterum apud amicum quendam. Idem scribit repertos esse duos certe ex hisce nummis Vaticanum et Depolettianum in thesauro quodam, in quo non essent nisi denarii legionum Antonianarum, peculio quondam opinor militis alicuius Antoniani qui ad Actium dimicavit denariosque illos stipendii nomine accepit; ut reperti sunt similes thesauri non habentes nisi solos denarios Italicorum (v. *röm. Münzwesen* p. 325). Itaque iam habemus denarios legionum Antonianarum viginti quinque, nempe numero continuo a prima ad vicesimam quartam, praeterea tricesimae, cuius rarissimi denarii item ex museo Vaticano ectypum Lovattius subministravit. Ceterum ea quae proposuimus propterea non mutantur; nam legionum, quas Antonius ad Actium habuit, numerum accurate auctores non tradunt.

p. 71. Inscriptionis, quam refert Plinius 3, 20, 136, adhuc extant Torbìae reliquiae hae editae post alios accuratius a comite Spitalieri di Cessole (***memorie dell' accademia di Torino*** ser. 2 vol. 5 a. 1843 p. 161 sq.):

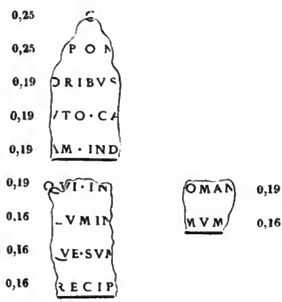

quae scriptae sunt omnes litteris altis m. 0.19 intervallo inter litteras relicto m. 0.09; accedit fragmentum cum N littera sola alta m. 0.36. Apparet hanc superesse ex primo tituli versu, fortasse ex PONT, fragmenta illa pertinere ad versus sequentes sic fere conceptos:

gent]*es alpin*[*ae omnes quae a mari supero ad* et q. seq.
t]*rumpili*[*ni camunni ue*]*nost*[*es uennonetes* et q. seq.

Quamquam litterae duae NI similesve quae cernuntur supra NOST quo pertineant non satis apparet; nam ad INF*erum*, quo ex vocabulo eas superesse putat Spitalierius, non possunt referri nisi ordine populorum, qualem tradit Plinius, mutato coniectura. — Praeterea adnotandum fuit in arcu Segusino nominari civitates quattuordecim, cum quindecim fuisse civitates Cottianas ponat Plinius, ex quattuordecim autem illis quinque (Caturiges, Egdinios, Medullos, Veaminios, item Vesubianios arcus Segusini vix diversos ab Esubianis tropaeorum) recenseri in arcu utroque.

Item ex titulo urbano qui fuit fortasse arcus triumphalis supersunt frustula haec scripta litteris optimis olim aereis eiusque magnitudinis, quam indicant numeri adscripti centimetris. Iacent hodie ad clivum Capitolinum pone aedem Saturni; quo loco inventa sint cum nemo memoriae tradiderit, tantae molis sunt, ut eruderata credenda sint ibi prope, ubi hodie extant.

Infra frusta certe duo maiora fracta non sunt, sed antiquo tempore secta. Initio videtur fuisse [*imp.*] vel [*Ti.*] *C*[*aesari*] .... *pon*[*tifici maximo*]. Deinde v. 7 fuisse videri [*f*]*lumin*[*e*] vel [*f*]*lumin*[*a*], v. 9 [*signis*] *recip*[*eratis*] monuit Henzenus, titulum ratus stetisse in arcu dedicato a. p. C. 16 *propter aedem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa ductu Germanici, auspiciis Tiberii* (Tac. ann. 2, 41; cf. Becker top. p. 345); flumina eo posse referri, quod Germanicus tropaeo inscripserit debellasse se nationes inter Rhenum et Albim (Tac. ann. 2, 22). Quae probabilia videntur; sed cum fortasse alii magis velint cogitare de altero arcu simili eo, de quo nuper egit Buechelerus mus. Rhen. novi vol. 18 p. 444, consecrato Augusto iuxta aedem divi Iulii propter signa recepta a Parthis (v. p. 85), reliquiis his adhuc ineditis locum dedimus in hisce addendis.

p. 86. Signa recepta a Parthis cernuntur etiam in lorica statuae pulcherrimae imperatoris Augusti, quae nuper reperta est Romae. Dedicatam eam esse c. a. 741, quo ex Gallia Hispaniaque in urbem Augustus rediit, probabiliter demonstravit Koehlerus (*ann. dell' Inst.* 1863 p. 440 sq.).

p. 90. De Pori regis Indorum ad Augustum legatione egerunt Lassen *indische Alterthumskunde* vol. 3 p. 58 et Reinaud *relations pol. et comm. de l'empire Romain avec l'Asie Orientale* (Parisiis 1863) p. 113. Pandionis regis, quem Pori loco apud quosdam auctores nominari vidimus, neuter meminit; intellegendam esse gentem quae dicitur Paṇḍya in India meridionali (cf. Lassen 1, 158), sicut sub Pori nomine designatur populus Pançava, monuit collega et amicus A. Weber.

INDICES.

I. CONSPECTVS RERVM
IN COMMENTARIO AVGVSTI TRACTATARVM AD ORDINEM CAPITVM.

Capita ut clausulam mittamus auctor fecit triginta quinque, quae cum eadem sint tam in Latinis quam in Graecis summa aequabilitate (nisi quod additamentum Graece continuatur, cum Latine dividatur in capita quattuor), iure referentur ad ipsum Augustum. Propterea nos quoque non dubitavimus secundum ea commentarium edere numeris adiectis, quamquam ipsa divisio parum se commendat saepeque eodem capite comprehenduntur res admodum diversae. — Commentarius ipse tripertitus est: agitur primum de honoribus in Augustum collatis, id est de magistratibus sacerdotiis triumphis omnisque generis honoribus adeptis (c. I—XIV), deinde de impensis quas in rem publicam de suo fecit (c. XV—XXIV), denique de rebus gestis pace belloque (c. XXV—XXXV), ut appareat qui titulum dictavit rerum gestarum divi Augusti, quibus orbem terrarum imperio populi Romani subiecisset, et impensarum, quas in rem publicam populumque Romanum fecisset, primam partem omisisse, secundam tertiamque invertisse. Quamquam partitionem illam Augustus secutus est in universum tantum sine scrupulosa anxietate: ita in primo tractatu non tantum censoriae functionis meminit, sed ipsos quoque census fuse enarrat (c. VIII), tertio inseruit non solum honores cum rei publicae restitutione coniunctos, quod potest defendi (c. XXXIV), sed etiam titulum patris patriae sibi oblatum (c. XXXV); denique non pauca sunt, quae pari iure et primo et tertio ordini inferri potuerunt. — Diligentius quam reliquas duas Augustus exsecutus est partem de impensis in rem publicam factis, maxime ludos congiariaque; neque id mirum est in titulo Romae proposito scriptoque potissimum plebi urbanae. — Quod si praeterea quaerimus, quid secutus esse videatur imperator in rerum delectu, primum cum praeter suos honores suasque res gestas etiam filiorum Gaii Lucii Tiberii generique Agrippae passim inserantur, nullo loco praeterquam in annis designandis nomen ponit hominis infra fastigium imperatorium constituti; nec magis meminit adoptionum reliquarumque rerum domesticarum, unde altum silentium est de feminis domus Augustae ipsaque Livia. Abstinuit igitur consulto tam a ducibus qui extra domum impera-

toriam essent praedicandis quam a rebus domesticis publice enarrandis. Praeterea de turbis civilibus dixit quidem compluribus locis, sed brevissime et cautissime et ut nusquam nomina poneret eorum qui contra se arma tulissent bellis civilibus, ut M. Bruti et C. Cassii (*factio:* I 2; *qui parentem meum occiderunt:* I 10), M. Antonii (*hostis cum quo bellum gesseram:* IV 50 cf. V 4 et Dio 51, 19), M. Lepidi (*eo mortuo qui id sacerdotium* — pontificatum maximum — *per civiles dissensiones occupaverat:* II 25), Sex. Pompeii (*praedones:* V 1). Cladis Varianae similiumque infortuniorum mentionem non fieri vix opus est monere; contra memoratur expeditio non multo magis felix, sed non conclamata Aelii Galli (V 18). Denique arcana imperii in tali scriptione nemo sanus quaeret, sed ea, quae populum universum et plebeculam maxime de se credere vellet imperator animi callidi magis quam sublimis quique magni viri personam apte gesserit ipse non magnus.

Cap. I.

I 1—3 Adolescentulus exercitum comparat.
3—7 Loco consulari adlegitur in senatum, item imperium accipit pro praetore.
7—9 Consul I creatur et IIIvir r. p. c.

Cap. II.

I 10—12 Lex Pedia. Bellum Philippense.

Cap. III.

I 13—15 Bella sustenta. Civibus et plerisque externis victor parcit.
16—19 Numerus militum et veteranorum.
19. 20 Numerus navium captarum.

Cap. IV.

I 21—24 Numerus ovationum et triumphorum. Triumphi non accepti.
24—27 Numerus supplicationum et dierum per quos supplicatum est.
27. 28 Numerus regum regumque liberorum in triumphis illis ductorum.
28—30 Quo tempore haec scripta sint.

Cap. V.

I 31. 32 Dictatura non accepta.
32—35 Cura annonae.
35. 36 Consulatus perpetuus non acceptus.

Cap. VI.

Cura legum et morum et potestas tribunicia.
Collegae tribuniciae potestatis.

Cap. VII.

Triumvir r. p. c.
Princeps senatus.
Sacerdotia.

Cap. VIII.
II 1 Patriciorum numerus auctus.
1. 2 Senatus lectus ter.
2—11 Census actus ter.
12—14 Leges latae.
Cap. IX.
II 15—20 Vota pro imperatore suscepta.
Cap. X.
II 21 Nomen inclusum in carmen saliare.
21—23 Sacrosanctus per potestatem tribuniciam.
24—28 Pontificatus maximus primum recusatus, postea admissus.
Cap. XI.
II 29—33 Ara Fortunae reduci constituta. Dies Augustalium.
Cap. XII.
II 34—37 Legati obviam missi in Campaniam.
37—41 Ara Paci Augustae constituta.
Cap. XIII.
II 42—45 Ianus ter clausus.
Cap. XIV.
II 46 — 3, 6 Honores collati in filios C. L. Caesares.
Cap. XV.
III 7—21 Dona in plebem veteranosque collata.
Cap. XVI.
III 22—28 Pecunia soluta pro agris veteranis concessis.
28—33 Praemia veteranis aere numerato exsoluta.
Cap. XVII.
III 34—39 Pecunia in aerarium collata. Aerarium militare constitutum.
Cap. XVIII.
III 40—42 Frumentum aerario emptum.
Cap. XIX.
IV 1—8 Opera publica nova facta in solo publico.
Cap. XX.
IV 9—20 Opera publica refecta in solo publico.
Cap. XXI.
IV 21—23 Opera publica facta in solo privato.
23—26 Dona ex manibiis in aedibus posita.
26—30 Aurum coronarium Italiae remissum.
Cap. XXII.
IV 31—33 Munera gladiatorum.
33—35 Spectacula athletarum.
35. 36 Ludi.
36. 37 Ludi saeculares.
38. 39 Ludi Martis ultoris.
39—42 Venationes.

Cap. XXIII.
iv 43—48 Proelii navalis spectaculum.
Cap. XXIV.
iv 49—51 Asiae templis ornamenta ab Antonio erepta restituta.
51—54 Statuae argenteae conflatae donaque inde posita.
Cap. XXV.
v 1—3 Mare pacatum bello contra Sex. Pompeium.
3—8 Quinam iuraverint in verba imperatoris bello Actiaco et de gratia iurantibus relata.
Cap. XXVI.
v 9. 10 Provinciarum fines aucti.
10—12 Galliae et Hispaniae pacatae.
12—14 Gentes Alpinae subactae.
14—18 Classis in Oceanum navigatio. Legationes populorum Germanorum.
18—24 Exercitus in Aethiopiam et in Arabiam ducti.
Cap. XXVII.
v 25 Aegyptus imperio adiecta.
26—31 De rebus Armeniorum.
31—34 Provinciae recuperatae ab Antonio et a Sex. Pompeio.
Cap. XXVIII.
v 35. 36 Coloniae militares in provinciis deductae.
36—38 Coloniae militares in Italia deductae.
Cap. XXIX.
v 39—43 Signa recepta cum ab aliis tum a Parthis.
Cap. XXX.
v 44—49 De rebus Pannoniorum et Dacorum.
Cap. XXXI.
v 50—53 Legationes ad imperatorem missae.
Cap. XXXII.
v 54 — vi 3 Quinam reges ad Augustum confugerint.
vi 4—6 Parthorum obsides.
6—8 Legationes aliae.
Cap. XXXIII.
vi 9—12 Reges dati Parthis et Medis.
Cap. XXXIV.
vi 13—15 Res publica restituta.
16—21 Propterea decreta nomen Augusti, postes laureati, corona civica, clupeus aureus.
21—23 Dignitate primus, potestate praeditus nulla nisi ordinaria.
Cap. XXXV.
vi 24—27 Pater patriae appellatus.
27. 28 Quo tempore haec scripta sint.

II. CONSPECTVS RERVM

IN COMMENTARIO AVGVSTI TRACTATARVM AD ORDINEM TEMPORVM.

u. c. 706 (ante Chr. 48)
pontifex creatur *Gr.* IV 5.

u. c. 710 (a. C. 44) Caesare annos nato undeviginti I 1
plebi viritim HS. CCC numerat ex testamento Caesaris dictatoris III 7.
ludos facit Victoriae Caesaris IV 35.
exercitu privatim comparato rem publicam in libertatem vindicat I 1.

u. c. 711 (a. C. 43) C. Pansa A. Hirtio cos. I 4
in senatum adlegitur loco consulari I 3.
imperium accipit pro praetore I 5.
consul creatur I 7.
triumvir creatur r. p. c. I 8 *coll. Gr.* IV 1.
Caesarem dictatorem qui occiderunt, in exilium aguntur I 10.

u. c. 712 (a. C. 42)
bellum Philippense I 11.
curiam facit IV 1. VI 34.

u. c. 714 (a. C. 40)
ovat I 21.

u. c. 716 (a. C. 38)
Sardiniam recipit V 34.

u. c. 718 (a. C. 36)
bellum Siculum I 19. V 1. de servis fugitivis supplicium sumit V 1. Siciliam recuperat V 33. ovat I 21.
tribunicios honores accipit II 21.
templum Apollinis in Palatio facit IV 1. VI 31.

u. c. 721 (a. C. 33)
signa recipit a Dalmatis V 39.

u. c. 722 (a. C. 32)
bello instante cum Antonio in verba Augusti iuratur V 3.

u. c. 723 (a. C. 31)
bellum Actiacum I 19. victoria clementer utitur I 14. milites dimittit I 17.

u. c. 724 (a. C. 30)

militibus dimissis agros in Italia adsignat et pro iis agris pecuniam municipiis solvit I 17. III 22.
provincias trans Hadrianum mare ad orientem et Cyrenas recipit V 31.
Aegyptum imperio adicit V 24.
Artavasdes rex Medorum ad eum confugit VI 1.
Tiridates Parthus ad eum confugit V 54.
ornamenta templorum in Asia reponit IV 49.

u. c. 725 (a. C. 29) Caesare cos. V *) II 1. III 8. 17. IV 26.

tres triumphos agit I 21. 27.
aurum coronarium non accipit IV 26.
militibus dat HS millenos III 17.
plebi viritim dat HS CCCC III 8.
munus dat IV 31.
dona in templis consecrat IV 23.
Ianum claudit II 42.
nomen eius in saliare carmen includitur II 21.
patriciorum numerum auget II 1.

u. c. 726 (a. C. 28) Caesare cos. VI II 2. VI 13.

censum agit II 2.
senatum legit II 1. princeps senatus fit *Gr.* IV 2.
templa in urbe reficit IV 17. VI 37.
pecuniam infert aerario III 34.
munus edit IV 31.
athletas dat IV 33.
ludi pro valetudine eius primum fiunt II 15.
rem publicam senatui restituit VI 13.

u. c. 727 (a. C. 27) Caesare cos. VII IV 19. VI 13.

rem publicam senatui restituit VI 13.
Augustus appellatur VI 16.
laureis postes domus eius vinciuntur VI 16.
coronam civicam accipit VI 17.
clupeum aureum accipit VI 18.
viam Flaminiam reficit IV 19. VI 38.
statuas argenteas conflat IV 51.

u. c. 729 (a. C. 25)

triumphum recusat I 22.
Ianum iterum claudit II 42.
expeditio in Arabiam V 18.

*) In annis indicandis Augustus praeterea semper posuit consulem utrumque, quibus vero annis ipse fasces tenuit, se unum nominavit semper omisso collega.

u. c. 730 (a. C. 24). Augusto cos. X III 9.
plebi viritim dat HS CCCC III 9.
u. c. 731 (a. C. 23). Augusto cos. XI III 11.
duodecim frumentationes emetitur frumento privatim coempto 3, 11.
tribuniciam potestatem accipit II 21.
expeditio in Aethiopiam V 18.
u. c. 732 (a. C. 22) M. Marcello L. Arruntio cos. I 31.
consulatum annuum perpetuumque recusat I 35.
dictaturam recusat I 31.
curam annonae recipit I 32.
aedem Iovis tonantis dedicat IV 5. VI 31.
u. c. 733 (a. C. 21)
consulatum recusat I 35.
u. c. 734 (a. C. 20)
legatio Indorum eum adit V 50.
signa a Parthis recuperat V 40.
triumphum recusat I 22.
Armeniam maiorem tradit Tigrani V 24.
u. c. 735 (a. C. 19) Q. Lucretio M. Vinucio cos. II 32 (*cf.* II 35); M. Vinucio Q. Lucretio cos. *Gr.* III 11.
consulatum recusat I 35.
ei ex Syria redeunti obviam missi principes viri in Campaniam II 34.
Fortunae reduci ara consecrata II 29.
dies reditus appellatus Augustalia II 29.
curam legum morumque recipit *Gr.* III 11.
u. c. 736 (a. C. 18) Cn. et P. Lentulis cos. III 40. P. et Cn. Lentulis cos. *Gr.* III 12.
frumentum emit annona difficili III 40.
curam legum morumque iterum recipit *Gr.* III 11.
tribuniciam potestatem communicat cum Agrippa *Gr.* III 21.
u. c. 737 (a. C. 17) C. Furnio C. Silano cos. IV 37.
ludos saeculares facit IV 36.
u. c. 738 (a. C. 16)
pecuniam aerario infert III 34.
aedem Quirini dedicat IV 5. VI 23.
u. c. 740 (a. C. 14) M. Crasso Cn. Lentulo Augure cos. III 22.
pro agris provincialibus, quos militibus adsignavit, pecuniam solvit III 22.
u. c. 741 (a. C. 13) Tib. Nerone P. Quintilio cos. II 38.
laurum deponit in Capitolio I 22.
redeunti ex Galliis dedicatur ara Pacis Augustae II 37.
tribuniciam potestatem iterum communicat cum Agrippa *Gr.* III 21.

u. c. 742 (a. C. 12) C. Sulpicio C. Valgio cos. II 28. Augusto tr. pot. XII III 12.
munus edit IV 31.
pecuniam aerario infert III 34.
plebi viritim dat HS CCCC III 12.
u. c. 743 (a. C. 11) Paullo Fabio Maximo Q. Tuberone cos. *Gr.* III 13.
curam legum morumque tertium recipit *Gr.* III 11.
theatrum Marcelli dedicat IV 22. VI 35.
venationem edit IV 39.
u. c. 745 (a. C. 9)
Pannonii subacti per Ti. Neronem V 44.
u. c. 746 (a. C. 8) C. Censorino C. Asinio cos. II 6.
censum iterum agit II 5.
senatum legit II 1.
regis Phraatis liberi Romam mittuntur VI 3.
Maelo Sugamber tradit se ei VI 2.
laurum deponit, triumphum recusat I 22.
u. c. 747 (a. C. 7) Ti. Nerone Cn. Pisone cos. III 28.
Alpes imperio adiciuntur V 12.
veteranos mittit praemiis persolutis III 28.
munus edit IV 31.
u. c. 748 (a. C. 6) C. Antistio D. Laelio cos. III 28.
tribuniciam potestatem communicat cum Tiberio *Gr.* III 21.
C. Caesar filius senator designatur, consul designatur, princeps iuventutis fit II 46.
veteranos mittit praemiis persolutis III 28.
u. c. 749 (a. C. 5) Augusto tr. pot. XIIX cos. XII III 15.
plebi viritim dat ✱ LX III 15.
C. Caesar interesse coepit consiliis publicis III 3.
rivos reficit IV 10. VI 38.
u. c. 750 (a. C. 4) C. Calvisio L. Pasieno cos. III 29.
veteranos mittit praemiis persolutis III 29.
u. c. 751 (a. C. 3) L. Lentulo M. Messalla cos. III 29.
L. Caesar senator designatur, consul designatur, princeps iuventutis fit II 46.
veteranos mittit praemiis persolutis III 29.
u. c. 752 (a. C. 2) Augusto cos. XIII III 19. IV 38. VI 24. L. Caninio Q. Fabricio cos. III 30.
plebi viritim dat ✱ LX III 19.
L. Caesar interesse coepit consiliis publicis III 3.
aedem Martis ultoris dedicat IV 21. VI 31.

ludos Marti ultori instituit IV 38.
navalis proelii spectaculum edit IV 43.
venationem edit IV 39.
munus edit IV 31.
pater patriae appellatur VI 24.
veteranos mittit praemiis persolutis III 30.

u. c. 755 (p. C. 2)
L. Caesar moritur II 46 *cf.* IV 15.
Armenia domita per C. Caesarem traditur Ariobarzani V 28.

u. c. 757 (p. C. 4)
C. Caesar moritur II 46 cf. IV 15.
tribuniciam potestatem communicat iterum cum Tiberio *Gr.* III 21.

u. c. 758 (p. C. 5)
classis navigat usque in mare Cimbricum V 14.
Cimbri Charydes Semnones legatos mittunt V 16.
Vonones rex Parthis datus VI 9.

u. c. 759 (p. C. 6) M. Lepido L. Arruntio cos. III 35.
Daci victi III 47.
munus edit IV 31.
aerarium militare constitutum III 35.

u. c. 765 (p. C. 12)
venationem edit IV 39.

u. c. 766 (p. C. 13)
tribuniciam potestatem communicat tertium cum Tiberio *Gr.* III 21.

u. c. 767 (p. C. 14) Sex. Pompeio Sex. Appuleio cos. II 9; Augusto tr. pot. XXXVII I 29; annum agente LXXVI VI 27.
censum tertium agit II 8.
senatum legit II 1.

III. INDEX VERBORVM.

De orthographia commentarii.

Sermo commentarii commodus et perspicuus prorsus confirmat tam quod de auctore scribit Suetonius c. 86 eum secutum esse genus eloquendi elegans et temperatum vitatis sententiarum ineptiis atque concinnitate et praecipuam curam duxisse sensum animi quam apertissime exprimere, quam quod ait Fronto (ad Verum ep. 1) eum praeditum fuisse linguae etiam tum integro lepore potius quam dicendi ubertâte. Quod addit Suetonius Augustum neque praepositiones urbibus addere dubitavisse neque coniunctiones saepius iterare, eorum illud commentarius quodammodo confirmat, cum v 21. 23 ibi legatur ***perventum esse ad oppidum Nabata*** et ***ad oppidum Mariba.*** Ut oppidum hic additur, ita Albis v 12, Danuvius v 47, Tanais v 53 non nominantur nisi addito fluvio sive flumine; quamquam v 14 simpliciter enuntiatur Rhenus. Similiter in numeralibus id quod est ***millia*** et additur et repetitur praeter necessitatem in talibus: ***quadragiens centum millia et sexaginta tria millia*** (v. p. 22) pariterque scribitur IV 34 ***bis meo nomine et tertium nepotis mei nomine.*** Praeterea adnoto legi IV 50 ***cum quo,*** non ***quocum;*** II 8 (cf. II 7) ***civium Romanorum capita*** tot ***millia,*** cum II 10 sit ***civium Romanorum capitum*** tot ***millia.*** Quod attinet ad nomina propria, apparet splendidae originis hominum potius quam nomina usurpari cognomina, qualia sunt Crassus Lentulus Lepidus Marcellus Nero Piso Silanus alia, contra esse in hominibus novis vel nobilitatis minus conspicuae, ut in Antistiis Veteribus, Calvisiis Sabinis, Caniniis Gallis, Laeliis Balbis, Lucretiis Cinnis, Passienis Rufis, Quintiliis Varis, Sulpiciis Quiriniis, Valgiis Rufis. Consulum paria plerumque ponuntur adiecta copula more recentiore, etiam ubi iunguntur duo gentilicia; omittitur copula tribus locis II 28. 38. IV 37. Iterationem in consulatibus indicandis semel omissam invenimus III 28 in Ti. Nerone vel antique (v. C. I. L. I n. 539. 615. 721) vel neglegenter.

Notae reperiuntur fere nullae. Nam sola praenomina scribuntur per solita compendia, quamquam his quoque abstinuit scriptor II 46; praeterea cum alia quae notari solent tum ipsi numeri plerumque plene scribuntur nec adsunt nisi per exceptionem ***Aug.*** semel in fine versus VI 26; ***s. c.*** item semel VI 27; ***cos.*** quinquies; HS item quinquies; denique paucae quaedam notae numerales. Accedit ***Rom(ani)*** in indicis v. 1 extremo

et in parte Graeca III 7 ΠΑΡΟΝΤ- in fine versus spatio deficiente positum pro παρόντος. Uniuscuiusque capitis littera prima eminet. — Praeter capita etiam commata distinguuntur virgulis / vel 3 interpositis, quo commodius lectio procedat. — Quod attinet ad puncta ea quae verba separant, saepe inter praepositionem et sequens substantivum in archetypo non interpungi vix dubium est; certe in indice maioribus et evidentioribus litteris scripto ita legitur v. 2 *inrem*, v. 3 *induabus*. At in ipso commentario tabula Perrotiana in talibus quoque interpungere solet et omnino quamvis optima tamen non ita comparata est, ut eiusmodi quaestionem ad eam satis tuto persequare.

Ipsum Augustum in versibus extremis vocabula non divisisse Suetonius c. 87 observat, sed ab extrema parte versuum abundantes litteras ibidem subicere et circumducere, quam esse consuetudinem antiquiorem intellegitur ex eius temporis instrumentis. Commentarius tamen quem habemus in hac re usum vulgarem sequitur vocabulaque saepe dividit, ut tamen syllabarum divisionem ubi quo loco fieri debeat dubitari potest videatur evitare; certe ex hoc genere non observavi nisi quod est II 21 *sacrosan*|[*ctus*] et VI 41 *consum*|*ptis*.

Accentus reperiuntur perpauci hi: *á* VI 9; *áram* II 38; *Gádibus* V 11; *magistratús* II 40; *quó* III 3; *sólis* V 14; plures in ipso lapide superesse a descriptoribus praetermissos non sine causa suspicamur. *I* eminens saepe invenitur neque fere nisi ubi vocalis longa est.

Vocalium geminandarum vel non geminandarum non una ratio est. Nam *aa* et *ee* vitantur scribiturque *Phrates, praerant*. Contra *uu* perpetuo admittitur tam in vocabulis qualia sunt *iuvare, iuvenis, iuventas, rivus, vivus* quam in *annuus*, quamquam exceptionem facit *exercitum* genetivo plurali V 40 (cf. Schneider *lat. Gramm.* 1, 334). — Denique ad *i* et *ii* quod attinet, in gen. sing. decl. 2 semper reperitur *i* (*congiari, coronari, Feretri, Iuli, Pompei, proeli*); contra in dat. pl. decl. 2 quamquam frequentior est *i* simplex (*auspicis, collaticis, colonis, dis, provincis, stipendis*), tamen alibi est ii (*consiliis, iis, iudiciis, manibiis*) idemque adeo vocabulum modo per *i* modo per *ii* scribitur, ut *municipis* et *municipiis*. Nominativo plurali secundae scribitur *alii*; contra *adit* invenimus, non *adiit*.

Vocalis anceps inter *i* et *u* constantissime effertur per *i*; ita legitur *legitimus finitimus septimus decimus vicensimus frequentissimus reciperare manibiae porticibus*; quocum licebit componere quod teste Suetonio c. 87 Augustus non *sumus* scripsit, sed *simus*. Retinetur tamen *clupeus*.

Mediae *b d* in vocabulis extremis praeferuntur tenuibus *p t* scribiturque constanter *absens ob sub* — *ad adque apud sed aliquod*.

Aspiratae adsunt etiam praeter consuetudinem vetustiorem rationemque, ut in *triumphus*.

In compositis *mp* scribitur, non *np: impendere, impensa* (quamquam *inpensa* est in praescriptione, quae non est Augusti), *imperator, comparare, complura;* contra tam *mq* invenitur quam *nq: quotienscumque, nunquam.*

Ante *s* constanter adest *n* in vocabulis qualia sunt *quotiens viciens quadragiens quingentiens milliens vicensimus quadragensimus.*

ss adest in *caussa* (composita *excusare* et similia in commentario non reperiuntur), item in *claussum* II 42, cum tamen scribatur *clausum* II 44, *inclusum* II 21.

x simplex reperitur plerumque, etiam ubi in compositis conveniunt *x* claudens et *s* incipiens, ut *exilium;* invenitur tamen *xs* bis in *sexsiens* et *exstinguere.*

z et *s* alternant in *Artavazde* sive *Artavasde.*

Mutatio vocalis coniuncta cum vocabulorum duorum compositione non observatur in *consacrandi* vocabulo.

Assimilatio in vocabulorum compositione modo admittitur modo non admittitur: nam legitur *immortalis* et *inmissus; collaticius* et semel *collegium,* cum quinquies reperiatur *conlega* sive *conlegium; accipere, accitus,* sed *adsignare; oppressus.*

In declinatione casus antiqui in *eis* habentur hi: *Dalmateis* V 40; *emeriteis* III 30; *quadrigeis* IV 52, cum frequentissimum sit *is* certe in dat. abl. plur. secundae, nam dativi ablativi plur. primae exempla alia non inveniuntur. — In tertiae plurali *is* reperitur in his: *agentis* III 2; *consulis* III 2; *currulis* I 21; *finis* V 46; *omnis* V 32; *pluris* I 22. IV 46. Accusativi sunt omnes excepto nominativo *pluris* IV 46. Frequentius tamen etiam in accusativo est *es;* ita legimus etiam *consules* et *fines,* praeterea *labentes, aedes, gentes* cet. — Genetivi pluralis secundae contracti reperiuntur hi: *denarium, deum, nummum, sestertium,* denique fortasse *triumvirum,* cum IV 36 sit *XVvirorum.* — Tertiae genetivi pluralis in *ium* nullum exemplum hoc loco citandum est praeter *civitatium* et *Penatium.* — Quartae declinationis habemus genetivum singularem *senatus,* accusativos plurales *laurus, magistratus* sequiturque fere regulas vulgares, nisi quod genetivo plurali est *exercitum.* — Peregrina nomina sequuntur fere communem regulam scribiturque genetivo *Artavasdis Ariobarzanis Tigranis,* accusativo *Tigranem Tanaim.*

In coniugatione nihil repperi observatione dignum praeter formas tam plenas quam contractas perfecti *appellaverunt occupaverat petierunt,* denique *fuere* semel positum, cum *fuerunt* et similia saepe inveniantur.

Addo singularia haec:

ab non reperitur nisi ante vocalem vel *h* litteram.

ex constanter usurpatur, numquam *e.*

honos per *s.*

incohare.

Messalla.
millia semper scribitur per *l* duplex.
pignora, non *pignera.*
plebei dativus reperitur bis, cum in genetivo scribatur *plebis* (v. Schneider 2, 359).
sescenti, *sescentiens* per *s.*
valetudo per *e.*

Errores quadratarius in Latinis commisit perpaucos: *aede* pro *aedem* IV 22; *ducenti* pro *ducentos* IV 45 numeri nota male soluta; *provicias* V 11 pro *provincias; quinquens* IV 31 pro *quinquiens; et* male intrusum II 1. — De litterarum forma ex exemplis quae habemus satis certo iudicari non potest; I E F L difficile distingui propter brevitatem linearum transversarum, S denique tam angustam esse, ut non semel in locis evanidis facile confundatur cum I adnotavit Mordtmannus.

IV. INDEX RERVM.

BEROLINI APVD WEIDMANNOS (I. REIMER).

TYPIS A. W. SCHADE.

Σ
E
X
I

'VNOLLON

ΣΕΙΤΜΕΝΩΔΗΜΩΕΡΑΝΤΕΣΕΒΑΣΤΗΝΕΙ 1
ΕΙΚΟ·ΝΥΠΗΡΧΕΝ ΠΙΕΔΑΛΦ//ΥΣΕΚΤ 2
ΧΡΗΙΑΤΕΙΑΤΕΤΑΡΤΗΜΑΡΚΕΛΛΟΥΤΟΥΓΑ 3
ΙΩΚ ΝΑΙΩΛΕΝΤΑ Ω//ΩΙΟΥΛΙΩΙΚΑΙΓΑΩΑ 4
/// ΠΥΣΕΝΕΡΙΣΑΤΟΙΕ////ΚΟ 5
///Є/ / ΕΝΜΥΡΕ 6

'VNOLLON

ΣΕΙΤΜΕΝΩΔΗΜΩΕΡΑΝΤΕΣΕΒΑΣΤΗΝΕΙ
ΕΙΚΟ·ΝΥΠΗΡΧΕΝ ΠΙΕΔΑΛΦ//ΥΣΕΚΤ
ΧΡΗ.ΙΑΤΕΙΑΤΕΤΑΡΤΕΜΑΡΚΕΛΛΟΥΤΟΥΓΑ
ΙΩΚ ΝΑΙΩΛΕΝΤΑΩ/ΩΙΟΥΛΙΩΙΚΑΙΓΑΩΑ
/// ΡΥΣΕΝΕΡΙΣΑΤΟΙΕ////ΚΟ
///ϵ/ / ΕΝΜΥΡΕ